This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

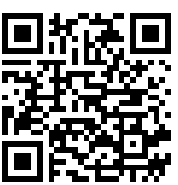

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
105.175-B
Neu-

Digitized by Google

105175-B.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z225869208

Digitized by Google

Digitized by Google

NAPREDAK.

Glasilo učiteljske „Zadruge“.

ČASOPIS

za

učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

GODINA OSMA.

Uredjuje ga vlastitelj:

Skender Fabković.

U ZAGREBU.

Štamparna Dragutina Albrechta. 1867.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sadržaj.

Br. I. Mašta. str. 1—4. Nješto o krasopisu, str. 4—8. Pisao Fr. Šć. O školskom zaptu, u obće gojitbi. I. II. III. str. 9—12. M. S. Dopisi, Viestnik, str. 12—16.

Br. II. Mašta. II. str. 17—20. O školskom zaptu. IV. V. str. 20—23. Zlatoglavica. (Pučka pripoviest.) str. 24—27. Zapisnik 4. zadružne sjednice. str. 27—28. Dopis iz Valpoštine; Viestnik str. 28—32.

Br. III. Mašta. III. str. 33—35. Pisao J. Rieger. O školskom zaptu str. 35—39. Zlatoglavica. str, 39—41. Zaprieka razvitku naše šk. književnosti. str. 42—43. Zapisnik 6. sjednice odb. Zadruge str. 44. Dopis, Viestnik str. 45—48.

Br. IV. Strást. str. 49—54. O školskom zaptu. (Dalje). str. 54—57. — Zlatoglavica. (Svršetak). str. 58—61. Pisala Marija F. Učitelj kao prosvjetitelj naroda str. 61—63. Dopis, Viestnik str. 63—64.

Br. V. Strast. (Dalje), str. 65—69. O školskom zaptu. (Dalje). str. 70—74. Učitelj kao prosvjetitelj naroda. (Svršetak) str. 74—79. Pisao S. Basariček. Gusjenica str. 79—80. Pisao P. Š. Viestnik str. 80.

Br. VI. Strast. (Svršetak) str. 81—82. Pisao J. Rieger. O školskom zaptu. (Dalje) str. 83—86. Djevojka nerodjena, već bogom stvorena. Pučka pripoviest str. 87—89. Pisala M. F. Gospodinu P. kao piscu članka: »O glasici č.« str. 89—91. Dopis iz Koprivnice. str. 92—93. Viestnik str. 94—96.

Br. VII. Tielo i duša str. 97—102. Pisao J. Rieger. O školskom zaptu. (Svršetak) str. 102—103. Pisao M. Stojanović. Cieli sviet zareznikah na jednoj bilini. str. 103—107. Pisala s francezkoga M. F. Zapisnik 7. i 8. zadružne sjednice str. 107—109. Nješto ob uzgoju djece u izobraženih državah povećih gradovah str. 109—110. Dopis, Viestnik str. 110—112.

Br. VIII. Oholost str. 113—117. Nješto ob uzgoju djece u izobraženih državah povećih gradovah. Svršetak str. 117—120. Pisao I. K. K. Nješto ob ulomcih str. 120—123. Biblija. Po francezkom pisala M. F. str. 124. Bi li mogla pučka učiona pripomoći unapredjenju materijalnoga blagostanja našega naroda? str. 124—126. Pisao M. Stojanović. Dopis, Viestnik str. 126—128.

Br. IX. Oholost, str. 129—132. (Svršetak.) Pisao J. Rieger. Nješta ob ulomcih. str. 132—136. O vježbah u slogu u obće, a ob ovom rukovodstvu napose, str. 136. — Dopis, Viestnik str. 142—144.

Br. X. Skupost str. 145—149. O pripomaganju unapredjenju materijalnoga blagostanja naroda od strane pučke učionice. str. 149—154. Pisao Mijat Stojanović. O vježbah u slogu u obće, a ob ovom rukovodstvu napose. str. 154—156. A Truheljka. Nješta ob ulomcih. str. 157—159. Viestnik str. 160.

Br. XI. Skupost str. 161—165. Pisao J. Rieger. Pučke učione. str. 165—169. Pisao —e P. Ako sam i luda, nijesam pameti izgubila. Pučka pripoviest, str. 169—172. Napisala M. F. Nješta ob ulomcih. str. 172—175. Dopis, Viestnik, str. 175—176.

Br. XII. Putenost. str. 177—180. Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. slov. čitanke. str. 180—182. Odgoj veleuma. str. 182—183. Suklanje sopke i njezino haranje. str. 185—183. S francezkoga napisala M. F. Nješto ob ulomcih. str. 186—190. Dopis, Viestnik str. 190—192.

Br. XIII. Putenost. (Svršetak), str. 193—197, Napisao J. Rieger. Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. sl. čitanke. (Dalje), str. 197—199.

Digitized by Google

Odgoj veleuma. (Svršetak) str. 199—204. Napisao F. Šćepanek. Kotarska učiteljska skupština u Vinodolu. str. 204—206. Pisao Š—K. Viestnik str. 206—208,

Br. XIV. Ti meni, ja tebi. str. 209—212. Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. slov. čitanke. (Dalje), str. 213—215. Nješta ob ulomcih. str. 216—217. Opis kolah volovskih. str. 217—220. Napisao J. Rančić. Šta i kako valja čitati. str. 220—221. Dopis, Viestnik str. 221—224.

Br. XV. Ovaka katekiziram ja. str. 225—229. Napisao O. Sevastijan Šafar. Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. slov. čitanke. Svršetak. str. 229—231. Učiteljska skupština kotara pakračkoga. str. 231—234. Pisao A. P. Šta i kako valja čitati? Svršetak. 234—237. Pisao Janko Tomić. Dopis iz Podravine. Viestnik str. 237—240.

Br. XVI. Nješta o gojitbi. str. 241—247. Napisao Stjepan Basariček. Vježbanje pameti. str. 247—250. Pisao V. Tr. Učitelj i njegov učenik. str. 250 251. Računanje s pameti u I. razredu. str. 251—254. Pisao Ivan Rančić. Dopis iz kotara pakračkoga. Viestnik, str. 254—256.

Br. XVII. Učitelj i njegov učenik. (Dalje). str. 258—260. Glavna skupština učiteljske Zadruge od 27. Rujna str. 260—263. Izvješće o djelovanju učiteljske Zadruge. str. 263—272 Prilog tičući se Zadruge.

Br. XVIII. Govor. str. 273—274. Učitelj i njegov učenik. Svršetak, str. 275—280. Napisao V. Truheljka. Hrast i lipa. str. 280—282. Pisao X. Opis rala. str. 282—283. Pisao S. Mažuranić. Dopisi, Viestnik.

Br. XIX. Govor. Svršetak. str. 289—292. Pisao J. Rieger. Prirodopisna promatranja. str. 293—296. Kako se najjasnije protumači djeci u pučkoj učioni: kada valja pisati tako zvano muklo è? str. 296—298. Nješto o pjesamstvu. str. 298—302. Pisao F. Šćepanek. Viestnik. 303—304.

Br. XX. Dósada. str. 305—311. Napisao J, Rieger. Prirodopisna promatranja. Svršetak. str. 312—315. Pisao S. Basariček. Zemlja i voda. str. 315—317. Viestnik. str. 318—320.

Br. XXI. Zemlja i voda. Dalje. str. 221—226. Božićna gudba. str. 326—328. Napisao L. Vrbanić. Koristno i štetno djelovanje kisika. str. 329—331. Dopis iz Virovitice. str. 332—335. Viestnik, str. 335—336.

XXII. Zemlja i voda. Svršetak. str. 337—344. Koristno i štetno djelovanje kisika. Svršetak. str. 344—350. Dopis, tičući se valpovačke kot. knjižnice. str. 350. Viestnik. str. 351—352. Za ravnanje! str. 352.

Br. XXIII. Što je liepo? str. 353—362. Računstvo. str. 362—366. Napisao A. Šunić. Nješta o pjesamstvu. str. 366—368. Napisao F. Šćepanek. Viestnik, str. 368.

Br. XXIV. Pjesma: Pozdrav zori. str. 369. Pjevao S. P. Što je liepo? Svršetak. str. 369—381. Napisao J. Rieger, bogoslovac. Trstina, (Bambus) str. 381—382. Sastavio J. Šestak. Zaključimo! str. 383. Viestnik. str. 384.

Digitized by Google

Broj 1. U Zagrebu, 1. Siečnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Mašta.

(МЪУТА = МЪУЬТЬ = imaginatio.) *)

Bog, koga je jedino njegova neizmierna dobrota potaknula, da stvori sviet; jer, kako veli sv. Pavao **) netreba ničesa, položi krunu svemu si stvorstvu na glavu, stvoriv čovjeka, sebi slična i staviv ga u sviet, da gospoduje i upravlja svim. Postavio ga je u sviet, al ne da mu bude ciljem sreće; već da mu služi kano sredstvo, kojim će postići svrhu, u koju je štvoren, najme da se sjedini s Bogom. Zato mu je i uresio tielo sjetili, da uzmogne sa svietom obćiti, al mu dade i razum, kojim da se diže nad zemlju, do neba. U sredini medju sjetili i razumom stoji m a š t a, ta divna stvoriteljka slikah. S toga je vriedno, da i na nju bacimo gled, osobito buduć da smo Slovjeni, koji visoko nadletismo proizvodi mašte u narodnoj pjesmi sve ine narode.

Mašta il kako ju drugi vole zvati razmniva jest ona moć duše, kojom si dozivlje slike, koje je nekoč imala, i kojom iz više slikah tvori posve nove. Razmotrimo ju s oba gledišta.

*) „Evo ti, lienguzo, i kudjele i preslice i vretenca, pa si m é š t i o nesudjenom, koj ti već sav mozag pomutio!“ — Reče majka kćerci si zaljubljenoj. (U Jablancu.)

**) Djel. ap. 17, 25.

Digitized by Google

I.

Mašta, u koliko ponavlja stare slike, od velike je i prevelike važnosti. Čovjek nemože uviek pred očima imati predmeta, a ipak mu je nuždno, da si ga predstavi, tu mu priteče u pomoć mašta te mu nadomiesti predmet. Kakova bi korist bila putniku od trudna putovanja, da nebude toga dara naravi, koji mu i kašnje živo predočuje, što je važna i znamenita vidio?

Čim je tko življe mašte, i čim je bio jačji utis, koji je na nju učinio predmet, tim će laglje i tim točnije njegovu si sliku dovesti. Preživahna pako mašta može prvotnu sliku pokvariti; dodavši joj znakovah, koji joj u naravi nepripadaju, kano što opet premlitava slabo pomaže, manjkavo opominjuć na predmet. Često se u školi dogodi, da mladić prozvan, da govori zadaću, puno toga pripovieda, čega u zadaći čitao nije; jer ga preživa mašta vara, da je ono zbilja u zadaći. Al se jošte češće dogodi, da učenik, premda je marljivo uz knjigu sjedio i učio, puno toga, odgovarajuć, izpusti, kano da ni u knjizi nije. Pita se dakle, što je mašta u sebi, koja joj je narav?

Medju tajne, kojih imade u naravi sila, i kojih razum čovječji nikada proniknuti neće, spada i nutrnja narav mašte: tà čovjek si je sav velika zagonietka. uUzaldan bi nam dakle bio trud, kada bismo pošli stazom, koja bi nas svakamo zavodila, a k cilju nikada nedovela. Al imade drugi put, kojim si možemo protumačiti krasne pojmove maštine; najme put izkustva, koji nas istina neuči, što je mašta u sebi, već na čem se joj temelji djelovanje.

Prvi razlog, na kojem se osniva dozivanje slikah, jest istovjetnost slikah i glede na mjesto i glede na vrieme: jedna slika porodi više njih, koje su nekoč s njom zajedno u mašti bile. Primjer će stvar razjasniti. Kada se čovjek poslje višegodišnjega odsuća od kuće očinje, gdje je mnogo godinah u krugu obiteljskom sretno proživio, opet vrati u svoje rodno mjesto te zagleda kuću, u kojoj je zagledao svjetlo, u kojoj ga je milovala majka, a otac podučao: odmah mu se u glavi porodi sto živih slikah, kano da vidi otca, koji mu davno već trune, kano da mu u ušiuh zvone sladke rieči majčine, premda joj usne već dugo muče; kano da ga miluje blaga joj desnica, premda se više nemiče. Tako isto onaj, koji je navikao slušati, da se u podne gospi na pozdrav zvoni, čim čuje, da je odbilo dvanaest satih, odmah pomisli na zvono.

Digitized by Google

Drugi je razlog: sličnost slikah, koje se zamjenito uzbudjuju. U životu se dogodi često, da čovjek nekoga zavoli, a sam nezna zašto tako dugo, dok ga mašta nesjeti: da je ta osoba slična drugoj, koja mu je srdcu osobita mila.

Treći je razlog ponavljanju slikah sliedba, t. j. red, kojim su prvi put dolazile u maštu. Na tom se temelji svako učenje. Kako bi mogao govornik razpresti govor, da mu jedna slika nezove drugu? Više putah dogodi se učeniku, osobito koji je slabijih umnih silah, da se pozvan posve izgubi te nemože ni zapeti, a kada mu učitelj natukne samo prvu izreku, govoriti će, kano da se je otvorio. Isto tako jedan zvuk poznate pjesme sjeti ciele melodije.

Neima mašta, kako ju dovle razvismo, u svih ljudih istih svojstvah. Ovaj pamti lahko, ali brzo zaboravi. Mnogi učenik nauči zadaću u tinji čas, odgovori posve dobro, al poslje osam danah jedva će se čega sjećati. Tako pišu o glasovitom franceskom učenjaku Josipu Skaligeru *), da je za dvadeset i jedan dan čitavoga Homera naučio. Onaj može za čudo mnogo u glavi držati. O kardinalu Mezzofantu kažu, da je dobro govorio preko četrdeset raznih jezikah, a sada žive mladi Čeh Šercl, koji je točan izpit položio pred vrstnimi učitelji iz mnogo, preko dvadeset jezikah. Onaj opet, što jedan put upamti, težko zaboravi. Imade ljudih, osobito iz prostoga puka, koji se živo sjećaju i neznatnih sitnicah iz prošloga života. Puk nam je čvrste pameti, žive mašte.

Kada čovjeka počnu ostavljati tjelesne sile, postaje mu i mašta sve to slabija. Čovjek ostario nerado uči što na izust, brzo mu izleti iz glave, što je naučio. Zato se pravom čudimo Katonu, koji se je starcem dao na grčki jezik, te ga i naučio, a cielomu učenomu svietu poznat slavni lječnik dr. Purkině, koreniti Čeh, eno lani naučio se magjarski iza osamdesete godine, da si kuša i jača pamet i maštu.

S toga je razloga mladiću dosadno sa starcem razgovarati, starac bo hoće da uviek govori o jednom, što mu se je najživlje u maštu zapililo: siedi će vojnik neprestano pripoviedati o bitci, u kojoj si je ovjenčao glavu lovorom, pognjureni će starac, komu je

*) Rodi se u Agenu 1740.

Digitized by Google

nesmiljena smrt otela u najljepšem naponu ženu, koju je ljubio kano spas duše svoje, uviek tlapiti o sretnom času, kada joj je prvi put pritisnuo vreli cjelov na sladjahne rumen-usne; dočim mladić vruće razmnive rádo skače s jednoga predmeta na drugi.

Tko nije za mlada zapustio mašte, a niti je odviše obterećivao, tomu će biti dugo vierna drugarica.

(Dalje sliedi.)

Nješto o krasopisu.

Kako u svem, tako i u krasopisu za prošlih njekoliko godinah znatan se napredak pokazao. Njekada su se djetca I. razreda učila pisati stopram druge godine i to kojom mukom. Sada govoropisni način zahtieva, da se odmah u početku školske godine na tablicah slova pišu. Njekada je učitelju bilo naloženo, da napiše predpis na tabli izvan učevnih satih, (tobože da učenici nevide, kako se oblik slovah izvede), jer se time vrieme gubi, a sada se zahtieva, da učenici ona slova, koja se uče izgovarati ujedno se nauče i slikati, čemu jih učitelj dovesti ima jasnim tumačenjem i sastavljanjem potezah. Velike li razlike medju pismom prije 10 godinah pisanim i današnjim!

Svaki nas znade, da sada učitelj mnogo laglje može učenike naučiti pisanju perom na papiru, jer oblik slovah već od prije znadu; nu ipak i ovdje naidje učitelj na svakojake zaprieke.

Kako bi dakle mogao djetcu na dobro pisanje navesti?

Kao odgovor na ovo pitanje napisati ću način, kojim se služi prof. P. Mužak i što sam ga za najshodniji i najuspješniji pronašao. Evo ga:

1. Učitelj ponajprije gledji, da ti učenik sjedi kod pisanja pristojno i svrsi shodno. Tielo da drži ravno, a glavu nješto malo da skloni; prsa da budu slobodna, dva ili tri palca od klupe udaljena. Nesmije dakle tielo biti nagnuto ni na ovu ni na onu stranu, težište tiela leži opet u tielu, drugčije bi na lakte pala ciela težina. Desna ruka budi prosta, da se slobodno i lahko na papiru gibati može a na lievoj ruci neka počiva tielo. Učenik nesmi klasti jednu nogu preko druge, nego jih tako spusti, da se stopalo o pod oslo-

Digitized by Google

niti može. S toga i treba paziti, da nebudu klupe za svaki razred jednake velikosti.

2. Podrame lieve ruke leži nješto malo na stranu, ali ne ravnobježno s krajem stola ili klupe; udaljeno je takodjer od tiela malo više, nego podrame ruke desne; ručni sglobak leži upravo na kraju stola. Istina je, da u školskih klupah težko je učenike naučiti na rečeno držanje tiela, nu, u koliko je moguće, treba da učitelj na to pripazi, kao na prvi uvjet krasopisa.

3. Kraj papira, za pisanje pripravnoga, ravnobježno leži s krajem klupe i malo je bliže desnoj ruci nego lievoj; četiri prsta lieve ruke drže ga pri dolnjoj strani. Da pako lieva ruka bude uviek jednako od tiela udaljena, i ovo opet svaki čas svoj položaj nemienja, mora se pisanka svakiput, kad se njekoliko redakah napisalo, malo porinuti prama gornjem kraju klupe.

4. Desna ruka položi se tako, da ručni sglobak bude blizu klupe, ali podnipošto na klupi. Podrame desne ruke, kako rekosmo, je tielu bližje nego podrame ruke lieve. U ovom položaju mora tielo uviek biti, jer samo tada naznačuje ručni sglobak s krajem klupe ravnobježnu črknju od lieve strane prama desnoj i naopako. Ako ruka ovako pravilno se giblje, mora učenik i nehotice ravno pisati.

5. Sada se dade učeniku pero u ruku, koje drže prva tri prsta: palac, kažiprst i srednji prst tako, da lieva strana srednjega prsta blizu nokta oslonjena je o desnu stranu pera (držala), palac o lievu stranu i kažiprst se lahko položi na rt pera. Na četvrtom i petom prstu, ili samo na zadnjem počiva ruka. Navadi li se učenik u početku, da mezimac u ruku skriva, nikada dobro pisati neće, jer mu ciela težina ruke pade na desnu stranu, a tada se ona nemože lahko gibati ni hitro pisati.

6. Učitelj izabire učenikom si dobra pera, oli jim veli, gdje i koja si imadu nabaviti. Držala nesmiju bit odveć debela.

Sada počimlju učenici pisati. Kako sada s njimi postupam?

1. Krasopis, kojemu se učenici po cielu školsku godinu uče, sastoji iz vježbah. Je li dobro, da se jedna i ista vježba opetuje kroz njekoliko krasopisnih satih? Nije; jer učenici neimaju želje pisati mnogo putah opetovanu vježbu. Zato je potrebito, da učitelj svoje vježbe tako razdieli, da na svaku stranu pisanke nova dodje

Digitized by Google

pod jednim brojem. Tako biva, da učenici jednoga razreda n. pr. III., na 10 str. pisanke pod br. 10 pišu jednu te istu vježbu. Svaki će učitelj brzo uvidjeti, kakovu korist je ovim postupkom stekao; jer učenici će nastojati najvećom pazljivošću svaku vježbu izvesti, pošto ju samo jedanput pišu.

2. Svaku vježbu napišem sam njekoliko putah na tabli žesom, da učenici vide, koji su početni potezi ove vježbe i kako je sastavljena. Ove vježbe su različite: ili jim je svrha, da se vješto kretanje podramena, ruke ili prstah postigne, ili da se potezi tanki sa debelimi spajaju ili slova, rieči, stavke hitro pišu. Kod zadnjih se osobito prsti vježbaju.

3. Svi učenici moraju paziti, u koliko vremena razjašnjenu vježbu na tabli izvedem. Kod pisanja više posluje ruka nego oko; i najbolje i najuspješnije sredstvo za vježbati ju je pisanje po taktu. Korist ovoga načina je svim učiteljem poznata. Samo se kaže, da mali učenici, koji nisu jošte prvih težkoćah pisanja svladali, oblik slova još nepoznaju, nemogu po taktu pisati. Nu ipak kod taktiranja nevalja prešiti, osim ako učitelj vježba podrame, ručni sglobak itd., tada može taktiranje prilično hitro biti.

4. Nedopušćam učenikom prvo pisati, dok nisam podpuno vježbu na tabli raztumačio. Svi moraju u isti čas začeti, da izvedu na opredieljenom jim prostoru jednakom hitrošću jednaku množinu potezah u jedno te isto vrieme.

5. Prve vježbe, koje učenici pišu, sastavljene su s ravnih i krivuljastih potezah, da se njimi vježbaju: podrame, ruka i prsti, i da se hitro izvesti mogu, moraju biti što tanje. Mali oblici slovah s debelimi potezi služe za vježbanje ruke i prstah, oblici pako velikimi s tankimi potezi, vježba se podrame.

6. Veličinu pisma kažem učenikom odmah, radi česa u početku nepišu u pisanke nego na čisti papir. Za kratko vrieme vidjeti ćeš, da svi učenici u jednakoj velikosti pišu, ako jim i nisi mjeru opredielio. Dok jim dozvolim pisati u obične pisanke, prodje punih 28 krasopisnih satih. Mnogi učitelji misle počinuti krasopisom, tobože da negovore, ali imade kod krasopisa toliko posla, koliko kod svakoga drugoga predmeta, hoćeš li ga samo valjano predavati.

7. Oblik slova, kako sam ga na početku školske godine po-

Digitized by Google

kazao, nemienjam već kroz cielu godinu. Da bih i koji bolji, duhu vremena odgovarajući oblik našao, upotriebim ga stopram buduće godine. Na svršetku školske godine mogu se učenikom dati predpisi pisani ili (ako valjanih imade) litografirani. Dogodi se, da koji učenik kod vježbanja podramena nije bio prisutan, nezna dakle poteze tanke u velikom obliku dobro načiniti, zato mu se dade sada ovakov predpis i dok ga njekoliko putah dobro nenapiše, neda mu se drugi. Isto tako će učitelj učiniti, neima li učenik dobro uvježbanih prstah, i da mu predpis s malo debljimi u malom obliku pisanimi slovi. Potrebito je, da si učitelj sam napiše predpise u različitoj veličini i debljini slovah po najnovijih krasopisnih pravilih. Tako mu se neće ugnjezditi u školu stare nespretne forme, kojih se težko kašnje izkoriene. Uz to neka odstrani sve suvišne poteze, bez kojih se slovo dobro poznati može. Čim je oblik jednostavniji, tim se slovo bolje pozna i više se oku dopada. Učenik, koji je svakojake primetbe obljubio, pismo pravi nesigurno, napisano se težko čita a kod taktiranja uviek zaostane, učitelj pako sam je u neprilici kod izpravljanja.

8. Sada pišem slova. Najprvo kažem učenikom, koje kanim napisati i napišem ga veliko na tablu; kažem, iz kojih debelih, tankih, malodebelih potezah slovo je sastavljeno; manji oblik istoga slova napišem mnogoputah na tabli tako, da najzadnji potez prvoga slova bude najprvlji sliedećemu itd. Učenik sada piše po tabli očima; on v i d i, kako se slovo piše; po tumačenju r a z u m i i z a p a m t i si a tako čestim vježbanjem n a u č i se krasnomu i hitromu pisanju. Razumi se, da se stupa od lagljega k težjemu od jednostavnoga k sastavljenomu a ne „počet kod *a* i svršit kod *z*“. Jedna vježba sastavljena je iz jednoga ili dvajuh pismenah.

9. Kada učenici znadu pravilno sva slova napisati, sastavljam rieči. Najprvo kažem kao kod slovah, koju rieč hoću napisati; polagana pišem rieč na tabli; tumačim, kako je jedno slovo s drugim sdruženo; opazim, koliko mjesta mora medju svakim slovom biti; sad istu rieč višeputah na tabli napišem. Dvie ili tri rieči sačinjavaju jednu vježbu (stranu). S početka pišem rieči za srednje črknje kao: m o r a m, r u ž a, kasnje pišem rieči, kojih slova treba do gornje i dolnje črknje dotegnut: kao s l u š a m, b r o j i m. Ako je moguće, spajam rieči zajedno. Poslie ovih vježbah pišu se rieči s ve-

Digitized by Google

likimi slovi, što tako dugo traje, dok učenici sva pravilno napisati znadu.

10. Sada počimlje pisanje stavakah. Ovdje je isti postupak, kao gori rečeno. Stavak, koji hoću napisati, kažem najprvo sam na izust, je li dugačak, pročitam ga; kod manjih učenikah raztumačim smisao stavke sam, kod većih tumači ga jedan od njih. Sada pišem stavak na tabli tako hitro, kako bi rado, da ga učenici na papiru ili pisankah pišu i opazim opet, koliko se mora ostaviti mjesta izmedju svake rieči. Svaki stavak pišem samo jedanput. Najprvo izaberem proste stavke, potle razširene. Sada pišu učenici uz taktiranje.

11. Na pučkih učionah ima učitelj do 200 učenikah, medju kojimi se jih dakako nadje, koji zaostanu radi bolesti, nesposobnosti, nepazljivosti itd. Ovakovi učenici neka sjede na kraju klupe, da jim možem slovo ili stavak u pisanku napisati ili jim ruku voditi. Tako se i oni pobude na marljivost, osobito ako jim učitelj ljubezno pogrieške popravi i za koji čas jih pohvali. Njekoji učenici pišu jako d e b e l o; tim dam vježbe tankih potezah. Kojih su potezi preveć d u g a č k i, naložim jim, da što najkraće iste načine. Š t i s k a li koji učenik slova previše, taj dobi predpis, na kojem su daleko jedno od drugoga, a tako za kratko vrieme opazim, da mi marljivo nastojanje po ovom načinu urodilo dobrim plodom, jer skoro svi učenici pravilno i liepu pišu. Ako mi je koji učenik dugo vremena bolovao, neka sjede kod najboljega pisara. Domaće zadaće dobro razgledam, a najbolje napisane dajem za nagradu onim, koji zlo pišu, i to nije bez koristi; samo se treba čuvati koje neumjestne opazke. Ako učenik nije bio dva tri sata kod krasopisa, lahko si vježbu predavanu prepiše, jer ima svaka svoju stranu i svoj broj. Hoću li se osvjedočiti o napredku njekojih učenikah, dadem im pisati na tabli, opazim li, da koju vježbu više učenikah slabo zna, tumačim ju još jedanput.

Koji se hoće osvjedočiti, kako učenici na svršetku školske godine pišu, neka vidi njihove pisanke — ali ništa drugo.

F. Š.

Digitized by Google

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

I.

Sta je to školski zapt, i koliko važi?

Nije dosta za pučku učionicu i njezinu zadaću, ako samo obskrbi, rekao bih, naoruža svoje učenike za život svakojakim oružjem znanja i i vještine. Ona mora ponajviše težiti za tim, kako će biti u njoj život nabožno-ćudoredan; ona bo je i učilište i odgojilište (odhranilište) mladeži. U pučkoj učionici moraju djeca u toliko uspjeti, kako će iz ljubavi prama Bogu klonit se svakog zla, a prianjati uz svako dobro. »Bježi od zla, čini dobro!« jezgra je svekolikoj ćudoredbi, i pučka učionica valja da oživotvori to načelo.

Poslušnost, poniznost i čednost, molitvu i ljubav za službu božju, pozornost, red i poredak, čistoću, postidnost, istinitost, počitanje tudjih pravah, udioničtvo pri svakom udesu svojih bližnjih, uljudnost, pristojnost, uslužnost, dobrotu, blagost, blagonaklonost, blagotvornost, u kratko rekavši sve one krieposti moraju se unapredjivati i korieniti u pučkoj učionici, za sve njih mora se položiti dobar temelj. One su temelj nabožno-družtvenomu životu.

Ovo nemože pučka učionica postići i udjelotvoriti samom naukom i obukom u vjeri, samim katekizmom i bibličkom i crkvenom povjestnicom: dapače mora nastojati postići svrhu odgojenja, dočim smatra za svoju glavnu zadaću, priviknuti svoje gojenike, da žive u svem po božjoj volji u ljubavi, u pravdi i pravičnosti.

Ovo postiže pučka učionica onimi sredstvi, koja utiču i djeluju više neposredno u srdce i volju gojenikah, nego li nauka i obuka. Sadržaj svih tih sredstvah nazivamo školskim zaptom. Ovaj zapt dakle obsiže ono djelovanje učionice, kojim se privode djeca uz nauku i školsko uredjenje k nabožno-ćudorednomu ponašanju u učionici.

Učionički zapt važan je, jerbo se brine o tom, kako će vanjsko ponašanje učenikah odgovarati učionici. To je najbližja i najprešnija zadaća zapta, kojom se polaže temelj njegovomu višjemu djelovanju; jerbo zapt i nutarnji život pitomacah uredjuje i čini, da se učenik i u svom mišljenju, u svojoj ćudi, u svom srdcu, u ćućenju i u svojih odlukah ravna po božjoj volji izraženoj za učenike u propisih vjero-

Digitized by Google

zakonskih, u zahtjevih školskih zakonah i učiteljevoj zapoviedi; — to je višja strana učioničkoga zapta, i naravno i važnija od prve; napokon jezbo zapt učionički i na to ide, podupirati nauku i tako unapredjivati njezinu djelatnost; dočim se brine za vanjske uvjete, vanjska uslovja, pripravljajuć zemljište, u kojemu kani nauka i obuka zasaditi i posijati svoje sjeme, i zapt neprestano kano stražar prati nauku, da se ukorieni njezin plod, da posijano sjeme palo na dobru zemlju, klije, niče, bujno raste, cvjeta i donosi stostruki plod ćudoredna i kriepostna života, kojim se čovjeku osigurava srećan i napredan vremeniti i vjekoviti život.

II.

Potežkoće ćudorednoga odgojivanja.

Kao što je ćudoredno odgojenje važno i za javnoga učitelja, tako nailazi on na mnoge potežkoće i zaprieke, težeć za tom svrhom, buduć u ono vrieme, kad počinju djeca polaziti učionicu, klice svakoga zla ako i nisu upravo jače od prignuća na dobro, a ono su svakako već ojačale, i učitelj nemože odvratiti i ukloniti od djece sve zle primjere, kojimi se kvari i zavodi na zlo dječje srdce. Ali učitelj ponjavši visoku cienu i veliku vriednost ćudorednosti neka se neda zaplašiti šušnjatom granom, upravo niti ubojitim oružjem varke i zasjene šarenoga svieta, sudjelovati odvažno, da mu se odgoje njegovi učenici u duhu prave ćudorednosti, neka svakim mogućim načinom probudjuje u srdcih svojih učenikah dobre pomisli, neka pomnjivo sije sjeme, iz koga će ponići krasna, plemenita, čovjeko- i rodoljubiva djela. Iz učionice imadu izići ne samo vješti, umješni, prilježni ili pomnjivi i radeni ljudi, nego i dobri kršćani, čestiti gradjani i pravi rodoljubi.

III.

Šta prije svega treba učitelju kao ćudorednom odgojitelju?

Ako je učitelj rad naobraziti ćudi dječje i skloniti dječja srca na dobro, kao što valja, mora poznati ljnde, osobito mora poznati dječja srca i dječje duše u oči u glavu: mora poznati, kako se očituju i izražavaju mladjahna prignuća, mladjahne naklonosti, kako postaju, čim se podhranjuju, čim jačaju i kriepe ili slabe, da jih može tako laglje ravnati i njimi upravljati. Učitelj mora da umie vješto laćati

Digitized by Google

djecu sa strane njihovih osebnih naklonostih i sposobnostih, pak s njom postupati po njihovoj različnosti; jerbo su i djeca različna po onom: „Koliko ljudih, toliko ćudih.“ Dakle mora biti različan i način, kojim s njom postupa. Njekoja su djeca mekana srdca, i dadu se lahko ravnati. S takovom djecom opravi se sve laglje dobrom riečju, nego li prieteć i karajuć, ljuteć se i žesteć. Druga su nasuprot ućudna, durljiva, tvrdokorna, usićljiva i nemože ju čovjek lahko dobrim ravnati. Tu treba opominjati ozbiljno, predstavljajuć sve krepko, oštro, strogo, ozbiljno. Druga su plašljiva i žusta; ovom valja postupati blago i ljubezno, nebi li jih obodrio i uslobodio. Druga su drzovita. Tu valja obuzdavati, da nepostanu bezobrazna i nepostidna, razkalašena. Djecu blage ćudi i umiljatu, ulaznu valja uzdržati pri tom, ali paziti, da nebi postali takvi učenici laskavci i ulagivaoci, koji su svakomu pametnomu čovjeku mrzki, dosadni i odurni.

Djake pohlepne za čašću valja češće usporedjivati sa mnogo izvrstnijimi, pak jih opominjati na njihovu slabost, pitajuć jih ono, što nemogu odgovoriti lahko, te tako predupriediti, da se neponesu, nepoohole. One nasuprot, koji nemare mnogo, ili jih hvalio ili kudio, moramo svakako probuditi iz toga sna nemarnosti sad hvaleć, sad kudeć, nebi li se u njih probudilo čuvstvo za plemeniti ponos čestna, izvrstna ponašanja, s čega niče u zrelijoj dobi života narodni ponos i narodna samosviest, brez čega nemože biti pravoga napredka u narodnomu životu. Narod se sastoji iz pojedinih licah ili osobah, i ako su ove nemarne za čast ili sramotu, kako će jim ležati na srdcu sreća, čast i slava roda i domovine?!

Buduć svaka naravna sposobnost ima nješto dobra u sebi, nesmijemo nijednu ugušiti, nego treba samo svaku valjano ravnati i oplemenjivati. Isto tako valja postupati sa svakim darom uma, sa svakom sposobnošću jako obzirno i oprezno. Učitelj nesmije zahtievati od svakoga svoga učenika jednako, nesmije obdjelavati sve glave i sva srdca jednako, i nabijati sve na jedan kalup. Njeka su djeca glede na darove uma zlatne glave, druga srebrene, druga bakrene, druga, obično najveća strana, željezne, a ima jih i olovne i kositerne i mješovite. Zlato je skupocieno, ali i riedko i srebro skuplje i redje od ostalih rudah i kovovah; ali željezo je svakako najpotrebitije, i kao takovo cieni se dostojno. Tako i obični talenti najpotrebitiji su u poslovnomu životu. Oni postaju obično poljodjelci, upravo najvažnija uda

Digitized by Google

gradjanskoga družtva, samo se moraju domaćim i školskim odgojenjem valjano pripraviti za svoje buduće zvanje. Učitelj zahtieva od trome djece od slabačkih glavah, malo, a nepretovariva nikada ni dobre učenike, osvrćuć se uviek na sposobnosti, na ćud i na spoljašnje okolnosti svakoga učenika.

Dopisi.

Samo jednu o školskih izpitih.

Kako svagdje, tako i u nas vlada taj običaj koncem svakoga pòljeća u školi javno izpite obdržavati. Svrha tim izpitom je ta, da učitelj i učenici javno račun o svom poslovanju roditeljem i poglavarom polože. Ako ovu pravu svrhu promašiti nećemo, to imamo uvažiti, da bude

1. izpit u pravom smislu rieći javni izpit, a ne naučena predstava;

2. da je izpitatelj vješt izpitavanju:

3. da sva djeca, a ne samo njeka, pokažu, što su naučila; i

4. da učitelj sám o pojedinom djetetu sud izreče, a ne pridošli izpitatelji, koji većinom prenaglo i površno diete sude, jer jim sposobnosti djetinje posvema poznate nisu.

Izpit se ima svečanim načinom obavljati; tâ svečanost nestoji, dakako, u tom samo, da bude školska soba pobieljena i stol liepo pokriven. Na stran svakom varkom, kao što je priprava djece za izpit s pitanji, uzvišenje jednih hotimice stavljenimi težkimi pitanji, a po tom poniženje drugih itd. Postupkom takovom prigodom najlasnije će pozvan motritelj previdjeti značaj učiteljev. On neka je pravi učitelj, a ne čovjek, koj novcu za volju posluje; on nesmije tamo nastojati, da prigodom ispita sebe dade čuti i upotriebiv svu svoju znanost na sebe pozornost prisutnih povuče; znanjem učenikah osvjetljati će si lice, a ne takovim načinom.

Što učitelj za izpita reče, budi u kratko rečeno. Pitanja neka stavlja preskokce, sad jednomu, sad drugomu, a ne uviek i sva jednomu jedincatomu. Česa jedan odgovoriti nemože, neka kaže drugi, koji je odgovor pogriešan, taj neka izpravi drugi, treći itd. a nikada učitelj sám. Učitelj treba da samo navodi diete, da mu pripomogne.

Njeki misle o sposobnostih učitelja i o napredku mladeži time najsjegurnije osvjedočiti, ako mladež sámi izpitavaju; nu i to je u mnogom slučaju varavo; jer

a) treba da bude vazda sviestan i uman učitelj i vješt izpitatelj, dočim jedino on može znati, koliko od kojega učenika tražiti smije,

Digitized by Google

te će se samo on moći kod stavljanja pitanjah obzirati i na razne sposobnosti, što je svakako potrebito;

b) jer su djeca najbolje i najviše na učitelja svoga, kao i na njegov govor i kretanje mu priučena; pošto stràn izpitatelj — osobito ako nije blag — mnogo putah diete preplaši i pobuni;

c) jer upravo — izvan učiteljskoga stališa osobito — malo njih tu vještinu posjeduje, da bi mogli mladež valjano izpitivati; a mnogi opet neznaju, kojemu predmetu veća važnost i ciena pripada; dočim drugi nerazumiju kateketičkim načinom diete izpitavati i rukovoditi, što se baš i kod učenih ljudih nadje. Takov izpitatelj diete samo nejasnimi i nepodpunimi pitanji smuti; a

č) radja već sama nepoznatost izpitateljeva mnogo neugodnostih, jer će se sgoditi, da upravo onomu djetetu javna pohvala u dio padne, koje ju najmanje zaslužuje, a to proizlazi odatle, ako takovo diete pitanje dobije, na koje slučajno dobro odgovori. A da tim i druga djeca na marljivost obodrena nebudu, to će svatko priznati. Nu i to se dopustiti može, da slušatelji ili predsjednik štivo za stvarno ili slovničko razglabanje izaberu ili gdjekoje pitanje stave; cieli izpit jedino tudjim rukama predati, to se neodobrava. *)

Odtuda sliedi, da se kod izpita najviše na značaj i poštenje učitelja osloniti može.

„Pučka škola ima biti škola života.“ Ovo sam si ja uzeo za načelo i njega se čvrsto držim Ali baš s toga gledišta mnogi ljuto griješe. Tako šudi jedan vrhu napredka mladeži po deklamaciji, drugi po pustom mehaničkom čitanju, treći po golih slovničkih pravilih, a mnogi opet po krasopisu itd. Netvrdim zato a i nemogu tvrditi, da nije liepo i upravo nuždno, da djeca u pučkoj školi krasno slove, ili da nije potriebito predavati joj pismeno računstvo sa slomci, risanje itd. Sve to je potriebno, ako želimo poput inih narodah napried stupati; samo shodnim načinom i razlogom. Ali predavati računstvo sa slomci, a zapustiti slovnicu, pismene sastavke, voćarstvo, ili koji drugi predmet za praktičan život potrieban, toga odobriti nemogu. Tako sam očevidac bio, gdje se je pri izpitu s pismenom sbrojitbom sa slomci parada činila, a kasnije nije isto diete u stanju bilo jednostavnu množitbu višeimenovanimi brojevi riešiti. Je li ta škola, škola života?

A da se ima i na to gledati, da djeca u pučkoj školi liepo, sjegurno i jednostavno pišu, i to je istina; a to može i mora svaki

*) Predsjednik ima znati, šta i koliko se po prilici moglo uzeti štivah za raznu obuku; može pitati, koja se štiva osobito pretresla, a osvjedočiv se o tom, ima reći: uzmite ovo ili ono štivo s obzira ovoga ili onoga. Predsjednik vještak u obučavanju može i pitati a nevješt i neuk, neka mirno sluša i savjestno sudi. Ured.

Digitized by Google

učitelj postići, ma i nebio cieli kaligraf, kako je to jednom njetko uztvrdio. — Da se izpitno povjerenstvo ob uspjehu u toj obuci osvjedoči, pišu obično šk. djeca tako zvane izpitne kartice; nu to se meni nedopada. U njekom šk. listu čitao sam bolji postupak. Tamo se preporuča za tu svrhu pisanka, u koju djete svakog mjeseca po jednu stranu napiše, a koncem godine vidi se tada i kako je učitelj postupao i u koliko je diete u tom predmetu napredovalo. Ovim načinom lišeno je diete onoga straha, koj ga većinom napada, kad tu karticu pred sobom nadje, a to je mnogo; tà znamo, koliko putah diete tu karticu gorje izpiše nego li pisanku. A pri tom si prištedimo vremena, i novca i truda. — To je moje smjerno mnienje. (I dobro velite. Ured.)

Tako opet mnijem, da bi shodno i potriebno bilo, da bi djeca pismene sastavke, kao: listove, namire, obveznice itd. u onoj formi djelala, kako se u javnom životu rabe. Pa neznam, zašto nebi, kao što glavne škole koncem svake šk. godine svoja izvješća tiskom objelodane, to isto se činilo i o pučkih učionah u svakom kotaru. G. R.

Slavno uredničtvo!

Napomenuo sam već prošle godine, da si gradim i za se i za cielu učionu crnilo veoma dobro a najcjenije u svietu. A da nebudem baš sam samcat u toj mudroliji, t. j. da mi ostala subraća netroše na ono, česa jim pod nosom u obilju, evo Vam recepta, pak ga obielodanite.

„Naberi si zrnja od zimolezine, metni ga u lonac, nalij vodom a tako pusti, da ti stoji dva puna dana. Kada je treći dan, metne se u drugi lonac tako, da bude zrnja pol lonca a druga polovica nadolije se onom vodom, u kojoj se je dva dana močilo. Sada pristavi vatri te kuhaj i vari tako dugo, dok se na tri prsta pokuha. Za kuhanja treba češće svu skuhu promiešati. Kada se dobro pokuhalo, onda prelij kano i drugu tintu u staklenu ili zemljenu posudu pa metni za toplu peć, da se jošte po malo izpari a time ogustne. Mjeseca Prosinca najsgodnija je hora za branje zimolezine.

Ovoj recept pišem Vam zimolezkom, pa recite, vriedi li ili ne? (Bog i duša: crna je kao gavran. Ured.)

U Bosiljevu, dne 10. Prosinca 1866.

Mijat Milić, učitelj.

Viestnik.

Književnost.

Uz omiljeli nam „Bosiljak“ zače 1. Siečnja t. g. izlaziti i „Dragoljub“, zabavno-poučan list. Prvi mu list donosi zanimivih i raznovrstnih članakah, a što se tiče njihove točnosti i naučne dub-

Digitized by Google

ljine, može se reći, da je naumio s blizancem si „Bosiljkom“ jednakom silom i načinom i učiti i baviti rodolj bivo nam obcinstvo. samo, što neće donositi slikah, što jih ima „Bosiljak“.

„Bosiljak“ se već i sam prekrasno preporučio, jer nam se uvriežio i udomaćio po cieloj miloj domovini, a „Dragoljuba“ preporučamo svakomu, da ga drži, od srdca ipak želeći, da nam neizpudi iz domovah i nježnih ručicah starijega si brata „Bosiljka“, kojemu po prvenstvu čast i poštenje. „Dragoljubu jest godišnja ciena 5 fr. Uredjuje ga Gjuro Deželić a tiska Dragutin Albrecht.

— „Pedagogičko-didaktički kažiput“ itd. ugledao je bieli sviet nakladom školskih knjigah u Beču. Knjiga je namienjena učiteljem i pripravnikom a možemo savjestno o djelu izreći, da je premnogim u dobri čas izišlo. Pisac mu je g. Franjo Klaić; ciena 26 novčićah.

— Još je doba, da se predplaća na časopis „Putnik“ s. j. na glasilo javnoga mnienja i prinositelja dnevnih novostih, što izlazi u Karlovcu pod uredničtvom g. Gjure Klaića. Izlazi dvaput nedjeljom i to sriedom i subotom a godišnja mu je ciena s poštarinom 7 fr. — Dao bog, ta putovao što dalje a proputovao cielu nam domovinu!

Promjene.

Uzoriti g. stožernik i nadbiskup blagoizvoljeo je kanonika pobočnika i ravnatelja nadbiskupske pisarne, g. Fr. Gašparića, izmakom prošle godine oprostiti dosadašnje službe bilježnika duh. stola. Uslied toga naimenova nj. uzoritost dosadašnjega podbilježnika g. Franju Lampa, bilježnikom istoga stola, dosadašnjega pisara g. Dragutina Frkića podbilježnikom a g. Maksu Kolarića pisarom duhovnoga stola.

Gg. zadružarom.

Dne 2. ovoga mj. priredio je odbor zadružni u „Narodnom domu“ sjajnu tombolu, koja je družtvu liepu svotu novacah pribavila. Obširnije o njoj priobćiti ćemu u zapisniku odborskom.

U kratko: zadružni odbor svim pravom možemo nazvati: „pravom i čistom dušom „Zadruge“. Živio nam odbor!

Kratko razjasnjenje.

U zadnjem broju prošle godine, kad-no govorasmo o zadnjem danu života učitelja Kovača, bacila se kano sjena na prestrogo zahtievanje slavnoga poglavarstva občine virovitičke, naročito na on-

Digitized by Google

dješnjega bilježnika (o čem se mahom pod zatvorom i posumnjalo) g, Lukića. S potanjega izvješća o cieloj stvari razabiremo samo ovo: da se pokojnik svakako borio s tugom, biedom i nevoljom svjetskom; — da je občina zahtievala od njega, što je morala po dužnosti svojoj; a što ga nestalo iznenada, razlog je samomu bogu poznat. Toliko za razjasnjenje po dužnosti.

U ostalom s radošću javljamo, da se je zadružni odbor odužio sirotčadi pokojnikovoj tim, što je sirotici udovici mahom poslao 30 fr., odlučiv svakoga mjeseca kroz godinu danah pošiljati joj podporu u 10 fr. a u Osieku na badnje drvce pometaše vriedne dušice 10 fr. 40 nov. za podporu iste sirotčadi te takove mahom udovici poslaše. Sliedimo jih!

Natječaji.

Učiteljsko mjesto u M. Taboru. Plata: 262 fr. 50 n., u ime dryarine 75 fr. 60 n., uživanje oranice i udobna stana; za orguljašku službu 19 fr. 47 n. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Ivanu Petranoviću, podjašpristu i župniku u Prišlinu. Rok natječaju do 15. t. m.

Slavno zastupničtvo občine vinkovačke traži si za župnu crkvu orgulješa. Stalna mu je plata 240 fr. a. v. i šest hv. drvah.

Mjesto učiteljsko i orguljaško u šk. kotaru krapinskom na Petrovskom. Plata: 315 fr., potriebna drva, bezplatan stan. — Nadalje mjesto podučiteljsko u istom kotaru kod sv. Križa. Ovomu plata: 180 fr., bezplatan stan i drva. Molbenice šalju se: veleč. g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpristu i župniku u Priegradi do 20. Siečnja t. g.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Kravarskom, škol, kotaru pokupskom. Plata 315 fr. a. v., stan, uživanje vrta, 12 hv. drvah. Molbenice šalju se: veleč. g. Franji Budickomu, podjašpristu i župniku u Kupčini do 25. Siečnja t. g. Pošta: Karlovac.

Javna zahvala.

Presvietli gosp. barun Gustav Hillebrand Prandau, vlastelin valpovačko - dolnjo - miholjački, darovao je narodnoj pučkoj učioni u Moslavini prigodom svoga visokoga posjeta 12 fr. za Kružićev zemljovid a 10. fr. za nabavljenje koristnih knjigah, koje da se razdiele medju najmarljivije i najbolje učenike. Jedno i drugo nisam uzmanjko da nepribavim. Na tom veledušnom i krasnom daru nepreostaje mi drugo, nego da presv. gosp. kano osobitomu pokrovitelju pučkih učionah izjavim javno u ime povjerene mi mladeži duboku zahvalnost sa željom, da nam ga vječnji jošter mnogo lietah živa i zdrava uzdrži.

Davor Horvat, učitelj.

Nastojanjem g. Lacka Kutnjaka, učitelja, sakupilo se u kotaru zlatarskom 28 fr. za podupiranje ubogih preparandah a rečena svota družtvenomu peneznika predala. Živile darežljive ručice!

Drugi broj „**Napredka**“ izaći će dne 17. o. m.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 2. U Zagrebu, 15. Siečnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Mašta.

(мъчта = мъчьтъ = imaginatio.)

(Dalje.)

II.

Mašta s gledišta, s kojega ju motrasmo do sada, dozivlje nam one slike, koje smo već imali. Sada ćemo ju pako gledati s druge strane, u koliko tvori nove slike, spajajuć i razstavljajuć stare. To je ona sila, koja čini pjesnike i umjetnike.

Takove nam se slike često tvore preko naše volje n. pr. u snu, gdje nam se pokazuju slike, kojih nikada imali nismo; il inače kada pustimo maštu, da leti, kamo joj je volja. Al u čovjeka imade moć, kojom joj umije dati stalni pravac; imade sila, kojoj se popokorava mašta, te tvori slike, kakove čovjek imati želi. Bez tê sile nebi nekada mogao pjesnik podignuti veličanstvenu zgradu krasnih slikah, niti bi mogao slikar naslikati sliku, koja bi svakim svojim potezom izražavala čuvstvo, koje joj naumi dati slikar.

Razmiva je u tiesnom savezu s razumom. Kano što ona čini, da može razum sjetilne predmete shvatiti te u njihovu bît barem donekle prodrieti; tako opet umije predmete nadsjetilne zaodjesti tanahnim ruhom liepe slike, umije pojmovom najjednostavnijim podati neku šarovitost, da jih uzmogne razum svestrano razmotriti.

Digitized by Google

Razjasnimo to jošte bolje. Naš razum, buduć posve duševan pa zato i različan od tvarnih predmetah, nestoji s njimi u nikakovu odnošaju; nemože dakle sám sobom djelovanja njihova primiti. Tu se postavi u sredinu medju sjetila i razum mašta te stvori takovu sliku predmeta, koja predmetu posve odgovara; al na način duševni. Isto tako s druge strane bili bi nam pojmovi o predmetih nadsjetilnih veoma nedostatni, da nije mašte, koja jih raznoliko zaodjene, te nam tim usavrši pojmove. Slikar nam predstavlja pravednost u slici djevojke, koja je oči k zemlji oborila, a u jednoj ruci drži tezulje, u drugoj mač. Tâ nam slika dosta dobro označuje pojam pravednosti, da najme nepazi na osobe; — jer je djevojka očima poniknula, da nevidi nikoga, — već udara cienu po nutrnjoj valjanosti; — djevojka bo drži u jednoj ruci tezulje, — a svoju osudu brani svom silom, — u drugoj drži goli mač —.

Sada već neće biti tako težko diviti se, zašto svaki narod, koji se uzobrazuje naravnim putem, kada navrne na duševno polje, najprije tvori pjesme? Prije najme nego će razum da usavrši, valja mu ugladiti maštu; jer ona do razuma vodi. Tko li hotio odmah plemeniti razum, zanemariv maštu, taj bi se protivio naravnomu teku, pa bi zato slabo uspjeo.

Ako se koji narod smije ponositi svojimi pjesmami, osobito narodnimi, — to bo je pravo blago narodnje, ponos cieloga naroda —, a ono treba, da se dičimo mi Slovjeni; jer nam s te grane zelen-listka neugrabi nitko. I bezpristran tudjin mora, da se divi ljepoti njihovih slikah, sili njihovih riečih. A nije to ni čudo. Kako da narod, koji slovi po cielom svietu kano narod dobrosrčan, koji gosta čeka razširenih rukuh, koji se s bratom, ma s koje mu strane bio, grli i u lice ljubi, koji, živuć u naravi, jošte se neokuži otrovnim jedom tudje krive naobraženosti, kako da, lievajuć čuvstva iz svoga srdca u narodnu pjesmu, do srdca nedopre? Koliko se je već putih zadesilo, da je tudjin, slušajuć, gdje naš sliepac uz gusle javorove začinje sladke pjesmice, u suze udario, premda ga razumio nije! Ako nam je do slave našega darovitoga naroda, a mi odstranjujmo sve zapriəke, koje zabušuju to zlatno vrelo narodnjega blaga te ga kupimo, što više možemo, buduć sjegurni, da ćemo mirisav cvietak uplesti u vienac narodnje slave. Možemo takodjer biti uvjereni, da naš narod, koji je u pjesmah narodkinjah

Digitized by Google

nadtekao druge narode, u nijeduoj struci znanostih za njimi zaostati neće. Težki nam je sud dosudila sudbina, dugo nam valjaše lievati krv, dočim su naši susjedi u naucih napredovali. Al će doći vrieme — dadne li dobri Bog — te ćemo i mi metnuti mač u korice te se dati u vlastitoj kući na nauke.

Razmniva je u pojedinih ljudih različna glede na svoje vlastitosti. Imade nekih svojstvah, koja čine maštu boljom il lošjom. Ovamo spada prije svega b u j n o s t. Bujnom zovemo onu maštu, koja umije lahko i brzo proizvesti razne slike, oli istu sliku na više načinah predstaviti. Zatim izvornost, kojom se odlikuje mašta, koja stvara slike posve nove, kojih odnikle nevadi. Čim su slike neobičnije, tim je mašta izvornija. To je svojstvo za pjesnika vele važno; vriednost bo njegova tvora zavisi najviše o tom; jesu li mu izvorne slike. Živahnom zovemo onu maštu, koja tvori slike tako žive, kano da obstoje u naravi. Ženske i djeca imadu osobito živahnu maštu. Rekni gospoji, pošto se najede dobre zečetine, da meso, koje joj je tako dobro sladilo, nije od zeca, već od mačke, pa joj uz to pokaži mačju kožu, noge i rep, sjegurno će joj se sgrštiti do zla boga. Konačno treba da bude mašta uredna, najme da u svojih tvorovih nepregazi zakonah ćudorednosti. Kano što narav sliedi sama po sebi zakone, koje joj pripisa vječna ruka tvorčeva, uslied kojih proizvodi predmete pravilne; tako treba da i mašta te zakone sliedi i nehotê. Kada se mašta pjesnikova uznese, a on kano da sniva preugodan san, vidi množ krasnih, urednih slikah. Slabo bi uspjeo pjesnik il umjetnik, da mu se je u njegovih proizvodih ozirati na takova pravila; već njega ponese ideja, koja ga oduševljuje te on tvori kano tlapeć posve lahko slike, u kojih se sadržavaju sva pravila prave umjetnosti. Jošte možemo napomenuti, da mašta mora biti razdražljiva t. j. da je netreba dugo poticati, da tvori slike. Dobromu se pjesniku netreba puno mučiti, da si razigra maštu, dosta mu je, da stupi na grob pokojne si majke, ili da se za tiha ljetnoga večera razgleda naravlju, ili da prisluškuje, kako za gorom izvodi sladoglasnu pjesmu mirna pastirka.

Slab je pjesnik, koji se mora mnogo napinjati, da mu mašta stvori koju sliku; njegova se pjesma neće srdca dojimati, jalov će mu biti trud.

Digitized by Google

Istina je, da mašta sa sobom donosi ovo il ono svojstvo po naravi, ali se ipak dade usavršiti i oplemeniti i to: promatranjem naravi, toga divnoga pozorišta najbujnijih slikah i gledanjem proizvodah veleumnih umjetnikah. Čim tko više s naravlju obći i motri umjetnine, tim će mu laglje i tim ljepše slike mašta tvoriti; zato dobri pjesnici bježe družtvo, a traže samoću, da jih ništa nebuni u njihovu blaženu snu, gdje jim se mašta hrani divnimi slikami iz naravi.

Mašta i na srdce ugodno djeluje. Ona bo čini pjesnika, koji svojim proizvodom dopire do dna srdca; trese i najtvrdju dušu; izmami suzu i iz kamena srdca. Čini pjesnika, koji živimi potezi crtajuć sreću budućega života, prši maglu s namrčena čela; lišava smrt njezine grozote; puni nadom i najpraznije grudi. Mašta čini umjetnika, koji svojim djelom uči, kako mora, da je mudar početnik duše, kada slabi um čovječji umije dati drvetu il kamenu izraz, koji jasno k srdcu govori. — Pa i svakomu je pojedincu mašta od prevelike koristi. Ona zamienjuje crnu sliku na odru ležeća otca, s veselom slikom njegove duše, koja pliva u nebeskih radostih. Ona čini, da vojnik ne malakše, bijuć se usried vatre, sipane iz dušmanskih topovah, već da srče lavljim biesom, predočujuć si zasluge, koje će steći po mili si dom; da učitelj nežali žrtvovati svih silah, učeć neuku djecu, premda mu sviet slabo plaća, znajuć, da ga čeka obilna nagrada na onom svietu.

(Konac sliedi.)

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

IV.

Kako ćemo upoznati ćud i sposobnosti učenikah?

Za učitelja je neobhodno potrebito, poznavati ćud i sposobnosti pojedinih svojih učenikah. To će moći: sjećajuć se, kakve je ćudi sam bio u djetinstvu, i kako je mislio; poznavajuć vladajuće mnienje, običaje, duh vremena i običaje mjesta, u kom živi, značaj ljudih medju kojima učiteljuje i njihove prednosti i mane, krie-

Digitized by Google

posti i zloće. Svega toga ima svuda više, manje; uvažavajuć, šta i kako sudi drugi o njih, i kakva su domaća odnošenja dječja, pazeć, da li lahko ili težko shvaćaju štogod, i shvaćeno pokazuju; pazeć brižljivo, kako obće obhode, druže se sa svojimi drugovi, kako se ponašaju, sigrajuć se i zabavljajuć, pri čem se djeca obično pokazuju, kakve su ćudi, ako samo misle, da nitke na njih nepazi. Napokon ima uman učitelj i u učionici dosta prilike, poznati, kakve su mu ćudi učenici. Što je gula na tielu, to je ćud na duši, neda se nikako sakriti. Vidimo često u učionici, kako njeki učenici raduju se i smieše se, kad jim drugovi budu kažnjeni, drugi pako snužde se i razžale takvom prilikom, te se vidi, kako su mekana, blaga i milostiva srdca. Gdjekoji učenik krije, sakriva, postavlja svako svoje perce, svaki listak artije, svoju olovku, svoje ravnalo, svoju pjeskovnicu, svoj otiračić za pera, svoj nožić, kad vidi, da mu drug treba pomoći. Medjutim drugi rado pruža pomoć svakomu, u koliko samo može, i to rado i veselo. Pazeć na sve to, nije težko pogoditi, koji će od tih učenikah lahko postati tvrdice i sebičnjaci, u koji milokrvni, uslužni i dobrodjeteljni ljudi, i po tomu ravna svoje otčinsko ponašanje prama djeci, nastojeć, užeći u svih mladjanih srdcih oganj čiste kršćanske ljubavi, koja rodi sladkim plodom čovjekoljubja u životu i plodom svake vrline za gradjanski život.

V.

Kako može učitelj djelovati zaptom na družtveni život pučke učionice u kršćansko-nabožnom duhu u obće?

Školski zapt obsiže sva ona sredstva, koja su učitelju pri ruci u dobro uredjenoj učionici uz nauku i obuku, kako bi iz djece postali ćudoredno-nabožni ljudi. K ovim sredstvom pribrajamo shodno zanimanje djece poslom; priučavajuć ju na svako dobro; učiteljev dobar primjer, shodno nadziranje i bdijenje nad djecom; učiteljev ugled; ljubav i pouzdanje dječje prama svomu učitelju; svrsi shodno i valjano uporabljanje i navješćivanje, oglašivanje, te obsluživanje školskih zakonah; mudra i shodna uporaba sredstvah nagradjivanja i kaznenja djece; napokon molitva i polazenje službe božje.

Učitelj ima svoje učenike svimi ovimi sredstvi u svih školskih odnošenjih

Digitized by Google

a) čuvati od zla,

b) voditi i upućivati na dobro,

c) liečiti, što je bolno; popravljati, što je porušeno; podizati, što je opalo; izpravljati, što je počelo grbaviti; ravnati, što je neravno; oplemenjivati, što je divljačno; krotiti, što je divlje i surovo; gladiti, što je hraprvo; krčiti i oplodjivati, što je parložno i neplodno; umivati, što je umusano i gadno i prljavo; oživljivati, što je mrtvo; buditi, što je pospano; stvarati, čega još neima u glavi i u srdcu; otvorati sliepe oči u gluhe uši i odriešavati niemi jezik; — čovječnost promicati.

Ovo se postiže dvostrukimi sredstvi:

a) protivnimi ili odpornimi, negativnimi;

b) positivnimi.

A. *Protivna sredstva.*

Dobro odgojenje najprije nastoji, ukloniti svako zlo i put mu pripriečiti. Dakle učitelj mora, kano ćudoredan odgojitelj svojski nastojati, ukloniti sve od svojih učenikah i pitomacah, što bi jih moglo dražiti i spoticati na zlo, i u njih pobudjivati zla prignuća, zle priklonosti. Neka se dakle čuva učitelj

a) često koješta zabranjivati. Štogod se više zabranjuje, to se više prestupljuje! Mnoge budalaštine i mnoga prestupljenja nebi djeci ni na um pala, da zabranjujuć nije natuknuto ovo ili ono, tako i onako.

b) Neka nastoji učitelj uklanjati od djece svaki zao primjer, koji prianja uz mladež i liepi se kao čičak za vunu. Djeca se rado ugledaju u druge, i gramze za svačim, što vide, da čine drugi, osobito što čine oni, koje uvažavaju, počituju i ljube. Zaoto jao i naopako, kad bi u sto zlih časah učitelj sam, budi u kojem obziru, davao svojim učenikom zao primjer riečju ili djelom, ili kad bi dopuštao, da jedan kvari drugoga svojim zlim primjerom. Učitelj mora uviek nastojati, kako će djeca i od njega i izmedju sebe svuda i svagdje viditi i čuti svako dobro, sve samo, što je liepo, čestito, krasno, pošteno i valjano. Ako učitelj negleda na sebe, i na red, ako su mu neobuzdana usta, te psuje i kune, ili inače zlo govori; ako neizpunjuje točno svojih dužnostih, ako je nemaran i mlak u crkvi i pod molitvom, domalo svi će njegovi učenici po-

Digitized by Google

stati kukavčići, kano što je on velika kukavica; postati će nesrećice, kano što je on svoja i tudja velika nesreća.

c) Isto tako zamamljuju, vabe i privlače djecu napredci i probitci, koje očekuju od ovoga ili onoga djelovanja. Ima djece, koja u slast vole prijavljivati tudje pogrieške, tužiti druge za ovo ili ono, kadšto i krivo, i potvorati i opadati, biediti i klevetati druge. Takvu djecu mora učitelj obučiti, kako je gadno i griešno, tako postupati, i kako svaki čestit čovjek prezira i mrzi na takvo postupanje. Kad je koje diete silovito i durljivo, pak misli silom, to i to mora da bude, onda upravo nek mu učitelj nečini po volji, neka se ono oduči samovolje, neka uvidi i osvjedoči se, kako je samovolja gotova nevolja, da se glavom neprobija zid; a tko se srdi, neka slobodno udara glavom onj, pak će se i odsrditi.

č) Učitelj neka nastoji uviek zanimati djecu shodnim i koristnim poslom, kako ju neće moći bezposlenost zavoditi u zlo; jer bezposlenost početak je svemu zlu i veća strana zla, štogod ga čine ljudi, osobito djeca, čine iz bezposlenosti. Valja skloniti djecu, kako će rado poslovati, pak će se ne samo prepriečiti mnogo zlo, nego i ono izkorieniti, koje se uvriežilo domaćim opakim odgojenjem.

ć) Nu nesmije učitelj krivim svojim postupanjem dražiti i spoticati djecu na zlo. Neka se čuva kano žive vatre, neprestano kuditi i ogorčavati tako dječja srdca; neka nehvali nijednoga učenika prekomjerno, moglo bi se diete ponieti i postati taštim stvorom i slavohlepnim; neka nepopušća nikada u nevrieme, da nebi postala djeca ućudnom i laskavom, nego neka sudi i dosudjuje pravo i pravično, mjereć mak na konac, svakomu po zaslugi; neka nepopitkuje i neizpituje djecu za nikakve novosti, da nebi učinio iz djece brbljavce, jezičare i lažljivce; neka napokon nastoji, kako mu neće nikade biti djeca bez nadziranja prije škole, pod školom i poslie škole, i neka nikad nikom negleda kroz prste, da nebi iz malih pogrěšakah pala djeca u velike, iz prestupakah u zloće.

Digitized by Google

Zlatoglavica *).

(Narodna pripoviest, bilježena u Virovitici.)

Davno je bilo: kad no bani banovaše, kada nije bilo parbe ni parbačah, kad se o zlu ni sanjalo nije, a dobro je i nehoteć tragom sliedilo; davno je bilo a sada se pripovieda. Ja ću vam jednu o zlu i o dobru.

Bili su njekoč muž i žena, te rodiše dvoje djece: sinka Nikolica i kćerku Jelicu. Nikolica je bio zdrav i čil kano ris, a Jelica tako krasna, da se je od milinja cviet nagledati nemogaše. Otac si sina vazda sobom uzimao, kretao put tamna luga, cvjetnih livadah oli put široka morja; a kako i nebi, kad ga žudjaše vidjeti u svem umnijega, vještijega i boljega nego i sam bio, premda mu se mlado i staro klanjalo.

Kćerka Jelica bila je desnom rukom svojoj majci, te ju ona vazda uza se vodala, kano košuta nježno làne svoje, zato joj majka najvoljela podvikivati: „Jelice, làne moje!“

Kad se djeca najljepše razvila, kada procvaše poput nježne proljetne ružice, kuća se im u crno zavila, jer su izgubila majčicu, svoju hraniteljicu, svoju blažiteljicu. Osta dakle otac sa dva divna cvieta svoja.

Nije bilo tomu dugo, krenuo ti otac u šumu, da si naciepa drvah i kući donese, Bilo mu projti preko tri ograde i toliko prelazah. Kad je došao do prvoga prelaza, eto ti tamo bàbe, te mu probesjedi: „Čuj li me prîko! što je pod rešetom, budi meni i mojoj djeci, a što je na rešetu, budi tebi i tvojoj djeci!“

„Neka bude!“ odgovori otac, pak presmaknu preke plota.

Kad je bio došao do drugoga prelaza, eno opet bàbe, gdje mu podvikuje:

„Čuj-li me prîko, što je pod rešetom, budi meni i mojoj djeci a što je na rešetu, budi tebi i tvojoj djeci.“

„Pa neka bude!“ odgovori otac, te preskoči drugi prelaz.

Malo bilo, eno ga već kod trećega prelaza, al eno ti i zlokobne bàbe, gdje ga opet pozdravlja: „Čuj-li me prîko!“ što je

*) Evo me na vaš poziv s pučkom pripoviesti, što-no jih na tisuće jošte narod u grudih i pameti si čuva, a nijesu pobilježene. Vriedi li šta, obielodanite ju, molim Vas. Bilježila sam ju već prije 8 godinah, nu i danas je mlada. Vaša M. V.

Digitized by Google

pod rešetom, budi meni i mojoj djeci, a što je na rešetu, budi tebi i tvojoj djeci, pa nuder, da budemo svoji i da se vjenčamo!

„A bilo i to ženo, štogod bog dadne!“ I odoše kući. Starca, babetina triput občinila: kuku si ga njemu!

Neprodjoše ni tri dana, starac sakupio kitne svatove, te se vjenčao sa svojom nesudjenicom. Svatovi se veseliše, jer jih starac častio punih osam danah, al se zamislile dvie lozice domaćega koriena i plemena a čitavo selo stalo klimati glavami čudeć se, gdje si starac ugnjezdio ženu, nikim božjim stvorom prije vidjenu niti čuvenu.

Prošla su dva, tri mjeseca i liepo se u kući živjelo; što meni, to tebi; pravda se krojila, te život mirom i ljubavlju zalievao; al kada dalje, odgali se báka, kakova bi u istinu. Nakostrušeno ustaje, tako dan provodi i do pola noći ganja i proganja dvoje pastorčadi, misleć si i njegujuć jedinicu svoju kćerku, koju je sobom kući dovela.

Kad što peći: svojoj kćerci peci medenjakah, orehnjačah i sirnjačah, a pastorčadi omiesi lepenicah sa pepela a posipaj jih sitnom opučinom: kćerku si pòjila mliekom i rumenim vinčem, a pastorčad octikovinom u koju miešaše oštru lužinu; kćerku svakdan svlači i u bielo preoblači a pastorčad omataj dronjci i tvrdom likovinom, da se baš nerekne i silom neviče: gola su joj djeca! Kuku si ga djeci bez majke rodjene!! Jaoh sirodčadi nuz slabućka i bezdušna roditelja!

Babetini, maćehi već je i ova tobožnja briga u toliko dodijala, te je začela snovati, kako da se obadvojice što prije oslobodi; zato se usudila njekoga jutra muža si svjetovati ovako: „A moj mužu, danci se odmiču a grobak primiče; zemljica nam se iznevjerila, ručice su nam na očigled slabije; dječica tvoja òpasala se jur liepom snagom a kite jih rumen-lišca: blagoslovi si djecu, pak ju uvedi u sviet bieli, da si potraže srećicu i ljepšu i bolju, nego što joj može podavati naša siromašna kućica, a moju siroticu dohranimo ipak, ma ju suhim vrbovim lišćem zalagali!“

U prvi mah se otac zamislio, al kad je vidjeo, kako ga žena divljima svojima očima presieca, reče si ženi: „Budi i na tvoje! Izpeci mi kolačah i napuni čuturu vina.“

Žena izpeče brže bolje kolačah, al jih nemiesi bielom múkom,

Digitized by Google

već jih miesi pepelom a posipa sitnom opučinom; puni i čuturu, al ju nepuni vinom, već žestokom lužinom, da joj se pastorčad putem hrani i od gladi brani.

Otac si pozovnuo djecu, pak s njom ravno u gustu šumu, gdje neima svjetlosti u sried biela danka.

Kad su bili u sried šume, reče otac djeci si: „Ostanite ovdje, djeco! birajte si jagodicah i gljivah a ja ću malo dalje, da si nasiečem drvah za kuću; kada vam prviput zažviždnem, a vi na noge, pak za mojim žviždom“.

Ode otac, a nedaleko objesio je o jelinu granu praznu tikvu; znao je, da će zujati, kada vjetar zaduhne.

Siromašna djeca, putem umorena, polegoše na mahovinu, te zaspaše kao poklani jaganjci. Sjever vetar duhnu, tikva žviždi: al ju nečuju spavajuća djeca; sjever duhnu po drugi put, tikva žviždi: al ju nečuju djeca; sjever duhnu po treći put, tikva žviždi kao da zmaj pišti; a djeca se ràzdramila, te skoče, da si potraže otca, sliedeć pravac odkuda joj žvižd dolazio. Nu badava su ga tražila, badava dozivala: otcu ni traga, ni glasa.

Otac je već kod kuće, a tamo veselo poskakuje babetina, maćeha, jer se oslobodila težka kamena, što joj na srdcu ležaše.

Kada se djeca, otca si tražeć, sva već poizprebijala bila, i tamna ju nočca u sried divlje šume zastignula, umorena baciše se na mekanu mahovinu i poùsnuše, nejaka. Jedva što se uljulala u duboki sanak, nuto! prhnuše dvie vile sa Papuka visokoga, da bljude sirotice, da jim odganjanju raznovrstnu gamad, da jih čuvaju od zmijah i vampirah. Kad se djeca u snu nasmjehnula: i vile se nasmjehnuše; kad se djeci čeoca naoblačila: i vile se sjetnuše i raztužiše.

Kad su djecu ostavile, nezna se; al se znade, da se kukavna rânom zoricom prenuše iza sanka sladjahnoga a kad si rosna svoja ošca pòotrše, ùoče pred sobom živu sliku djevojke Zlatoglavice: živo čudo božje u sried guste šume. Kad je Zlatoglavica opazila, da se djeca sa njezina žara i krasote upravo zapanjila, ljubezno se nasmjehnula, veleć: „Nebojte se djeco! popodjite sa mnom, molim vas, te ako me posluhnete, zlatnih mi mojih prâmah, dobra vas sreća sa mnom sukobila.“

Digitized by Google

Pa kuda bi djeca, ako ne s njom, jedinim to živim i razložnim stvorom u toj pustoj šumi!

Zlatoglavica jih dugo vodjaše kojekakvimi vijugačami i zavoji. Sunce bijaše razžarilo u toliko šumski onaj zrak, da su putnici sa žarine i sparine jedva odihavali, a moga ti Nikolicu spopala žedja, kako nikada za života njegova.

U tom svrnu očima lievo, te opazi živo vrelo, što ključaše kao živo srebro i već se sagnuo bio, da se napije: al podviknula Zlatoglavica kao pomamna: „U zao čas se sagnuo, momče! ako se napiješ ove vode, migom si se stvorio ribom, jer ti je to riblja voda.“ Nikolica posluhnu svoju pratilicu, premda je željan bio vode, kao sirotica roditelja svoga.

Nebi dugo, opet zamahnuše uzkom stazicom desno; tu ošinu Nikolica očima opet živo vrelo i bistrije i bujnije od prvoga; opet mu se pohtjedne, da se ga nasrče. I već se sagnuo bio i pregršću živa vrela zagrabio, kadno opet podviknula Zlatoglavica kao pomamna: „Žlje se ga sagnuo, a još gorje zagrabio vode, jer neznaš, da je ovo vučja voda, a koji se je napije, netom se stvori divljom vučinom!“

Nikolica posluhnu a neprogovori niti slovca.

(Dalje sliedi.)

Zapisnik

4. sjednice upravlj. odbora „Zadruge“, držane dne 19. Stud. 1866.

1. Pročitan bi dopis g. Šunka, kojim izjavljuje, da želi pristupiti učit. „Zadrugi“. — Prima se.

2. Izvješćuje tajnik gospojinskoga odbora, da je isti odbor zaključio, da će se izložba sgoditakah držati 25., 26., 28. i 29. Stud.; prvi dan od 11—4 a ostalih danah od 11—1 sat. Ujedno bi razreredjeni članovi, koji će svaki dan kod ote izložbe prisustvovati. Žriebanje bit će 1. Prosinca.

3. Zaključeno, da će se izložci izdavati počam od 8. Prosinca svakoga četvrtka i nedjelje sve do 15. Siečnja. Tko do toga dana svoga sgoditka nedigne, smatrat će se kao da ga je poklonio učitelj. „Zadrugi.“

U Zagrebu, dne 19. Studenoga 1866.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Digitized by Google

Peta sjednica, držana dne 4. Prosinca 1866.

1. Pročitan bi dopis pogl. g. Vinkovića, drugoga podžupana županije varaždinske, kojim javlja, da su občine: Zlatar, Martinci, Purgar, Batina, Konšćina i Veleškovec pristupile kao utemeljiteljni član učit. „Zadruge“, a utemeljiteljnu će svotu od 50 st. položiti u 2. obroka i to prvi god. 1867., a drugi god. 1868.

Upravljajući odbor izriče najtopliju hvalu sl. varažd. županiji, što se odazvala pozivu i molbi njegovoj, te tako uspješno djeluje na korist „Zadruge“. Napose se pako zahvaljuje pogl. g. Kažimiru Jelačiću, vel. sudcu, što je svojim uplivom pribavio „Zadrugi“ toliko utemeljiteljah. Živio!

2. Pročitan bi dopis veleč. g. Ivana Thallera, podarcidjakona i župnika požežkoga, kojim javlja, da je razprodao 120 zadružnih srećakah, te ujedno izjavljuje, da će svoj pripadak od 3 st., štono mu pripada za vizitaciju od svake škole, u svem 30 st., za sve vrieme svoge službovanja, kao kot. školah nadziratelj, žrtvovati „Zadrugi“ učiteljskoj, te istu svotu na koncu svake godine dostaviti upr. odboru.

Sa najtoplijom zahvalnošću uzeto do znanja, te zaključeno, da se veleč. gospodinu podieli počastna diploma. Dao Bog, ugledali se mnogi u plemeniti taj čin!

3. Zaključeno, da upravljajući odbor podnese predsjednici gospojinskoga odbora presv. gospodji Korneliji Kukuljevićki zahvalnicu i da se osobno cielomu gospoj. odboru zahvali, te uz to predade svim gospodjam počastne diplome.

Ujedno će se presv. predsjednica i odbor umoliti, da bi svoje djelovanje na korist „Zadruge“ i na dalje nastavio.

U Zagrebu dne 4. Prosinca 1866.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Dopis.

Iz Valpovštine. Čitajuć mezimče našega školstva „Napredak“, naidje čovjek na dopise skoro sa svih krajevah mile nam domovine; samo je riedkih glasovah s dolnje Podravine iz ravne i liepe Valpovštine, kao da je nebi ni bilo na krajobrazu naše trojednice. Mogao bi tko pomisliti, da mnogo nemarimo za narodnje školstvo i pučku prosvjetu; jer smo u crkvenom obziru odcienjeni od ostale majke zemlje i priklopljeni biskupiji pećujskoj, ležećoj onkraj Drave; nu tko bi ovako i pomislio, neka se potrudi prošetati do nas ravnom Podravinom, pa će se osvjedočiti ob inom; bit će vidio da i mi nezaostajemo svojom voljom u ničem za našom ostalom braćom razsu-

Digitized by Google

tom cielom otačbinom. Nastojimo i mi, da našim prem dosta — raznimi okolnostmi — spojenimi silami uzastopce gredemo na stazi napredka; otimamo se silnim uplivom raznih načelah, stezajućih nam slobodan polet slobodnih mislih i izražajah. Pa ipak poleg svih zapriekah i preponah hrlimo i mi obrzim gredom u hram narodnje prosvjete, bistrimo um naš novimi pomisli pravoga duha naprednjaka, a učvršćujemo se i sami u svom uzvišenom Bogom i narodom nam povjerenu zvanju medjusobnom bratinskom pobudom i vježbom u naših sastancih ili skupštinah. Kao što se u drugih krajevih naše domovine sastaju narodnji pučki učitelji u tako zvanih učiteljskih „skupštinah“, da se izmjenice i svojimi teoretičnimi sastavci i praktičnom razložitbom pouče, razgovore i posavjetuju, kako će i u buduće raditi, djelovati i poslovati na stazi narodnjega napredka i pučke prosvjete, da i sami crpe iz svojih radnjah slast, a narod njihovim trudom spozna važnost njihova zvanja i sam se koristi.

Da napredujemo koliko i kako možemo, svjedok nam je uprav ovogodišnja učiteljska skupština, držana u Bizovcu dne 13. Rujna. Skupilo se na taj dan ovokotarsko častno svećenstvo u župnom dvoru; i to preč. gosp. naslovni opat Franjo Taglieber, starješina i nadzira-telj školski kotara valpovačkoga, župnik istoimenoga trgovišća Valpova; zatim veleč. g. župnici kao ravnatelji i katekete svojih župnih učionah: Luka Užurović iz Petrinjevacah; Ivan Vlašić iz Brodjanacah; Lovro Baloković iz Bizovca; otac Ilija Mikšić iz Čepina; župni pomoćnici kao katekete otac Damjan Mandt iz Hrkanovacah i Gajomir Jakić iz Valpova Ovdje valja odmah izraziti rečenoj veleč. gospodi osobitu hvalu, jer su ove godine posvjedočila podpuno priznanje prema učiteljskim skupštinam tim, što su svojim učešćem pokazala, koliko joj leži na srdcu obrazovanje učiteljsko i pučka prosvjeta. Dvojica su kotarskih svećenikah odsutna bila radi župnih poslovah, i to veleč. g. Dragutin Živić, župnik hrkanovački i č. g. Šandor Nagy, župni pomoćnik valpovački. Sbor učiteljski uprav na naše negodovanje nebijaše podpun, i to s jednostavna uzroka, što dvojica nedobiše podvoz od občine, prem jim ga je občinski glavar naredio bio, pa s toga bijahu primorani, da ostanu kod kuće. Jedan se pako podružni učitelj sa gostom dao na put po apoštolsku, no stignuv ga vlastiti g. župnik, poveze jih obojicu. Tko je tomu kriv, nije nam volja iztraživati, da se neozledimo; ipak molimo dotične vlasti, da bi u ime napredka u buduće ovakovim nepodobštinam na put stale. — Evo poimence gg. učiteljah, sastalih se na učiteljskoj skupštini: Mato Zerhauer martinački; Antun Koharić petrijevački; Ivan Šrempf jozipovački; Gjuro Cifrić brodjanački; Ivan Petz ladimirevački; Josip Bek koškanski; Julij Burjan bizovački, Emilj Šereglje čepinski; Josip Raček valpovački i Tomo Kovačić petrijevački podučitelji. Neprisustvovahu rečenomu sastanku g. Ivan Marković, učitelj valpovački i Bartol Baloković

Digitized by Google

hrkanovački, radi gore navedena uzroka, što nam je uprav nepoćudno bilo.

Ovako skupljeni zaputismo se u krasno obnovljenu župnu crkvu, gdje je preč. g. opat odpjevao sv. misu uz podvorbu trojice svećenikah sa zazovom Duha sv. Nazočno je učiteljstvo pjevalo sa domaćom omladinom za ciele službe božje. Po obsluženoj službi božjoj odosmo svi u župnu učionu; gdje je odmah g. Zerhauer, učitelj martinaćki, pozdravio preč. predsjedatelja u ime svojih sudrugovah i svoje Na naš sastanak dodjoše gosp. grof Normann; g. Franjo Kovač, učitelj marjanički, i g. Dr. Varga, odgojitelj mladih grofićah Normannovih Zauzev svoja mjesta, proslovi preč. g. predsjedatelj liepo slovo o uzgoju mladeži, pobudiv sve, kojim je odgoj omladine povjeren na sviastno vršenje svoga zvanja; jer jim je Bog, roditelji i narod povjerio svoje najveće blago, za koje će težko odgovarati, ako ga nebudu sdušno njegovali i o žudjenoj svrsi svestrano upućivali. Besjeda bijaše povladjivana i obćim priznanjem prihvaćena. — Po proćitanom, gosp. Zerhauerom kao izabranom bilježniku, zapisniku lanjske skupštine, prešlo se na pravo djelovanje današnjega sastanka. Ponajprije preuzè valpovački vjeroučitelj g. Gajomir Jakić sa nazočnom mladeži katekizovanje o svetotajstvu krštenja po kateketičkih pravilih, obrazloživ primjeri i navodi svestrani postupak pri predavanju ma kojega članka vjere. Njegova razložitbà bi primljena podpunim priznanjem. G. Raček razlagao je zornu obuku; njemu preporućujemo postojanost, daljnju revnost i usavršenje u svom zvanju; no i veću okretnost i oštrinu u predavanju, pa mu neće trud biti uzaludan. Štivo „58 Vrtar“ iz slov. čit. zajedno s trećim člankom jezikoslovnih vježbah protumači gosp. Zerhauer. On kao bivši obrazovatelj učiteljskih pripravnikah trsio se, da svoj predmet čestito i valjano izcrpi; mà uprav zaoto bijaše preobširan, te nemogosmo čuti jezikoslovna razglabanja; jer nam vrieme bje vrlo škrto odmjereno; mislimo, da bi on jamačno obćemu očekivanju zadovoljio, samo nam žao, što se mladje sile neokoristiše njegovim tumačenjem. Napametno i temeljno brojćano računstvo izvedè g. Josip Bek. Njegov postupak bje obćim priznanjem odobren. O njem možemo reći, da mu je predavanje promišljeno i uprav promozgano. i tvrdimo, da razmierno napreduje. — U obće je ova skupština pokazala dosta volje i revnovana u školstvu osim pogdjekoje iznimke. Imali bi još primetiti, da svaki od gospode učiteljah štogod probjesedi i učini svoje opazke odmah o razglabanom predmetu; mnogi šuti te šuti za vrieme razglabanja; pa tekar onda rešeta postupak ovoga ili onoga subrata, kada se sastanak dovršio i članovi razišli; zaoto je sastanak, da se u njem prijateljski porazgovori, a neće se jamačno dotičnik uvriedit, ako ga brat upozori, da bi možda i ovako dobro ili bolje bilo. — Utemeljena lani kotarska knjižnica liepim darom od 40 fr. a. v., što jih presv. g. pokrovitelj pučkih učionah Gu-

Digitized by Google

stav barun Hilleprand Prandau, prinese u ime daljnjega obrazovanja učiteljah, i iznosom od 10 fr. a. v., što jih u tu svrhu pokloni preč. opat Franjo Taglieber izim pomanjih doprinosah, naraste i ove godine novčanimi prinesci; presv. g. grof Normann iz Bizovca pridao je 5 fr. a. v., veleč. gg. župnici Užarević, Vlašić i Balokovic, svaki 2 st., a g. Koharić 1 st.; ostala gospoda obrekoše svoje doprinose poslati, čim se nabave i njeka potrebna djela. S toga pozivljemo najučtivije sl. uredničtvo »Napredka«, da bi nam isto izvolilo u „Napredku“ označiti djela, koja bi se imala nabaviti za učiteljske knjižnice, jer mi ovdje neimamo pri ruci nikakova izkaza takovih dielah. Ovo će biti želja po svoj prilici, i ostale naše braće. Neoglušite se glasu našemu. Dovršiv prijateljska posavjetovanja oko 1 popoldnevne ure, oprosti se učiteljstvo od preč. g. predsjedatelja i ostalih licah, i zadovoljeni umnim radom, razidjosmo se da i tielo okriepimo; častno svećenstvo podvori prijateljski domaći župnik g. Lovro Balokovic hrvatskom urodjenom pravom gostoljubivosti; gdje si željasmo svi nazočni ubrati još ljepši i napredniji plod trudovah naših omarljivih učiteljah; a cienjeno učiteljstvo pogosti u ovdješnjoj gostioni kao uviek tako i ovaj put presv. g. pokrovitelj Gustav barun Prandau, komu ciela skupština želi, da ga gosp. Bog poživi na pravi uhar naroda našega i na promak prosvjete i napredka i pučkoga i učiteljskoga.

Dužnost nam je, da se javno zahvalimo visokoj presv. obitelji baruna Prandaua u ime omladine školske, medju koju presv gospoja barunica za odsutna supruga svoga podielila mnogo srebrenih dvadeseticah i deseticah, nagradiv njimi prigodom izpitah marljiviju i bolju mladež valpovačke učione. Vrativ se pako kući presv. pokrovitelj, nagradio je sam do 30 djece što srebrenimi zaušnjaci što novci i priredio mladeži i valpovačkoj i doljnjo-miholjačkoj liepu narodnu zábavu; samo šteta, što nas je u Valpovu smela kiša, da nismo mogli to razveseljenje obaviti pod vedrim nebom, nego se tiskasmo u vlastelinskom gradu; no tim bijaše sjajnije izvedena u perivoju vlastelinskom doljnjo-miholjačkom. Bijaše i obilnih pozdravah i krasnih proslovah, što jih slovljaše sadašnja nadobudna omladina i valpovačka i doljnjo-miholjačka. Tom prigodom dielilo se medju mladež razno pecivo. — Slava visokoj presvietloj obitelji!

Rimojag Ćikaj.

Viestnik.

Naimenovanja.

Hrvatsko-slavonska dvorska kancelarija naimenova na predlog dotičnoga ordinariata namjestnoga učitelja vjeronauka dr. Marka Lon-

Digitized by Google

čarića pravim učiteljem vjeronauka na gimnaziji varaždinskoj, a isto tako namjestnoga učitelja vjeronauka na nižjoj gimnaziji karlovačkoj, redovnika franjevačkoga, g. otca Ivana Žibrata, pravim učiteljem na istom zavodu.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Kovačić Josipa, kao utem., 50 st.; Smićiklas Gjuro, biskup, kao utem., 50 st.; sbor duhovne mladeži, kao utem.. 10 st.: občina Velika Gorica, kao utem., 10 st.; Barabaš Gjuro, kao utem., 10 st.; i Grga Živković 10 st., Kovačić Ivan, Šunk Mio, Troboz Mato, Filjak Pavao, Šah Ivan, Ester Gjuro, Benković Vilko, Šalamun Jakov, Tržić Antun, Petrić Vatroslav, Vimpošek Ignjat, Šantić Mirko, svaki po 3 st., Kobali Milan, Opat Ivan, Ulses Vilim, Sivoš Tomo, Maljevac Mio, Herceg Josip, Petak Vjekoslav, Beranek Ivan, svaki po 1 st. 50 n.; Vagner Josip 2 st.; Štiglerova Ljuboslava 2 st.; Berković Janko, Varga J , Kovačević Lacko, Rodoljub iz Zombora, svaki po 1 st.; polugodišnje kamate 5 st.; tombola u Zagrebu 108 st. 70 n.; dražba predmetah, dobljenih po odboru „Zadruge“ na zadružnoj lutriji 51 st. Občina sv. Ivana na gornjoj Zeleni, kao utemelj., 50 st.

U Zagrebu dne 11. Siečnja 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko na gl. učioni u Virovitici. Plata: 200 fr. u ime nagrade 60 fr, i 4 hv. drvah. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Ivanu Grgesini, podjašpristu u Turnašici do 25. Siečnja t. g. (Pošta: Pitomača.)

Velečastni g. Nikola Havliček, podjašprišt, sakupio je za podupiranje ubogih preparandah u Zagrebu 27 fr. 50 nč., a velečastni g. Mijo Škaler za istu svrhu 10 fr. Živili darovatelji!

P. N. gg. predbrojiteljem.

Prošle godine dogadjalo se je, da se sa svih stranah reklamiralo u svako godišnje doba i po više brojevah, obično pako uz opazku: „primio sam doduše sve listove, al su mi se njekako zameli.“ Da bude u buduće red, a da neimamo suvišna — a vjerujte i znatna troška, ovim umoljavamo svakoga, koj nebi slučajno primio koji broj „Napredka“ u stanoviti rok, da nam izvoli mahom otvorenim listom javiti. Kašnje nećemo moći zadovoljiti zahtievanju. (Uredničtvo.)

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 3. U Zagrebu, 1. Veljače 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Mašta.

(мѣута = мѣуьтъ = imaginatio.)

(Svršetak.)

III.

Kano što svagdje, imade i ovdje crna stran. Postane li mašta preživahna te se stavi nad razum, to joj on više nemože zapoviedati, ona njim po svojoj volji igra. Je li odviše razdraživa, to ju najneznatnija stvar smete i uznemiri, posljedak joj je snatrenje i sanjarstvo.

Kano što se u naravi više putih dogodi, da proizvede predmete proti obćenitomu pravilu n. pr. majka rodi diete sliepo, gluho il bangavo; tako može i mašta tvoriti slike nepravilne te tim um zavesti u bludnju. To se obično zgadja onda, kada čovjeka koje čuvstvo zanese te mu tim razpali maštu. Takovo je čuvstvo, koje čovjeka silno zanese, osobito čuvstvo vjerozakonsko. Tà što je tjeralo Indijanke, da su se za svojimi umrlimi muževi u vatru bacale, ako ne želja, da se s njimi što prije spoje? Što je gonilo Turke, te su kano pomamni srtali u najveću pogibel, ako ne misao, da će tim putem sjegurno dospjeti u mjesto razkošja? Ni kršćaninu nevalja čuvstvu se vjerozakonskomu preko mjere podati; svagdje valja da gospoduje razum. Tu mislim osobito na ženske. Dosta se putih dogodi, da vatrena rieč s govornice na toliko potrese mekim srdcem ženskim, da ona više za ništa nemari, te jedino želi uživati se svojih sladkih sanjarijah.

Digitized by Google

Najveća ipak pogibel prieti duši, ako je mašta nećudoredna. Takova bo mašta neumije stvarati slikah, koje nisu ružne; koje nepotiču najniže strasti u čovjeku; koje ga nesnizuju do životinje. Mašta mora biti svjetlom, koje razumu svieti, da uvidi istinu, a nipošto plamom, koji posiže u nižji krug; jer će se odavle podignuti dim, koji će zastrieti sve umne sile. Sveta je dakle dužnost gojiteljah mladeži, da nastoje nau iti ju, kako valja, da na uzdi drži maštu, da uznastoji uzobraziti sve umne sile, da bude medju njimi ravnovies. Riedko ostane nepokvaren onaj mladić, koji svoje mlade godine protepe u pjesničkih sanjarijah, nemareć za razum ni malo; jer, kada nadodje vrieme, gdje mašta kuša poletjeti na polje zabranjeno, neumije i nemože se obuzdati.

Strastvenim ljudem mašta osobito živo predstavlja predmete, koji su u kakovu odnošaju s njihovom strašću. Kada se oholica sjeti pogrde koju mu je tko nanio, plane kàno ljuta zmija, mienja boju, izvraća oči, biesni proti svemu, što mu je pri ruci. Kada čovjeku pijanici na um pane sklenica rujna vina, grlo mu se suši, a jezik oblizuje suhe usne.

Od čuvstva, koje u čovjeku proizvede mašta, zavise nova, koja hoćeš u njem, da potakneš. Zato nastoje vrstnjaci, koji hoće, da svojom poviedkom u čovjeku probude kakovo čuvstvo, da već s početka tako sve udese, da ono čuvstvo u srdce štiočevo lahko uljezne. Hoće li, da u groznoj slici predoči dolaz duhovah s onoga svieta, to ponajprije opisuje, kako je tamna noć svojim crnim plaštom pokrila zemlju, kako na groblju vlada mrtva tišina; a sa zvonika od-jekuje dvanaest satih. Kako zatim nješto zašušti na groblju, jedan se hum diže za drugim, a iz grobovah izilaze strašne, u bielo odjenute slike.

Čovjek bi se dosta putih grdno prevario, kada bi po vanjskih znakovih zaključivao na nutrnje veselo ili turobno stanje pojedinca. Imade bo slučajevah, da je čovjek, tielom posve iznemogao i propao, bio vesele ćudi, dakle živahne mašte. Al je bilo i takovih, koje bi čovjek po proizvodih njihove mašte morao držati najzadovoljnijimi, dočim bijahu u sebi najnesretniji. Čuveni Englez Valter Skot govoraše na smrtnoj postelji — blied, propao, jedva odišuć — dva svoja najglasovitija spisa, drugomu, koji je poslje njegove smrti njimi sviet usrećio.

Nije tomu baš davno, što je u Parizu bio čovjek, komu je mo-

Digitized by Google

gao svatko na licu čitati duboku melankoliju, koja mu je gorčila život. Njegovo je držanje to posvjedočavalo. S nikim nije prijateljevao, riedko se je na javi pokazao; a kada bi morao ostaviti sobu, očiuh nije sa zemlje skidao. Smiešna zaisto čovjeka! Sile ga ostavljahu sve više — zovnu liečnika. Svi liekovi bijahu uzalud. Liečnik poče zdvajati. Jednoga dana pristupi k njemu veselijega lica no obično te mu reče radostno, da za njega istina u ljekarni lieka više neima, al da ipak sve nade negubi. U parižkom se kazalištu imahu upravo onda predstavljati obljubljene komedije umnoga Biancolelli-a. Svjetovaše ga dakle liečnik, da polazi ovo nešto danah kazalište, a da će se sjegurno oporaviti »Dakle ja moram propasti," zajeca tužno nesretnik čuvši liečnikovu osudu, »meni više neima spasa, ja sam taj Biancolelli." Liečnik se čudjaše, a bolestnik zbilja umre.

* * *

Iz svega, što smo do sada razveli, sliedi, da je mašta velika blagodat za ljude, za koju smo držani biti zahvalni svemožnomu tvorcu Takodjer se naučismo, kako nam valja njom upravljati, želimo li, da bude razumu koristna, a srdcu ugodna. U našem nam se je životu sjegurno dogodilo, a još će se mnogo putih dogoditi, da će nas mašta svojimi slikami zamamljivati, kamo će nam razum braniti pristup. Al budimo uviek oprezni, slušajmo glas razuma, te se nećemo nikada kajati.

Rodoljubivi brate učitelju! Tebi je povjerena sva bujna mašta naroda našega; tebi je narod predao sama i cieloga sebe u svom potomstvu molim te, kada uztreba: miri, kroti, uzdržavaj i hladi prebujnu maštu; kada uzbude potriebno: budi ju, oživljuj, níti, popuštaj uzdice; samo vazda slušajuć glas zdrava razuma svojega. Za sve pako to, molim te samo jošte besjedom: prouči »m a š t u", posvećenu upravo „t e b i". —r.

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

B. *Positivna sredstva.*

Zarana valja djecu privikati na dobro, a za to treba da i sam vazda dobrim, da i najboljim primjerom prednjačiš. Djeca sama ne-

Digitized by Google

mogu si sama opredieliti nabožno-ćudoredan život; razum i volja nijesu joj jošte toli jake; s toga treba da domaće i školsko odgojivanje uznastoji, da mladeži prodje u krv, u misao, u narav sve, što je dobro, krasno i sveto, a s razloga, što se djetinja umnost, mudrost, pamet i volja kolebaju kano trska na vjetru; s razloga, što diete migom prione uz dobro ili zlo, što znademo, „da je nauka jedna muka a oduka sto je mukah“, pak: „gdje ti nika, tu i vika“; priučajmo si dječicu:

1. *Na urednost, red, poredak,* što je i temelj svoj ćudorednosti i dobru vladanju. Ove se treba strogo držati, da se djeca kruto i točno drže reda i poredka uviek, svagdje i svuda, činila to i klonila se bud česa u kući, na javi, prije škole, ili poslje nje.

2. *Na poslušnost*, jer ova je izvor svih kriepostih. Učitelj nastoj vazda, da si osvjedoči učenike, kako jih on sam iskreno i otčinski ljubi, kako jim dušom i srdcem blagonaklonjen; — jer poslušnost izvire iz ljubavi i pouzdanja a ne iz potištena straha, — a opet treba da jih uvjeri i o tom, da je on razumniji, mudriji, vještiji, umješniji a oni jošte da su u svem slabahni i nejački. Djeca bivaju poslušna i za to, što se pouzdaju u svoju pamet, u tobožnju vještinu i znanje. U ostalom nezapoviedaj najednom premnogi i preraznostih; zapoviedajmo točno, jasno, razgovjetno, u kratko; nastoj, da se u istinu izpuni ono, što si zahtievao a kod točna i savjestna vršenja dužnostih, treba da dokažeš važnost i cienu učinka, naprotiv ništetnost zlo izvedene zapovjedi a najveću pogubnost. [illegible]milost a i nesreću, ako li se nije niti izpunila; dokaži djeci, koli su ljute posljedice neposlušnosti te kako je daleko bolje slušati svoje starije, nego li se povesti za svojom voljom, pak u zlo padati.

3. *Na pomnju ili prilježnost,* to jest na točnost i uztrajnost, neumornost u poslu i radnji. To je ono pravo sredstvo, kojim se predupredjuje svako podivljanje; jer mladež bezposlena polazi na svakom hrdjom, za svakim zlom, razuzda se i zabasa na svaku stranputicu, na koju nebi za cielo nikada zašla, da je zabavljena uviek shodnim radom. Nastojmo učenike u školi i doma koristnim poslom zanimati, držeć uviek strogo do toga, nek uviek onako obavi posao i rad, kako valja i treba, pri čem mora, dakako, domaće odgojenje ići na ruku učitelju i djeci, što se nemože dosta toplo preporučiti roditeljem; djeca moraju uviditi doma i u školi, kako se daleko dolazi s pom-

Digitized by Google

njom, kako je ugodno i milo, kako sladko počivati i odmarati se poslie svršena i valjano uradjena posla. I tu pomaže više primjer učiteljev, otčev i majčin, nego sve opomene i sva nagovaranja. Divna je sila primjera!

4. *Na ljubeznivost i uslužnost.* Kako se djeca medjusobno susretaju i ponašaju, tako će i kao mladići, a poslie i kao muževi i kao isti starci. Što dikla navikla! Jankica mrči na drugove, Janko se svadja i i čupa s njimi, a Janketa uznemiruje cielu ulicu i cielo selo! Svakom prilikom valja pokazivati djeci, kako je svakomu mio, drag i ugodan čovjek ljubezan i uslužan, a nasuprot svatko se uklonja od onoga, koji uviek namršten nikomu se nepokazuje ljubeznim i uslužnim, te se o njemu obično veli: „Kloni se toga! Neželi taj dobra ni svojoj kapi!“

5. Priviknuti valja djecu, kako će biti iskrena i otvorena srdca, a ne podmuklice. Gnjusi se svakomu iskrenjaku i poštenjaku, kad vidi, da se tko pritajuje, da hini, laže, maže, vara. Učitelj neka uviek samo iskrenomu učeniku povjeruje, a lažljivcu nikada; neka oprašća, ili samo blago kazni pogreške iskreno izpovjedjene i priznane, a strogo svako pritajenje i svaku laž.

6. Priučavajmo djecu, kako će biti uljudna i čedna, osobito svojim primjerom, da se medjusobno ljubezno pozdravljaju, uljudno nagovaraju, zahvaljuju si medjusobno za svaku izkazanu ljubav; da se pred starijimi pristojno klanjaju, kapu skidaju, ruku ljube, komu to ide, i svakomu bez razlike pokazuju čast, kako se komu pristoji poleg njihove dobe, njegova dostojanstva, stališa i drugih odnošenjah u gradjanskom družtvu; samo se mora osnivati to priviknuće na spoljašnju uljudnost i pristojnost na iskrenom, pravom počitanju ljudih te blagonaklonost i ljubeznivost ta nesmije biti pritvorna. Izraz srdca mora to biti, a ne samo gladka ljuska, koja krije pušljivu jezgru.

7. Moramo dalje priučiti i priviknuti svoje učenike, kako će biti postidni, jer postidnost je stražar nevinosti i čuva djecu od razuzdanosti i zablude. Moramo zapriečiti svaku nepristojnost i nepodobnost u razgovoru, u šali, u svem ponašanju, u hodu i sjedenju, neka diete uviek dobro pazi na sebe, šta i kako govori i čini, i kad nam je nevolja, iztraživati štogod, što se tiče nepostidnosti, iztražujmo to obzirno, odvraćajuć lice svoje s negodovanjem od svakoga nepostid-

Digitized by Google

noga izraza, na kratko ukoravajuć: „Sram te bilo! To se nepristoji! To nevalja! Gadno je to! Zar se nestidiš!“

8. *Na snosljivost i popustljivost*, kako će se djeca nepokazivati jedno prama drugom djandrljivim, ućudnim, svadljivim, tražeć, da uviek i u svačem koje ima pravo naprama drugim. Nećemo dakle trpiti nikada, da jedno diete drugo dira, jedno drugom nazglaba, jedno drugo ujeda, ruga se komu, luduje, izsmijava jedno drugo, ruga se drugim Prezirat ćemo takvo ponašanje, pokazujuć djeci zle posljedice, koje postaju odtuda, čim se tko vlada nepristojno i surovo, kad se izražava lakoumno, kad se svadja i mrazi s kimgod.

9. *Na čistoću tiela, odjeće i školskih stvarih.* Dakle taki s početka moramo strogo zahtievati, da djeca dolaze u učionicu umivena lica, opranih rukuh, očešljane kose, odrezanih nokatah, da jim je odjeća čista i sve sknadjeno, uredno i spretno. Za postići to, poslužit se moramo svimi mogućimi sredstvi, moramo opominjati, karati, postidljivati ozbiljno i ljubezno, pokazujuć se nezadovoljni prama svakoj nečistoći i neurednosti, a naklonjeni prama onim učenikom, koji se odlikuju čistoćom; ali moramo gledati na to, da i sami dajemo u tom najbolji primjer, kako će djeca viditi na nas i na učionici. da je liepa, krasna, ugodna i mila čistoća.

10. *Na veselost.* Čim veselija uzdržaje se mladež, tim više dobra probudjuje se i podhranjuje u njoj. Zato zahtievajmo i potražujmo od svojih učenikah, što treba zahtievati sve blagim, ljubeznim načinom, olakšavajuć djeci njihove dužnosti, koliko je samo moguće. Veselo srdce kućine prede (težak posao posluje)! Tko ugušuje dječju veselost, nezaslužuje biti medju djecom. Taj tamani cviećе dječje liepe sreće, i mrazom jesenjim bije pramaljeće dječjega života, pa kako da klije, raste, cvjeta, zrije nada i ufanje, plod mudre nauke?! Proljetne usjeve mije topla kiša, grije žarko sunce, natapa blaga rosa, obkapa brižljivost, uzdržaje njega i nastojanje, razvija pogoda; i odkuda mladež punim pravom očekuje, da ju sunce grije, nedaj Bože, — da ju tuča bije. Primimo to k srdcu. To je vele važno za nas učitelje!

11. *Na krotkoću.* Priučiti mladež, kako će počitovati sve, što je sveto, i kako će prilježno slušati svaku rieč božju, kako će se često moliti Bogu: legajuć i ustajuć, prije i poslie jela i posla, ići rado k službi božjoj, i to je toliko, koliko učinit ju dobrom i napre-

Digitized by Google

dujućom u dobru. Kad već u obće moramo i dužni smo, nastojati naukom i obukom svakom, kako će se djeca vladati i ponašati čestito i valjano, tim više imamo skrbiti, de se tako vladaju pod vjerozakonskom naukom, kojom se navješćuje rieč božja. Moramo pri tom pritezati djecu vlastitim primjerom. Svaka smetnja pod naukom velika je. Molitva je najsvetiji čin, pod ovom bilo u učionici, bilo u crkvi, moraju se djeca ponašati dostojno, znajuć, da moleć se stoje pred najuzvišenijim licem božjim. Nesmijemo nikada gledati kroz prste u tom obziru. I roditelji moraju u tom pogledu svojski pomogati učitelju. Na djecu valja u crkvi uviek dobro paziti, ali opet mi je i opet reći, da naš učiteljski primjer pomože tu najviše i najbolje, osobito sdružen s primjerom dječjih roditeljah.

(Dalje sliedi.)

Zlatoglavica.

(Narodna pripoviest, bilježena u Virovitici.)

(Dalje.)

Neprodjoše opet niti stotinu jelah, eto ti jih na tjemenu visoke planine, gdje je ključalo vrelo najčišće i najjače. Da si presit rumenike vina, zamamila bi te voda, te bi se je morao željan napiti. Putnik znade, što je žedja, a Nikolica sada ponajbolje. Kao pomaman srnù pram vrelu, bacio se natrbuške na zelenu travu i evo ga, sad bi već zasrknuo bio, da ga netrgnu Zlatoglavičina ruka i gromki njezin glas: „Nepij, bolan, ove vode hladne. jer ako si je samo kapljicu zasrknuo, eto te šumskom zvieri, živim jelenom; jer je ovo jelenja voda!“ I nehtjede se vode napiti; al je žedja žedja, pak mu jurve u toliko dodijala, te je malo pozaostajao sve dotle, dok se Zlatoglavica i njegova sestrica podaleko neodmaknuše.

U to se poput lava zaigrao natrag prama vrelu i došav tamo, nagnuo piti, te piti, dok se je do guta napojio nije. Ali, kad se je okriepio bio, prepoznao se divljom zvierju, živim šumskim jelenom, i sve takov, kakov je bio, pojurio za djevojkami, koje je za živi časak i dostignuo. Jadan, ojelenio se!

Jarko sunašce tonjaše, djevojke si posjednuše a jelenko okolo njih pasijaše zelenu šumsku travicu.

Digitized by Google

Zlatoglavica si iztrgnula jedan zlatan vlasak, pak ga u Jeličin pramak uplitala, a kad ga već doplitati stala, zažarila se Jeličina g,ava kao sunce na uranku. I krenuše dalje putovati, a kad je jurve gusti sumrak zemlju prihvatio bio, prispjele su do kraljeva grada, u kojem se nije čula niti živa duša.

Zlatoglavica povede sa sobom svoje drugove do kraljeve konjušnice, smjesti obadvoje u nju, pak jim rekne, da mirno ovdje prenoće, a ona da mora opet svojim putom u svoje stanove.

Ranom zorom uljeze kraljev konjušar u konjušnicu, al kad on tamo: sva se staja žari kano sjajno sunce. Srhovi su ga spopali a niti je mogao razabrati, tko je i gdje li je u staji? Pak skoči svomu gospodaru, te mu kaže, da je u staji zlatokosa djevojka, mlada kô kapljica rosna, a krasna kô zora pred danom.

Kralj bržebolje se požuri u konjušnicu, a kad tamo, zabljesnula mu se Zlatoglavica-Jelenka u svoj svoj divoti u svoj svojoj žarini tako, da se kralj na časak okamenio, nu za malo pokročiv k njoj, opazi u kutu i divnoga jelena, kojemu ni sam u svojoj ogradi nemogaše premca najti.

Djevojka je u toliko kralja očarala bila, da ju na onom istom mjestu zaprosio za svoju ženu, a Zlatoglavica-Jelenka, nebudi liena, pruža mu svoju desnicu za biljeg, da će za njim pojti.

Za tri dana svatovi se sakupili i istoga se dana zaručnici vjenčali; jelenče Nikolicu smjestio je kralj u najljepšu svoju ogradu, te slugam si strogo zapovjedio, da ga paze kao svoje oči u glavi, da ga krme najsočnijom krmom, a i sam ga svakoga dana pohadjaše i s njime se sigraše.

U kraljevu dvoru desila se njegova maćeha sa kćerjom si od prvoga muža. Niti maćeha, niti kćerka joj nemogahu pod živu glavu trpjeti mladu snašicu, sada kraljicu, bud zato, što je bila preliepa, oli s toga, što je bila predobra, a one obadvie su bile prave hudobe, te žive slike najveće rugote: koža se naježi, gledajuć jih, kakove su bile!?

U maćehinu mozgu neprestano se vrtila misao, nebi li joj pošlo za rukom, da si uda kćerku za samoga kralja, al kad je sad vidjela, da se oženio s drugom, pak k tomu jošte sa prekrasnom Zlatoglavicom, sve je misli svrnula u jednu, a ta je bila: kako da što najprije zaokrene vratom kraljičinim?

Digitized by Google

Malo postojalo a kraljica borme zatrudnjela. Što se kralj većma začeo veseliti prviencu svomu, to ti maćeha sve žešće začela režati na Zlatoglavicu i sva moguća pokušavala, čim bi mogla uništiti čistu ljubav, radost i veselje ljubećih se suprugah.

Medjutim, dok je maćeha nastojala svimi paklenimi načini otrovati domaću sreću, dojde vrieme, te porodi Zlatoglavica mužko čedo, koje je imalo poput majke si zlatne kose. Kad je kralj ugledao svojega Zlatokosića, od prevelike radosti nije znao, što da radi; al da ipak i svomu narodu odkrije srdce svoje, sazovne sve kućne gospodare svoje, pak jim u poštena lica njihova obreče, da neće od njih pune tri godine birati nikakove tlake, nikakove desetine, već jedino ono, što ciela zemlja od njih potrebuje.

Nikada se maćeha nije tako nadmula, kao sada; nikada nije bila tako spremna, da uništi kraljicu, kao sada. — Al za to hotjelo se dobre sgode, a ta joj se i nehoteć namaknula.

Jedanput ode Zlatoglavica-Jelenka u vrtalj, da se pošeta; tu, kao iz vedra neba grom, domilji za njom stara maćeha kraljeva, te joj se začme s čista mira lisičiti, umiljavati, i bog ti ga znaj sve, što joj pripoviedati. Lija dolijala, nebi li sirotici kraljici posve dodijala, nebi li ju strmoglavila?

Sirota Jelica već si u poštenoj svojoj duši pomislila: Dao bog, te se baka okrenula; dao Bog, te nebude u kući nesklada, te nebude grieha bez razloga!

Dok tako kraljica pošteno misleć, umovaše, a niti trošice zla o maćehi u glavi neimaše, zavrne ju baka njekom stazicom pram njekoj jami, napunjenoj vodom, što ju zvahu: »ptičja voda«. — Kad oni tamo, podviknula stara: »Gledji, gledji, snašo! gdje se eno tamo u vodi pljucka čudnovata ribica, — nikada takove nevidjeh!«

Kraljica se, jadna, malo nagnula, da vidi to čudovište, al ju maćeha, što najjačje mogaše, poturnula u vodu. Čim se Jelica u vodi triputa preokrenula, mahom se stvorila pticom sa zlatnom glavicom.

U to maćeha brže bolje kući, posve mirna i hladna, kao da nebi znala vode zamutiti. Sada istom da vidite čuda i pokora!!

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Jedna zaprieka razvitku naše škol. književnosti.

Najveća je zemlji slava,
Kada joj se znanjem ries glava. *St. Posl.*

Najvažniji predmet naše tjelesne i duševne sreće jest bez sumnje obća prosvjeta naroda. Temelj joj se položi u pučkoj učioni. Prosvjetitelji su pako učitelji, svećenici itd. Njim se je brižljivo starati za budući naraštaj, da bude shodno duhu vremena odgojen, i upotriebiti u tu svrhu svih sredstvah, da usavrše način, za moći postignuti valjano, pravo pučko naobrazenje. Naša književnost, pravo reći, nepruža jim dovoljan broj shodnih pomagalah, a to zato, što je u naše doba težko koju knjigu pisati već s razloga, što mnogi učitelji za knjige toliko nemare; što književnost, prem cvatuća, nepruža piscu možebiti dosta potrebita materijala. A napiše li se koja knjiga, većinom jest to prievod iz tudjega jezika (najviše njemačkoga), djelo, lišeno narodnoga slovjenskoga življa i obzira na naše potreboće. A veliko zlo, koje povremenom razvitku školske književnosti prieči, jest pomanjkanje zdrave oštroumne, nepristrane kritike. Ima pače u nas ljudih, koji, prem su sami po koju vrstnu knjigu školsku napisali, prieče put k prosvjetljenju naroda svojim nesmotrenim postupanjem, kojim se u sumnju stavljaju biti žestokimi, nepravimi i nepametnimi prosvjetitelji.

Čini se, da njeki nadrimudraci niti neznaju zadaću kritike, a ipak ju pišu. Da je kritika zdrava. umjerena svakoj, osobito pako mladjahnoj književnosti neobhodno potrebita, o tom nebi smio nijedan dvojiti već s razloga, „što više očiuh vidi više, više mislih više smatra, više rukuh više napiše, s više iskâr biva vatra.“ Kritika, mislim prava kritika, opredieliti će svrsi shodan pravac duhovnomu, imenito pako književnomu životu; izbrojiti će spisateljem njihove pogrieške — ali i priednosti, bratski, načinom dostojnim; ćuvati će jih od stranputicah i objaviti jim put, kojim će najsigurnije do svrhe doprieti. Zato mora kritika bez obzira, što je dobra, pohvaliti, a nevaljano bez „bojazni i bez straha“ popraviti. Pogrešakah naći će se malo ne u svakoj knjigi. Kritiku pisati može samo strukovnjak, — a to nije tako lahko, kao što si možebiti koji misli. Jer ondje, gdje književnost cvasti počimlje, naravno su i duhovni proizvodi kao prvenci nesavršeni, slabi: pa ako se piscu pomoć neprnža, dobra volja se neprizna, uplašiti će jih ili razsrditi,

Digitized by Google

i ovako iz narodnoga vinograda potjerati, u kojem bi vremenom možebit uspješno raditi mogli. Nebi li svakoga poštena čovjeka, koji narod svoj ljubi, dirnulo u srdce, čita li u kritiki: „knjiga nevalja ništa; zašto je sviet ugledala? pisac neka se okani druge podučavati," itd. itd. Osobito mi učitelji treba, da svemu najdemo srednji put. Nam je nagovarati i podučavati mirnom, za prosvjetom težećom riečju, kao pravi naobražavatelji narodni, puni ljubavi izkrnje. Mi treba da najbolje znamo prosuditi volju dobru ili zlu, a napokon i ocieniti ju, ili tražiti put zlo na dobro svratiti. Pišimo kritike dakle, ali kritike prave s dostojanstvom, da dobru pomožemo; štujuć dobru volju čuvajmo se osobnoga napadanja, jer se može staza otvoriti kroz najtvrdje klisurine, kad se samo braća slože ili u poslu požure. — Nu ako vam se braćo, radećim na „pustoj klisurini naše pedagogie" štogod neugodna dogodi, nemojte sići s nastupljene staze; često se i sami pokaju, koji se nesmotreno „prenagle", a neće nikada rieke, ako i jedno vrieme mutnu vodu nose, mora pomutiti, o jednoj pako nije niti govora. Uz to ima kod nas vrstnih muževah, kojim napredak narodni na srdcu leži i kažu: „radostno pozdravljamo svakoga, koji nam ju (pedagogiju) hoće težati, pripomoći i nepreziremo ni najmanje pomoći. Zato nemoremo nikako odobriti, ako se na dobru volju početnikah odmah maljem udura, i tim odbija od dalnjega rada narodne prosvjete!"

Viek naš pripozna dostojnost svakoga čovjeka, i to mn je najveća zasluga; pripozna potrebu, da svako razumom nadareno stvorenje napreduje i na sve veću savršenost teži. Poljodjelac neka postane razmišljajući gospodar, zanatlija neka bude obrtan proizvoditelj, pjesnik neka se diže sve više k oblakom, zakonotvorac neka se stara sve za bolje uredbe, a učitelj, on pako nada sve treba da se usavršuje a naobražen, da drugim pripomaže. On je temelj svemu, vodja svim!

A vi, gospodo, koja kritike hoćete da pišete, promislite, što je rečeno; gledajte vazda više na stvar nego na pojedine rieči; jer jedan naš vrstni pjesnik kaže:

On zlo važe, koj rieč samo broji:
U krepkomu činu vriednost stoji,
U gotovo lahko je uniti,
Zasluga je: s mala što stvoriti! Istinski.

Digitized by Google

Zapisnik

6. sjednice upravlj. odbora „Zadruge“, držane dne 22. Pros. 1866.

1. Pročitan bi zapisnik zadružne sjednice kotara virovitičkoga, držane dne 22. Studenoga 1866., kojim se javlja, da svi prisutni članovi izjaviše želju, da se u buduće sabiranje prinesakah i izbor pouzdanika prenese na kotarsku učiteljsku skupštinu, koja se i onako svake godine drže. Pouzdanikom izabraše opet jednoglasno g. Ivana Kovača, učitelja virovitičkoga. G. J. Štumpf izjavi, pošto je iz koprivničkoga kotara premješćen u virovitički, da će od sele u ovom svoje prineske polagati. — Uzeto do znanja.

2. Pročitan bi dopis g. Janka Rataića, učitelja virovitičkoga, u kojem javlja žalostnu viest, da je g. Ivan Kovač, učitelj i pouzdanik četiri dana poslje sjednice, naime 26. Studenoga, kapljom udaren naglo preminuo. Ujedno pošilja u prepisu gore navedeni zapisnik sjednice i svotu od 70 stot., štono jih je pokojnik sabrao. Javlja takodjer, da je udova ostala bez svake pomoći sa troje malodobne djece. — Uzeto do znanja.

3. Pročitana bi molbenica Josipe udove Kovačeve, kojom moli podporu za troje nejake dječice. Ujedno bi pročitana svjedočba siromaštva, izdana po dotičnom občinskom bilježničtvu. — Zaključeno, da će joj se dati podpora i to: za prvi mjesec 30 stot. a. vr. a kasnije na mjesec po 10 stot.

4. Umoliti će se sl. družtvo „Dvorane“, da ustupi upravlj. odboru svoje prostorije, da u njoj priredi tombolu na korist „Zadruge“.

5. Blag. gospodja Josipa udova Kovačevićeva položila je utemeljiteljnu svotu od 50 stot. — Uzeto s najtoplijom zahvalnošću do znanja. Živila!

6. Pogl. g. Andrija Brlić, odvjetnik u Brodu, pristupio je kao utemeljitelj učit. „Zadrugi“ i položio u to ime prvi obrok od 10 stot. — Srdačna hvala plemenitomu domaljubu!

U Zagrebu dne 4. Prosinca 1866.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Digitized by Google

Dopis.

Razmišljanja na koncu godine 1866.

Noć je vedra i studena; po ulici vlada mir i tišina; na svodu uebeskom bliedi mjesec oholo pred svojim zlatorunim stadom stupa, a u kućah se svagdje svjetlost ukaziva, akoprem se jur i dvanajsti sat primiče; al nije ni čudo: danas je „badnjak!“

Brižna gospodarica napekla je i priniela gibanice — dakako postne — za ovu svetu noć, a snašica stol bielim stolnjakom pokrila i pod njega slame postavila. Gospodar je donio koš slame pod stol; to bo je sve takov običaj od davnine. Djeca po toj slami veselo skakću kličuć: „Narodi se nam kralj nebeski.“ Na stolu nesmije ni košarica svakovrstnim žitom, češnjem i koječim manjkati. Nu ne samo djeca, već i starci čute njeko veselje ovu noć, u kojoj se najznamenitiji blagdan crkvenoga godišta obslužava, naime porod Spasitelja svieta. Razmišljajuć to, čovjek i nehotice podiže svoje oči sa zemaljske prašine k vječnomu dobru, te se uljulja v višje preugodne slasti, napram kojim su zemaljske razkoši samo jed i čemer. Za ovaj blagdan skrbi svaki i najveći siromak, da ga mirno, veselo i zadovoljno sprovede. Ali ovdje mi pada na um: kako nam se narod cjepka, dieli, pa s toga gustoputah propada; a čijom krivnjom? Neću dalje. — Njekoč u zadružnom životu poredjala se okolo stola sva družina bez razlike, bez iznimke; zajedno se blagovalo, zajedno se veselilo, al se zajedno i radilo, pa nije nijedan stradao. Sve se činilo i vršili uzajmice, sve u družtvu, pa s toga nam za sadašnju obitelj, familiju, najbolje označuje besjeda: „družina“. Kašnje istom, a to ne davno znači nam družina, družinče slugu, služinče. A sada? Brat brata mrzi, sin za otca nemari; koliko komorah, toliko skoro i gospodarah a i stradarah. — Domovino! što sgrieši nebu gori? — O Isuse Bože! ogledji se i na nas, pa nam domovinu uzveličaj!

Tu s pjesnikom o domovini i ja velim:

„Premda neimam zlata ja suhoga,
Ni iz morja bisera sjajnoga,
Da t' nakitim kako želim,
Da mi budeš što krasnija,
Ipak si mi, stalno velim:
Poslje Boga najmilija.“

Meni ova godina nije bila najsretnija; nješto božja sudbina, nješto bjesneći živalj, osujeti mi želje i namere. Ali, što ćemo: Čovjek veli, a Bog dieli. Evo godina je ova na izmaku, biti će, ako Bog dade, kako ono naši kažu „novo ljeto, nova sreća.“

Mlado ljeto — o čestiti gode!
Nosi rodu i junaku,
Komu tuga harno srdce bode,
Slobodu i sreću svaku!

Digitized by Google

Magluštine na obzorju vrh naše domovine ponješto se razpršiše, al se i druge ukazuju. Novo ljeto je na pragu, što da domovini želim? O! da joj u dio ono pade, što joj želim, nebi joj nigdje ravne bilo. Ali bojim se, da će još nješto Save i Drave prije proteći, nego nam se podigne do stepena onoga, na kojem bi ju jur davna vidjeli, da neima zapriekah s raznih stranah. Nu pustimo to Višjemu i našim prvakom. Ovdje se opet spominjem na prvoga sina našeg roda i doma, na onu zviezdu predhodnicu na jugoslavjanskom obzorju i najvećega dobrotvora učiteljstva našega:

Ti si ponos našeg roda,
U tebi su njegve nade,
Ti ga čuvaš sried nezgôda,
Ti mu blažiš srdca jade.

Bog mu udielio zdravlja i veselja!

Sad mi opet oko postane na slici našega vrloga savjetnika pučkih školah. Čestita, bogata dušo! hrani nas, čuvaj nas i naš dom! —

A tebi, mili „Napredku“, želim, da nam „na tom mladom ljetu“ liepo uznapreduješ, da nas učiš i braniš; a urednika tvoga čuvao Bog! A da se s njime sastanem, doložio bih ovoj želji i jošte jednu: da bi nam najme bar svake sedmice u sviet polazio; nije moguće, da se nebi uzdržao. *)

Kad već želim i želim, još bih koju i učiteljicam i učiteljskim suprugam prišaptnuo.

Sestrice mile! Bog vam dao liepo i dobro, a moja malenkost vas iz dna duše moli: budite domorodne, prianjajte samo uz ono, što je naše, odhranjujte nam dječicu — budući narod — u božjem strahu, a u duhu narodnom. Nekuhajte fruštukelja, nebrišite einritunga, nebeštelujte si ništa, nezastirajte firangov, neheklajte, neštrikajte, jer će tada, kako stari, tako i mladi. Još jednom: samo ono prigrlite, što je naše. **)

Našoj „Zadruzi“ želim, da nam se što ljepše razvije i procvate. Barma se možemo na umoru sada koliko toliko tješiti, da nam neostaju žena i djeca bez svake pomoći i podpore i da se nebudu skitati i potucati od praga do praga po domovini, za koju radimo, kojoj se žrtvujemo.

Bog platio svim i svakomu, kojemu i koliko ovaj zavod, kao i svi drugi na srdcu leži!

A sada s Bogom! misli moje, Bog vas blagoslovio! Gj. R.

---

*) Dobra dušo! moguće je, da se nebi uzdržao; jerbo nam za lanjsku godinu i sada jošte duguje: *sto petdeset i osam predbrojnikah.* (Ured.)

**) Štedimo si ženice! One su u tom onakove, kakovi su jim muži; ako li koja nemškutari, budimo uvjereni, da joj je g. muž nemškutar. U ostalom, hvala bogu, liepo se u tom očistismo.. (Ured.)

Digitized by Google

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Občina trgovišta orahovačkoga kao utem. 10 st.; občina našička 10 st.; gg. Sajko Gjuro, Paulić Josip, Paulić Grgur, Jergović Tomo, Dukarić Stjepan, svaki po 3 st.; German Gjuro 1 st. 50 n.; Janković Pavao 4 st. 50 n.

U Zagrebu dne 29. Siečnja 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

„Vazetje Sigeta grada,“ složeno po Brni Karnarutiću, Zadraninu, a prvi put štampano godine 1594; dakle osamnajste godine po sigetskoj, cielomu svietu poznatoj bitci, — ugleda evo po treći put bieli sviet tiskom i troškom: Veleučenoga gospodina doktora Ljudevita Gaja u liepom liku.

Ovaj osobiti spomenik knjige naše prekrasno sprovadja g. Velimir Gaj, a sudeć s liepa nacrta o životu pjesnikovu, pak s tanahna mu suda o jeziku pjesnikovu, — od srdca preporučamo uzljetna čuvstva korenike hrvatske, Brne Karnarutića, i vjernoga mu tumača — Velimira Gaja. Knjizi je ciena 50 nč.

— „Naravoslovni Abecedar, s poučnimi stihovi.“ Izdao ovu knjižicu g. Lavoslav Hartman. To je, pravo reći azbuka u slikah, predstavljajućih razne životinje s dotičnimi začetnimi pismeni. Tako n. pr. pod pismeni *C. M.* naslikano je žensko i magare s tovarom a pod njima napisano ovo:

Magare je mirne, tihe ćudi,
Curu sluša, nikomu nehudi.

Knjižica je samo za zabavu dječici.

Razne viesti.

Občina plešivička odlučila je, košto razumjesmo s vjerodostojnoga izvora, nastojanjem školskih i političkih vlastih, jošte ove godine podignuti novu školsku sgradu. — Šta nam je naše „Prigorje“ — znade ciela domovina, košto i to: čim mogaše biti do dan danas. Mir i pokoj onim, kojih već nije; nu slava današnjim i duhovnim i svjetskim poglavarom cieloga Prigorja, koje bi moglo u svem prednjaćiti svakoj občini u miloj nam domovini, — kad bi se htjelo.

„Triestgodišnjicu“ slaviti će početkom Ožujka, tekuće godine: „Sbor duhovne mladeži sjemeništa zagrebačkoga“; — bolje reći: trideseti god, što se stvorio u našem sjemeništu duhovne mladeži sbor t. j. družtvo u pravom smislu čisto hrvatsko, — kojega sbora tridesetgodišnja radnja poznata je ne samo pojedincem, već, — hvala istomu častnomu sboru — i cielomu nam rodu.

Svaki, koji samo s daleka znadeš, kamo li osjećaš, što li nam bijaše, što jest i što ima biti „dični nam sbor duhovne

Digitized by Google

mladeži zagrebačke," nastoj, da se što većma razširi „Almanak", što će ga izdati častna duhovna mladež na spomen toligodišnjega obstanka istoga „Kola".

Družtvo za podupiranje ubogih preparandah.

Radostno bilježimo, da nam rodoljubive hrvatske dušice veoma krasno shvaćaju plemenitu zadaću rečenoga družtva, jer nam sve polagacko stiže liepe podpore od veleštovanih naših povjerenikah. Evo opet kratkoga izkaza.

Poglaviti g. vitez Rajzner sakupio je i predao u to ime 39 fr. 50 nć.

Evo imenah gg. darovateljah:

Mirko pl Kuković kao utemelj.	10	fr.	—
Obćine bilježničtva odranskoga kao utem.	10	„	—
Obćine bilježničtva sesvetačkoga „ „	10	„	—
Lacko Kovačević	1	„	—
Pavao Joža, župnik	2	„	—
Josip Vitković, župnik	1	„	—
Dragutin Janda, župnik	—	„	50 nć.
Jure Jagunac, sudac remetski	2	„	—
Pavao Pavlec, župnik remetski	—	„	50 „
Josip Cunić. učitelj	1	„	—
Va[illegible]oslav Folnegović, bilježnik	1	„	50 „
	39	fr.	50 nć,

Nadalje: Velečastni g. Gustav Barabaš, župnik sakupio podpisah za 51 fr. 45 nć. a predao: 39 fr. 45 nć.

Evo imenah gg. darovateljah:

Stepan Valdec 2 fr. Josip Škabrot 1 fr. Hinko Škabrot 1 fr. Veronika Kušić 50 nč. Ružica Škabrot 1 fr. Friderika Škabrot 50 nć. Ulises Vaš 5 fr. Kušić, učitelj, 50 nć. Neznanović 1 fr. Gerekcamer 1 fr. Stražimir Drag. kao utem. 10 fr. Ivan Hohnjec 50 nč. Mijo Rauter 20 n. Pupek, kapelan 25 nć. Nikola Vladislav, vlastelin 5 fr. Dragutin Domjanić 10 fr. Matilda Domjanićka 1 fr. Zorica Domjanićka 1 fr. Gustav Barabaš, župnik kao utemeljitelj 10 fr.

Nadalje poslao g. Stjepan Dugački, učitelj u Osieku 2 fr.

Slava i dika vriednim povjerenikom i podupirateljem budućih naših pučkih učiteljah!

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko i orguljaško na Pušći. Plata: 315 for., 6 hv. drvah, bezplatan stan, vrt i ¾ rali oraniee. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Stjepanu Matkoviću, podjašpristu kotara stukićkoga na Pušći, do 15. Veljače. (Pošta: Zaprešići,)

Mjesto učiteljsko i orguljaško u Komoru. Godišnja plata: 315 fr.. drvarine 31 fr. — Molbenice šalju se: Velečastnomu gosp. Ulriku Kirchlechneru, podjašpristu kotara krapinskoga u Priegradi, — do 15. Veljače t. g.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto na Bregih, u ivaničkom kotaru. Godišnja plata. 315 fr., uživanje prilična vrta, — 12 hv. drvah uz druge štolarne pristojbe. Molbenice valja slati: prečastnomu gosp. Stjepanu Mlinariću, rimskomu kanoniku, podjašpristu, kotarskomu školah nadziratelju i župniku u Dubravi, — do 15. Veljače t. g. (Pošta Vrbovac).

Za izpražnjeno učiteljsko i orguljačko mjesto u Klanjcu razpisan je natječaj do 20. Veljače t. g. Godišnja plata: 315 fr., stan, uživanje vrta. Molbenice šalju se: Velečastnomu gosp. Ferdi Krajačiću, podjašpristu i školskomu nadziratelju kotara tuheljskoga, u Kraljevcu. — (Zadnja pošta Klanjec).

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 4. U Zagrebu, 15. Veljače 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Strâst. *)

Neki otajstveni, vječni boj vlada u cieloj naravi. Grozni su mu ne riedko posljedci.

Liepo je za ugodna proljetnoga večera pošetati na zelenu livadu te si gajiti dušu, nanjuškajuć mili dah, što iz cvieća prši, osluškujuć cvrkut sitnih cvrčakah, dižuć oči na mirno, hiljadami zviezdah, kano sjajnim biserjem, posuto nebo — i najpraznije se grudi moraju kod takova prizora širiti: al je grozno izaći iz sobe pod prosto nebo, kada se nad glavom nagomilaju crne oblačine, te se gone strelimke uz strahovito gruvanje i užasno sievanje od jednoga kraja neba do drugoga, prieteć biednomu seljaku tučom, koja će mu u jedan čas uništiti râd, koji je svojim trpkim znojem zalievao. Čije srdce da neproplače, kada poslje takova dana izadje u narav, te vidi, kako je ili

*) Rieč „strast“ uzesmo u knjigu kao samostavnik i kao pridjev „strastan a, o“; nu narodu je posvema nepoznata. Jer se ipak mora i ovaj pojam potanje u školi protumačiti, to si možemo pripomoći ovimi pučkimi. Strast = „strȓst“ n. pr. „po bogu brate, nikada si nebij žene u „strȓsti“. Strastan = „strȓšan“. N. pr. Vjeruj mi, moj ti Ivc živo lâne, dok nije strȓšan; ali, kad je strȓšan: divlji, nego i sam sršan. —

Strast = *„pâl“*, „Razuman čovjek niti si sluge nepsu je u pálu.“ „Što činiš, čini bez *pála.*“ — Pomedjašnji nam Štajerski

Digitized by Google

tuča sve skrhala; ili povodnja sve polomila i razniela! — Ugodno je na mekih ramenih mirne rieke ploviti, kamo koga srdce vuče: al je užasno biti na pučini morskoj, kada se uzburka more; valovi se počnu talasati i dizati kano pećine, grozeć slaboj ladji svaki čaj, da će ju primiti u svoj hladan naručaj. Koliko blaga neproždre nezasitno ždrelo morsko; koliko hrabrih plovacah nepodleže konačno u borbi sa bjesnimi valovi, baciv se u ruke sjegurnoj smrti! — A strašno je zaisto i ono niemo rikanje u utrobi naše zemlje; ono drmanje tê čvrste i ogromne kruglje, na kojoj boravimo. Težko si ga onim, kod kojih je potres velik, il koji su u blizu gorah, što siplju lávom!

I u čovjeku vlada takov boj. Nižje težnje, koje imade sa životinjom zajedne, zahtievaju bučno i silno, da im zadovolji; razum, kojim se primiče čistim duhovom, zakazuje strogo i odvažno, da sluša njegov svjet, a prezire, što mu težnje govore. Nad-jača li razum, blažko si ga čovjeku! Nad-jačaju li težnje, težko si ga njemu!

Najglavniji je neprijatelj čovjeku mira nutrnjega i napredka duševnoga strast, koja nije drugo, nego osiljena težnja. Zato sam si evo ovaj put obrao o njoj govoriti, da narišem vriednu štiocu, što je strast, i koji su joj učinci.

I.

U naravi ljudskoj leži neka sila, koja čovjeka k stanovitim predmetom vuče, i ta se sila pokazuje već u nejaku djetetu, čineći, da teži za mliekom materinjem. S razvojom tiela razvija se i ova naravna sila. Diete u prvih godinah želi samo slastice, mladiću je najviše do tjesteninah, a muž ni za nje mnogo nemari, već za meso.

Slovenci, naši Zagorci dà i sami Senjani, za „strast“ strastveno-rabe veoma sgodno i razumljivo „mrtav biti“ na ovo ili ono. N. pr. „Jaj si ga meni, dete mi je mrtvo na žganicu!“ Hoće reći: strastveno ju pije. „Ako si mrtav na vino, bolje da ga nikada neobuzneš.“ — Isto tako velimo: „umro bi za sadjem, mesom, kolači itd.“ t, j. strastno jih jede. Nemanje govore naši Okićanci u tom smislu i ovako: „zdahnul bi za vinom, poslom; *sdašno* si ljubi ženu, djecu itd.“

U ostalom rieći „strast“ pravi jest znamen u grč. latinskoj: pati, šta znači: stradati, trpjeti a pravo reći: stršan čovjek u istinu strada = trpi = patitur. Uredničtvo.

Digitized by Google

Dok ova sila ide naravnim tekom, koji joj je naznačen prstom prirode, dotle neteži za svojim predmetom više, nego što treba za usavršenje vlastitoga tiela; ali kada prekorači naravske granice, te teži za predmetom vanjskim više, nego predmet sám sobom i u odnošaju prama naravnoj težnji zahtieva, to se onda povrgne u nagnuće. Tako velimo za čovjeka, koji bi uviek i više nego mu narav treba i nosi, pio, da na pijanstvo naginje. Može čovjek naginjati takodjer takovim stvarim, koje svojom naravlju nedotiču se neposredno nijedne naravske težnje. I takovo se nagnuće temelji na vanjskih uzrocih i čestih predstavah ob istih predmetih. Sjegurno nijedna naravska težnja negoni čovjeka, da želi uviek uz karte sjedjeti te njimi zlatno vrieme najradje gubiti; a opet imade ljudih, koji nisu veseli, dok jih neimadu u ruci. To nasta tako: dotičnik je više putih gledao, gdje drugi bacaju karte, ovu si je sliku na samu češće ponavljao, obratio na nju pozornost duše, a što duša često motri, na ono je i volja sklona. Čim više nagnuće jača, tim se bližje primiče strasti. Kada konačno na toliko ojača, da ga nemožemo više predupreditи, premda nam govori razum glasno, da bi nam ga valjalo potlačiti, nastane strast — ta težka i najveća boljest duše. Čovjek strastven dobro vidi, prije nego ga napane strast, što mu valja činiti, što li ne, pravi u sebi i najbolje odluke, al kada plane strast, uništi ona svojim plamom sve, što je hladan razum snovao, ona nadvlada. Strastven je kartaš, koji, kada zapazi u koga karte, nemože se obustaviti, da se neumieša u igru, pa ma mu dužnost bog zna, šta nalagala. Čovjek je strastvenik rob svojoj strasti, on nezapovieda njoj, već ona kreće njim. Zato ju pravom zove grk πάθη; latin passio (tako i drugi romanski jezici); a Niemac Leidenschaft, čim naznačuju već sámom riečju, da strastvenik od svoje strasti trpi, a nedjeluje na nju. Strast ćemo najbolje označiti, ako velimo, da je stalno nagnuće, koje se često vraća, sve duševne sile na se obraća, sva čuvstva zauzimlje, te bučno zahtieva, da joj se zadovolji. Strast nepazi na nikakove interese, njoj nisu nikakove priečke prevelike, ona ćuti u sebi silah, koje će i najtežje zaprieke raztepsti. Ona je sliepa, neće da gleda, je li predmet, za kojim ide, pošten ili nepošten, jesu li sredstva, preko kojih misli do cilja doći, dopuštena, nisu li; često gleda upetima očima u strahovit jaz, koji se je pod njom razvalio; a nevidi pogibelji nikakove. Nepostaje svako nagnuće

*

Digitized by Google

tako lahko strašću. Najmanje to biva s nagnući razuma, koja negode tielu ni malo. Zato jih imade malo, koji bi strastno kapali nad knjigom, mislim, znanstvenom; jer zabavnimi si knjigami vrieme kratiti lahko predje u strast najpače u mladih ljudih.

Glavni je uzrok strasti u čovjeku (koji jedini može biti podvržen strasti, koja ište s jedne strane pùt, s druge razum) taj, što su nižje sile jačje od višjih. Pa buduć da to valja za svakoka čovjeka beziznimice, za to neima nikoga, komu se netreba boriti proti kojoj strasti, na koju je skloniji. Dokle čovjek zbiljno hoće, nemože nijedna strast nad njim zavladati. Strasti si otvaraju vrata širom običnim načinom življenja; tako se posve lasno izvrgne u strastvenu pijanicu onaj, komu nesladi doručak bez vina, koji nemože ručati, a da neima do volje vina, i koji neće da legne spavat, dok se pošteno neotrieska. Ljudi razna ustroja tjelesnoga na razne su strasti skloni. Izkustvo nas uči, da su ljudi krupni i debeli obično ljutiti, netreba jih dugo dirati te planu kano živa vatra; mršavi i sitni obično su podli i lukavi, umiju se previjati kano zmija, a u sebi kriju jedovit otrov: košćasti su slavohlepni pa zato i hrabri, da si viju vienac slave. Isto tako i razne dobe u razne greznu strasti. Mladića mami tielo na pùtene lasti; sretan onaj, koji mu nesluša glasa; muž gine za slavom; blažena li, koji traži pravu slavu, služeći se sredstvi poštenimi; starac ište svoju sreću u blagu i novcu, nemisleć biedan, da drugomu kùpi. Tek bistro oko zdrava razuma može zametiti, koja mu se je strast u srdce zavukla; ona bo naliči iskri, što tinja pod pepelom; razpretiš li pepeo, bukne u pun plamen; lavu, koji se čini, driemajuć u šumi, nedužnom zvieri, al čim zašušne lišće u njegovoj blizini, skokne biesno, gotov razderati sve, do čega dodje.

Čim je u koga manje uzobražen um, a volja oplemenjena, tim se laglje u njem zavriežе strasti, i tim silnije biesne. Putnici, koji se zanimaju običaji narodah divljih, naidjoše kod njih na strasti toli grdne i nenaravne, da se i okorjelu srdcu razžaliti mora nad narodom, koji je tako duboko pao. Al se dosta često dogodi, da u ljudih, koji se pred svietom učenimi grade i koje sviet takovimi drži, gospoduju grdje strasti no u neukih. I takovi su za čovječje, čudoredno družtvo najopasniji i najštetniji. Buduć nekako površno uzobraženi umiju svoje strasti vješto kriti sad plaštom naravi, sad plaštom ljubavi zajamne; a opet umiju izmudriti sredstva, kako će si strasti

Digitized by Google

zamiriti bolje, nego čovjek nevješt. Nevalja takove suditi po riečih, već jim valja preko očiuh do crna srdca proniknuti, pa jih prezirno odrinuti. To budi ženskomu spolu rečeno.

Čovjeku, koji imade tvrdu volju strasti se odreći, zadaje najveći posao i muku mašta, koja ga danju i noćju muči istimi slikami. Čovjek lakomica, kada se misli otresti svoje strasti, ma kako nastojao, da na novac nemisli, uviek vidi pred sobom škrinje pune zlata i srebra, čuje njihov zvuk, sve ga nešto vuče, da je otvori, pa da broji blago srdca svoga. Tako biva i sa ostalimi strastmi.

Iz ovoga može svatko viditi, da je kamenom temeljnim svake strasti s e b i m i l j e. Tko neljubi sebe nadà sve, više nego se uslied narave ljubiti mora, taj će lahko ostati prost od svake strasti, lahko će se sa svakom razkrstiti.

Nastaje sada pitanje, koji su glavni znaci i svojstva strastih u obće; jer o pojedinih ću strastih drugom zgodom govoriti.

Prvo joj je i glavno svojstvo, što navraća svu pozornost duše na se i na predmet, za kojim teži, i što potiče sve sile, da joj se zadovolji. I to je posve naravski. Kada se podigne strast, taj najveći samosilnik ljudske naravi, u isti čas nariše mašta, vjerni saveznik strasti, toli živahno i jasno predmet strasti i ugodnost, koja će poteći srdcu čovječjemu, zadovolji li joj, da se razum, ma kojim se predmetom prije bavio, mora na nju svrnuti; to bo je pravilo u naravi ljudskoj, da se razum za jačjimi utisi otimlje. Zatim slike, koje se porode u mašti uslied strasti u uzkoj su svezi se nižjimi nagoni i željami; a na takove se slike pozornost duše tim silnije obraća. O tom neće, mislim, nitko dvoumiti, ta svatko znade, da mu se razum voli zabavljati razmišljajuć o gradu, koji je na svoje oči vidio, o kojem mu se dakle žive slike u mašti vrzmaju, nego li o drugom, o kojem je tek nješto čuo ili čitao. Isto tako znade svatko, da mnogo radje misli o raznih vrstih pečenja nego li o dosadnih zasadah računstvenih. Strast dakle zauzme sve duševne sile, potakne sva čuvstva, koja su za njezin predmet, bučno želi, da joj se zadovolji, traži k tomu sva moguća sredstva, isti joj razum mora u tom poslužiti.

Sada ćemo si lahko protumačiti, zašto strast svaku i najljepšu predstavu iz razuma izrine, osobito ako je predstava abstraktna, koja nije s tjelesnimi težnjami u nikakovu odnošaju; svaku i najbolju odluku, koju je čovjek odlučio, uništi: najme, jer se sva pozornost duše

Digitized by Google

na nju obrati. Sjedio mladić ma kako pomno uz svoju knjigu naučnicu, čim zapazi predmet svoje nečiste ljubavi, zaboravi na sve, što je čitao, knjiga više neima za njega slasti, on mora za svojom milostnicom. Kada navali na čovjeka strast cielom svojom žestinom i silom, tada se on posve izgubi, nezna sam za se, posve je izvan sebe. Uzalud tražiš od njega rieč, neima je. Tek kada ponješto strast popusti, otvore mu se grudi; kad kad duboko dahne, govori malo i prekinuto. Zato hoćeš li, da umiriš čovjeka, koji je planuo gnjevom neublaženim, a ti nastoj, da ga navedeš, da ti na potanko izpripovieda razlog svoje srdjbe, i ti si mu mnogo učinio. Odanle si možemo jošte drugi pojav razjasniti, zašto najme čovjek, kad zagori strašću, postane preko mjere hrabar i odvažan. Zato što se u njem sve sile usriede u srdcu te tim njegovu silu neobično dignu.

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

VI.

Sredstva, kako ćemo skloniti dječju volju na izvršivanje dobra?

Glavna je stvar pri odgojenju, skloniti volju za štogod ili protiva čemu; dakle mora učitelj, kao ćudoredni odgojitelj, nastojati, kako će skloniti dječju volju, djelovati dobro, i to: 1. Spotičuć, odobravajuć, razgovarajuć se o pojedinih dobrih ili zlih djelih, pak karajuć, izpućujuć, opominjajuć i ponukajuć. Izkustvo uči, kako je polezno tako postupati, a uman učitelj znade se okoristiti svakom prilikom, upravo a bez ikakova povoda znade se on poslužiti timi sredstvi; ali sve štogod čini, obzirno i smotreno i smišljeno radi. Nepropovieda mnogo, da nebi dosadio, kao što je svakom živom dosadno cangrizalo, a ukoravajuć i karajuć nesmije se pokazivati strastvenim, i kadgod opominja i obodrava, neka čini to govoreć glasom ljubkim i ljubeznim, blagim, glasom ljubavi, koja ravna sva njegova djela. — Blagim srdcem, vedrim licem i ljubeznom rieči može se za čudo mnogo učiniti. Tâ ljubav se ljubavju i povjerenje povjerenjem zaslu-

Digitized by Google

žuje. Ljubav čista i prava najveća je sila u duševnom životu i najjača moć i snaga.

2. Spoljašnjimi ili izvanjskimi povodi i uzroci, t. j. takovimi, koji nas siluju, činiti dobro poradi posljedicah, koje očekujemo čineć ovo ili ono, Ovakovi povodi služe djeci kao polakšica i okriepa unaprediti ćudorednost, jerbo obično sklanjaju djecu nazornim načinom činiti ovo ili ono, ovako ili onako. Dakle mora učitelj svraćati pozornost dječju n. pr. na ono, što sliedi, kad je čovjek raden, prilježan, pomnjiv, uredan, blagotvoran, — za cielo sliedi iz toga dobro, kao što niče iz dobra sjemena dobar plod, a kad je tko lien, neuredan, zloglav, nemože se očekivati, da iz kukolja niče pšenično zrnje. Što tko djela, pred njeg pada! Valja djeci pokazati, kako svatko živ uvažava i štima poštenjaka i krepostnjaka, čovjeka poštena i valjana; zlo nasuprot samo sebe kazni, i čovjek, čineć zlo, nemože nikada i nikako biti mirne sviesti, nego sviest nečista grize ga i kolje, kano crv, uvukavši se u kakvu voćku, što ju raztoči i učini pušljivom, te ju svatko baca od sebe, i gnjusi se na nju.

3. Nu odgojitelj nesmije zaboraviti, da se spoljašnimi povodi i uzroci poslužiti smije samo u toliko, u koliko njimi podupira ćudorednost, a glavna mu stvar ostaje, unaprediti, kako će se djeca trsiti, činiti dobro iz ljubavi prama dobru. Ovo se postiže nutrnjimi temelji, koji se uzimaju iz same kriepostи, iz njezine nutrnje ciene, jerbo kriepost ili dobrodjetelj je i liepa, i u sebi skupociena, pak čovjek mora činiti dobro poradi toga, što je dobro, a ne samo poradi inoga uzroka, jer samo tako postaje zaslužnim i kriepostnim u sebi, i pred sobom, i pred Bogom i svietom.

4. Nego manjkalo bi čovjeku najbolje sredstvo, kojim se sklanja volja, postojano, iztrajno držati se ćudorednosti, i promašio bi se cilj i meta svega naobraženja, da ga nepomaže, nepodupira vjerozakon svojimi uzvišenimi istinami, koje podižu čovjeka nad prahom, da se nepriznaje glas sviesti za glas božji, i da negoni čovjeka prava ljubav prama Bogu, činiti svako dobro. Samo nabožnost sigurno je branište, siguran bedem, sigurna zaštita protiva svakomu draženju putenosti, i protiva svakomu zavodjenju. Pomislivši na Boga i na budućnost, pouzdati se djetinski u božje vlastitosti, božja svojstva, i u Spasitelja svieta, pak ljubiti Boga i sve ljude, kao što uči i zapovieda vjerozakon, to čini, da čovjek čvrsto stoji u buri svojih i

Digitized by Google

tudjih strastih, to čovjeka obodrava i podpomaže u svakoj napasti. Učitelj neka dakle uči svoje učenike, držati se uviek kruto svake krieposti iz zahvalnosti i ljubavi i poslušnosti prama Bogu; neka uviek jako uvažava očitovane istine sv. vjerozakona, i kadgod opominje, obučava ili ponukuje, neka to čini u pravo nabožnom duhu sv, vjere. Vjera je snaga i sila krieposti, a kriepost je plod vjere, Neka nastoji učitelj, proložiti u dječjih srdcih oganj nabožnih ćućenjah, priučivši djecu, pomišljati uviek na Boga u dobru i zlu, u sreći i nesreći, u radosti i žalosti, u životu i na smrti. Osobito neka nastoji, naobražavati i oživljavati nabožno čuvstvo u djeci svojim vlastititim primjerom, te tako skloniti djecu, da ga nasljeduju.

Izkustvo bo uči, da su najpobožnji oni ljudi, koji su odgojeni i odrasli medju nabožnima i krotkima ljudi. Neka dakle pokazuje učitelj svakom prilikom, kako jako počituje Boga, kako mu je sveta i mila i draga njegova vjera, kako ga vjerozakon tješi, miri, jača, kriepi i ugrieva, kao majka svoje čedo što njeguje,

VII.

Ostala sredstva, najme počitovanje i uglednost.

Da bude učitelju moguće, postići dobar školski zapt, iziskuje se prije svega, da umije i zna, onako se ponašati, kako će ga njegovi učenici počitovati, Kad ga počituju, onda mu važi svaka rieč tako, da zasieca duboko u grudi, i kosa se srdca i duše, pak nebiva učitelj prinuždeu, upotrebljavati silovitih sredstvah. Kad učenici valjano i kako treba počituju svoga učitelja, onda štuju i sve ono, što on propisuje, nalaže i zapovieda, To počitanje toli potrebito steći će učitelj u svojih učenikah, ako se ponaša uviek jednako, ostajuć uviek sebi ravan, razborit, pametan, blag i strog skupa, ozbiljan i ljubezan, kako kad treba, osobito budući uviek nepristran, pak razsudjujuć pogrieške i sva prenaglenja dječja, pokazujuć se pravičnim i strpljivim, te nastoji osvjedočiti svoje učenike, da je muž bogostrašan, istinit, pravičan, kriepostan, uzor i obrazac učenikom si u svakom obziru.

VIII.

Ljubiti moraju učenici svoga učitelja i pouzdati se u njega.

Kad tko ljubi i ljubljen je; ali tko koga počituje, lahko ga i ljubi, i pouzda se u njega. Brez počitanja neima prave ljubavi, Učitelj mora se ponašati prama svojim učenikom, kao pametan otac

Digitized by Google

prama svojoj djeci. Ne samo golimi riečmi, nego djelom mora on osvjedočiti svoje učenike o svojoj dobroj volji, da želi, biti jim sve u svem: savjetnik, prijatelj, učitelj, otac, dobrotvor, pomoćnik, zaštitnik, koristan u svakom obziru, da ga vuče srdce, naučiti i obučiti učenike u svem što jim treba u životu, bez česa nemogu polučiti nikakvu sreću; da svaka njegova rieč smiera na njihovo dobro.

Pravo kriepostan, sposoban i vješt u svom poslu učitelj lahko će steći ljubav i pouzdanje svojih učenikah.

IX.

Shodni školski zakoni.

Svaka učionica mora imati zakone, protežuće se na sve strane školske uredbe i na cjelokupne dužnosti učenikah. Ove zakone mora najprije učitelj sàm strogo obdržavati, pak onda moraju jih učenici poznavati i obsluživati, da se tako priuče, podlagati svoju volju zakonom, te da donesu sa sobom to priviknuće iz učionice u gradjanski život. Zakone školske ne samo što valja došavšim učenikom u učionicu svečanim načinom proglasiti i razjasniti, nego i s početkom svakoga polugodišnjega tečaju to ponoviti. Ovi školski zakoni neka su jasni, kratki i točni, a shodni i primjerni vremenu, mjestu i osobam, pak jih valja staviti u okvir pod staklo i objesiti u učionici na stienu tako udesno, da jih učenici imadu uviek pred očima, i ne samo to, nego i u pameti i u srdcu. Učitelj, koji mora biti glede školskih zakonah uzorni primjer reda, poredka i štimanja i počitanja zakonah, strogo i nepristrano zahtieva, da se obslužuju zakoni, ali se skupa i stara, da to biva iz ljubavi prama Bogu, te neka se čuva, gledati kome učeniku kroz prste, ako neizpunjuje zakonah. Pred školskimi zakoni svi su učenici jednaki, inače slabi se sila i moć zakonah. Ali da učenici laglje i radje izpunjuju zakone, mora učitelj osvjedočit jih kako su koristni zakoni, kako onaj, koj jih obslužuje, liepo se koristi, a nasuprot, tko jih vriedja, kako sam sebe strovaljuje u zlo i nevolju. I tako neće nalaziti učenici, da im se čini nepravda, kad jih učitelj mora kazniti poradi prestupljenja zakonah. Zakon nagradjuje, a zakon kaštiguje, pak je svakomu pravo. Samovolje neima.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Zlatoglavica.

(Narodna pripoviest, bilježena u Virovitici.)

(Svršetak.)

Smrknulo se, a stara maćeha podmetnula u sobu kraljičinu svoju kćerku.

Kad se nojca malo poodmakla, prenulo se diete prvienče, te začelo u sav glas plakati. Kralj se lasno probudio, pak začeo dovikivati majku, da si nadoji sinčića; al ti tobožnja majka nezna djeteta umiriti a o dojenju ni spomene neima.

Diete se opet za čas umirilo, al kad je bilo malo prije polnoći, zacvili opet triputa žešće, nego prije.

U isti čas doleti na prozor ptica sa zlatnom glavicom, te začne kljukati podvikujuć: „Rado bih te, sinko, nadojila, al vidiš, gdje sam se u pticu prometnula, pak nemogu jadna!“

Kralj je bio posve budan, te svaku riečcu dobro razumio, al nije znao, komu i čemu su namienjene?

Sutradan morade ranom zorom u pohode svomu najboljemu prijatelju, a povratio se istom kasno pod večer; nije dakle istoga dana vidjeo niti sina si, ni podmetnute tobožnje žene si.

Kad se je u pozdno doba noći, sav umoren, kući povratio, legao je mahom spavati, te spavao prvi san sve dotle, dok ga neprobudi plač i slivkanje gladnoga djeteta. Kralj je opet mislio, da mu žena tvrdo spava, te nečuje djeteta, pak ju zače vikati, da si nadoji sinčića; al ti tobožnja majka nezna umiriti djeteta a o sisanju ni spomene neima.

Sada je kralj već začeo posumnjivati o pravoj ljubavi svoje žene, te jedva izgledaše, da se primakne oko pola noći, nebi li opet, košto i prošle noći dolećela ptica na prozor?

Kad je bilo malo prije pol noći, zajauče opet diete triputa žešće nego prije i u taj par doleti opet na prozor ptica zlatne glavice, te začne kljuckati, podvikujuć: „Rado bih ti dala, sinko, sisati, al vidiš, gdje sam se u pticu prometnula, nemogu; imam parklje, pak bih te udrapila!“ Kad je to izrekla, prhnu opet svojim putem.

Kad je kralj sutradan prije zore uranio, nije si žene niti pogledao, već poljubiv si čedo, pravac krenuo k susjedi svojoj, koju

Digitized by Google

sviet držaše za pravu vještícu, a ova je istoga kralja već od djetinstva njegova vrlo rado imala, jer joj znaše djetetom jošte svakojakih ponudah donašati.

Starica, ugledav kralja svoga, ljubazno se nasmiešila, pak ga pita, koja li ga sreća u priprostu njezinu kolibicu već ranom zorom doniela? Pri tom mu se mahom ponudila, da je sklona sva moguća zanj učiniti, samo ako je mogućna.

„Došao sam, majko," reče kralj, „da te pitam, tko li je ona ptica, što mi već dvie noći dohodi na prozor, te kljuckajuć podvikuje: „Rado bih te, sinko, nadojila, al vidiš, gdje sam se u pticu prometnula, pak nemogu jadna!"

Zar ti, kralju, odgovori vještica, jošte nevidje ove dvije noći svoje žene, te neopazi, bolan, kako ti se oružila? Nuder si ju pogledji, pak ćeš valjda i sam mahom pogoditi, tko je ona ptica, što ti na prozor doleta. Nu, ako si me voljan posluhnuti, dat ću ti i svjeta.

Ptica, što ti na prozor dohodi, prav pravcata je tvoja vjenčana žena, liepa, zlatoglava Jelica. Tvoja maćeha ju onomadne porinula u onu ptičju vodu, što se u tvom vrtu nahodi, i tako se Jelica mahom stvorila pticom sa zlatnom glavicom. U to je maćeha svoju kćerku, ono živo ruglo ljudsko, podmetnula u kraljičinu sobu, misleć, da će ti ona omiljeti; pak da ćeš se s njom vjenčati.

Kad ti noćas opet ptica dojdje i kad počne govoriti, što brže onda otvori prozor, pak ćeš vidjeti, jesam li ti istinu rekla? Idi sada kući, al nereci maćehi niti rieči, da si sa mnom bio; vrag ti je tvoja maćeha, moglo bi, da i gorje bude.

Kralj joj pruža desnicu u znak, da joj hvali za savjet, pak ode kući.

Jedva se je večera dočekao. Kada se već podobro zamračilo bilo, djetašce usnù kako nikada prije; al se za nedugo trgnulo, te stalo plakati, jecati i drečati, kako malo kada za života svoga, a ništa ga nemogaše utaložiti.

Kad je bilo malo prije pol noći, al eto ti opet po treći put ptice na prozor, te kljuckajuć progovara: „Rado bih ti dala, sinko, sisati, al vidiš, gdje sam se u pticu prometnula, imam parklje, pak bih te udrapila!"

Kad to kralj čuo, skoči kao vilovit na noge, otvori prozor a

Digitized by Google

u taj mah prhucne ptica na njegovu ruku, te ge zače kljuvati a on joj milostivo i nježno gladjaše zlatnu glavicu; al kad ju deseti put pogladio bio, zacvrgoli ptica, da joj se zvuk sobom razlegao jačje, nego da sto sviralicah zasvira i netom se stvorila opet ženom, na vlas živom i pravcatom Zlatoglavicom-Jelicom.

Kad se kralj uvjerio, da je Jelica u istinu prava i vjenčana njegova žena, s prevelike radosti, što mu se povratilo izgubljeno njegovo najmilije blago, pak sa strašne žestine, što ga i nehoteć morala spopasti, kad se sjetio, da mu je podvodnica ciele tri noći i tri biela dana sramotila dvore, da mu odlučila ženu upropastiti a možda i njegova prvienca uništiti, sa ova, velju, razloga, malda ončas s uma nesidje.

Al kad se ponješto razabrao bio, zazovnu si najvjernije dvije sluge, te jim zapovjedio, da mu mahom staru maćehu s kćerjom joj u okove metnu, te u najtamnju tamnicu bace, da nevide ni sunca, ni mjeseca, dok jim crvi meso neraztoče.

Što kralj rekao, to ti sluge hipice i učiniše; al kad se bilo liepo razdanilo a kraljica se Bogu pomolila bila, te mu zahvalila, što se opet očovječila, klekne pred muža si, kralja, pak ga cvileć molila, da neubija takovom smrću nesretnice, već da jih obadvie pusti na slobodu, al ipak izćera iz ciele kraljevine svoje.

Suze kraljičine i sama junačkoga inače kralja u toliko svladaše, te posluhnu ženinu prošnju; zapovjedje dakle, da jim se obadvjema i noge i ruke razkuju, pak onda da jih izprate preo tri vode hladne i toliko visokih planinah, a kad prekorače njegove medje, imaše svaki pratilac na svaku nesretnicu baciti po tri šake zemlje oranice ovimi riečmi: „Išle bez traga, kud vas oči vode, i nepovratile se nikada u kraljevu zemlju!“

Što kralj zapovjedje, to su vjerne sluge istoga dana na vlas izvršile.

Kad se kraljevski dvori očistili kuge i pošasti, uze kralj ženu si pod ruke, pak je išao k susjedi svojoj, staroj vieštici, kojoj je od srdca zahvalio na liepu njezinu svjetu, te ju bogato nadario; za tim pako pošetaše obadva u vrtalj, da si posjete brata i šogora, vitoroga Jelenka-Nikolicu, kojega se nemogahu dovoljno nagrliti. Pitomo je zviere, a sadsad pomisliše, da će jim progovoriti, al jadno nemože, te nemože: jelen je zviere a ne čovjek.

Digitized by Google

Stara vieštica rekla jim je: „Ja bih vam ga očovječila, da se kojom sgodom barem okonjio bio, al kad ga jelenja voda ojelenila, neimam zanj lieka; morati će do smrti jelenovati, te pásti zelenu travicu.

Od sada su kralj, kraljica sa prekrasnim si sinčićem dugo živjeli sretno i blaženo; sav jih je narod ljubio kano roditelje svoje, pak kako bijahu dobri i pošteni: bog znaj, nijesu li jošte i dandanas živi i zdravi!? Marija F.

Učitelj kao prosvjetitelj naroda.

Ogroman je Vaš zadatak;
Al je slavan nad sve ine:
Odlučan je po budućnost
Svekolike domovine.

N. Štokan.

Neoboriva je istina, da k sreći i blagostanju svake države vodi svestrana prosvjeta naroda. Pod svestranom prosvjetom naroda razumieva se prosvjećenost svijuh stranakah, svijuh razredah naroda; od najvećega bogatca do najvećega siromaha, od najumnijega filosofa do prostoga seljanina. Pod prosvjetom pako netreba razumievati ono, što mnogi premda krivo učenošću zovu. Nije bo dosta, da mi samo um prosvjetimo, nego treba da nam prosvjeta i srdce obuzme. Učenjak bez kriepostih jest kuća bez krova. Kao što kuća bez krova, ma ona kako čvrsto sagradjena bila, s vremenom mora propasti i zarušati se, isto tako i učenjak bez kriepostih jest ništetan i nenaobražen čovjek, koji će svojom učenošću biti više na štetu, nego li na korist čovječanstvu i domovini.

Dakle samo onaj može se pravo naobražanim prozvati, koji s učenošću spaja i krieposti, koji obogaćuje svoj um ne samo pukom znanošću, već i onakovimi istinami, koje će mu u životu svietiti kao luč, te ga voditi po stazi pravice i poštenja k odredjenju svomu.

Pravo naobraženje u gori naznačenom smislu jest temelj, na kom se blagostanje naroda osniva; je li ovaj temelj jak i nepomičan, narod će čvrsto stajati, ljulja li se, biti će i narod slab. Buduć dakle da je prava i valjana prosvjeta najnuždniji temelj sreći i blagostanju pojedinoga naroda, a po tom i cielomu čovječanstvu, to mislim, da neima čovjeka na svietu, bio on domoljub ili kozmopolita, komu nebi do svestranoga naobraženja njegova naroda stajalo.

Nu ako nam je do toga stalo, i ako smo voljni pomoći na-

Digitized by Google

rodnom naobraženju, a po tom i svestranom blagostanju, moramo znati i način i sriedstva, kojimi ćemo to postići.

Što se dobe tiče, u kojoj se naobraženje najlaglje postići može, i u kojoj se temelj postaviti mora, jest mladost. Mladost jest vlažno i plodovito zemljište, u kom biljke prosvjete bujno klicaju i stostrukim plodom rode. — Koji je u opačinah odrasao, komu se je od strastih zaplelo srdce, te mu se u njih njekim načinom otvrdilo i okamenilo, s tim se već ništa postići nemože. Njega početi naobražavati, značilo bi bacati sjemenje po kršnom i kamenitom zemljištu. — Malo diete jest mlado neplemenito drvo, koje istom oplemeniti valja. — Pitanje nastaje: Tko ga ima oplemenjivati, i kako ga valja oplemenjivati?

Već sama narav nas uči, da samim roditeljem pripada pravo svoju djecu odhranjivati i naobrazavati, jer oni jim dadoše život, zato su i dužni, da jim ga uzdrže i čuvaju, t. j. da ga tjelesno odhranjuju. Nu uz to pripada jim veća dužnost, da jih vode i na stazu duševnoga života. Duh bo je prečji od tiela.

S toga, mili otče, draga majko! Smatrajte svoje čedo, kao najdragocjeniji dar, koga vam je Višnji poklonio i povjerio, da ga pripravljate na korist domovini, a na slavu i čast njegovu. Božji glas nuka Vas i poziva, da istodobno za tjelesno mu i za duševno dobro skrbite. Znajte, da o dobrom ili zlom odgojenju Vašega čeda, zavisi i sreća ili nesreća njegova. Ponajprije priučajte ga, da upozna čuvstvo istine i pravde, te da si to i prisvoji, podučavajte ga u svačem, a osobito njegovoj ljubopitnosti bez svake zlovolje zadovoljavajte. Vaše oko neka je vazda upravljeno na svaki njegov čin, dà i na svaku sklonost i poželenje, koja ako su škodljiva, gledajte za vremena izkorieniti. Učite ga na umjerenost, pa će Vam biti zdravo. Priučavajte ga na ljubav pram bližnjem, pa će i njega svatko ljubiti. Zatim pokažite mu stazu, koja k vječnomu odredjenju vodi; naučite ga, da zna, tko mu je odkupitelj, tko mu griehe odpušta, te ràne saviesti lieči, jednom riečju: vodite ga na put kršćanskoga savršenstva, bez koga nemože čovječanskomu družtvu koristan biti. To sve biti će mu vrutkom, iz koga će crpiti sreću do konca svoga života.

Kamo li sreće, da bi moje rieči i u istinu bile u svietu, kamo li sreće, kad bi moja premda slaba besjeda pala na dobro i plodno zemljište, kad bi ona našla dovoljna odziva u naših obiteljih: tad bi krasnije izgledalo u nas! — Odavna je priznana istina, da je domaći krug prva škola, da roditelji prvi i glavni temelj imaju staviti naobraženju i ćudorednom odgojenju djece. Koliko jih pako ima, koji su spoznali i uvažili tu važnu zadaću svoju, koliko jih ima, koji su joj se odazvali iz dna srdca svoga?

Dopustimo pako, da jih izbilja ima i takovih, koji znaju, da

Digitized by Google

jim je dužnost svoju djecu u duhu kršćanskom naobražavati, i koji bi imali i volju svoju djecu svrsi shodnim načinom odgojiti, nebi li često krivim putem udarili, te upravo protivno radili s njom, a nebi li jim razne neprilike u tom velevažnom poslu smetale.

Jedni bi mislili: „S toga, što mi je diete krv od krvi moje, pùt puti moje, moram mu gdješto i propustiti.“ Drugi, koji bi i hotjeli s odgojiteljskom blagošću i strogost spojiti, možda, da bi odgojivanje krivo shvatili; a njekim bi vremena, prilike i vještine manjkalo. Mnogo jih pako i takovih ima, (mi jim dopušćamo, da su i učeni) koji su i sami tako izkvareni, da djeci valjanim primjerom nemogu ono zasvjedočiti, što jih podučavaju.

(Svršetak sliedi.)

Dopis.

Iz Slavonije. Vis. hrvat.-sl,-dalm. namj. Vieće pronašlo je je dopisom svojim od 5. Listopada br. 603, da se nčitelji, koji hrvatskomu jeziku vješti nisu, na izpit povuku.

Slaba je nada, da će se i ovaj put toj vis. naredbi zadovoljiti, budući, žalibože u sl. kot. virovitičkom imade već tečajem godinah učiteljah javno ponamještenih, koji nisu iz hrvatskoga jezika sposobni a niti našinci, već tvrdi Magjari — na uštrb obćinah. — Oni sinovi znatne preporuke — neimajuć ni pojma o hrvatskom jeziku, (niti se ga učiti kane; jer mogu i bez njegova znanja u ovom kotaru učiteljevati) — a o jezikoslovnoj obuci, u školi nemože ni govora biti, dočim neumiju ni prosta stavka pravilno napisati i obratno pravilno pisano prepisati, pa ipak skoro najbolja miesta zauzimlju. Ovakovim je učiteljem slavonska omladina dotičnih miestah povjerena, da ono, što ju sposobni učitelji prije naučiše u njoj izčeznuti čine i narodnu joj svięst sasvim uguše. —

Čudom se čovjek čuditi mora stupivši u učionu, gdje takav učitelj predaje, zaisto svakoga rodoljuba duša zaboliti mora kada vidi kako u mladeži materinski jezik izopačuje i potlaćnja krivim izgovaranjem; naglasivanjem magjarskimi naznaci i krivim tumačenjem pojedinih riečih, a lasno će biti svakom shvatljivo kako se nauk vjere i bibl. poviesti (jer posebnih vjeroučiteljah neima, a rad prevelike administracie vlč. g. župnici nauk vjere u učionah podučavati nisu u stanju), pak prirodopis, prirodoslovje, zemljopis poviestnica riečju, svi u krug i područje pučke učione spadajući premeti tumače. — I naravna je stvar, jer česa tko sam neima, nemože drugomu dati. Isti seljak slušajuć svoje diete, gdje-no više magjarizira nego li hrvatski govori, i nehotice izdahne sgrozom, pomisliv na tužne posljedice, koje će njegovo diete stignuti morati radi neznanja svoga materinskoga

Digitized by Google

jezika. — Al šta mu koristi uzdisanje i jadikovanje. On svoje diete mora slati u „Narodnu učionu“ u kojoj učitelj magjar-neuk hrvatskomu jeziku u govoru i pismu ipak tobože hrvatski predaje. — Ovakovim podučavanjem krasni hrvatski jezik, osobito kao učevan, postaje ruglom. Doista, da se takovom natražnjačkom obukom i podučavanjem djece, jeziku hrvatskomu neukih i za našu troj kraljevinu nesposobnih učeteljah — nemože postići svrha i sveti cilj pučke prosvete, — o kojoj svaki dobar, revan učitelj i sin naše mile domovine petnimi silami nastojati, dapače požrtvovanjem težiti ima, a bezdvojbe uz sve već opetovno opisane i davno poznate oskudice — teži. — Može li se dakle učiteljevanjem tih u ovom sk. kotaru za našu domovinu nesposobnih učiteljah — pučka prosvjeta širiti, i književni jezik svakim danom u narodu razprostranjivati? Toliko za sada u kratko dok vam se obširnije neodzovnem. Č. M.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Vel. g. Lukić Antun, kao utem., 40 st.; Aurel pl. Kušević, kao utem., 10 st.; Vernić Makso 5 st.; Jelenčić Ljudevit 3 st.; Janković Pavao 4 st. 50 n.; Vitković Josip, Janda Dragutin, Lacko pl. Modić, Josip Rauer, Jug Mato, svaki po 2 st.; Štiglerova Ljuboslava 1 st.; Haramincić 1 st. 50 n.; Dugački Stjepan 3 stot.; Karalova Tereza 3 st. Čisti iznos kazališne predstave na korist „Zadruge“ 124 st. 87 n.

U Zagrebu dne 13. Veljače 1867.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Viestnik.

Gg. „Zadružarom!“

Odbor naše „Zadruge“ priredio je dne 13. t. m. uz porazumljenje družtva streljanskoga, koje je davalo istoga dana sjajan ples u svojoj dvorani, — tombolu za svrhu „Zadruge“. Uspjeh tombole i licitacije preostalih od velike tombole, bio je posve povoljan. Živio nam revni naš odbor!

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko i orguljaško u Komoru. Plata: 315 fr. i za drva 31 fr. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpristu u Priegradi do 15. Veljače.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto na gl. učioni u Virovitici uz godišnju platu: 350 for., 6 hv. drvah i za stan 80 fr. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Ivanu Grgesini, podjapristu i kot. šk. nadziratelju u Turnašici do 8. Ožujka t. g. (Pošta: Pitomača)

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 5. U Zagrebu, 1. Ožujka 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Strâst.

(Dalje.)

Drugo joj je svojstvo, što teži za svim onim, što joj godi i što ju diže. Oholica se nasladjuje, kada drugi pred njim puza; a čim mu se tko više klanja, tim on više puše. Lakomica se veseli, kada potuče tuča dozrele jur usjeve, ako ima pune žitnice; a čim više škrinjah zlatom napuni, tim je gladniji i poderaniji. I taj je pojav posve naravski. Kada sve duševne moći nastoje, da se što više usavrše i podignu, kako neće strast, koja je najjača, kojoj služi cieli čovjek i dušom i tielom? To je razlog, zašto mašta toli živo crta sve, što je sa strašću u savezu. Rekne li čovjek prostodušan — kakovi su u obće Slovjeni — pustoglavoj oholici istinu odprto u brk, to će ga mašta sjetiti svega, što je ikada o njem zla znao, dapače i najbolje će mu čine u crno zaodjeti. Zato, želiš li, da drugi o tebi nikada zla nemisli, a ti ga nipošto nevriedjaj. To je takodjer razlog, zašto nam se u strasti pokazuje sve u onakovoj boji, koja prija strasti. Ljubovniku se, kada leži u naručju svoje sudjenice, čine i najcrnije joj mane uzor-kriepostmi; dočim na suprot nevidi ništa dobra na najkrepostnijoj, koja mu je zavrnula nosom. Isto tako rado vjerujemo i za istinu držimo, što nam je po duši, pa makar imali dovolje razlogah, da držimo protivno; dočim nećemo nikako, da dopustimo ono, što nas mrzi, pa da nas jasni razlozi na to gone.

Digitized by Google

Kada dodje sinu prvi glas, da mu je umrla majka, bolja mu težka, istina, steže razcviljeno srdce, suze mu udare od očiuh gorke; ali u sebi ipak nevjeruje, da je glas istinit. Pa kada mu i od otca dodje crna knjiga, koja mu javlja tužan glas o majčinoj smrti, jošte ima neku, premda slabu nadu, da će majku si vidjeti.

Treće je svojstvo strasti, koje iz ovoga, što smo dovle izveli, samo sobom sliedi, da strast upliva silno na sve duševne moći; dočim opet vlastitosti duševne djeluju na nju. Čovjek razpušten daje posve drugi pravac svojemu razumu, nego uredan, nije mu do istinah čisto duševnih; rado se bavi knjigami šarovitimi, koje bude pùt. Niti mašta mu neumije, ni neće, tvoriti slikah čednih i liepih, već rodi grdne i sramne. S druge opet strane riedko će onaj saći sa staze poštenja, koga se razum rado vrti oko istinah uzvišenih. Takodjer djeluju strasti medjusobno jedna na drugu, tako, da čovjek s jedne lahko padne u drugu. Lakomica postati će posve lahko strastven igrač; ako mu se je u igri koji put nasmiehnula srećica, a oholica će lahko pogaziti skupost, ako mu prieči drugim prednjačiti. Dapače na strast djeluju i onakovi predmeti, koji nisu s njom u nikakovu neposrednom doticaju. Onaj, koji strastno ljubi svoga prijatelja, ljubi mu i braću pa da i neimao nikakova razloga. Takovu ljubav ili mržnju protežu oni, koji su slabo umom uzobraženi ne riedko na istu životinju. Čovjek prosjak izliti će svu ljutinu, ako nemože na susjeda si, na njegovu kravu, izprebijajuć nemilo nedužno živinče.

Strast, napokon, tim više raste, čim joj težje zaprieke zapremaju put do njezina predmeta, a ona jih nadmogne. A to biva zato, što mašta, kada se što strasti protivi, neobično živo nariše i dobro, koje bi postignula, da nije zaprieke, i zlo, koje će ju stići, nezadovolji li se strasti, pa s toga, kada svlada čovjek zaprieku — što biva obično; jer je strast jaka — tim željnije se uživa svoga predmeta; jer je u živoj slici vidila njegovu vriednost, uzporedivši ga sa protivnim. Zato pijanica, komu je na jednoč nestanulo novacah za vino, gledati će, da si ga svakako odnekle pribavi pa ma i ukrao; a dokopav se jih, tako će se grdo opiti, kako nikada prije.

II.

Štetne i preštetne posljedice strasti, ma blažio jih tko, čim ga je volja. Najcrniji su joj učinci, što grabi volji slobodu; razumu zdrav sud. I to je zlo, što se strast nikada neukazuje u cieloj grdobi

Digitized by Google

svojoj, već su svakako lići, svakojake krinke navlači. Pravo reče sredovječni učenjak Toma Kempinski „Saepe passione agimus et zelum putamus“ *) Glavne ćemo joj posljedke navesti. Obraćajuć pozornost duše uviek na jedan te isti predmet, za kojim ona teži, otupi čovjeku razum, ogorča mu srdce. Čovjek hoće, da se silom njezina predmeta trgne i na drugi baci, ali nemože te nemože; neka ga tajna moć toli krepko vuče k istomu predmetu, da joj se oteti nemože. Pa tako ne samo, da se neusavršuje razum, već i gubi svoju živost, gledajuć neprestano u isti predmet. A kako će se ugostiti trajno veselje strastniku u srdce, kada je srdcu život u raznolikosti; a u njem vlada najpustija jednolikost! Kada u čovjeku strast plane, na toliko mu se ugrije mašta, da, odbaciv uzde, na kojih ju je držao razum, podigne se nad njega, otme mu prvenstvo te zapovieda volji. Odavle potiče, što čovjek u strasti počinja stvari, kojih nemože kašnje prekajati. Ako je igrača sva sreća ostavila, razdere karte, trči pomaman kući, psuje i bije i ženu i djecu si, kano da su oni uzrokom njegovoj nesreći. Strastnik neće nikada da prizna svoju pogriešku: pijanica nije kriv nikada, što se je opio, uviek ga je drugi na zlo naveo; oholica neprezire nikada nižjega, već brani i čuva samo svoju čast. Strastnik nadalje nevidi istine, krivo sudi barem o predmetih svoje strasti. A nemože inače ni biti. Sud tvore predstave, u strastnika su predstave krive, dakle mu nije ni sud prav. Zato, kada zapitaš lakomicu, zašto sve na kup meće; a neće da se uživa svojega blaga, reći će ti: zla su vremena; bog zna, što nas jošte čeka; moram si nješto priskrbiti, da uzmognem pod stare dane udobnije živjeti! Oholica će ti reći: izniklo je poštenje iz svieta; ljudi su prodrzljivi; dadneš li komu samo rieč, već misli, da je tvoj drug! A pijanica: ta zašto je bog stvorio lozu, nego da rodi vinom; a mi da se ga uživamo, da si njim brige raztjeramo, da se uljuljamo u ugodan sanak. Tako i drugi. Strast lišava dušu života; jer joj nabacuje verige, kojih se nemože izbaviti, da poleti u krajeve sebi omiljele; al uzimlje i tielu zdravlje i čilost. Tielo ljudsko nije stvoreno poput živinskoga, da služi tek nagonom tjelesnim, nižjim; nego da podupire i drži život duševni, višji. Tko dakle kvari taj red naravni, koji tielo svoje upotrebljuje samo da služi strastim; taj mora ne samo duševno već i tjelesno

*) Često mislimo, da radimo revno i kriepostno; a mi služimo strasti.

Digitized by Google

pasti. Gledni mladića, koji provodi zlatno vrieme mladosti, učeć nauke, a nezagazi jošte u kal bezsramja, kako mu je vedro čelo, kako su mu žarke oči, kako mu je rumeno mladenačko lice, kako je uviek vesela srdca. Zatim uzmi na oko drugoga, koji knjigu tek od nužde čita, koji ciele noći boravi u zabranjenih družtvih, koji je već zakusio svako zlo ovoga svieta. Velike li razlike! Oči su mu upale duboko u lubanju, mutan mu je pogled; čelo mu se prije vremena namrštilo, ubrazgotilo; blied mu posula mračno lice. Neima mu veselja, ako nije u kolu svojih izabranikah. — Jesu li strasti proti naravi, to jih ona, kano kršitelje svojih svetih zakonah, sáma kazni grdnimi boliestmi i ranom smrću.

Hoćemo li vidjeti učinke strasti u podpunoj mjeri; a mi je gledjmo u čovjeku, koji je već od duže vremena strasti zadovoljavao te tim postao podpunim joj robom. Takov je biednik pao u propast, iz koje uzalud nastoji uzpeti se na strmo brdo krieposti. Kada čovjek, koji drži uviek u ruci oružje, da se bori sa neprijateljicom svoje sreće, strašću, mnogo truda i muke stoji, dok izbije konačnu pobjedu; kako će si izvojevati lovor onaj, koji je pružio ruke svomu neprijatelju. da mu jih sveže? Nižje bo težnje toli su silne u čovjeku, da je bez velike muke nadvladati nemože. Svjetlo razuma neutrnu dakako ni u čovjeku, koji se je podao strastim, al se to slabo svjetlo gubi u debeloj tami tjelesnih požudah; glas se razuma gubi u pústi strastih. Takov biednik nikada nije miran; uviek vodi rat, uviek mora podlegnuti. Tjelesne se požude dižu svaki čas, zahtievaju, da jim se zadovolji bučno; al tu ustaje razum, dokazujuć, da se strast neslaže s čovječjim dostojanstvom, zapovieda svom silom, da se sluša njegov glas. Do mala navali požuda dvostrukom silom, mašta ušutka razum, volja prihvati strast, i čovjek joj zadovolji. Strašan je odista boj tiela s dušom. Kušati ću, da ga naslikam. Strast se porodi. Mašta njezina saveznice, jedva ju dočeka te naslika zamamnimi bojami, koli je liep predmet strasti, koli je ugodno njegovo uživanje; s protivne strane, kako je mučno i nemudro izpuniti dužnost. Ovakve slike zauzmu svu dušu tako, da se razum jedva može podignuti sa svojim prietećim glasom. Al tjelesne želje postaju sve to jačje i silnije; glas razuma sve to slabiji i tišji. U razuma neima toliko sile, da raztepe slike maštine; u volje neima toliko odvažnosti, da prigrli savjet razuma. Strast plane jošte jednoč najvećom žestinom, razum ućuta

Digitized by Google

posve, volja privoli, i strasti je zadovoljeno. Al jao! Istom nadjača strast, istom se zadovolji težnji, a već diže razum svoj zapoviedajući glas. Mašta je ohladnjela, strast šuti; jer je postigla, što je željela; tek se čuje glas razuma, koji pori srdce strastnikovo. Pita ga, gdje mu je njegovo namišljeno dobro, koja mu je korist, što je odbio glas njegov? Pred oči mu stavlja vlastitu grdobu u cieloj slici, srdce mu puni stidom, mir mu izpudi iz duše. Nenalazi takov nesretnik više u svom srdcu utjehe nikakove; vječna mu je grižnja sviesti grozna pratiteljica. Taj je glas razuma tim strašniji, čim se je više čovjek nasladjivao predmetom svoje strasti Zato ćeš uzalud tražiti ljubavnu rieč od pijanice, pošto se je raztreznuo; a ni na lakomici nećeš osjetiti znaka nutrnjega zadovoljstva, kada si je napunio škrinju novcem, koji je oteo ubogoj sjeroti. Al netraje dugo gospodstvo razuma. Čim strast opet ponešto osili, postaje i mašta življa, opet uzme tvoriti prijašnje omiljele slike, glas razuma sve to više gine. Strast i opet pobiedi. Taj nutrnji boj vlada u čovjeku tako dugo, dok imade u njegovu srdcu ma samo mala iskrica poštenja. Al je težko bojištem biti toli biesnoga boja! Zato se upinje čovjek, da si povrati mir duše. K tomu su samo dva puta. Il mu valja prvašnji način života ostaviti; ~~sa strašću se razljubiti i novi bolji život započeti~~, il mora posve ušutkati glas razuma. Ono je premučno i riedko biva. Jer kako će se ostaviti strasti, kojoj je tako dugo vjerno robovao, tražeć u njoj sreću srdca svoga? Kako će naviestiti trajni rat strasti, s kojom je više vremena vjerno prijateljevao? Neostaje dakle, nego da se prihvati drugoga sredstva. Da u tom poslu dobro uspije, podigne prije svega poganu svoju ruku proti vjeri; jer samo tako može lišiti glas razuma njegove strahote. Bježi svaku knjigu, koja kudi njegovu strast, svako družtvo, gdje se negovori po njegovoj ćudi. I tako izgubi razum svoj pravi život, mašta je vječna gospodarica. Tu vidimo čovjeka na dnu njegove zloće. U srdcu svom nosi pakao, koji će mu biti plaćom. Ovdje može istina tielo i mašta prigušivati glas razuma, al što će biti onkraj groba, gdje će ostati duša sama? Tko će onda bušiti glas razuma. Eda bi se opametili strastnici!!

(Svršetak sliedi.)

Digitized by Google

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

X.

Kada mora učitelj nagradjivati i kazniti samovoljno?

Sve u svoje vrieme. Ima slučajevah, kad su samovoljna sredstva — biela i crna, nagrada ili kaštiga — neobhodno potrebita i često jako polezna, koristna.

a) Kad prirodna nisu dovoljna.

b) Kad je stalo do toga, skloniti djecu na štogod, što joj je izprva mrzko, nemilo, nepovoljno, al se može očekivati, da će joj se poslje omiliti, osladiti, n. pr. pisati, risati, pera zarezivati itd.

c) Kad je stalo do toga, proizvesti brzo vanjski učinak, kad se želi mahom obustaviti diete od čega, ili nagovoriti i spotaći na štogod, n. pr. kakavgod posao valja svršiti na brzu ruku. Tko sbunjuje i smeta druge, te narušava mir i poredak, treba ga mahom obustaviti. Štogod učitelj može postići liepim, blagim, ljubeznim načinom, neka čini, i samo onda neka postupa strogo, oštro i ljuto, kad neima druge pomoći. No uviek dosljedno, kako će djeca napokon uviditi, kako i koliko leži njemu na srdcu njihov boljak, njihovo blagostanje, njihov napredak, njihova prava sreća.

XI.

Obća načela, kojih se valja držati nagradjujuć i kazneć.

Buduć svejedno biti nesmije, kako se nagradjuje i kazni, jerbo se u odgojenju tim može mnogo dobiti, al i mnogo izgubiti i pokvariti; zaoto evo sliede najglavnija pravila, koja učitelj kao odgojitelj mladeži valja da ima pred očima:

1. Samo prava zasluga, pomnja, prilježnost i ono, što se steče vlastitom snagom, svojim trudom i naporom, zaslužuje, da se nagradi, ali prirodjene osobite sposobnosti i darovi uma nezaslužuju to; kaogod što se nipošto, nikako i nikada nemogu i nesmiju kazniti prirodjena nesposobnost i nezaslužena slabost, nego samo djelovanja proiztekavša iz nemarnosti, iz nehajstva, iz lakomišljenosti i lienosti, te učinci pokvarene, izopačene, zle volje. Tupoglavac prilježan zaslužuje nagradu, što je pomnjiv, i žalimo ga, što je tup, nu sposoban

Digitized by Google

učenik, otvorene glave, a lienčina, zaslužuje kaštigu za svoju lienost, premda ga cienimo poradi njegovih liepih darovah uma.

2. Nagradjujmo i kaštigujmo koliko je ikad samo moguće manje:

a) Jerbo često to čineći postanu djeca za jedno i drugo nemarna, te se osujeti namjera. Kaštigujuć često, otupi se svako čuvstvo, pak napokon eto okorelosti; a nagradjujuć često, izgubi nagrada cienu svoju, pak nemože više spoticati na dobro.

b) Jerbo ipak gleda uviek školsko odgojenje poglavito na to, da djeca postanu dobra, ne poradi nagrade, nego iz ljubavi, počitanja i poslušnosti prama svojim dužnostim, iz ljubavi prama samomu dobru, koje je samo u sebi skupocieno.

3. Kadgod se nagradjuje ili kazni, makar i samovoljno, nesmije se ni činiti, da je samovoljno; jerbo čim se više pokazuje nagrada ili kaštiga kao posljedica predhodećih djelovanjah, tim je jači učinak, i jačje djeluje. Naravno skopčavanje dobra sa svojimi ugodnimi poslje-, dicami i zla sa neugodnimi predstavlja dobro u slici miloj i ugodnoj a zlo u grdnoj i mrzkoj. Pokazujmo dakle svoje povjerenje svakom učeniku, koji djeluje odprto, izpravno, otvoreno, a onomu nepovjerenje, koji lisiči, hini, pretvora se, a lažljivcu nevjerujmo ništa; urednomu povjeravajmo njekoje poslove, a neurednomu nikad ništa. I to mnogo pomaže, kad se ponašamo onako prama svakom svojem učeniku, kako se koji vlada.

4. Nepostupa se uviek jednako nagradjujuć i kazneć, nego se učitelj ravna pri tom po onom, kakav je koji učenik, jerbo bi inače pri svemu tomu, što bi mu se činilo, da radi pravo, mogo u pojedinih slučajevih pokazat se nepravednim, buduć isto djelo učinjeno od razne djece, ima razne svoje stepene moralnosti, i ista kaštiga il nagrada uslied naravnih razlikah obstojećih izmedju djece, neproizvodi isti učinak, nego često sasvim protivni, nego se očekuje; n. pr. Kad se pokaže tupoglavac pomnjivim, prilježnim, te vidimo, kako se muči, napira i trudi, to zaslužuje obodjenje i pohvalu više, nego kad sposoban učenik to isto čini s malim trudom. Kad koji učenik prestupi školski zakon, kazni se po onomu, kakvi je u sebi, pak se gleda i na to, da li često grieši iz lakoumnosti ili možebit iz objesti ili iz pakosti i zle volje. Meklja, častoljubivija srdca mogu se u jednakom i istom slučaju poboljšati blažjimi opomenami, grožnjami i pret-

Digitized by Google

njami i kaštigami, nego li surovija, lakoumlja i nemarnija, kojim treba stroge.

5. Kaštigujuć i nagradjujuć nesmije učitelj pokazivati ni najmanje strastvenosti. Nagradjujuć pogriešio bi na taj način, kad bi kaznio iz budi kakve potrčice il neplemenita uzroka, pokazujuć se samovoljno naklonjenim ovom il onom učeniku, čineć razliku, i dajuć prednost komu iz puke samovolje. — Nasuprot kazneć postupao bi strastveno, kad bi kaznio u ljutini, il prestrogo, pak uz to još, kao što čine njeki, grdio i izražavao se nepristojno, ili kad bi se pokazivao, kao da mu je milo i ugodno, što kaznjenik osjeća bol.

6. Obzirat se valja i dobro paziti izbirajuć, kako ćemo kazniti i nagradjivati. Nemojmo nagradjivati onakva djelovanja, koja po svojih naravnih posljedicah predstavljaju se djeci ugodnimi i milimi; a nemojmo ni kazniti one pogrieške, koje povlače za sobom naravnu kaštigu. Nagradjivajuć nevalja uzimati takove stvari za nagradu, od kojih bi trebalo odvraćati dječje srdce, kao što su poslastice, ili da nemoraju ovaj il onaj školski posao uraditi, da nemoraju ovo ili ono činiti, što su dužni kao učenici jer se tim kvare djeca više, nego se može i pomisliti; takodjer netreba djecu kazniti onakvimi stvarmi, koje već po sebi morale bi biti djeci mile i poželjene, kao što je: moliti se Bogu, slušati prodiku, davati milostinju, inače omrzne djeci ono, što bi joj moralo biti drago, i što bi djeca morala činiti drage volje, rado i veselo.

Kadšto valja kazniti, uzkrativši upravo onakove stvari, koje treba da djeca žele i ciene, n. pr. Petre, Pavle, Zarko, Dušane! tebi se neće danas da piše, sveudilj obziraš se, te drljaš perom i praviš kojekakve kuke i kvake mjesto pismenah, zato odloži pero, danas nećeš pisati. Eda postane učeniku tako milim i dragim ono, što je prije kao preko srdca radio.

U obće čuvajmo se ikako kazniti i nagradjivati, kako i po čemu bi mogli škoditi djeci, budi u kojem obziru, glede na tielo, na glavu, um i čuvstvo, te pazimo nagradjujuć i kazneć, da neugušimo i nepovredimo ćut srama, da neosramotimo diete, da nebi postalo nemarnim za ona nježnija čuvstva, po kojih se sramota smatra za veliku kaštigu; niti smijemo ugušivati kaštigom i nagradom ćućenje poštenja, što se veli obraz, niti smijemo podhranjivati prećeranu čestolju-

Digitized by Google

bivost i slavohlepje, niti valja pobudjivati zavist i taštinu il izpraznost. Nevalja niti mnogo hvaliti i kuditi često; jerbo hvaleć odviše, razprokši se diete, usići, ponese, te kad ga treba budi zašto pokarati ili opomenuti, bude uporno, neulomno, tvrdoglavo, jogunasto, a ono, koje se neprestano kudi, zaplaši se, sve mu omrzne, ogorči se; pokurjači i bude napokon nemariš. Valja se ravnati posve po onomu, kako koje diete misli i ćuti ili čuvstvuje, i kad vidimo, da koje diete gramzi, grabi se i svakako nastoji za tim samo, da ga hvalimo i odlikujemo, onda valja šteditì hvalu, kao suho zlato. Dapače valja nastojati tim više, priviknuti djecu na to, kako će svojim mišljenjem i djelovanjem tako se ponašati, da jih razumni i dobri ljudi vole, kako će se prije svega dopasti Bogu i sačuvati si mirnu sviest; nastojat nam je, skloniti djecu, kako će činiti dobro iz prave, čiste ljubavi prama Bogu i prama dobru. Jako sramiti djecu nikad nevalja, grdeć ju, nazivajuć ružnimi, pogrdnimi imeni, osobito javno, te diete izvrgavati porugi i sprdnji drugovah. Tako se neoplemenjuje i nepoboljšaje kaštigom, nego tako postaju djeca potištenom i bezobraznom.

7. Nagradjujuć i kazneć valja se držati stanovitoga reda, pak sve mudro, postepeno postupati, počimati s malim, te sve polagano ići napred. Tim načinom ovamo se čuva ćut za poštenje, onamo ostaju djeca uviek u spasonosnom strahu, povodit se za zlom Uman i razborit odgojitelj i učitelj može u učionici nagradjivati svoje učenike na mnogi način; samo nesmije pri tom više smjerati na to, kako će jih razveseliti, i tako pojačivši veselost njihovu oživljuje u njih poslenost.

Učitelju, brate! obraduj i obodri svoje učenike veselim, milim pogledom, reci Petru n. pr. Dobro, diete moje! Pavlu: Tako valja! Marku: To mi je milo, dobro itd.; podaj Antunu svjedočbu marljivosti, Živku povjeri, neka ti pomogne štogod u učionici, neka pazi na red i poredah u školi i u crkvi, premjesti Jurja i Ivana medju bolje učenike, pohvali Stanka il Ranka pred starešinom, dopusti, da te može posjetiti Dragutin i Cvjetko, ili Mitar kadšto u koj praznik izići s tobom prošetati se, i to sve čini po zaslugi i vrlini, a nipodšto iz pristranosti.

Isto tako raznim načinom kazni: Ovoga pogledaj oštro, prama onomu pokaži se hladnim, predji toga izpitivajuć, pokaraj onoga, zagrozi se ozbiljno tomu, zabrani onomu ići s tobom, šetati, uzmi jed-

Digitized by Google

nomu nadzorničtvo, drugoga premjesti s boljega mjesta na gorje, posrami ga pred starešinom, zadrži nevaljanca poslie škole u apsu, zloglavca oddieli izmedju ostalih učenikah, premjesti lienca u nižji razred, a napokon šugavca, koji kvari druge i neda se popraviti, ukloni iz tčionice, kao šugavu ovcu izmedju stada. Kadšto valja kazniti i tjelesno. I o tom ćemo reci, koliko valja.

(Dalje sliedi.)

Učitelj kao prosvjetitelj naroda.

(Svršetak.)

S toga, što većina roditeljah ili neima volje, ili nezna, kako bi svoje povjereno si čedašce priveli na stazu ćudorednoga života, na stazu, koja sama k odredjenju vodi, od potrebe je tražiti pomoćnu ruku, koja će izvidati rane; valja naći okrilje, pod kojim će biti zakriljene proti novim pogibeljim. — Tâ pako pomoćna ručica, mislim, da je učitelj, a okrilje škola. Naravski, učitelj, ne kao puki učitelj, već i kao odgojitelj.

Da je učitelj pomoćna, da neizbježiva ručica u odgojivanju, svjedoči stara poviestnica. Uzmimo si za primjer stare Rimljane, koji bi umiruć preporučali svomu svećenstvu, da bi jim djecu dobrim učiteljem povjerili, jer su dobro znali, da će jim tim načinom najbolju baštinu osigurati. Kolikom su njegom uredjivali i njegovali stari Grci svoje škole? Dà, što su bila njihova trkališta, jačališta i. o. slični zavodi, nego li škole, kojim dakako nije bila samo ta svrha, da podučavaju, nego da i predvode svoje pitomce k opredielenoj svrsi.

I kao što to neoborivo stoji, da učitelj ima voditi narod svoj k svestranoj prosvjeti, isto tako prava je istina, da svaki učitelj nevodi, niti nemože voditi povjerenu si mladež pravom stazom. Koliko jih radi upravo protivno! Koliko jih ima, koji u mjesto da siju prosvjetu, podmeću u slici sotona evangjeoskoga glupost i pokvarenost (kukolj)!:

Ima tu mnogo razlogah, a jedan izmedju glavnijih jest: „Česa sam neimaš, nemožeš drugomu dati.“ Onaj, koji se odvaži na ogromnu ali svetu zadaću, da će prosvjećivati svoj

Digitized by Google

narod, mora da je ponajprije i sam kriepostan, te u pravom smislu naobražen; drugo, traži se od njega, da zna i sriedstva, kojimi želi svoju namjeru postići, a najposlje i volja: bez toga bi sva nastojanja uzaludna bila.

Mimoišav ono dvoje, hoću da samo ob ovom posljednjem nješto obširnije prosborim, te da vas opaznim učinim, koliko je baš ovaj posljednji uvjet najpotrebitiji. Pomislimo si najprije, koliko se od onoga iziskuje, koji se hoće svojoj zadaći svom svojom voljom žrtvovati?! Koliko truda, koliko muke mora čovjek podnieti, dok do ožudjena cilja dospije. On mora ugodnosti, mir, zadovoljstvo i udobnosti života ostaviti, te se na neugodnosti, nemir, nezgode i ogorčenja, a često i prečesto na nezahvalnosti odvažiti. Netraži li se tu moćna kriepost volje?

Koliko nas pako ima učiteljah, koji bi, zametnuv u vječnu zaboravnost sve te nezgode, radili neumorno i revno, neosvrćuć se ni simo ni tamo jedino prema svojoj zadaći, prema uzvišenomu cilju, misleć samo na korist svoga roda, svoje domovine, a ne na svoju kratkotrajnu udobnost čarobnoga ovoga života? — Negledajte na nezahvalnost, već se tješite tim, da vas za vaša neumorna djela blagodarnost vaših sunarodnikah prije ili poslie nagraditi ima; a gdje vas čeka prava nagrada: od majčine vam dojke jurve poznato. — Tražite nagradu za svoje zasluge u svojoj sviesti, a ne u ništetnih odlikovanjih! Procienite važnost i svetost svoga zvanja, te ga predpostavite ostaloj ništetnoj slavi, koja se samo sa strane ljeska. To su vam najbitniji uvjeti, koji se zahtievaju od svakoga, koji se učiteljstvu poda, u tom sastoji volja, u tom sastoji sve, što se zahtieva od onoga, koji želi nositi častno ime „narodnoga prosvjetitelja“. — Kao što onaj, koji bi imao ozbiljnu volju pomoći prosvjeti naroda, nebi joj mogao pomoći, ako nije sam prosvjećen: isto tako i naobražen obrazovatelj bez prave volje nikako s uspjehom djelovati nebi mogao. Jedno i drugo treba da se spoji, onda će i djelovanje biti složnije i plodnije.

Po tom vidimo, da ima velikih dužnostih učitelj. Onaj, koji se tim dužnostim odazove, i koji jih svjestno ovršáva, može mirnom dušom gledati u oči svoje mile majke domovine, može mirnom sviešću i hrabrim srdcem očekivati konac svomu životu, jerbo je uvjeren, da je radio ono, što mu je nalagala crkva i domovina,

Digitized by Google

t. j. on je ovršavao sve dužnosti, koje je dužan ovršavati Bogu i bližnjim svojim, a to su dvie najglavnije zapovjedi božje.

Učiteljske dužnosti, to su dužnosti, od kojih zazire većina svieta. Svatko vas gleda u učitelju mučenika, svatko vas vidi u njem ništetnoga i zabačenoga stvora. — Oj varate se, — ljuto li se varate! Znamo mi za sve vaše razloge, vi proždrljivci i lakomice, koji sreću u novcih te ostalih svjetskih slastih tražite. — Mi smo zadovoljni, kada vidimo, da smo svoje dužnosti svršili, a najsretniji onda, kada vidimo sazrievati plod svoga djelovanja, kada vidimo, da mila nam domovina našom neumornom radnjom sve sretnija biva!

Vidiš, ljubezni brate učitelju! koliko ti, koliko mi svi zajednički doprinašati imamo k zajedničkoj sreći i blagostanju mile nam majke domovine, samo ako vršiš svoju dužnost svjestno i po zakonu božjem. — Naprotiv pako, ako radiš krivo, unatoč zakonom pravde i poštenja; ako radiš onako, kako je tvojoj sebičnosti i udobnosti ugodnije: promašio si svoj cilj, postao si zlotvorom svomu narodu, jerbo sve zlo, što vlada u tvom izopačenom i pokvarenom srdcu, izlievaš smrtonosno po narodu, koga bi imao voditi na put pravoga naobraženja. — Tužna je pako, ali živa istina, da ima naobrazovateljah, koji iz sebičnosti ili neznanstva siju u mjesto kriepostih, na tisuće svakojakih zločah i nećudorednostili. Oj vi licumierci i farizeji, koji u slici ovce dolazite, da nam požderete one svete klice prostodušnosti i dobroćudnosti prostoga našega naroda! — Vi ste ljutice zmije, koji nesmiljeno trujete obćepoznatu bogoljubnost i pobožnost krotkoga našega puka. — Vi kvarite nevinost i krotkost onih, koje vam je Bog i domovina povjerila, da jih dovedete na put spasenja, pak jih vodite krivim putem, kojim ste i sami zalutali t. j. u oganj vječni. Što je razbojnik i ubojica prema vam! Ubojica ubije tielo samo pojedinca, dočim vi u zasliepljenosti svojoj ubijate dušu i tielo tolikih nedužnih žrtvah! — Ja neznam; čemu bi vas nadalje prispodobio, koji svake vrsti zločinah, samo sbog vremenite koristi trpite, koji podlost, sebičnost, slavohljeplje, gnjusno koristoljublje i ostale nećudorednosti u milom našem domu pitate i podpomažete. — Vi prednjačite u tom zlim primjerom, a gojenci vaši vas sliepo sliede. — Koliko mora pravi odgojitelj nastojati, da nijednim svojim činom nepobudi

Digitized by Google

u svojoj djeci ubitačnu sebičnost? Glede toga nikada nesmije za čin, koji diete i onako ovršiti može i mora, obećavati mu nagrade, dapače niti prekomjerno hvaliti ga.

U kom opazi trag slavohljepja, mora za dobe gledati, da ga čim prije uguši, s toga takovu djetetu nikad školskih častih podjelivati nesmije. Što se pako gnjusne opačine koristoljublja tiče, mora odgojitelj vrlo oprezan biti, da neište od svoje djece ničesa, što mu po svojoj dužnosti nemoraju učiniti, jer po tom nije jim prinuždeu davati kojekakovih nagradah, što jih nezaslužuju. Koliko pak grieši mnogi odgojitelji u tom, što dopušćaju svojoj djeci, da se potiho pritužuju i ogovaraju! — Dà, ima jih i takovih, koji takovu izkvarenu djecu osobito njeguju, dapače nagradjuju nezasluženimi nagradami. Nije li tu spojeno koristoljubje s gadnom podlošću. Jedna opačina, gorja od druge! Kolika se tim zla počini, najlaglje si sami predstaviti možete. Možete si misliti, da takovi prišaptljivci, samo da se ulize, douše svaku i najmanju malenkost, dakako podosta povećanu. „Načine“ kao što veli poslovica „vola s komara“! — Eto ti lažljivca i laskavca! Poslje, kad izadje djelo na vidjelo, nastane mržnja mržnja medju najvećimi prijatelji, gdje se dakako i ob osveti radi. — Liepe li družtvenosti! Iz jednoga jedinoga vrutka proizteče hiljadu vrstih zločah, kojih ovdje nisam naumio potanje opisati, već jih mimogred spominjem. — Tko je njegovatelj u takovoj budi školi ili zavodu svih tih opačinah? Tko drugi, već onaj, koji nezna ili baš neće tomu na put stati; a možda je i toliko sliep, da niti neuvidja, da tim zlo i unatoč svojoj zadaći radi! — Pak zar će takovi učitelji, dotično odgojitelji, podići prosvjetu u narodu našem? Nemislim!! — Bili oni s druge strane Bog zna, kako ugledni ili učeni, kovao jih ostali sviet, i njihovi pristaše u zviezde; ja nevidim u njih drugo, već ljute aždaje, koje su se zaklele progutati sve, što vodi k blagostanju i sreći majke naše domovine.

Ovo su vam ti pravi mučenici! Zašto? Jer jih grize zla sviest. — Ovo su ostavljeni i zabačeni stvorovi, (kao što vi rado sve učitelje nazivljete!) Zašto? Jer će doći vrieme, kada će svaka lažljiva zasluga izčeznuti, kada će se svaki u pravoj svojoj slici pokazati. Doći će vrieme, gdje će se spomen na naše opačine i prestupke, što ju za sada ugušujemo, strahovito i jasno u duši na-

Digitized by Google

šoj probuditi, kad će se cieli naš život pred nami razviti, razpasti će se tada svi oni krivi plašti, u koje svoje poročno srdce, svoje tajne prestupke, svoje sramne spletke pred očima ljudih sakrivamo; tad će svi ovi krasni pokrovi, koji nam često ugled kratkovidih ljudih pribavljaju, s nas pospadati, kad ćemo se čisti od svake lažljive sjajnosti pokazati u pravoj pravcatoj svojoj slici. Doći će vrieme, kad će se cieli pregled čovječanskih djelah, kad će se cieli savez onoga, što se je na zemlji sbilo, odkriti; kad će prave zasluge na vidik izaći. Neće se onda pitati, jesmo li mi velikoga ugleda, jesu li nas laskatelji i kratkovidi ljudi kao mudrace slavili, jesu li se našoj dosjetlivosti i učenosti divili. Tad ćete dobiti nagradu za svoja djela, vi zlikovci!

Usuprot: koli blaženi biti će oni, koji su svu svoju muku, sve svoje nastojanje obratili na to, da pomognu svojoj subraći, da učine mnogo dobra na ovoj zemlji, t. j. koliko jim sile dopuštaju! Kako sjajno dočekati će taj dan onaj učitelj, komu će hiljade ljudih moći posvedočiti, da su oni njegovim nastojanjem, njegovim primjerom i njegovim trudom na pravi put istine dovedeni, a od puta pokvarenosti i zablude odvučeni, da smo jih mi pobudili i naušili ljubiti Boga i bližnjega!

Oh, koli sladka je učiteljska zadaća! Vi, koji zazirete od nas, koji nas zametavate, pomislite na sve to, i nije moguće, da se nebi opametili. — Suglasno pak kličem i ja s Vami, da su izmet čovječanstva i nesreća domovine svi oni učitelji, koji nevrše svojih dužnostih.

Neznam pako, kako se usudjuju oni nezahvalnici vikatí na učiteljsko zvanje, kojim učitelji toliko dobra čine! — Mili roditelji i sugradjani, kad bi Vi istinski prosudjivali dobro, koje Vam pravi k tomu pozvani učitelj proizvadja, cienili bi ga i štovali kao alem, a u svom srdcu bi ga nosili kao najneumornijega radnika na njivi prosvjete, pa bi svoju ljubav i počitovanje prema njemu svakom zgodom pokazali. — O, vjerujte, nikad nebi zloća i pokvarenost toliko uspjeti mogle, kad bi našla u svakom učitelju jaki neoborivi zid, ili klisuru, o kojoj bi se razbila i razdrobila na premnoge komadiće.

Dobro uredjena škola, sa savjestnim učiteljem, koga grije

Digitized by Google

ljubav k svetomu svomu zvanju, jest najblagotvornije i najuspješnije sriedstvo, jest najmoćnija zaštitnica narodnoga blagostanja. *)

S. B.

Gusjenica.

(Poesija u prosi. Može se krasnosloviti.)

Ah, te jaoh si ga meni! gdje-no u cvietu dobe svoje, jadna, poginuti moram, a nemogu da se prije barem nasrčem sladjan-meda pramaljetnoga svjetskoga cvieća! Jedva, što sam začela živjeti, jedva što mi sijnuo sviet: eto, već se razstavljam s njim; nuto, evo me već, gdje sahnem, vehnem, ginem.

Tako govoraše u sebi gusjenica pod jesen, kad-no joj prispjela hora, da se sama svojom pretanahnom žicom zaprede, da se zabahuri.

Tiho teku danci i nojce; tiho se okrenula zemljica njekoliko putah, dok neprojuri cični zimski sviet. — Malo bilo: eto ti je sa zime u proljeću! — Voljani i dragi bože! — Čudna li diva, divna li čuda! Sve ti sada živo, sve se pomladjuje; svagdje mio-miris, svagdje božji dašak.

Ganula se i gusjenica — a kada se ugledala te nije ona stara, jesenska živinica, kada spetila, da se preobrazila i postala tičem poprhušićem: porazgrizuca tanahne niti svoje, te prhnu u bieli sviet. Al kad unj?! — od radosti stade skakutati, od milinja suzice roniti, od slastice poprhuckavati.

Divne li divote, krasne li krasote na tom svietu! — sveudilj podvikuje, a za časak kao mahnita opet podvikuje: — sviete mili, nemogu te se dovolje nasititi; — ha! — tà ja sam već ovdje bila, ovo cvieće ne jednom sam jurve vidjela. — Mili bože! jesam li u

---

*) Uzesmo čitav sastavak tako, kano što ga pisalo mladjahno perce. Pisac ima u istinu mnogo razlogah, što ga potaknuše, te si više putah podaštrao pero. U ostalom priznati moramo, da si je učiteljstvo naše u obće pribavilo liepu čast i iskreno štovanje u narodu, te prem tu i tamo pojedinče nepravedno mnogi zametavaju, to su si ipak premnozi sami krivi, što jih zimi, i uz drva, slána soli a ljeti i solika i krúpa nemilostivo prebija. — Gospodine S. B. Pišite nam češće! (Ured.)

Digitized by Google

istinu na ovom svietu? — Ne, ne — u samom sam valjda raju, te se njegovim milinam, dà božjim milinam čudim.

Proljeće je krasno, pramaljeće mlado. — Naš ti ga lepirić poletava od cvieta do cvieta, a svakomu svojim tanahnim siskom izsuslja po kapljičicu sladjahne slasti; naš se lepirić preporodio, omladio; sav je sretan i preblažen s pramaljeća omladjela. P. Š.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Majnarić Jakov, Šimunović Luka, Molnar Ivan, Bolf Mato, Keser Josip, Šic Franjo, Rendulić Dane, Klinc Ivan, Berkopac Gjuro, Cernogaj Vjekoslav, svaki kao redovit član po 3 st.; vel. g. Pleše Ferdo 2 st., Švaglić Srećko, Canjuga Franjo, Ivan pl. Maršanić, Benić Grga, Škargatić Josip, svaki po 1 st.; Slamnik Ljudevit 5 st.; čisti iznos tombole u Zagrebu na korist „Zadruge“ 108 st. 80 n.; tombola prigodom učiteljske zabave u Zagrebu 4 st. 70 n.

U Zagrebu dne 26. Veljače 1867.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Viestnik.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Farkašiću. Plata: 157 for. 50 n., — iz zemaljske školske zaklade podpora: 84 for., — nagrada od farkašićkih župljanah u Granici 22 for. 57 n., 4 jutra oranice i 7 hvatih drvah. — Molbenice šalju se: prečastnomu g. Franji Šlojzniku, zač. kanoniku i podjašprištu u Sisku do 24. Ožujka t. g.

Mjesto učiteljsko u Selcih, županiji riečkoj. Plata: 315 for., za drva 50 for. 40 n., paušala 15 for. i slobodan stan. Molbenice, glaseće na občinu seljačku u Vinodolu, imaju se poslati: veleč. g. Petru Matejčiću, podjašprištu u Grižanih do 31. Ožujka t. g.

Za izpražnjeno mjesto učiteljsko učiteljice na djevojačkoj učioni u Križevcih, s kojom je skopčana plata 315 for., razpisuje se natječaj do 21. Ožujka t. g Molbenice šalju se: preč. g. Ivanu Šijanskomu, zač. kanoniku i podjašprištu u Križevcih.

Na pučkoj učioni u Mrkopolju, županiji riečkoj, ima se popuniti mjesto učitelja i orguljaša, s kojim je skopčana godišnja plata od 315 for. 5 n., paušala 9 for. 10 n., od svake mrtvačke pjevane sv. mise 33 n.; vrh toga ima učitelj: vrt uz kuću 572 □ hv, livadu 14 ralih 1016 □ hv., drvah 36 hv. i stan. Natjecatelji za ovo mjesto imadu svoje na občinu Mrkopolje glaseće i s propisanimi prilozi o usposobljenju školskomu i ćudorednosti providjene molbenice najdulju do 31. Ožujka t. g. okružnomu učionah nadziratelju g. Ferdinandu Plešetu, podarcidjakonu i župniku na Fužini podnieti.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 6. U Zagrebu, 15. Ožujka 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Strâst.

(Svršetak.)

Želimo li znati, na koju strast naginjemo, a to pazimo pomno, koje nam predstave najradje bune dušu, koji predmeti mogu najjačje povući našu pozornost na se, kamo se naklanja naše srdce. Tim ćemo najsjegurnije unići u trag našemu neprijatelju, koji se s prva po zakutcih šulja, zastiruć svoje odurno lice, a kad podpuno ojača, onda istom se pokaže u svoj svojoj grozoti, gradeć se nepobjednim. A imademo i razlogah dosta, da budemo opazni, pa da zavirkujemo u sve kutiće, samo da nadjemo toga neprijatelja, a našavši ga, lahko izrinemo; preziruć njegove spletke i mreže, koje nam je razmrežio. Svatko znade, da ga nad zvjerad nediže zaista toliko odličnije tielo, koje je ipak živinskomu naliko, koliko više duša, kojom se primičemo nebesnikom. Tko dakle daje prednost tielu, zamećuć dušu, taj pokazuje svoju veliku sljepotu; jer voli saći na stupanj zvjeradi, nego se sve to više prilikovati bogu, koji je čisti duh. Nevalja nam nikada niti vjere s uma sbaciti, koja nas uči, da nam je tielo stan duha božjega, koji mora biti urešen liepimi kriepostmi; jer inače neobasta dugo u njem nebeski gost.

Pojedini narodi naginju na razne strasti. U koje je ugreznuo naš i kojih mu se treba čuvati najbolje, kazati ću, razpravljajuć o pojedinoj strasti.

Digitized by Google

Ako je komu, a ono je bez dvojbe nuždno nam, učiteljem naroda i svećenikom, da nam bude srdce od svake strasti prazno; jer kako ćemo zasadjivati u drugom sjeme krieposti, ako je u nama pobujao kukolj strasti.

* * *

Ako si pod gvozdenom rukom strasti; a želiš je se osloboditi; a ti čini, što ću te svjetovati. Prije svega bježi što više možeš predmet, koji ti strasti podupiruje, bježi sve, što je s njim u kakovoj, ma i daljnoj svezi. To bo je jedini način, da naučiš strast šutiti. Al da to uzmogneš, valja, da si razum zabavljaš neprestano i to osobito znanošću; jer će mu ona tako omiliti a mamljenje mašte omrznuti. Takodjer gledji, da ti neostane srdce pusto. Búdi u njem razne želje, veseli ga, da nikada nezaželi predmeta strasti. Zatim stavljaj sam sebi zapreke, otežčavaj si zadovoljenje strasti. Pijanica se dakako nemože jednim mahom posve odreći vina; zato, želi li u istinu, da se te strasti rieši, treba, da si joj stavlja težkoće n. pr. da neće nikada piti na samu il u kolu pijanicah, već samo u družtvu urednih ljudih. U takovu se družtvu neće tako lasno opiti, jer neće, da se pred poštenjaci ruglu izvrgne. Tko se misli u jedan čas sa svojom strašću razbratiti, taj neće sjegurno nikada nspjeti. U tom poslu valja mudro i lagano koracati. Koristno je takodjer, da si u svakom napadu strasti dozovemo na pamet, koji su joj učinci: robstvo volje, tup razum; propalo zdravlje i rana smrt. Napokon protivi se hrabro strasti, čim te začne mamiti. *) Imati ćeš može biti težka boja; al uztraj, neprèdaj; jer je pobjeda na tvojoj strani. A da u tom nikada neposrneš, gledji uviek bistrim okom zdrava razuma; a nedaj si ga nikada zamagliti maštinimi slikami; volju si oboružaj hrabrošću, koja nepopušta, oružjem, koje se nelomi.

—r.

---

*) Principiis obsta, sero medicina paratur
Dum mala per longas invaluere moras.
Veli latinski pjesnik.

Digitized by Google

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Dalje.)

XII.

Tjelesne kaštige.

Tjelesne kaštige bijahu odprije najobičajnije, ako i nisu u sebi najbolje, i pametan odgojitelj služi se njimi samo u skrajnoj nuždi, kad već izcrpi sva blažja postepeno upotrebljena sredstva, i nebude pomoći, i to kazni tjelesno samo onu djecu, koja su podivljala i izopačena, i to uslied očevidnoga protivljenja, očevidne neposlušnosti, kada se s obiesti počupaju, potuku, kada grdno lažu, klevetaju i kradu, nikad pako poradi toga, što pogrieši s- dječinske lakoumnosti, prenaglivši se, i to neka kazni učitelj šibicom na samu, nu nikada sam, nego u sporazumljenju starešinah školskih te, ako je moguće, u prisutstvu roditeljah, da se nezaplete u tužbe i omražnju.

Tući, lupati djecu, nije upravo nikakvo sredstvo zapta, nego tim se samo pomažemo u skrajnoj nuždi, kad je stalo do toga, prokrčiti put boljim, uspješnijim sredstvom. U nas je poslovica „Udri zlo, da bude gorje!“ i druga „Tko se neboji rieči, neboji se ni batine!“ Šibajuć, lupajuć djecu, možemo ju silom odvraćati od zla; ali tim neizkorenismo, neizčupasmo iz srdca zla prignuća. Mora se, želeć izčupati zlo s korenom, srdce i volja dječja pametno ravnati, i ulievati djeci u dušu i u srdce dragu volju, kako će ona po sebi obljubiti svako dobro, a omrznuti na svako zlo, i ne poradi toga da čine tako i to, što bi neslušajuć zapovjedi učiteljeve mogla šiba imati posla, nego što djeca ljube dobro i u njem se raduju, a zlo mrze i odurjavaju. Djeca od mnogih udaracah okukljaju i otvrdnu, postanu lukava i brezobrazna. Púste naše sreće, braćo učitelji! da je moguće posve baciti šibu i štapić iz učionice, da se više nikada ni nečuje ništa o šibanju i batinanju; ali s domaćim odgojenjem još nismo u toliko napredovali, buduć i sad još skupi se u učionici gomila djece surove i divlje, koja su tako zanemarena od kuće, da brez šibah i štapićah neda se ni ukresati, kako da rečem — ni osoliti, kamo li uzdržati red i poredak. Nauka je težka muka, a odkuda težja muka! Što domaće odgojenje zanemari i pokvari, to se neda naknaditi i popraviti brez šibice i štapića. (Blago si ga u tom učitelju seoskomu, jaoh i pomagaj-varoškomu! Ured.)

*

Digitized by Google

XIII.

Kako može učitelj preduprediti, da nemora kazniti učenike.

Kukavna je učionica, gdje se nemože uzdržati zapt i poredak inače, nego batinanjem, šibanjem i lupanjem, a tjelesno kažnjenje svakako je i uviek u svih okolnostih, težka, mrzka, mučna i dosadna stvar za učitelja, za roditelje dječje, za djecu i za iste školske starešine; zato mora učitelj svakako nastojati i sve moguće činiti, kako nebi bilo povoda, često kazniti. Evo mu sredstvah za to:

1. Mora prije svega nastojati, da ga učenici dovoljno počituju: jerbo kada ga valjano i dovoljno počituju, onda će moći ponukujuć i opominjajuć više učiniti, nego kad se ga djeca plaše samo poradi toga, što bi jih mogo dati šibati i tući.

2. Mora svojski skrbiti, kako će se točno obsluživati školski zakoni. Opaze li učenici, da se negleda kroz prste, nego strogo kazni svako prestupljenje, onda se oni srame i čuvaju povrieditи zakone. Ako je učitelj slab, te zapovieda, a nenastoji, kako će se zapovied točno obslužiti, grozi se kaštigom: ovo će, ono će li, ovako ću vas, onako ću, a kad tamo — ništa. To djeca brzo zapaze, pak uz sve zapovjedi i prietnje, opomene i grožnje postaju djeca gorja i gorju, drzovitija i neurednija, pak učitelj mora sve više i češće kazniti.

3. Mora učitelj prilježno skrbiti, djecu uviek zanimati koristnim poslom, jerbo djeca ponajviše grieše i prestupljaju zakone, kad su bezposlena. Râd je zapt i odgojba.

4. Neka učitelj uviek dobro nadzira svoje učenike. Štogod više i bolje pazi učitelj i bdije vrhu svojih učenikah, tim će manje biti prisiljen kazniti. Stado bez pastira rado ide u štetu; djeca se kvare, kad učitelj nepazi na sve njihove korake.

5, Napokon neka nastoji, priučiti djecu svojim primjerom nabožnosti, čudorednoj dobroti i vrlini, da obslužuju njegove zapovjedi i naredbe, pak će tako sve manje i redje bivati prestupakah, koje valja strogo kazniti.

XIV.

Kako valja postupati učitelju, kad je prisiljen kazniti tjelesno.

„Ako ikada mora paziti učitelj na sebe i svoje ponašanje, i ako mu se igdje preporučuje, da se obzira, što čini, da smišlja

Digitized by Google

razmišlja prije, nego se odluči, činiti, ako je, rekoh, igdje i ikada to nuždno učitelju, neobhodno mu je potrebito kaštigujuć tjelesno. Ako nepostupa pri tom pametno i mudro, onda mjesto da učini boljim, da popravi učenika, učini ga gorjim. Kaštiga nesmije ogorčiti, nesmije učiniti s djece lukave pakostnjake. Učitelju valja se držati ovih pravilah:

Nekazni brate, tjelesno, dok nepokušaš prije i neizcrpiš sva blažja sredstva postupno, i kad već moraš kazniti, nezaboravljaj na našu pučku poslovicu „Udri zlo, da bude gorje!“ — Tko se nezastidi rieči, neće se pobojati ni kazni. — „Tko se neboji rieči, neboji se ni batine,“ rieč je u narodu.

Nekazni nikada onoga učenika, koji nije kriv, ili kada se može posumnjati, da li je kriv, ili nije; kad se kaštiguje, mora kažnjenik biti osvjedočen, da je kriv. Neprimajmo lahko svako svjedočanstvo; djeca pokvrena i zanemarena domaćim odgojenjem, upravo reći neodgojena, lazu rado, potvaraju i biede svoje drugove, osobito, kad je stalo do toga, pronaći i izpitati, tko je kriv. Nemojmo nikada kazniti, dok se neosvjedoči učenik i neuvjeri, da je zaslužio kaštigu, i kadgod kaznimo, činimo to tužnim srdcem i snuždenim licem, jerbo samo iz prieke nužde služimo se tim toli nepovoljnim sredstvom.

Nikada nekaštigujmo u žestini razpaljene strasti, da nebi prekoracili mjeru; to bo nije šala u nikojem obziru, a uz sve ostalo zlo, dali bi učenikom zao primjer.

Nekaznîmo nikad pod naukom, to bo prieči svaki uspjeh i napredak predavanja.

Napokon nekaštigajmo nikada okrutno, načinom, kako bi škodilo zdravlju, nikada inače, nego šibicom ili tankim štapićem. Diete neka osjeti, da je kažnjeno, ali se nesmije bojati posljedicah. Svojom rukom nesmije učitelj nikada, nikako, podnipošto tući.

Učitelj, koj bi bio toli okrutan i surov, te bi zlostavljao svoje učenike, nezaslužuje ino, nego da se mahom odpusti i ukloni izmedju djece.

Čovjek naprasit, žestok, strastan, zloglav, marljiv i srdljiv nije za odgojitelja i učitelja mladeži.

Digitized by Google

XV.

Kako će se medjusobno podupirati zapt i obuka u učionici.

Valja priviknuti djecu, da uredno polaze učionicu. Ako to nije, nemože učitelj koristiti djeci svojom naukom i obukom. Štogod češće izostaje diete iz škole, tim je težje učitelju postići štogod s njim, pak što i nauče takova djeca polazeć neuredno učionicu, sve je krparija, uspješno se nemože djelovati ni dobrim primjerom, niti priviknućem, te tako gubi školski zapt svoju snagu.

Djeca će rado ići u učionicu i riedko izostajati, ako se učitelj kao ljubezni odgojitelj i otac svojih učenikah kruto drži ovih obćih načelah obučavanja:

1. Obučavaj u čistom duhu kršćanstva.
2. Nastoj steći ljubav i povjerenje svojih učenikah.
3. Naučavaj i obučavaj zanimivo i ugodno.
4. Naučavaj lahko.
5. Predaji nauku temeljito.
6. Staraj se, kako će ti učenici lahko shvaćati svaki predmet, i primati ga u glavu i u srdce.
7. Razjasnjivaj i tumači sve primjerom, koliko je samo moguće.
8. Nastoj postizavati pri istom predmetu više svrhah
9. Gledaj naukom i obukom koristiti svim svojim učenikom.

Osim toga ako živi u slogi, u ljubavi, i sporazumljenju sa dječjimi roditelji, i napokon svaki dan bilježi, tko od učenikah nedolazi u školu, pak propitkuje i iztražuje uzrok izostajanju, a gdje je nuždno, javlja i istom poglavarstvu, da se nemarnici pritežu, izpunjinjivati svoju dužnost.

U učionici treba da vlada uviek najveći mir i red i da djeca neprestano marljivo, priblježno rade. Gdje se nesije i nežanje se! U poslu je snaga najveća, kojom su proizvedena sva ljudska djela, svi proizvodi vještine.

(Svršetak sliedi.)

Digitized by Google

Djevojka nerodjena, već bogom stvorena.

(Narodna slavonska pripoviest.)

Bio njeki kralj a taj nije smio uzeti si djevojke na našu rodjene, nego onu, samim bogom stvorenu. U to ime razaslao je na četiri strane poslanike, da mu takovu nerodjenicu pronadju, al joj ni traga nisu našli a kamo li, da joj ugledali lice!

Kralj se u to razljuti, te ju podje sam glavom tražiti, a bog i sreća dadoše, te se uputi prama jednom studencu, medju dvie granate lipe izkopanu.

Kad on tamo, na studencu sjedi djevojka mlada, kao proljetna hvojka, tanka kao konopljica, a crvena lica poput ružova pupoljka Ona upita kralja, kuda ga sreća nosi, a on joj odgovori, da je pošao tražiti si djevojku majkom nerodjenu, već samim bogom stvorenu. Djevojka mu na to tiho prišapnula: „Ja sam ti, putniče moj, djevojka, majkom nerodjena, već samim bogom stvorena, govori, šta ćeš sa mnom?“

Kralj joj reče: „Kad si ti diete nerodjenče, budi mi i sudjenica; nu prisjedni ovdje tako dugo, dok se vratim iz dvorovah svojih, pa me sliedi, ako te srdce za menom povuče.“

Sav razgovor slušaše za lipom ciganica, te brže bolje priskoči mladoj nerodjenici, veleć joj: „Nuder, sejo, da si preobučemo haljine, pa da si tako preobučene ogledamo lišca u studencu: duše mi! ljepše ciganice nije sviet poneo, što bi ti bila!“ Djevojka posluhnu, a kad su se u studencu nagledale, migom ti ju ciganica premahnula u dno vode, a ova ostala sjedeć, čekajuć zamišljena kralja.

Kad se je kralj povratio, reče umišljenoj si nerodjenici: „Što si, drago, tako pocrnjela?“

„Tebe čekajuć!“

„A zašto si mi ponarasla?“

„Tebe, sunce moje, izgledajuć!“

„Al zašto si tako čupava?“

„Nisam, dragi, imala češlja, da se počešljam, a ti mi nisi dugo došao!“

Kralju dodijala žedja, te rekne svomu kočijašu, da mu zagrabi hladne vode; sluga, naučen brzo podvoriti si gospodara, skoči strieli, te grabi vode, al badava: niti kaplje nemogaše zagrabiti. Grabi

Digitized by Google

sada drugom, — ništa; grabi trećem — al da vidiš! u mjesto hladne vode izvuče zlatnoga šarana živa i velika kao brava, i u taj čas pustiše izvori vodu a voda se nadme sve do vienca, a kralj se napoji tako sladko, košto nikada za života.

Uzev neobičnoga toga šarana, sjede sa crnjugom svojom u kola, te ravnim putom kući. Kad u kuću, zapovjedi slugam, da šarana puste u mramorni ribnjak, da ga paze, kao svoje oči. Al se to ciganici nije dopalo, već zapovjedi, da šarana mahom izpeku i paze, da jim se niti ljuska šaranova nezametne. Sluge, strugajuć šarana, pozorno motrahu svaku ljusku, al uzprkos svemu odskoči jim jedna medju dublje, a za časak niknula je tamo zlatna jabukovina.

To vidiv kraljica ciganica, zapovjedje hitro slugam, da podsieku jabukovinu i podsjekavši ju, nalože vatru i svu spale, dobro pazeć, da jim ni grančica nezaostane.

Sjekuć jabukovinu, opaze sluge nuza se stojeću staru baku, proseću jih o jednu grančicu, da si njom kod kuće uresi kip.

Sluge, nemareć na stroge kraljičine rieči, dadoše joj grančicu a baka veselo s njom kući.

Babica ova običavaše svaki dan ići u crkvu, nepospremiv si nikada prije ni kuće ni dvorišta; to isto učini i ovaj dan. Nu kada se je povratila kući, imala je i što vidjeti: sobu izmetenu, postelj postlanu, vodicu donešenu i sve vješto uredjeno. Čudom začudjena, na sve možne načine mišljaše: ali joj se s nijedne strane neotvoriše vrata. To bude i drugo i treće jutro; ali, kada je vidjela, da nije čist posal, naumi sada toga stvora, tu skrovnu redušicu dočekati u kući. Tako spremi se njekoga jutra kao u crkvu i pokročiv nješto izpred kuće migom se povrati i sakrije za kuhinjska vrata. Što je bivalo tri prijašnja jutra, to bude i danas: zlatna grančica, kojano je bila zadjenuta kipu, pretvori se u djevojku, djipi u kuhinju po metlu, da pomete sobu: ali u taj čas uhvati ju suha bakina ruka, da nemogaše ni s mjesta! Djevojka udari sada u plač i jauk, što se nemože u grančicu sakriti, al stara ju stade tješiti, moleć ju, da ostane u nje i nadalje kao vriedna i poštena redušica. Djevojka privolji ostati a babica joj nadjene ime: „Zlatna granušica.“

Košto svagdje, tako i kod onoga kralja, radio bi puk tlaku svakojaku, a za kratko vrieme imala se sakupiti sila djevojakah i ženah, da kraljevu pšenicu občinjaju. Kralju bi svakovrstne bajke,

Digitized by Google

priče i pripoviedke vrlo omilile, te je rado takove poslušao, i kad bi se težakinje obredile bile, dodje red i na zlatnu granušicu. Ona zače pripoviedati svoj život, kako je jednoć sjedjela na studencu i bila bačena unj, kako se stvori šaranom, grančicom zlatne jabukovine i ostala. Kralj ju je lahkomo poslušao, ali kraljica bi joj vazda rieč presietala — dok joj kralj nezapovjedje mučati a Granušici dovršiti pripoviest, s koje uvidje, da je upravo ota granušica njegova sudjenica: „majkom nerodjena, već samim bogom stvorena.“ — Na to dade kralj ciganicu na konjske repe raztrgati a s djevojkam se vjenčao, te življaše s njom do svojega vieka u sladjahnoj slasti, u milju i obilju svakoga božjega dara, — a bio je i pravi otac puku svojemu.

M. F.

Gospodinu P. kao piscu članka:

„O glasici ě.“

Želite, da vam se tiska razprava o dvoglasici ѣ=ě, što ga zovemo *jeć*.

Uvjereni smo, da učitelju ikavcu ili čistu od majčine dojke ekavcu stotinu mukah zadaje rabljenje ove dvoglasice, ako li joj nije proučio, a to temeljito pravu porabu; istina je živa, da bi svi u glas podviknuli „živio!“ kad bi nam se ono rašljasto i rogato ě, zamienilo u školskih knjigah odgovarajućimi *ie* pak *je*: nu; dokle nam se nezadovolji potreboći našoj i plodu znanosti jezikoslovne, dotle valja da se sami učimo a učeć s djecom mučimo.

Razpravice vam nemožemo tiskati, jerbo je po našem mnjenju nejasna, a buduć takova, pomutila i zanela bi mnoge nevještije u veću bludnju, nego li je ona, u kojoj se sada nahode isto tako, košto je i vas uz sav napor i umovanje a to u trećoj vam točki, gdje učite na vlas ovako:

Piši *je* u onih slovkah, u kojih se glasica *e* izgovara onim glasom, kog čuješ kod imenovanja preostalih suglasicah b=b*e*, c=c*e*, d=d*e* itd. ili kog čuješ u latinskom ili njemačkom jeziku kod onih riečih, u kojih se ove slovke nalaze n. pr. *e*adem, b*e*atus, *c*edrus; ili *e*ben, b*e*cher itd; s toga piši: pljes, knjez ane: plies, kniez itd.

„Pljes“ vam je zaista „tanac“ a knjez u istinu princeps

Digitized by Google

ili seoski sudac; nu vjerujte nam, da neima niti jednoga Hrvata niti Srbijanca, koj bi ikada izustio bio ovako iste besjede. Čehu jest „knjez“ svećenik a Srbijancu „knjaz“ princeps, a ovo opet zlo se izgovara prema staromu „князь“, koje se niti u staroj davnini nije izgovaralo niti „knjez“, niti knjaz, već njekako „knenz“ prema latinskomu: „mens-a“.

Nu, da vam priskočimo, imamo i korien „knjèz“ u rieči „knjeza“, jer se veli: „prava si knjèza“ t. j. uviek bi se cmizila, a imamo od toga i glagol „knjèziti se“; nego, neštimamo, da vam bijaše ovaj korien u glavi, kad-no u peru. Besjeda dakle „князь“ valja da se izgovara vazda i svagdje „knêz“.

A šta vam je „pljes“, molimo vas? Stanovito da: igra= tanac=chorea; ali i tu zlo učite, jer u tom smislu i za taj čin nitko ga lje neizusti „pljes“ već opet čisto, oblo „plês“. Nu govori i piše se posve dobro i „plies“, ali onda znači to, sto „pliesan“ te je, košto i ova ženskoga roda i spada na treći sklon; dakle: plies, 2. pad. pliesi. Imaste li pako na umu, pišuć „pljes“, ćutljivku: „pljès!“, a s toga i samostavnik: pljesak, pak glagol: pljeskati; oli može biti od: plies, pliesan pridjev pljes-niv, a, o, — onda vam valja primjer „pljes“ za dokaz, kada treba da pišemo kratki dvoglas *je*.

Dvoglas ѣ=ě=ie, je razložio je obširno prije više godinah B. Šulek a Vinko Pacel sabrao je liepih primjerah u svojoj „Slovnici jezika hrvatskoga“ u glavi VIII, X i XVIII, — koju slovnicu u obće preporučamo svakomu učitelju. Uza sve to evo milim štiocem, koji bi i u tom kao u tami batucali, u kratko pratioca.

1. Upravo s toga jeća dielimo si jezik:
a) na ekavski n. pr. vêst, mlêko, trêbiti, drêm, itd.
b) na ikavski n. pr. vîst, mlîko, trîbiti, drîm, itd.
c) na jekavski n. pr. viest, mlieko, triebiti, driem, itd.

S čega evo nam stanovita pravila i za se i za dječicu: Naš puk izgovara jednu te istu rieč u raznih stranah, gledeć na ѣ, različno; zato, jer se njekom stranom govori: drêm, drugom: drîm. uzesmo si u knjigu izgovor treće strane naroda, koji ono *i* pak *e* spaja u *ie*, izgovarajuć dakle: driem. Dakle, govori li pak jednu te istu rieč tako, da se čuje liepo i razgovjetno dugo ili oblo ê ili oblo

Digitized by Google

î; to, ako je u tom slučaju u školskoj knjizi rašljasto ě, dakle: drěm izgovaraj driem.

2. a) Ekavac veli: dèd, dèlo, mèra, vèra, rèpa;
   b) Ikavac veli: dìd, dìlo, mìra, vìra, rìpa;
   c) Jekavac pako: djèd, djèlo, mjèra, vjèra, repa.

Dakle, jedne te iste besjede imaju u sebi tu i tamo čisto *e*, čisto *i*; nu ovo *e* te *i* jest kratkoga ili oštroga naglasa svagdje; zato uzesmo si opet u knjigu izgovor puka, koji njekim načinom opet spaja obodvie glasice, nu nečini *ie*, već *je*, što se može zvati i kratkim ječ-em. Jer se dakle u jednoj strani veli n. pr. dèca, na drugoj dìca, to se ova rieč piše školskim pravopisom děca, a ima se izgovarati i pravo pisati: djeca. (Neizgovaraj u toj rieči *dj* tako kao u, ro*dj*en, već izgovori *d* za se i *j* za se ovako: d'jeca).

Dodje li ono è ili ì, dakako kratko, oštro, za suglasom *r*, to se težko izgovara j, za to se nevalja niti napinjati zavolj njemu, već čisto izgovarati kratko è n. pr. rèpa, odrèšito, krèpak a netreba: rjepa, odrješito, krjepak itd. I ovdje škola uči: rěpa, krěpak itd.

Ali neznalice pišu i ovako: lěpovina, bělo věno, lěst, zěma, glěsta, cěsta itd. a pri tom kane reći: lipovina, bielo vino, list, zima, glista, cěsta itd.; a u Zagrebu samom i to u Ilici čitamo i ovo: „vienski ocat“. Evo opet zabune! Svačemu je lieka, dakle i ovaj zamrsici razmrsice.

Rieči, u kojih se ono korenito *i* ili *e* svagdje i posvuda vaviek čisto i jasno izgovara, valja pisati točno i uviek s onim *i* ili *e*, niti dakle rabiti rogastoga ě, niti duge niti kratke dvoglasice. S toga uviek piši i govori: sv*i*rati, kr*i*čati, kr*i*lo, z*i*ma, p*i*la, š*i*lo, r*i*lo, v*i*le; pak: d*e*bljina, d*e*b, z*e*ba, z*e*len, z*e*lje, z*e*mlja, r*e*sa, p*e*ro, p*e*dalj, p*e*ć itd. itd.

* * *

U obće želimo od srdca, da nam se u pučkih školskih knjigah nerogobori 1) rašljasto ě; 2) da nam nestane tako zvanoga mukloga è, za koje se mora vikati ovako: sinko, piši ga, ali neizgovaraj!; 3) da nam se u početnici pak čitanci za drugi barem razred popomeću naglasi. Tim pripomogosmo ne samo djeci si, već i učiteljem.

Digitized by Google

Dopis.

U Koprivnici na 26. veljače 1867.

Sreća u hitrom kolu svomu,
Kim obraća sveg bez truda,
Kaže svak čas svietu ovomu
Novieh sgodah, nova čuda:
Čudno tak se stvari sbiše
Pintarić nepjeva više!

Velezaslužni za narod naš taj glasbenik u istinu nepjeva više; jer se je jučer t. j. na 25. o. m. kaplju udaren preselio u vječnost. Pokojnik je još u nedjelju na večer blagovao šaleć se po svom starom običaju sa svojom braćom; a o deset je satih noćju još udarao na glosovir, skladajuć napjeve za svoju »Liru crkvenih pjesamah" Pintarić, velim, nepjeva više; a pogodit ti je lasno, mili štioče, zašto tako govorim. Ta reci mi, nijeli mnogozaslužnoga toga muža poznao cieli hrvatski naš narod?! Nepoznaje li ga sve svećenstvo i učiteljstvo; a nije li dopro glas milozvučnih napjevah njegovih i do drugih rodoljubah naših? — Da, od rana jutra do kasne noći Pintarić je neumorno uviek radio, — Pintarić je skladao bez prestanke bez počinka, — marljivije od mravca i pčele sakupljao je na žrtvenik za vjeru i domovinu sladka napitka iz znanosti svoje glasbene. On je u glasbu stavio do petsto pjesamah još prije svoga gvardijanovanja u koprivničkom samostanu; a još u Pećuhu lati se ogromnoga posla t. j. sastavljanja svoje „Lire crkvenih pjesamah", koja uzprkos svemu neumornomu nastojanju njegovu do danas još svjetla neugleda.

Pokojnik je kratko samo vrieme u Koprivnici boravio; ali su ga ipak Koprivničani i ciela okolica toliko obljubili, da je viest o smrti nenadanoj njegovoj neugodno dirnula cielu varoš, i danas Vam nejma druga skoro kod nas razgovora nego o kriepostih pokojnikovih. Neću da Vam pobliže govorim, tko je bio Pintarić, ta poznavaste ga, čini mi se i sám; jer mi je većput po običaju dobra čovjeka poštene i valjane ljude spominjao, sjetiv se dakako i uredničtva ovoga lista, gdje mu je u II. tečaju u 17. broju nacrtan i obširnije životopis. — O. Fortunat ljubljaše uz Boga vatreno i svoju domovinu; — on bijaše jedan izmedju onih domorodacah, koji vele: Alterius non sit, qui suus esse potest. — Posliednje vrieme probavi u Virovitici kao starješina samostana, i kao takova snadje ga u Koprivnici nemila smrt u 69. godini života, a 50 redovničtva. U Koprivnici bavio se je već do dva mjeseca usavršivanjem svoje »Lire", koja je do onomad u Djakovu čamila. Svu je on »Liru" na novo prepisao i izpravio; a meni je baš ta sreća u dio pala, te mi povjeri izpravljanje teksta, u kojem poslu žalibože samo do drugog diela dotjerasmo. — Ogromno Vam je to djelo i velike ciene za narod hrvatski. Ima u njem

Digitized by Google

punih 10 dielah; a u svakom dielu po 50 pjesamah tako, da jih je ukupno do 380 na broju. Mnogo imade predigrah i zaigrah; a medjuigrah (interludia) broji do 860. Lira Vam je ta u istinu tako uredjena, da se samo veseliti može ovaj narod, koj je toliko sretan, da se takovu pjesmovniku nadati može. — Djelo sad miruje opet; a ja neznam, kako će s njim nadalje biti. Izrazio se je doduše pokojnik pače me oprosio, da u slučaju njegove smrti meni sve predaje na dalnju radnju, i to redovnici znadu. Šteta bi svakako bila velika, da četverogodišnji pokojnikov trud utaman bude. — Ostavio je liepu kitu svakojakih komposicijah, da bi, brate moj, puna mogao kola natovariti. Posliednje, što je u glasbu složio, bijaše moja pjesma pod naslovom: „Tuga hrvatskoga rodoljuba nad sudbinom svojom“; koju je na dvie melodije priredio. U mene je. -- U nedjelju, dan prije smrti, izpjeva nam kod objeda po meni donešeni izpravak, te si samo to još saželi od Svemoga, da mu dopusti, dovršiti svoju „Liru“; a onde ću, reče, sastaviti žalostni „Requiem“ u četiri glasa, zapečatit ću ga, pa kad me hladna smrt pokosi, neka se otvori, i neka mi se, kad ležao budem, izpjeva. Tko bi rekao, da bi mu taj „Requiem“ već sutradan dobro došao, kad je on poslie ponoći onamo već prošao. —

Nije nam Koprivničanom ugodno, što ga je upravo kod nas nenadana snašla smrt; ali vjerujte, da si i ovako za čast držimo, što možemo u svom gradu čuvati neumrla u spomeni za nas umjetnika.

A ja pako, jer nemogu
Zaslugah mu prebrojiti,
Milosrdnom hoću Bogu
Dušicu mu preručiti!

Gj. Ester.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Pogl. g. Josip pl. Vuščić, kao utem. 50 st.; pr. g Šijanski Ivan, kao utem. 5 st.; Valdec Stjepan, kao utem. 10 st.; Lambl Dragutin, kao utem. 5 st.; Dončević Luka, Kosić Tomo, Prugović Mirko, Maletić Josip, Peršićeva Ljubica, Herak Mato, Laksar Ivan, Pomper Mirko, svaki po 3 st.; Fabijanec Josip 4 st.; Hudec Stjepan, Ivkančeva Marija, Lipold Herman, Rigler Stjepan, svaki po 1 st. 50 n.; Budicki Franjo 3 st.

U Zagrebu dne 13. Ožujka 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Nakladom g. A. Ašerfelda, knjižara karlovačkoga a tiskom Abela Lukšića ugledaše sviet: „Crtice putničke, lovačke i naravopisne“. Za poučnu zabavu preveo našoj mladeži Edo Zvonimir Asanger (sa sedam bojadisanih slikah).

U koliko jošte nismo tvoriva duha, da najme sami izlazimo u sviet s originalmi tvorinami svojimi, u toliko treba da uznastojimo presadjivati zdravu i čilu biljku tudjinku u djevičansko naše duševno tlo, u čistu i bujnu prst svoju; u srdcu nam i duh naš. Crtice su u istinu liep izbor za omladinu našu a g. Zvonimir Asanger valjano jih pohrvatio; s toga želimo, da se nakladatelju, g. Ašerfeldu trud što prije nagradi, a to će biti, uznastojimo li svi, da se knjižicah što više porazproda. Ciena je knjizi tvrdo vezanoj 80 novčićah.

Evo sadržaja knjizi: Car Maksimilijan na Martinovoj stieni, uz sliku. Divna sgoda u sjevernoj Americi, uz 2 slike. Strašan brodolom. Lov na kitove. Lopar i sob. Lov na tigre, uz sliku. Lov na nojeve, uz sliku. Put kapetana Rossa u sjevernu stožerinu. Putne sgode i nesgode u Polskoj. Posne, Kakaovac, uz sliku. Kava i čaj, uz 2 slike. Gvozd u zemljah vrućega pojasa. Morje. Tumač manje poznatim riečim.

— Revni i poznati nam rodoljub, g. Bartol Francelj, učitelj na realci u Varaždinu, izdava od 1. t. m, novi list, komu je ime:

„*Prijatelj pučki.*“

U kratko rekuć, zadatak mu je, da poučava seoski puk, pak i čest stanovnikah po naših gradovih i trgovištih u svem, što jim valja znati prema današnjim okolnostim kano ljudem, občinarom i državljanom. Sboriti će popularno, nu pri tom jezikom, što ga uzesmo u knjigu si.

List izlazi svakoga četvrtka u Varaždinu na pol arka a češće prilagati će mu se i oglasnik.

Ciena mu je na pol godine t. j. od početka ožujka do konca kolovoza:

poštom i nošenjem u kuću 1 fr. 50 n.
u odpravničtvu . . . . 1 fr. 25 n.

Predplatu prima samo na pol godine urednik sam.

Dao bog. te nam se razširio što većma novi „Prijatelj pučki!“

— Troškom Svetozara Galca a tiskom Dragutina Bokaua u Zagrebu izašla je knjiga ovoga imena: „Imena vlastita i splošna domaćih životin“ u Hrvatov a ponekle i Srbalj. S primetbami. Ciena joj u Zagrebu 60 novčićah. Muka Frana Kurelca, starinom Ogulinca a rodom iz Bruvna u Krbavi. Šest arakah u četvrtini.

O knjizi samoj šta reći s naše strane, bilo bi drzovito; jedino ipak molimo svakoga učitelja da si ju nabavi, nabaviv si ju, da ju uči barem go-

Digitized by Google

dinu danah a jerbo je u knjizi samoj upravo ključ, kojim valja posakupljati i bilježiti imena životinska, učiteljstvo nam pako, jer živi s pukom, može najlaglje sakupljati takova: to želimo, da se, mila braćo, latite i toga posla, pak, sabravši po koju rukoviet mirisna toga cvieća, šaljite ga ovomu uredničtvu, a ovo će ga našemu Frani Kurelcu predati, nebi li mu došlo u dobri čas. Prava muka, u kojoj je mnoga tùka, jest u „primetbah“, koje valja osobito učiti.

— Gospodin Franjo Šic, učitelj vjeronauka na gl. učioni u Zagrebu, preveo je iz českoga jezika knjižicu, pisann Vaclavom Štulcem, kanonikom višegradskim u Pragu, pod imenom: Miriama“. Jest to pripoviest iz doba razora Jerusolima. Prievod jest veoma dobar a šta piše Vaclav Štulc, to je u obće suho zlato. Tisak dra. Lj. Gaja.

— G. Andrija Uhernik, odvjetnik u Zagrebu, izdaje knjigu pod naslovom „Kućni pravoslovac“. Koj se požuri s predplatom, dobit će ju za 1 fr.

— Zlatno pero Šulekovo, napisalo nam prevažnu knjigu pod naslovom: „Korist i gojenje šumah, osobito u trojednoj kraljevini“. Tiskom dra. Lj. Gaja, 14 arakah u osmini.

— Tiskom dra. Lj. Gaja izašla je „Obća kemija“ za porabu male realke. Napisao ju Paval Žulić, učitelj na kralj. velikoj realci zagrebačkoj. Ciena joj veoma malena, samo 50 novčićah.

Pučki učitelj mora tumačiti mnogo toga, što zasieca u lučbu, a svaki nije imao sgode okusiti barem iole šta o toj znanosti; s toga preporučamo ovu knjigu svakomu, tim većma, što je prva, pisana hrvatskim jezikom. Uvjeravamo premnoge sudrugove, da će posve drugima očima motriti n. pr. kiselik, dušik; galicu modru, zelenu; mnoge rude itd. itd. prouči li pomnjivo rečeno djelo.

— Rieka kraljevini Hrvatskoj utjelovljena a ne Ugarskoj. Pod ovim naslovom napisao je prečastni gospodin Franjo dr. Rački razpravu, kojom se na temelju zvaničnih izpravah nepobitno dokazuje, da je Rieka utjelovljena kraljevini Hrvatskoj a ne Ugarskoj. Od kolike je važnosti ova razprava upravo sada, gdje se od stanovite strane težnja pokazuje oteti nam našu hrvatsku Rieku, dokučit će svaki misaoni rodoljub lasno, pa jamačno i željeti, da djelo čim prije tiskom izdano bude.

Nu, da se ta želja izpuni, potreba je da rodoljubi pohrle predbrojit se na djelo; pa ako se do 10. ožujka kod podpisanoga prijavi makar samo 200 predbrojnikah, bit će djelo koncem ožujka t. g. natiskano.

Djelo će iznieti do 10 tiskanih tabakah na velikoj osmini, što razpravnoga teksta, što priloženih listinah, a ciena mu je za svaki otisak 1 fr. Sakupitelji dobit će za svakih 10 predbrojenih otisakah jedan otisak na uzdarje.

Digitized by Google

Sakupiteljem poslat će se predbrojeni otisci poštom franko, ali pouzećem (Postnachnahme) dotičnoga iznoska.

Slična knjiga, o kojoj je bilo spomena tečajem proljetnoga saborskoga zasjedanja prošle godine, neće izaći, zato tadanje predbrajanje na takovu neveže nikoga.

U Zagrebu se predbraja kod podpisanoga i u knjižarah: Svetozara Galca, Lavoslava Hartmána, Albrecht i Fiedlera (Supan).

A. Jakić.

Za uboge preparande u Zagrebu sakupio je veleč. g. Josip Mrzljak, podjašprišt u Lokvah ove prineske u kotaru brodskom.

P. N. g.	Josip Mrzljak, podjašprišt	5 fr.
„ „	Božo Pleše, župnik	2 „
„ „	Josip Škrobonja, župnik	2 „
„ „	Rade Vlašić, župnik	5 „
„ „	Hinko Karlović, župnik	2 „
„ „	Nikola Fulvi, župnik	2 „
„ „	Ivan Krojač, župnik	2 „
„ „	Ivan Klobučar, duh. pomoćnik	1 „
„ „	Mato Grinhut, duh. pomoćnik	1 „
		22 fr.

Natječaji.

Na glavnoj učioni u Varaždinu izpražnjeno mjesto podučiteljsko s godišnjom platom 315 fr. Molbenice, upravljene na kralj. hrv.-slav. namjestničko vieće, neka se šalju preko svoje nadležne oblasti školskomu nadziratelju dolnovaraždinskoga kotara do konca Ožujka t. g.

Listovnica.

Gdnu. A. Tondiću. Pregledavamo vaš trud; svakako mora se sve obielodaniti. O daru vašem njekako sveudilj razmišljamo, kako da nam cenije dodje i kako da se razpača.

— Gdnu. F. B. Sve se jurve pregledalo; trebati će dobra izpravka; o zajmu nabude ništa; više za koj dan pismeno.

Jošte jednom molimo p. n. gg. lanjske predbrojitelje „Napredka“

koji nam duguju, da se blago izvolje sjetiti svoje dužnosti, a to što prije; jer opetovano izpoviedamo, da se lanjski „Napredak“ sve do danas nije izplatio novcem plativših jurve predbrojiteljah. — I to opet budi bez ikakove zamere!

Uredničtvo.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 7. U Zagrebu, 1. Travnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Tielo i duša.

U svetom se pismu pripovieda, kako je tvorac, sazdav iz zemlje sliku čovječju, zadahnuo ju duhom života, i posta živim čovjekom, komu nadjenu ime Adam. Duša, bogom zadahnuta, bijaše dakle u prvom čovjeku ono, što je razumom sudilo, voljom htjelo, čuvstvom ćutilo, sjetili osjećalo. *) Gospodin usadi u narav ljudsku takodjer nagon i silu, da proizvodi stvorove, sebi slične; da rodi. I to imaše biti jedini način pomnažanja ljudih do vieka. Ako se moramo čuditi načinu, kojim je bog stvorio čovjeka, kako nam povieda prva knjiga Mojsijina: divimo se ne manje njegovoj mudrosti, koja je umjela naći toli shodan i čudan način za daljnje plodjenje.

Djetešce slabo i maljušno, kada se izvine iz krila majčina, donese sa sobom sve sile, koje imade i čovjek odrasao; ali jošte nerazvijene, rekao bih, u zametku. Kano što se sjeme, bačeno u zemlju, u utrobi majke sveobće, razbubri i razpukne, da iz nje uzme, što mu je nuždno, da se uzmogne dalje razvijati, a tek onda iz zemljice nikne, kada na toliko osili, te će moći prkositi nepogodi vremena; kada mu zatreba blagih zrakah sunčanih, da mu uspieva dalnji raz-

*) Smiešna je dakle tlapnja nekih starijih i novijih učenjakah, koji će nam na silu, da dokažu, da su u čovjeku dvie duše: nižja, istovjetna živinskoj, i višja, kojom misli i sudi; jer neima temelja baš nikakova. Zovu jih trihotomisti; jer čovjeka ciepaju u tri diela: tielo i dvie duše.

Digitized by Google

voj: isto tako neostavlja ni tielo čovječje tako dugo utrobe majčine; dok se nerazvije na toliko te mu više netreba ničega uzimati od majke; dok se neojača tako, te će moći podnositi muku toga svieta. Velike li providnosti!

Duša, koju diete iz majčine utrobe sa sobom na sviet donese, u toli je uzkoj svezi s tielom, da si užje ni pomisliti nemožeš: s njim se razvija, s njim uspieva, s njim cvate, s njim i pada — samo s njim nepropada. Duša djeluje u čovjeku, tielo joj je tek sredstvo, kojim se služi. Liepo reče u tom smislu Epiharm: „Duša gleda, duša čuje: drugo je sve i sliepo i gluho.“ *)

Neke česti tiela služe osobito razumu i volji, kano što su sjetila, druge su opet mjerilom čuvstavah, kano što su: srdce, želudac i pluća, koje su ujedno najglavnije česti nutrnjega čovjeka. I ob ovih ćemo koju reći. Mnogo o tom govoriti nemožemo; jer niti neznamo sve, što ćemo reći; tà nauka je izkustvo.

Kada hoćemo, da u običnom govoru velimo, da je tko vesele ćudi, da drugomu rado dobro čini, da nikoga od sebe neodbija, da je sa svakim ljubazan i blag, kažemo redovito: dobrosrdčan je, dobra ili blaga je srdca. Što će to drugo da reče, nego, da dobrota i blagost; otresitost i žalost polieže osobitim načinom iz srdca, kano iz svoga vrela. „Metni ruku na srdce,“ velimo, kada nam se nečini vjerovno, što je drugi rekao, a želimo se osvjedočiti ob istini njegovih riečih. Tim kano da reknemo: jesi li prav, srdce će ti mirno, kano i prije tući, nisi li, osjetiti ćeš, kako će mu biti udarci nepravilni.

Sve se to temelji na osvjedočenju, da je srdce sielo čuvstavah. I to je osvjedočenje istinito. Srdce je u istinu ognjište čuvstavah. Sve nižje težnje, kano da potiču iz toga izvora; a opet se k njemu vraćaju. Sva čuvstva osobito jačja, kano da izlaze iz dna srdca te odavle na cielo tielo djeluju; a opet se za čas vrate u srdce, koje javlja svojim promienjenim djelovanjem, da se je u njem nješto neobična dogodilo. Veselje i žalost; nada i strah; ljubav i mržja u srdcu se osjećaju, iz srdca potiču, te se unj opet vraćaju. Veselje poveća silu srdca, pomnaža udarce; udarci postaju silniji i bržji; u neobičnu veselju kuca srdce tako čvrsto, da bi ga mogao skoro čuti.

*) Νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει: τἆλλα κωφὰ καὶ τυφλά. (U Aristotela: Probl. Sect. 11.)

Digitized by Google

Krv udari iz srdca u glavu, zato se pospu obrazi liepim rumenilom; oči postanu vatrenije, odisanje sve to bržje i pospješnije, mišice življe i jačje. Cielo tielo postane vrućje i živahnije. Zato nemože čovjek, ako ga stigne kakovo veselje mirno svoj posao nastaviti; sav je uzbunjen, traži prijatelja, da mu svoju sreću priobći, s njim da se porazgovori. Obuzme li čovjeka nepovoljno čuvstvo: žalost, to postane udaranje srdca sve to slabije i tišje, čini se, kano da drhće, lice probliedne, predisanje biva sve to laganije, dublje tjeskobno, mišice kano da obumru, iz očiuh nestane žara. Je li žalost većja, to prestane srdce za čas posve udarati, čovjek onesviestne. Od prevelike radosti može srdce puknuti; a od pretežke žalosti prestane kucati za uviek.

Ali nedjeluju samo čuvstva na srdce; nego i ovo djeluje i na nje. U koga je srdce podpuno zdravo, taj će biti — neprieči li što drugoga — uviek veseo i zadovoljan; dočim je nujan i zlovoljan, komu imade u srdcu kakova bolest. Više putih se je već našlo u samokrvnikah, da jim je srdce na krivu položaju; dà i okrenuto bilo.

Kano što je srdce samo u uzkoj svezi s dušom; isto je tako i krv, taj proizvod srdca. Svaka se promjena duše opaža i na krvi. Boluje li duša, bolestna je i krv, a kod vesele je duše i krv zdrava, Pritisne li koga žalost ili ga mori strah, to izgubi krv svoju živost, kôla polagano, mrtvo; lice se necrveni; želudac probavlja slabo. Čovjek je sam sebi težak i dosadan. Dapače, neriedko mu i život dogrdi i dozivlje smrt. Dopane li komu veseo glas, il ga stigne nenadana sreća, to postane tok krvi bržji i živahniji, krv se širi po cielom tielu, želudac kuha brzo. Riečju: čovjek se ćuti preporodjenim. Sve, što ga je prije mučilo, čini mu se neznatnim, žalosti neima u njegovu srdcu mjesta.

Želimo li, da živemo dugo i zdravo, a to živemo veselo. Neotvarajmo srdca žalosti, niti mržnji tà i onako nekoriste nimalo. Izlazimo često u narav; jer ona umije najbolje podizati dušu, tjerati žalost.

Ako smo prozvali srdce ognjištem čuvstvavah, koje vrca sada jasne kriesnice veselja, sad otrovne varnice žalosti u dušu čovječju: možemo reći, da je želudac plamen, koji razumu sad svietli svojim sjajem, sad ga zastire maglom, koja iz njega diže. U želudcu osjećamo, da smo gladni il siti; žedni ili napojeni. To će u čovjeku više reći no u životinji. Sbog tiesna najme saveza medju dušom i tielom,

*

Digitized by Google

djeluje svaki nižji osjećaj ili nagon i na dušu te proizvodi u njoj razne učine. Da nebude njih, razum se čovječji nebi mogao razvijati; bio bi na istom stupnju uviek. Kako dakle upliva želudac na dušu?

Odgovor je jednostavan. Djelovanje želudca u obratnom je razmieru sa djelovanjem razuma. Čim je više zabavljen želudac, tim slabije djeluje razum; a čim napetije radi razum, tim se više obustavlja rád želudca. Zato nitko nije voljan poslie dobra objeda sjesti uz knjigu osobito naučnu, kod koje valja upeti umne sile; — pa to nebi ni mudro bilo. Poslie objeda najbolje je časkom počivati, da uzmogne želudac tim bolje svoj posao vršiti. A opet kada čovjek dužje časa razumom se u knjizi bavi, sva sila usriedi se u glavi, a želudac mora mirovati ili posve ili tek slabo djeluje. Odavle se vidi, zašto čovjeku skoro ništa neprija jelo, kada se duševno zabavlja; a zašto je tim gotoviji jesti, čim manje napinje duševne, a čim više vježba tjelesne sile. Zato je pametno jutrom se mašiti knjige; jer je kroz noć želudac sve prekuhao; a kod tašta je želudca bistra glava. Učenjak, ako hoće da neumre prerano svietu, što ga svojimi proizvodi usrećuje, neka nezaboravi nikada ni na svoje tielo; već daj i njemu, što ga ide. Jer kakova nam je korist od muževah, u koje stavljamo velju nadu, ako u najljepšem naporu uvehnu!

Svaka pogrieška u želudcu, svaka nepravilnost u crievih, koja su s njim tiesno spojena, djeluje na razum; najpače pako na čuvstva, potičuć na žalost, sjetu, zdvojnost; dočim zdrav želudac puno prinosi k veselju i zadovoljstvu. Lječnici upaziše, da se u ljudih sjetnih, u ljudih zlikovacah, koji su se odmetnuli u lupeže, jer jim je bila duša uviek nezadovoljna i mamurna, opažaju njeke vrsti prištah, koji jim se izpinju po želudcu i crievih. Što je o želudcu rečeno, valja o jetrih i slezenih, premda u manjoj mjeri, radi njihove važnosti u tjelesnom ustroju. Svaka promjena na njih, koja se opaža u tvorbi têči, koja se u njih raztvara, djeluje na dušu, tešča ju žalošću i tugom. Ali što je povodom tomu uzajamnomu djelovanju duše na glavne česti čovjeka, a ovih opet na dušu? Može li se to kojim načiu razgonenuti?

Može i to lahko. Tko znade, da duša djeluje na živce, preko kojih obći i s vlastitim tielom, i s predmeti, koji su izvan čovjeka, uvidjeti će lahko, da je to zamjenito djelovanje posve naravno. Jer ako je istina, da je njeki i to uzki odnošaj izmedju duše i živacah;

Digitized by Google

a s druge strane ako ovi isti živci nisu odieljeni ni od srdca ni od želudca ni od plućah, kakovo će biti čudo, ako se i stanje duše priobćuje navedenim čestim tiela, te u njih ostavi znak svoga obstanka i obratno, ako promjene u ovih čestih mienjaju stanje duše? Kada je narav ljudska tako uredjena, da čovjek na čovjeka lahko djeluje, kano što prijatelj tužan raztuži prijatelja si, kada mu odkrije ranu srdca svoga, kako neće pojedine, naosob glavne česti tiela djelovati na dušu, kada je medju njimi sveza najužja, mnogo užja, nego je medju dva i najbolja prijatelja?

Ali ostaje, da reknem jošte koju o plućih.

Plućima predišemo, predišuć držimo život tiela i život duše. Čim bolje i čim pravilnije predišemo: tim nam želudac jačje probavlja, tim smo krepčiji i snažniji. Čim više djeluje razum, tim više počivaju pluća. Kada razmišljamo mirno i hladno, prosti svakih jačjih čuvstavah; tada odišemo slabo i lagano; a kod neobičnoga napinjanja umnih silah prestaje predisanje za čas posve. Zato opažamo u životu, da ljudi, koji neprestano napinju razum, te tim prieče slobodno i za zdravlje nuždno djelovanje plućah, obično su slabi, uzkih prsijuh, glas jim je slabiji, mišice mrtve, grudi prazne, malo jih šta može na radost potaknuti. Čovjeku, uviek zadubljenu u knjigu naučnu, težku, neima gorje muke, nego da mora što zabavna čitati. To će nam razjasniti i drugi pojav, koji vidimo u svietu. Imade ljudih, koji kada upanu u sušicu — bolju, koja po malo sve tjelesne sile iztroši — sve jednako razumom rade, kano i prije, pače i više. Odakle to? Tomu je razlog, što jih neprieči ništa u djelovanju razuma, dočim oslabljeno disanje plućah nadomiešta, jačje parenje kože.

Da i razna čuvstva razno uplivaju na predisanje plućah, vidimo ponajbolje na strastnicih, kada se u njih pojavi strast. Gledji strastnoga oholicu, kada je živo uvriedjen, kako mu iz očiuh sieva vatra, iz usanah liže pjena, kako diše silno, kano da vadi dah iz dna duše, podvikujuć časimice muklim glasom. Gledni strašivicu jako uplašenu, kako izvaljuje oči, kako bliedo gleda te zievajuć odiše težko, da mu se grudi ljuljaju. Jezik mu neima rieči, tek kadikad uzdahne glasno.

Koli je dakle krivo mnienje onih, koji misle, da će moći, razuzdavši tielo, držati na uzdi dušu? Duša je samo u zdravu tielu zdrava, u ćudorednu tielu ćudoredna. Evo vidimo, kako je vjera krstova promakla napriedak duševni, zakazujuć svojim viernim, da paze

Digitized by Google

na tielo svoje, da se nikada nepomuti liepo ono i sretno suglasje, što bi moralo obstajati medju tielom i dušom. Sjegurno će čovjek, koji žive po njezinu nauku ćudorednom, u jednakih okolnostih mnogo dalje doprieti u znanosti, nego onaj, komu je pravilom života: glas pùti. Sve, što u istinu prieči razvoj duše, neslaže se s njezinom naukom. —r.

O školskom zaptu = redu, u obće gojitbi.

(Napisao Mijat Stojanović.)

(Svršetak.)

XVI.

Nastojmo, kako će nam se naši učenici vladati ćudoredno i izvan učionice.

Kad je za cielo dužan učitelj, naobražavati djecu si tako, kako će iz nje postati nabožno-ćudoredni ljudi, valjani gradjani, onda nije dosta svoje učenike upućivati, nadzirati, voditi i ravnati samo u učionici, nego valja se starati i za ono, što nam učenici rade i izvan učionice; valja protegnuti školski zapt dalje, kako ćemo djecu obustavljati od svakoga prestupljenja, te napokon posve zadobiti za svako dobro. U životu mora se pokazivati, da je učenikom naukom i obukom oplemenjeno srdce u učionici. To nam, učiteljem, mora tim više ležati na srdcu, što znamo iz izkustva, da mnogi roditelji, žalibože, slabo se staraju u tom pogledu za svoju djecu, nego ju pušćaju brezbrižno, neka tumaraju i badrljaju, te čine, što joj volja, dapače ima i takvih opakih roditeljah, koji ni onda nekaštiguju svoju djecu, kad čuju, da čine zlo.

Starati ćemo se i skrbiti u tom obziru, ako na svaki mogući način opominjemo i obodravamo svoje učenike, da se izvan učionice dobro vladaju. Učionica mora pružati domu i obitelji pripomoćnu ruku, kadgod to dom želi; dapače učionica mora i onda ćudoredno djelovati, kuda ju dom i nepoziva, kadgod se samo pruži prilika.

Dakako nemislim ovdje reći, da nam valja vrhu učeničkoga života izvan školskih odnošenjah onako paziti, kao što to biva u učionici. Isto tako nesmije učionica prekoračivati stanovite medje u kaznenju prestupakah. Držimo se glede toga strogo školskoga zakona;

Digitized by Google

koji obvezuje i učitelja kao i učenike, a nedajmo nikada povoda, kako bi se poremetilo prijateljsko odnošenje izmedju učionice i doma.

Nu svakako je farizejsko pitanje: „Je li slobodno liečiti u subotu?“ (Mat. 12, red. 10.) Tako je isto i s pitanjem; da li se ima protezati skrb odgojitelja i učitelja i djelovanje učionice i dalje izvan učionice i školskih časovah?

Ako dom, učionica i crkva valjano i složno sudjeluju, onda nije težko pobirati plodove odgojivajuće školske obuke i izvan učionice u prostijemu dječjemu životu, te sačuvati posijani usjev od škodljivih uplivah.

Kako se to dade postizati, o tom je težko izreći i postaviti obća pravila, jerbo pri tom uviek zavisi mnogo od mjestnih odnošenjah. Nu sve se može, gdje je srdce u učitelja na pravom mjestu i u srdcu ona čista ljubav, koja počituje i u najsiromašnijemu djetetu, Isusom izkupljenu dušu; a duše dječje povjerene su učitelju kao otcu i majci. Blago si ga učitelju, koji bude mogao jednoč pred prestoljem vječnjega sudca izreći: „Evo, Gospode od onih, koje si mi povjerio, nisam izgubio nijednoga!“ *)

Cieli sviet zareznikah na jednoj bilini.

Napisao francezki Bernardin de Saint-Pierre u svojih: „*Études de la Nature.*“

Bio prekrasan ljetni dan, kada sam se bavio uredjivanjem njekojih svojih razmatranjah o skladu zemaljske kruglje, a istodobno eno opazih na jagodnjaku, štono bijaše slučajno dospio na moj prozor, maljušnih i toli ljepotnih mušicah, te me prešiknula volja, da jih opišem. Sljedećih danah eno jih tamo opet i druge vrsti, pak i ove opisah. U tri ćedna opazio sam jih te nabrojio trideset i šestero, posve raznolikih; ali dolažalo jih amo sve to više u tolikoj množini i toli raznovrstnih, te morah konačno odustati od svoga — prem veoma zanimivoga — motrenja i učenja,

*) Brižljivo napisani članci: „O školskom zaptu“ sa onimi u tečaju VI. u brojevih: 15, 16, 17, 21, 22, pod naslovom: „Školski zapt“, sačinjavaju liepu cjelinu u toj struci; s toga držimo za suvišno o zaptu šta više obielodanjivati U kratko pako: vruća ljubav učiteljeva za čisto unapredjivanje mile nam mladeži, uz zdrav um i razbor, stvaraju si pravi zapt. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

neimajuć dovolje časa, ili, što da tajim: van s njom! Manjkalo mi izrazah.

Mušice, štono sam jih motrio, na oćigled razlikovaše se bojom, likom, hodom, gibanjem. Bilo jih tamo zlaćanih, srebrastih, broncastih, pjegastih, pružastih, modruljastih, zelenkastih, smedjih, mrkih, a i onakovih, što se poput biserke prelievahu. Jedne bijahu glave okrugle, živa slika turbanova, druge opet odugačke i šiljkaste, poput čavlja. Njekoje bijahu tamne, kano pruga crna baršuna; ine se sjaše poput rubina. Tom istom raznolikošću odlikovala su jim se i krilašca: evo jednih oduljih, gdjeno sjaju kano biserčina pločica; eno tamo i kraćjih i širjih, veoma naličnih pretanahnoj mrežici, satkanoj rekao bih s prozirne maglušice, sivkaste čajice. Svaka pojedina držaše si krilašca inako, svaka se njima služila svojim načinom. Jedne si jih držahu osovce; druge vodoravno a opet se pričinjalo, da si jih sve osobitom milinom razširivahu. Njekoje popoljetahu vrtuljasto, poput metulja; druge opet uzdižahu se u zrak protivnim pravcem povjetarca, skoro onako, košto se uzdiže papirnati zmaj, štono, dižuć se tvori s osovinom vjetra kut, — čini mi se — od 22½ stupnja.

Jedne dolažahu na rečeni moj jagodnjak zato, da si ondje poizlegu svoja jajašca, druge za to, da se na njem sunčaju; nu ponajviše jih dohodilo s razloga, meni posve nepoznata; njekoje bo hodahu neprestance simo, tamo a u isto doba ljuljahu se druge bezbrižno zadnjim dielom svojega tjelašca. Bilo je mnogo i takovih, koje nepomično stajahu, baveć se možda, kao što se sada i ja, kakovim razmatranjem. Sámo se kaže, da moram mimoići ciela pokoljenja ostalih zareznikah, štono jih moj jagodnjak k sebi primamljivao: tu je bilo i puževah, ugnjezdivših se na njegovu lišću; leptirah, koji ga neprestano obletavahu; kukacah, što mu korenje obgrizkivahu; crvićah, štono se smjestiše u samu mezgricu njegovu; osah i pčelah, zujkajućih okolo njegova cvieta; ušadi, sisajuće stabalca mu; mravuljacah, ližućih istu ušad; dà, i samih paukah, štono proplitahu i razvreživahu opasne svoje mrežice u najbližjoj njegovoj blizini, samo, da uzmognu čim bržje i stanovitije uhvatiti različna si pliena.

Prem, da su to premaljušne i na oko neznatne živinice, to su ipak vriedile moje pozorzosti tim većma, što jih i sama pri-

Digitized by Google

roda odlikovala. Ter scienim, da jim podnipošto nijesam smio uzkratiti mjestanca u općoj svojoj poviesti tim većma, što jim takovo mjesto i priroda opredielila u svietu. I da budem bio pisao ma s kojega uzroka poviest svoga jagodnjaka, svakako dužnost mi bijaše, da se i njih sjetim.

Biline su obitališta zareznikah, a bormeš nemoguće je napisati poviest, recimo kojega varoša, da se neprosbori koja o njegovih stanovnicih. Napokon, moj jagodnjak nebijaše u naravskom svom položaju, mislim, u prostoj, široj naravi, tamo gdje na šumskoj medji oli na obali kojega potočića, gdje ga mogaše jošte sila drugih živinicah pohadjati. On se desio u zemljenu cvjetnjaku, u sriedini parižkoga dima i prašine. A pri tom motrih ga samo u slobodnih si trenutcih, niti najmanje neznajuć za one zareznike, koji ga mogahu cielim danom pohadjati, a jošte manje za one, koji noćju k njemu dolažahu, bivši primamljivani izprhivanjem svjetla, oli možda i svjetlom praničnim, po naše oko nevidljivim. A nebrojim niti one, što ga pohadjahu tečajem drugih godišnjih dobah, pak ostale njegove odnošaje s plazovi, dvoživci, ribami, pticami, osobito pako s čovjekom, koji drži sve za ništetno i nevriedno, što mu nije na korist.

Nu, čemu mi bilo i motriti taj svoj jagodnjak s visine svojega veličanstva, jer se ipak sve to moje znanje nije moglo takmiti s onim mušicah, koje ga obitavahu? Svaka njih, motreć ga svojima malima,okrugljastima očima, razlikovaše neizmiernu množinu stvarih, što jih ja nisam mogao inače uočiti, van jedino sitnozorom te neumornim i bezkonačnim iztraživanjem. Njihove oči jesu najizvrstniji svih umjetnih strojevah, što nam samo pokazuju one predmete, što su u njihovu središtu, ognjištu t. j. njekoliko samo crticah veličine; gdjeno one, opažaju njekim posve nepoznatim nam mekaniznom sve, što jim je blizu i daleko: oči su jim ujedno i sitno- i dalekozor. Šta više, svojim okrugljastim likom i položajem, protežućim se i na povrh glave, kadre su vidjeti i cieli nebeski svod, gdjeno zvjezdarske sprave neobsegnu više od polovine. To moraše moje mušice mahomice pregledati i pojedine česti mojega jagodnjaka a opet i svu cjelinu, što ja svojim mikroskopom podnipošto nisam mogao učiniti, već uzimah u oko čest za češću, sve malo po malo.

Digitized by Google

Motreć tako lišće spomenute biline sitnozorom, što mi podobro povećavao, opazih, da je razdieljeno u česti, dlakami pokrivene, da je kao izjarugano i žliezdicami porazvrieženo. One česti pričinjaše mi se kao velike tratine; dlačice jim, kao bilje osobite vrsti a medju svim tim eno ti i ravnicah, dolinah, jarakah, iz kojih izticahu kapljice njeke židčine a razni prokopi i žliezdice činjahu mi se, da su napunjeni sjajućom se tekućinom. Na inih čestih ove biline bijahu dlačice i cievčice drugoga lika, druge masti i različne židčine. Bilo je i takovih žliezdicah, što su naličile okruglu kao badnju, druge kao četvorastu a njeki i zvjezdoliku. Priroda nestvara ničesa uzalud. Čim opredieli mjestance, da bude sposobno za obitavanje, stanovito obskrbi ga mahom i sa stanovnici, životinjami. Malenkost prostora nesmeta joj podnipošto. — S toga jih nastanila u jedinu kapljičicu vode silu božju, na tisuće, košto nam izračunao umni prirodoslovac Leuwenhoek. Po tom možete vjerovati, da imade životinjah, pasućih se lišćem bilinjim tako, košto i stoka našimi livadami; da planduju u sjeni onih neosjetljivih dlačicah, da piju iz onih žliezdicah kano da iz pravih vrelah, zlatnu i srebrenu židčinu. Svaka čestica njihova cvieta mora jim pružati prizore, o kojih mi niti s daleka neslutimo. Onaj žućkasti prašak, pelûd najme, nihajući se u cvietu na bjelušastoj niti, mora jim se pričinjati kao dvostruka zlatna greda, što se šica na stupovih mnogo krasnijih, nego li je slonovina; cvjetna krunica: jest im svod neizmierne veličine samimi rubini i topazi nakićen; medušci (les nectaires) = sladjan-potočići; ostale česti cvieta: živi su jim triemovi, pepelnjače, shodnjaci, veličanstveni hramovi, kojih arkitekturu i nakit čovjek jošte nije pačinio.

Nerekni nitko, da mi se to kao pričinja tako; jer, motreć tako jednom sitnozorom cviet thymianov, sav zapanjen opazih njeke dvie dugovrate posudice, latka posve naličnoga amethystu, a iz grlašcah jim, čini ti se, da ti prište pramići razcvrta zlata. Jošte nikada nisam našao niti najprostijega cvietka, da mu nebi bila cvietna krunica divnoga sloga, pri tom oprozirna, posijana alemići i sjajuća se najživahnijimi mastmi. Stvorovi, što pod njihovim obilnim odsjevom živu, moraju imati posve različne pojmove o svjetlu nego mi, pak i druge pojave u svojoj naravi. Rosna kapljica, što se ceja proglednimi vlasovimi cievčicami koje biline,

Digitized by Google

predstavlja jim na tisuće vodnih izvorah, a stvorena kano krugljica na šiljku koje bilinje dlačice, prizor jest neizmiernoga, neomedjašenoga oceana. Potoci jim moraju teći u vis, mjesto u niz; sakupljaju se u krugove, mjesto da bi dalje tekli; dižu se u zrak, mjesto da padaju. A košto jim jest divno znanje njihovo, mora da jim bude u istinu i neznanje. Poznata jim jest samo skladnja najmanjih i presićušnih stvarih, a ona o velikih, posve izčezava. Stanovito, da niti neznaju, da imade ljudih te medju njimi bormeš i učenjakah, sve znajućih, sve tumačećih, koji, samo kano pravi putnici, košto i one tamo, svi u gomili hrle njekamo u bezkonačnost Medju ovimi dnevčicami = éphémèras = eintagswesen mora da bude mladež stara cielo jutro, a iznemoglim jurve starcem sudjeno je živjeti cieli dan. Imaju li kakovu poviest, to jim traju mjeseci, godine, viekovi prama životu jedinoga cvieta. Druga jim je i kronologija, nego li naša, košto se i njihova hydraulika i optika od naše razlikuje.

Tako vam je! — Čim većma se čovjek upoznava sa življi prirode, tim većma slabê, iznemažu mu načela njegova znanja.

M. F.

Zapisnik

sedme sjednice upravlj. odbora „učit. Zadruge“, držane dne 29. Siečnja 1867.

1. Gg. Miron Ikonić, Timotej Vitanović i Pavo Pernjavorović, srbski učitelji, pitaju, da li mogu pristupiti »učit. Zadrugi“ kao redoviti članovi. — Opetovano se svim do znanja stavlja, da k »Zadrugi“ mogu pristupiti svi učitelji pučki bez iznimke.

2. G. Cihlař, pouzdanik u Kraljevici, zahvaljuje se odboru radi njekih neugodnostih na pouzdaničtvu, te veli, da će knjige zadružne i novce predati novomu pouzdaniku. — Zahvalnicu ovu nemože odbor primiti, pošto ga on pouzdanikom ni postavio nije, s toga neka se zahvali učiteljem svoga kotara, koji ga izabraše za svoga pouzdanika. Ujedno se upućuje, da družtvene knjige predade novomu pouzdaniku a novce da svakako pošalje upravlj. odboru.

3. Račun knjigoveže E. Mučnjaka odobrava se i predaje blagajniku, da ga izplati.

Digitized by Google

4. G. A. F. u Petrovaradinu javlja, da su mu 9. Prosinca na noć ukradene srećke i novci za prodane srećke. Obećaje, da će novce povratiti i moli, da mu se sgoditci pošalju. — Pošto je g. F. još 29. Studenoga javio, koliko je srećakah prodao i obećao, da će novce za koj dan poslati, a toga ipak učinio nije, s toga je svakako odgovoran za novce. Pozvat će se, da čim prije pošalje novce i srećke prodane i neprodane i tek onda poslati će mu se sgoditci.

5. Pouzdanik g. Kobali dostavlja 31 fr. 50 nov., što jih je sakupio u kotaru odranskom. Ujedno javlja, da su pristupile k učit. „Zadrugi“ kao utemeljitelji občine: Velika Gorica, Orli, Stare Čiče, Mraclin i Lekenik, sve u kotaru Veliko-goričkom, a da si je kod toga velikih zaslugah stekao pogl. g. Ivan Janda, kot. sudac u Velikoj Gorici. — Uzeto radostno do znanja, te zaključeno, da se pogl. g. Ivanu Jandi radi njegovih odličnih zaslugah za ovo družtvo podieli počastna diploma. Slava mu!

6. Pročitan bi drugi dopis pouzdanika g. M. Kobali-a, kojim dostavljà svotu od 28 for. 50 nov., što jih je na novo sabrao u kotaru veliko-goričkom. — Uzeto do ugodna znanja i predano blagajniku.

U Zagrebu dne 29. siečnja 1867.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Zapisnik

8. sjednice, držane dne 12. Veljače 1867.

1. Pročitan bi dopis g. Skendera Dončevića, pouzdanika u kotaru tovarničkom, kojim javlja, da imade učit. „Zadruga“ od pokojnoga V. Šajnovića, učitelja vukovarskoga, tražiti 8 for. 20 nov. za prodane po njem knjige, te da se glede istih imade sam odbor neposredno obratiti na županijski srezki sud kao razpravnu oblast pokojnikove zaostavštine. — Pisat će se glede toga žup. srezkomu sudu a pouzdanik tamošnji opunovlastit će se, da „Zadrugu kod razprave zastupa.

2 Na pitanje, da li bi se imao i ove godine „Liljan“ izdati,

Digitized by Google

zaključeno bi, pošto ni polovica razposlanih knjigah plaćena nije, da se za ovu godinu od toga odustane. Nu pisati će se svim, koji su družtvene knjige prodavali, da novce čim prije pošalju.

3. Umoliti će se školska komisija u Biogradu, da učit. „Zadrugi“ pošalje od svih svojih knjigah po jedan primjerak.

U Zagrebu dne 12. Veljače 1867.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Nješto ob uzgoju djece u izobraženih državah povećih gradovih. *)

„Principiis obsta, sero medicina paratur
Cum mala per longa convaluere mora.“

„Quidquid nix celat, solis calor omne revelat.“

Punim pravom možemo kazati, da je duh vremena obćenit uzrok svemu zlu a napose zločestu uzgoju maljušnje dječice, kojih na milijune stiže žalostni udes prerane smrti od strane nevještih, smradljivih dojilah i odgojiteljicah ladanjskih.

Voljani Bože! je li možda živimo u poganskih krajevih istočne Asije, da u samoj Kini, Kokini, Tonkingu i drugih zemljah, gdjeno na milijune neznabožke dječice, istom porodjene, gine, pače gdje jih rodjeni otac i majka sami vlastitom rukom gube, u vodi utapljaju ili na ulice izlažu, da jih psi i svinje trgaju? Ah, neživimo, već živimo u pitomoj Evropi, koju nazivlju središtem svih znanostih umjetnostih i ugladjenosti, koja bi imala prednjačiti inim „Continentom“; ali žalibože, ta izobražena Evropa ništa se neluči u mnogom od poganskih krajevah, koje netom napomenuh.

Već se je Pestalozzi ovako tužio: *„Vrieme, u kojem živimo, vrieme je sbilja visoka i prevejana odtudjenja našega plemena od čistoga visokoga smisla nevinosti, vjere i ljubavi i iz njih proizvirućega čvrstoga prianjanja uz istinu i pravo.“*

A što da reknemo o 19. vieku, gdje je, reć bi, materializam

*) „Ob uzgoju mladeži“ u tom smislu imamo tri jošte dopisa. Jer će uvidjeti gg. sastavitelji ostalih članakah, da su jim misli u ovom liepo izvedene, molimo jih, da se neljute, ako jim nezadovoljimo želji. (Ured.)

Digitized by Google

nadhrvao u svih kruzih svaku plemenitu ćut, te ju ugušio do iskre svojim robstvom. Znanost sva okrenula pravcem bez duha i ukusa. Sve se maša rada i posla samo zato, da crpi odtuda jedino kakav zemaljski probitak, nehajeć za Boga i svoju si dušu. — Svaku plemenitu, krasnu i umnu misao oli čin drže za „bigotizam“, pače ju u zametku nastoje ugušiti. Eto kamo nas je doveo materializam! Odvratio srdce i pamet od Boga, a prikovao ga za zemlju, obožavajuć tako samu narav. Jednom rieči: množina njih skrbi se samo za svoju korist i nasladu tjelesnu.

Evo nam kratka nacrta 19. vieka, u kojem se širi od dana do dana sve više materializam pod krinkom ugladjenosti i naobrazovanja.

Imamo li se dakle nadati dobru i uzoritu uzgoju maljušne dječice današnjega vieka?

Nipošto! Kakovim duhom diše današnji viek, onakovim će i zadahnuti nejaki mladjahni naraštaj. Što je u staro doba rekao Diogen o Megarejcih, da bi volio biti Megarejcem vol nego diete, jer su oni liepu stoku gojili, a djecu zanemarivali, — to bi valjalo i za današnje doba, osobito za njeke roditelje, osobito varoške, nemareće za odgoj djece svoje.

Neimaju li oni roditelji manje čuvstva, pameti i razboritosti nego bezumna životinja, koji bez nužde daju djecu dadiljam na ladanjski uzgoj? Koja bo od nerazumnih životinjah povjerava svoj plod tudjoj njegi?

(Svršetak sliedi.)

Dopis.

Iz Slavonije. Dužnost mi je, milim sudrugom i štovanim čitateljem »Napredka“ javiti osobito dobročinstvo, štono meni i mojoj porodici u dio pade s darežljive ruke presvietloga g. grofa Pavla Pejačevića, vlastelina podgoračkoga prije godinu danah. Vlastoručno njegovo pismo neka samo sbori od rieči do rieči.

Štovanomu gospodinu učitelju u Podgoraču.

Da Vam pripomognem, da laglje uzdržavate svoju obitelj a tim da vas oslobodim velikih brigah: šaljem Vam 100 for. a. v.

Digitized by Google

a obvezujem se, da ću Vam istu svotu i nadalje svake godine pošiljati, naravno, doklegod budem u stanju to činiti. Ujedno se nadam, da ćete svoje liepo i važno mjesto u narodu kano i do sada obavljati revno i uztrajno. I zbilja, seoski je učitelj važna osoba; njemu su djeca predana, da ju pouči a tim joj pripomaže, da se o korak pripomaknu čovječjemu naobraženju i da uzmognu blagodati njegove uživati. Sasvim sam osvjedočen, da priznate dobru volju moju spram Vas, te znajte, da Vam to neučinih hvale radi, već jedino za to, da možete svoju obitelj laglje uzdržavati te revnije djecu podučavati. Molim Vas, netrudite se k meni, da mi zahvalite. Grof Pejačević.

Isti presvietli grof daje mi svake godine jutro dobre zemlje, koju dava poorati, posijati i povlačiti, te tako bez svoje muke primam gotov plod zemlje, majčice naše.

Da prošutim ostala dobročinstva, što jih on sam čini i školi i crkvi, napominjem pri tom i presvietlu mu gospodju groficu, ne manje i grofa Ladislava Pejačevića, koje dvie duše svakom sgodom pritiču u pomoć omladini školskoj, crkvi, u obće pučanstvu svojemu bud novcem, bud žitkom, gorivom oli gradjom.

Od mene jim čast i slava a bog jih sve poživio što više godinah u junačkom zdravlju! Franjo Mim,
učitelj.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Bilježničtvo feričansko, kao utem. 10 st.; Oblakova Slavka 6 st.; Hajdić Nikola, Vlasić Vatroslav, Macka Josip, Galić Franjo, svaki po 3 st., čisti iznos tombole u Križevcih 84 st. 30 n.

U Zagrebu dne 29. Ožujka 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

Visoko kr. nam. vieće preporučilo je (br. 2007) „Bosiljak“ list za mladež, koj izlazi u Zagrebu nakladom knjigara Lav. Hartmanna, knjižnicam, učiteljem i mladeži pučkih učionah, te nižjih razredah srednjih učilištah.

Isto kr. nam. vieće preporučilo je (br. 3842) za porabu pučkih uči-

Digitized by Google

onah zemljovid austrijske carevine s hrvatskim textom, koj je u nakladi školskih knjigah u Beču izišao, i stoji 10 n. crn, a 17 n. obojadisan.

— „Rukovodnik u risanju zemljovidah.“ Sastavio i izdao Ljudevit Modec, učitelj na kap. gl. učioni u Zagrebu. Ciena jednomu svezku sa 3 zemljovida i 9 mrežanih listovah 40 nč. Pojedini zemljovidi po 8 n. a 100 jih 7 for.; pojedini namrežani listovi 2 nč.; 100 listovah: 1 fr. 70 nč. Tiskom Dragutina Albrechta u Zagrebu 1867.

Zemljovida su tri bojadisana, i to 1. Hrvatska, Slavnoija i Dalmacija; 2. carevina austrijanska; 3. Evropa. Za svaki ima mrežica t. j. narisani su točno poldnevnici i uzporednici, koji su temeljem razmjernu risanju zemlje. Pri tom u svakoj mrežici naznačeni su malimi križići najznamenitije točke pojedine zemlje, t. j. najkrajnije točke, pravo reći rtovi, pak najvažniji uklinci, zagibice tako, da je diete kano prinuždeno stvoriti mahom podobar lik zemlje a gušćim opetovanjem i većom pomnjom i posve savršeno ga napraviti. Cielom rukovodniku pridan jest i „tumač zemljovidah“ t. j. u njem su izpisana sva imena, što su u samih zemljovidih samo početnimi pismeni naznačena.

Jer je g. sastavitelj ovim djelom priskočio u pomoć ne samo školskoj mladeži, već i samomu učiteljstvu, to smo uvjereni, da će si svaki učiteljah što prije nabaviti.

— Učitelj u slovenskom Štajeru g. M. Vučnik izdao je lani misu u četiri glasa pod naslovom: „Z nebes poglej bog sabaot“, a umotvor mu braća Slovenci liepim priznanjem prihvatiše. To je podtaknulo zahvalnoga mu sina Dragutina Vučnika, kandidata na višjoj realci zagrebačkoj, te bi rado istu misu izdati uz hrvatski tekst, za koj se jurve pobrinuo. Više naših vještakah izrazilo se, da je čitavo djelo začinjeno čistimi slovenskimi zvuci; s toga bi se upravo morali pobrinuti, da nam nadahnu i uzdignu i naše grudi u nebesa.

Prijavi li se g. Mihalju Vučniku, stanujućemu u Zagrebu pod br. 113 u Laškoj ulici barem 60 predbrojnikah, to će djelo tiskati, a novci bi se slali, kada predbrojitelj primi misu. Ciena bi bila samo 50 nč.

Natječaj.

Mjesto učiteljsko na djevojačkoj učioni u Zelini kod sv. Ivana. Plata: 268 for., bezplatan stan i drva. Molbenice šalju se: Velečastnomu g. Josipu Mikcu, podjašpristu u Remetincu, do 15. Travnja t. g. Pošta: Novi Marof.

Za ravnanje!

Prva dva broja ljetošnjega „Napredka“ posve su se razpačala; s toga molimo svakoga, koji bi imao slučajno suvišno po koji od njih, da bi nam jih izvoljeo što prije poslati. Treći broj tiskat će se po drugi put..

Uredničtvo.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 8. U Zagrebu, 15. Travnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Oholost.

Dušoslovna crta.

Ah! čiem si se zahvaliła
Tašta ljudska oholasti!
Sve što više stereš krila
Sve češ paka niže pasti.
Osman pjev. I. kit. 1.

Imajuć govoriti o strastih napose, mislim, da mi je dati prvo mjesto oholosti; jer je ona ostalim strastim temeljem; jer iz nje potiče svaka druga strast.

Nijedan čovjek, koji nije zagušio zadnju iskru poštenja u svom srdcu, nemože biti, živući u družtvu, ravnodušan o sudu, što ga drugi o njem izriču; svatko bo želi biti sjeguran, da žive onako, kano što dolikuje njemu i zvanju njegovu. Ali, do ove sjegurnosti nemože doći vlastitim sudom, jer mu sebimilje lahko zamaže oči te nevidi istine, pa zato mora paziti na sud drugih, naosob važnih ljudih, koji će biti istinit, ako je obćenit. Budući dakle čovjeku do tudjega suda stalo, prva mu je i glavna briga, da taj sud bude njemu povoljan to jest dobar, a da to postigne, želi i nastoji vrline svoje svietu pokazati, da se osvjedoči o njegovoj vriednosti te po tom dobar sud o njem udari. Tim neću nipošto da velim, da moramo sve, što je dobra u nas, iznositi na vidjelo; a jošte mnogo manje, da moramo gledati, da nas svatko

Digitized by Google

hvali, a nitko nekudi; jer toga postignuti nećemo nikada *); samo toliko velim, da nam je tako raditi, da naše djelovanje nemože biti povodom, da drugi o nas nepovoljno sudi. Tko nebi ni malo pazio na sud drugih o sebi, pokazao bi da je, ili tako bezstidan te svoj sud više cieni i štuje nego sud ostalih ljudih, ili da je tako slaba uma te nevidi, da je dobar glas najveće na svietu dobro, kano što veli naša rieč: „poštenje življenje," pak ona: „bolji je dobar glas, nego zlatan pâs." Mudro je dakle paziti, što drugi o nas govori, te nastojati, da bude njihov sud dobar; ali se nesmijemo njim zadovoljiti, ako se netemelji na pravoj krieposti i nutrnjoj vriednosti; jer inače bismo se kitili zlatnim perjem, koje nije na nas poniknulo; na glavu bismo si postavili vienac, koji nije uvijen cviećem vlastitih kriepostih. Tko više gledi, da se o njem dobro govori, nego da postane u istinu vrlim i kriepostnim, nikada neće biti čovjekom značajnim, koji neostavlja staze, kojom će, našav ju dobrom, pregnuo, pa ma cieli sviet nanj granuo; već je naput trstike nagibati sada na ovu, sada na onu stran, sliedeć pravac nestalna vjetra.

Neima na svietu čovjeka, koji nebi nastojao, da povuče na se pozornost, da se drugim dopadne, premda se više putih čini, kano da tko silom hoće, da omrzne drugim, da jim postane zazoran. Imade jih, koji su na samu ozbiljni, mislio bi, da jim se bog zna, kako duboke misli po glavi mètu; ali kada dodju u družtvo, osobito u takovo, gdje se nalazi osoba, kojoj žele uljeznuti u srdce, sbijaju šale toli neslane i nezgrapne, da se jih svaki prisutan želi što prije riešiti. Žele li ljudi ove ruke odbiti prisutne svojimi šalami od sebe? Oni misle upravo protivno, da će svakomu omiliti, da će o njih svatko govoriti, diveći se neobičnoj njihovoj dosjetnosti.

Razne osobe teže raznim putem k cilju, kojemu želi svatko dospjeti. Čovjek mudar i uzobražen goji kriepost, plemeni duh, znajući, da se kriepost sama hvali. Drugi, kojim manjka i na

*) Kano što pjeva pjesnik:

Omnibus semper placuisse, res est
Plena fortunae . . . . . .
. . . . . Placuisse nulli, plena doloris.
Si quid extremi tamen eligendi, optio detur,
Praeferam nulli placuisse, quam cunctis.

Digitized by Google

umu i na srdcu, zalaze svakojakimi stranputnimi stazami, koje jih mjesto k slavi, u sramotu zavedu. Ovaj misli pribaviti si štovanje vanjskim sjajem; zato napinje sve žice, otvara sva vrela, traži sve puteve, neprezire nikakova sredstva, samo da se pokaže svietu u podpunom sjaju. Nemari biti i žedan i gladan, nežali prodati i kuću i kućište; zadužiti će se svakomu trgovcu, od skrbi neće cieli noći očiuh svesti, al će ipak sjati, samo da se vidi, da ga nemože u sjaju nitko preteći, samo da se o njem govori. Al je taj način i nepametan u sebi a po družtvo čovječje štetan. Nepametan je: jer onaj, koji želi svojim sjajem postignuti, da ga drugi hvale, pokazuje, da neima u sebi ništa, čim bi si mogao osvjetlati pred drugim lice, već mora uticati se k stvarim, koje su sobom nevriedne i ništetne, da mu pomognu svietu zavarčiti oči, da nevidi golotinje njegove. Štetan je po družtvo čovječje: jer onaj, koji u vanjskom sjaju slavu traži, netrsi se u nijednoj struci usavršiti dušu, kojoj nezna vriednosti. Onaj opet želi svojom mudrošću zasjenuti sve, da se čude njegovu umu i do neba dižu razbor njegov; zato hoće, da njegova rieč rieši svaku preponu, upušta se u razprave, u kojih je posve nevješt; a nebi pod boga dopustio, da je gdje sašao, da tko bolje umije od njega. Takov čovjek zabada svojim pušljivim umom u svaku znanost, al nijednoj nezagledje na dno, poliće na svaki cvietak, koji vidi, da njeguje drugi, al iz nijednoga neizcrpi meda sladokusna; da nahrani duh, svakuda leti, svakamo se spušta, al se nezasjedne nigdje. Njegov duh neće nikada mirovati, baveć se na jednom polju, koje mu je srdcu omililo, da se u njem usavrši, već će se otisnuti u bezkrajnu pustoš raznih znanostih, kano lasta na daleko more, te će tumarati, dok mu iznemogu slaba krila i on posve sustane videć, da se pustoš, što dalje ide, sve to više gubi, da postaje mrak što dalje, to gušći. Jalova je namjera njegova! Želi, da se sviet snebiva radi mudrosti njegove, a on se ludosti mu posmiehkuje; želi, da ga sve štuje, priznavajuć njegovu vriednost; a ono ga svatko bježi, jer mu je dosadan prevrtljivošću svojom. Treći opet misli svojom ljepotom i tjelesnim čarom navući oči na se, pribaviti si ljubav i štovanje drugih. I taj mi se čini u životu najsmiešniji. Njegov prisiljeni govor, njegov nenaravni hod; ono krivljenje ustiuh, ono prevraćanje očiuh, ono bacanje rukuh: riečju svaki njegov mig tiela,

*

Digitized by Google

svaki njegov potez lica izdaje ga, da želi, da druge zanima. To opažamo na mladjih ljudih, osobito ženskih. Al će na taj način čovjeka mudra prije od sebe odbiti, nego privući k sebi; jer onaj, koji si s tielom stiče slavu a ne duhom, svjedoči, da više cieni tielo, koje je iz zemlje, nego duh, koji je od boga.

Ljudi, koji svoju slavu na takove načine traže, nikada nisu u svojoj duši sretni, nikada nisu zadovoljni. Oni živu za slavu, al slave, kakovu žele, postići nemogu; nijednoga čina nepoduzimlju s druge namjere, nego da im novom slavom ovjenča praznu glavu. Njihova je želja za slavom toli silna, da neće žaliti za slavu ostaviti najboljega si prijatelja, zlim vratiti prvomu si dobročincu. Al žalosti! Dočim misle žeti cvieće požanju korov! Tko važe sud ljudih mjerom zdrava razuma te ga niti neprecienjuje, a niti neprezire, radovati će se dobru sudu ljudih o sebi, pa će po njem postati radin, spreman poći u boj proti svakoj težkoći, koja mu neda dalje na putu krieposti, biti će vesele duše i dobre volje; onaj, komu nije do drugih ljudih, dakle niti do njihova suda, baš ništa; postati će posve mlačan za rád, olieniti će, biti će mrtav, riedko će ga što razveseliti, u svem će biti ravnodušan: onaj pako, komu je ljudska slava sve, biesni kano mahnit, kada ga mjesto slave zapane ukor, grize se i mori, misleć, da je sa slavom izgubio sve, pače, bude li u svojoj nadi često prevaran, može i u najdublju sjetu pasti, gdje mu više neima lieka, il zdvoji posve, te si dokine život, koji mu je bez slave postao nesnosnim. Čovjek bi na pogled takova držao najsretnijim, al njemu neima sreće osim u slavi, pa i to samo za čas; jer je nestane, kano žarka traka, koji ostavi za sobom jošte crniju tminu ondje, kamo bješe sjevnuo.

Ova težnja za slavom lahko se izvrgne u ljudih kriepkih duhom i odvažnih u o h o l o s t, koja nije drugo nego precjenjivanje sama sebe i vrlinah svojih, što se temelji na osvjedočenju, da ga drugi više ciene, nego sebe ili barem da bi ga više cienili morali. Oholica nevidi u čovjeku, koji je od njega vriedniji, ništa dobra, dočim hvali onoga, koji pred njim gramzi, pa zato zaslužuje, da se prezire, jer on neštuje drugih. Oholica je u srdcu zadovoljan, jer je uvjeren, da ga sviet slavi ili barem, da bi ga morao slaviti. I oholost se u raznih slikah pokazuje. Ovaj misli, da mora svoje

Digitized by Google

plemenito tielo, u kojem je jošte plemenitiji duh, resiti svimi nakiti, pa zato natiče na se što može sjajnije odielo. Onaj opet drži, da mora svojim podrugljivim smiehom, svojim prezirnim pogledom, svojim prekidanim i presječenim govorom pokazati drugim, da nisu vriedni gledati u njegovo sjajno lice. Ovaj ako nemože drugčije, nijekati će tudje vrline, opadati i najčestitijega čovjeka. U oholici neima ništa liepa i privlačna; sve što je na njem posljedak je oholosti, sve odbija. Tko dirne u oholicu, može biti sjeguran, da ga mrzi kano svoga najljućega neprijatelja, komu će se kada tada krvavo osvetiti.

Njeka osobita vrst oholosti, koju moram spomenuti, jer jako vlada, je taština ili izpraznost. Već sama rieč izpraznost ili taština *) svjedoči, da je u tašta prazna glava. Izpraznim zovemo onoga, koji na stvar posve ništetnu veliku važnost stavlja, kano da će njom steći priznanje. Tašte su više ženske nego mužki, i to mlade; jer starost nehaje za izpraznost. Podji u družtvo, pak se čudi ženskoj taštini. Ova misli, da su joj zlatovlase vile saplele kosu na glavi, zato neprestano drma glavom i zabacuje kosom, samo da svakomu na njezinih vlasih oči zapnu; ona scieni, da su joj zubi niz bisera iz dna mora povadjena, zato nemožeš s njom deset riečih govoriti, da se nenasmije, da joj vidiš blago; ova drži, da ima majušne ručice ko angjelak, zato će uviek i ondje gdje ni najmanje netreba njimi kretati i lamati, samo da poželiš liepu joj ručicu svojoj stisnuti.

(Svršetak sliedi.)

Nješto ob uzgoju djece u izobraženih državah povećih gradovih.

(Svršetak.)

Ali gledji, žalibože čuda toga opažamo kod razumna stvora čovjeka. U najnovije doba zavladao je taj običaj, osobito u povećih gradovih, djecu čim se narode povjeravati tudjoj skrbi i njegi

*) To isto znači: grčki κενοδοξία (κενος=prazan); latinski vanitas, njemački Eitelkeit = тщеть.

Digitized by Google

na široko i daleko. A kakovim to plodom rodi, znamo sami predobro?! Takovi roditelji bivaju neposredni ubojice svoga ploda, te si kaljaju dušu velikim griehom, griehom ubojstva vlastitoga svoga čeda. Nekažem, da nije iznimke ovdje ili ondje, gdje bi u istinu tako slaba majka bila, te bi prinukana bila svoje čedašce dadilji povjeriti. — Medjutim koliko jih imade, koje u tom baš njeku civilizaciju polažu.

Ogledajmo se samo po Francuzkoj a napose po samom Parizu, koji inim gradovom prednjači u izobraženosti, što tuj biva s novorodjenom dječicom. Netom, što se narodi, povjeravaju roditelji svoje čedance nepoznatoj osobi, da mu bude i otac i majka, dok ponaraste. Na godinu se preko 20 tisućah ovakovih novorodjenacah u samom Parizu povjerava dadiljam i odgojiteljicam izvanjskim, od kojih jedva jedvice pet tisućah vraćaju se u naručje svojih roditeljah, bivaju bo preranom žrtvom glada, nepazljivosti itd. zlosretnih ovakovih dadiljah.

Tko da se nesnebiva kad ovo uzčuje? Zar živimo u doba pogansko ili kršćansko?

Nije to nikakova izmišljotina, već živa istina, koju bielodano dokazuje sama štatistika. U novije doba potaknuo je to pitanje dr. Monod na akademiji lječničtva u Parizu, da se pobližje i jasnije u pretres uzme ovo pitanje. Čujmo jošte vješta i izkusna dr. Brocharda, što on veli o toj stvari, koji već 18 god. nadzira i upravlja zavodom primaljah u Parizu: *„Dvojim, da je u samoj Kini, gdje se očito djeca izvrgavaju i ubijaju, koju pronadju za suvišnu, toliko ubojstvah novorodjenacah počinjeno, koliko po njekih Departement-ih (okružjih) i u glavnom gradu Parizu izobražene Francezke.“*

Dapače isti dr. Brochard napominje dva Departement-a, gdje sva djeca, osim male iznimke, umiru. —

Doista velike sramote za kršćanske roditelje, koji tako rade. Zar nevide jasno, da svoje diete očitoj pogibelji i smrti izvrgavaju? Ima primjerah, kako novine pišu, gdje se slučilo, ne jedanput nego više putah, baš u samom Parizu, da je majka posvema tudje diete iz dojišta dobila, budući ga je dadilja i nehotice promienila, neznajuć pravo razlikovati diete od djeteta. Ima jih bo i takovih, koje imadu po petero šestero djece na skrbi, dakako uz

Digitized by Google

dobru plaću, premda siromašno djetešce nuz to gladuje, prostom kašom i juhom se gnjavi u najvećoj nečistoći.

Pače veli sam Chevalier na akademiji parižkoj, da on poznaje njeku žensku, koja preuze na obskrbu sedmero novorodjenacah, neimajuć upravo ničesa, odkuda bi jih uzdržavala.

Kako se pomnaža ota pošast dokazom nam je glasoviti profesor Donnè, kaže bo, da je od god. 1846 u samom Parizu i u u okružju njegovom do 300.000 novorodjenacah na takav način poumrlo.

Doista velike žrtve, koju samo izvanredna kakova bitka ili kratelj proizvesti može. Kako će jadnjaci takovi roditelji jednoć pred Bogom kano ubojice vlastitoga si čeda odgovarati? Sjegurno nemože čovjek mukom mimoići, kada što slična uzčita u novinah; a što još više, kada vidi, da se i u nas mnogi roditelji barem u gradovih i trgovištih povadjaju za sličnimi ljudmi, držeć za pasji njeki „Bon' ton'" djecu izza poroda uručivati nepoznanim osobam.

Uzimaju često za svoju djecu dadilje i takove matere, koje nisu inače zdrave na tielu i kriepke, pa stavimo da i jesu, to sjegurno nijedna nemože niti neće uz svu svoju plaću nadomjestiti materinje njege. Takove su doista riedke, slične bieloj vrani medju nebrojenimi crnimi, ili kako stari rekoše: *„Rara avis in terris, nigro simillima cygno."*

Zar nemisli takova majka, koja tako radi, da tom nemarnošću s drugom dieli najsvetije svoje pravo, pravo materinstva? Grieši ne samo proti djetetu, buduć ga u njegovoj slaboći i nemoći drugoj predaje, već i proti naravi i proti Bogu, koji je tu zadaću dao.

U Genezi n. pr. 3 r. 16 reče g. Bog Evi: *„Tebi ću mnogo muke zadati, kada zatrudniš s mukami ćeš djecu radjati i odgajati."*

Nisu li indi kazne i ukora vriedni oni roditelji, koji si za odgojivanje svoga čeljadeta upravo ni malo glavu netaru, pače ju neposredno na fini način ubijaju? A što je tomu krivo, nego, kako rekoh, duh vremena, mlitavost u vjeri kršćanskoj, boj proti naravi. — Isus dozivlje k sebi malene tvrdeć, da je njihovo kraljestvo božje, a proklinje svakoga, koji bi jednoga od ovako maljušne dječice, budi na kakav mu drago način izopačio. A u II. knjizi Mojsije 2. 9 čitam: *„Uzmi ovo čedo i odhrani mi ga, a ja*

Digitized by Google

ću ti već platiti.“ Ovako reče ponosita kćer Faraunova, našav malenoga Mojsiju plovućega po rieki Nilu, te ga predade ženi egypčanki na uzgoj, a pošto bi ponarasao i posinila ga.

Doista sadašnje doba zaboraviše kršćanski roditelji na svoje plemenite dužnosti prama djeci, odtuda izvire toliko nehajstvo u odgojivanju.

Mislim, da sam ovim dosta jasno spomenuo biedu i užas nedužne dječice istom porodjene, koju rodjene majke umah izza poroda otudje, dajuć ju tudjoj majci. Premda bi mogao i jošte koju prozboriti o nedužnoj sirotčadi, kako ona oskudjeva glede hrane, zraka, topline i čistoće u kućah nevještih dadiljah, medjutim ostavljam to zrielu rasudu pojedina. „*Mudru i jedno oko dosta.*“

Glavna mi bijaše misao pri sastavljanju ovih redakah, da saobćim golemu štetu, koju pati čovječanstvo u gubitku nedužne dječice. — Vriedno je dakle, da se tomu zlu jedared doskoči, da se višeputah roditelji opomenu i sjete svojih dužnostih prama svojoj djeci.

Neplašmo se one izreke:

„Curando fieri quaedam majora videmus
Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.“

Ali neka jih: *„Živo bo slovo božje, je uspješnije i oštrije od svakoga mača dvorezca, re'ući dušu i duh, kosti i moždinu“* kamo li neće uzdrmati čuvstvi roditeljah, kad jim čovjek predoči onu ljubav, kojom valja da gore grudi materinje i otčeve prama svom čedancu, koje jim može biti danas sutra na čast i ponos, a domovini na korist. Neka sami umah izza poroda uzgajaju svoje mezimče, neka sade u srdca djetinja za rana poput Isusa liljan čistoće, ružu ljubavi i ljubičicu poniznosti. A njihovu plemenitu i uzoritu uzgoju doskočit će uspješnim djelovanjem u svoje vrieme crkva i škola.

I. K. K.

Nješta ob ulomcih.

Dobismo više prijateljskih poslanicah, u kojih se izražavaju želje, da bi se u „Napredku“ potanje razjasnila narav ulomakah i njihovo tu i tamo mnogomu nejasno računanje. Tomu drage

Digitized by Google

volje zadovoljavamo; nu, da bude sve podpunije i razumljivije, začinjemo cielim tumačem: „o svojstvu brojevah," što ga napisao I. Balcar, u svojem „obćem računaru".

O svojstvu brojevah.

I.

Brojevi su bud složeni, bud osnovni. Složeni su oni, što se mogu u svoje umnoženike (faktore) razložiti; tako n. pr. $12 = 4 \times 3$; $28 = 4 \times 7$; $32 = 8 \times 4$ itd. Oni pako, što neimaju ovoga svojstva, zovu se osnovni, a takovi su n. pr. 1. 2. 3. 7. 11. 13. 17. 19. 23. 29. 31. 37. 71. 43. 47. 59 itd.

Razdielimo li njekoji složen broj jednim njegovih umnoženikah, nepreostaje ništa, a veli se: djelivi broj jest djeliteljem si savršeno djeliv; sámo dieljenje jest djelilo a djelitelj, što se u djelivomu ili djelilu bez ostatka nahodi, jest njegova mjera ili mjerilo. N. pr. broj 424 dieli se bez ostatka, recimo, 8mi, jerbo je $424 : 8 = 53$; broj dakle 8 jest mjerilo broju 424.

II.

Brojevi 16. 24. 32. 40. 48 svi su djeliteljni 8mi; s toga upravo jest 8 mjerilo za sve, za cielo ono družtvo; dakle, ova mjera jest obća ili družtvena za sve one brojeve. Nu, osim broja 8 nahode se bez ostatka u rečenih brojevih i 2 i 4, dakle, i ovo su jim družtvene mjere; imamo dakle sada 2. 4. 8. kao skupne mjere za brojeve 16. 24. 32. 40. 48.

Većji broj od 8 nenalazi se bez ostatka u svih rečenih brojevih, pak, jerbo je 8 medju svimi skupnimi mjerami najvećji, zove se: najvećja družtvena, skupna, zajednička mjera.

III.

Neimaju dva ili više brojevah skupnu mjeru, kao n. pr. 4. 9. 15. zovu se osnovni, stegnuti brojevi, za razliku od onih, što se nemogu razložiti u svoje umnoženike, već se samo jedinicom i sami sobom diele, i u pravom smislu osnovni zovu.

IV.

1) Brojevi n. pr. 6. 9. 12. 15. 18. 21. 24. 27. jesu trima djelivi, inače da reknemo, 3 jest jim skupna mjera. Ako li jih sbrojimo, to jim je svota 132, najme broj, što se opet trima bez ostatka dieli; s toga i stalno pravilo: ima li više brojevah skupnu mjeru, to jim je i sbroj t. j. svota istom mjerom djeliva.

Digitized by Google

2) Broja n. pr. 24 i 36 djeliva su šestimi. Oduzmi od 36 broj 24, ostane 12, a ovaj jest takodjer šestimi djeliv. S toga opet stalna pravila:
imaju li dva broja skupnu mjeru, i njihov ostatak jest djeliv istom mjerom.

3) Množenje jest skraćeno sbrajanje. Jerbo je $9 \times 4 = 36$ inače rečeno, jerbo umnoženo (produkt) nije ništa drugo, van sbroj jednakih sbrojenacah (postah): to mora da bude svako umnoženo djelivo onim brojem, kojim je i pojedini sbrojenac. Broj 9 jest djeliv trima, s toga i $9 \times 4 = 36$ takodjer trima. Nepreostane li kod dieljenja dvajuh brojah ništa, to jest manji broj mjerom većemu, n. pr. $12 : 4 = 3$.

Preostane li šta, pak je li se onaj ostatak nalazi u djelitelju bez ostatka, to se ujedno i u djelivomu (dividend) nalazi. t. j. takov ostatak jest skupnom mjerom djelitelju i djelivomu. N. p. $\frac{39}{3} : 9 = 4$ Ovdje jest ostatak 3, koji se u djelitelju 9 nalazi bez ostatka, dakle i u djelivomu 39; jer, ako se 3 u 9 nahodi, to se mora i u $9 \times 4 = 36$, a to bez ostatka. Ali ostatak 3, nahodi se i sam u sebi; dakle i u $36 + 3 = 39$.

4) Imaju li ostatak i djelitelj skupnu mjeru, onda jest i djelivo istom mjerom djeliteljno; n. pr. $\frac{69}{9} : 12 = 5$. Ovdje imaju ostatak 9 i djelitelj 12 skupnu mjeru 3; s toga mora se broj 3 i u 69 bez ostatka nahoditi; po tom jest broj 3 skupna mjera brojem 9. 12. 69. Naopak: imaju li djelivi i djelitelj skupnu mjeru, to mora da bude i ostatak skupnom mjerom djeliteljan. N. pr. 64 i 12 imaju skupnu mjeru 4; s toga dieli se i ostatak 4mi.

$\frac{64}{4} : 12 = 5$, isto tako: $\frac{78}{6} : 9 = 8$ (skupna mjera 3).

Najveća skupna mjera.

Imaju li broja 64 i 24 skupnu mjeru?

Jer se 24 u 64 nenahodi bez ostatka. to (uz točku 3) nemože da bude 24 skupnom mjerom obadvama brojima. A koliki jim jest ostatak?

Digitized by Google

1) $64 : 24 = 2$
$\underline{48}$
16

Da se sada ostatak 16 nahodi na vlas u 24, to jest u djelitelju, to bi se morao nahoditi i u djelivomu 64, te bi bile skupna mjera u istinu 16; — nu

2) $24 : 16 = 1$
$\underline{16}$
$=8$

t. j. razdjelivši prijašnji djelitelj 24. ostatkom 16. vidimo, da je preostalo 8, koji broj ima svojstvo, da se nalazi u 16 bez ostatka; s toga mora se nalaziti bez ostatka i u 24. U dieljenju pod 1) jest 16 ostatak a 24 djelitelj. Pak znademo već, imaju li ostatak i djelitelj skupnu mjeru, to mora da bude i djelivo istom mjerom razdjelivo; s toga upravo treba da se broj 8 i u 64 bez ostatka nalazi. Ako li je istina, da se 8 u 24 i u 64 nahodi, dakle jest skupna najveća mjera za obadva broja.

I. $\underline{64} : 24 = 2$ (16)
II. $\underline{24} : 16 = 1$ (8)
III. $\underline{16} : 8 = 2$ (==)

Sastavimo li si najme ova dieljenja, vidimo, kako valja da tražimo skupnu mjeru. Dielimo veći broj manjim, opet djelitelj ostatkom, ovaj opet drugim ostatkom itd. a zadnji djelitelj, (pravo reći, prijašnji ostatak) jest skupna mjera.

A je li ova skupna mjera ujedna i najveća? Da nije broj 8 najveća mjera, morao bi se drugi njekoji, recimo n. pr. broj N. u brojima 64 i 24 nalaziti, a opet ostatak 16. morao bi se tim br. N. dieliti bez ostatka. Pak da su broja 24 i 16 razdjeljiva br. N. to bi morao biti i ostatak 8 istim brojem djeliv; a to nemože da bude, jer se veći br. (t. j. kao ciela) u manjem nenalazi. Zato upravo jest broj 8. ujedno najveća skupna mjera.

(Tražite skupnu mjeru brojem: 28 : 8, pak: 323 : 289!)

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Biblija.

(Napisao francezki Fénélon.)

U svojoj naivnosti, živahnosti i veličanstvenosti nadkriljuje sv. pismo sve grčke i rimske pisce. Omir se nikada neošinu do one visine, što no prišti iz Mojsinijih slavopojkah, naročito pako iz posljednje, što ju morao svaki Izrajelićanah na izust znati. — Grčka ili rimska oda nikada se nepopê do one uzvisitosti psalamah, što je n. pr. onaj, koji ovako začinje: „reče gospod, bog bogovah“: i netom se stvori zemlja; jer nadkriljuje svaku čovječju maštu. Niti je Omir, niti ikoji drugi pjesnik dostignuo ikada Isaiju, opisavšega veličanstvo boga stvoritelja, prema komu su: „kraljevstva ovoga svieta ništa drugo, van sićušan prašak, a vas silni sviet ništa, van čadorac, što ga danas razapinje a sutra ruši.“ — Tu nam razvija prorok milinu i nježnost pastirskih pjesamah u smijućih se slikah mira; tamo opet maša se neizmiernih visinah, ostavljajuć sva i sve duboko pod sobom. A šta bi se i moglo u siedoj starini prispodobiti nježnomu Jeremiji, gdje-no cvili nad nesrećom svojega naroda tamo u Nahumu, predvidjajuć duhom si propast krasne Ninive, — i motreć ju — eno na! razorenu silom neizbrojne vojske? — — —

U istinu, pričinja ti se, da i sam vidiš onu vojsku; da čuješ zvek, klepet, štropot oružja i kolah. — Sve je to tako opisano, da živahno uzpiruje maštu i daleko nadkriljuje Omira. Čitajte takodjer Daniela, gdje navještuje Baltazaru osvetu boga, spremnoga da ga uništi: pak si onda nadjite u najizvrstnijih izvorih pjesmah staroga vieka, koje bi se mogle s ovom uzporediti. M. F.

Bili mogla pučka učionica pripomoći unapredjenje materialnoga blagostanja našega naroda?

Kadgod pogledam na poljodjelstvo, obrtnost, zanate, promet i trgovinu našega naroda, pada mi na um gore stavljeno pitanje. Naš je narod malo ne u svem tom zaostao iza drugih. Polje se u nas ponajviše još obdjelava onako, kako su ga naši stari prije 50 i 100 godinah obdjelavali, te se proizvodi još i manje plodovah nego njekoč, jerbo je zemlja većom stranom uparložena i oslabila sa poljodjelske nevještine i sa nenastojanja o valjanoj gnojitbi i

Digitized by Google

sa kukavnog obdjelavanja samoga; a njekoč je štibra bila pet putih manja, nego sada, pa odkuda ju smoći, ako su i poljski proizvodi kao i obrtnički poskočili u cieni. Veća strana našega naroda živi s poljodjelstva. Pogledajmo tu stranu naroda. Većom je stranom puka sirotinja, većom stranom stradava skoro svake godine sa nedostatka poljskih plodovah. Tko se nesjeća one nevolje, koja vladàše u Banatu plodnom prije dvie godine, kad je moralo mnogo poljodjelskih obiteljih s oskudice i nedostatka žita razići se listom po svietu s trbuhom za kruhom; a čujem već nekoliko godinah, kako u Sriemu i Slavoniji i po cieloj skoro vojničkoj Krajini poljodjelci moraju kupovati žito prodavajuć i posljednju stoku, vola iz jarma, muzaru kravu i konja iz homuta.*) To je zaista žalostno stanje, komu valja doskočiti, a to će se moći samo valjanim, urednim i umnim obdjelavanjem polja i radikalnim poboljšanjem našega ratarstva. Zemlja je po našoj domovini većom stranom plodna, i umnim obdjelavanjem i racionalnim ratarstvom dalo bi se 5—6 do 10 putih više proizvadjati, kad bi se uz to sve struke poljskoga i domaćega gospodarstva poboljšale.

Stočarstvo u nas je loše u svakom obziru. Poljodjelac bi morao bolje skrbiti za marvinsku hranu, te sijati djeteljinu, grahoricu i druge vrsti trave; morao bi nastojati oko oplemenjenja pasminah, te negledati toliko na kolikoću, koliko na kakvoću. Četiri valjana vola, dvie čestite muzare i dva pouzdana konja sa dobrom pripašom više vriede, nego osam kukavnih volićah. pet šest tobožnjih muzarah kravicah i ciela hergela konjskih ragah i kljusetinah.

Obrtnost našega naroda treba još puno razvitka; zanati su u izvornom, surovom stanju ponajviše, pri svakom vidi se samoukost, a kakvoj umjetnosti pravoj ili tekničku znanju ni traga neima. I one struke gospodarstva, koje su najužje skopčane sa poljodjelstvom, kao vrtlarstvo, voćarstvo, pčelarssvo, odgojivanje svilacah, sijanje i obdjelivanje lana, kudjelje i konoplje, i to je sve u nas u lošu stanju. Vinogradarstvo još treba puno truda i umna gospodarenja, dok naša vina steku glas za svjetsku trgovinu, a da su za to sposobna, osvjedočeni smo našom prvom izložbom u Zagrebu god. 1864.

Promet i trgovina u onom su stanju, u kome mogu biti uslied svega, što sam dosad u kratko reko.

Kad sve to pregledamo i o svem u obće i o svakoj struci napose dobro promozgamo i promislimo, moramo priznati, da baš nije sve loše i najlošje, što je naše; ali s obzirom na masu našega naroda seljačkoga mora se reći, daleko smo od cilja, daleko za-

*) Homut, zahomutati, hom, ham jošte i danas živu; a u starinah piše se „хомоутъ“ = jugum = igo = jarmo. (Ured.)

Digitized by Google

ostali iza drugih narodah. Uzrok je tomu najglavniji neukost i nevještina naših seljanah, a koji su ovoj uzroci, to ćemo zasad ostaviti na stranu- Ovih ima puno važnih, poradi kojih sveobća prosvjeta i naobraženost našega naroda još se nije počela onako razvijati, kako će onda, kad nestane zapriekah.

Zaduća pučke učionice i u tom se sastoji pripomagati unapredjenje materialnog blagostanja naroda. Učionica pučka i dužna je i može to činiti. Naše pučko školničtvo liepo se je razvilo ovo zadnjih 20 godinah. Učitelji su sada ponajviše ljudi dobro pripravljeni i vješti u svom poslu. Mnogi su i prilično plaćeni, premda bi bilo želiti, da se njihovo stanje u obće i glede na plaću i na položenje u državnom i gradjanskom družtvu kao i osiguranje njihove budućnosti konačno uredi. Ovim pučkim učiteljem valjalo bi predati u ruke, da u sporazumljenju sa obćinskimi vlastmi i duhovnim i svjetovnim poglavarstvom izrade novi školski sustav za pučke učione, u kom bi se sustavu glede teoretičnog i praktičnog naučanja uzeo obzir na to, kako bi mogla pučka učionica pripomoći unapredjenje materialnog blagostanja naroda; kako bi pučka učionica mogla od svoje strane promaći poljodjelstvo i sve struke poljskoga i domaćega gospodarstva a uz mjestne okolnosti unaprediti obrtnost, zanate, promet i trgovinu. To je tako važno životno pitanje za naš narod, da zaslužuje uvaženje svih faktorah pučke učionice, svih vlastih duhovnih i svjetovnih i cieloga našega naroda. Nješto se mora u tom obziru skoro učiniti, ako smo rada doskočiti velikoj nevolji, koja nam narod kao mora pritiska i sa materialnom oskudicom i svaki duševni napredak prieči i obustavlja.

Za sada evo vom samo zrnca o tom a uznastojati ću, da mi što prije proklije. Plod jest u rukuh svih nas.

U Zemunu 8. Travnja 1867.

Mijat Stojanović.

Dopisi.

Učiteljište u Arbanasih.

Nečudite se, molim Vas, besjedi „Arbanasi!“ Nebacajte se duhom medju turske Arbanase, već medju pitome, čiste i sgoljne dalmatinske Hrvate, u kojih krilu eno nam trećega narodnoga učiteljišta u gradjanskoj našoj domovini.

U Arbanasih, selu najme tako na talijansku milju od Zadra odaljenu, otvorio se ove školske godine u pravom smislu rieči zavod, t. j. odgojilište, pod jednim te istim krovom, pripravnikah učiteljskih za pučke učione u posestrimi nam Dalmaciji. Što je pitomacah u zavodu, svi domala dobivaju hranu, stan, pralo,

Digitized by Google

stranom i haljinah i sva potrebita. Ima jih u sve 13 nutarnjih a 3 vanjska, a ova trojica, buduć su grčko-istočne vjere, uslied želje svojega vladike jesu van zavoda, a u nutar dolaze samo na obučavanje. Razumio sam, da je od ono njih šestnaest samo jedan o svom trošku a to s razloga, što nije za ovu godinu dotjecalo glavnice. Na glavu udarilo se po 16 for. troška mjesečnoga, nu uzmi sada lječnika, ljekarije i ostale nepredvidjene troškove, to se hoće i više za svakoga. Ove godine odmjerila se u sve svota od 3000 for. pak se misli, da će ponješta i preostati, šta, ako bude, kani se za onaj višak dozvoljom više vlasti nabaviti najnuždnijih učilah za zornu obuku, jer u toj struci, osim liepih šestnaest zemljovidah, što-no prispješe upravo onda, kada se ja tamo pridesih — a to je bilo 5. o. mj. — upravo ničesa nisam vidjeo. (Eno gledji! Arbanasi već sada imaju 16 liepih ovećih zemljovidah u učiteljištu, a Zagrebčani samo 5 velikih i 2 mala; dá — ali uz to 1 toplomjer, 1 pokvaren tlakomjer, 1 maljušni magnet, 5 knjigah slikah za živinstvo i bilinstvo, malu sbirku rudah i oveliku ljušturah. Divne li razluke, je li da? Ured.)

Zavodu jest glava umna, vriedna i čista naša duša g. Stipan Buzolić, ali ujedno jest i učiteljem uz druga si, koji je ujedno i štediša t. j. oeconomus. Nauča se sve samo hrvatskim jezikom a talijanski se uči samo kanoti predmet u ćednu po koji sat. Učiteljište, obzirom na nauk dieli se u dva razreda; stariji jest za pripravnike u pravom smislu; nakon godine danah prave ovi ispit, pak ako li ga polože dobrim uspjehom, podiele im se svjedočbe za učitelja to u selu, to u varošu oli gradu. Naravna jest, da se uz i najljepšu umnu vještinu mjeri mladenac i ćudorednim ponašanjem, što je i pravo i treba da bude; jer u istinu i po duši da reknemo: voljim gledati u školi učitelja tutića, ali pri tom čestita u svem, nego li veleduha, ali uz to protuhu i vucibatinu. (Ova valja za svaki stalež; jer blažena zemlja, kojom prolažalo dvanaest blagoviestnikah, dvanaest čistih angjelah; takovi bo, buduć pravi jaganci, savladaše sviet, prenapunjen samimi vukovi; takovi, i nikoji drugi bez batine i bez oružja kadri su posatrti, posalomiti sve što je krivo, što hudobno, što tudje. Uredničtvo.) Ako li je uspjeh samo priličan, podieli jim se svjedočba samo za podučitelja, te nakon opredieljena roka mogu se opet podvrći ispitu za pravoga učitelja.

Nižji razred, rekao bih, u koliko na brzu ruku shvatih, nije van priprava višjemu; s toga ostaju gojenci u njem godinu, dvie, tri, dokle se god neusposobe za višji. U porabi nepazi se u obće na godine pitomacah, jer jih ima u nižjem razredu od 12 pa do 16, a u višjem od 18 pa do 21 godine. — Ovi nižjega razreda većom stranom učili su samo četiri razreda početnih učionah, do-

Digitized by Google

čim oni višjega, izučiše po 3—5 i po šest latinskih školah i to u vriednih naših i dično poznatih fratarah u Sinju. Uz nižji razred stoji i pučka trogodišnja učiona, u koju dolaze arbanska djećica; dosada neima je preko 20, a ova učiona ujedno služi za vježbalište ondješnjim pripravnikom.

Valja, da Vam i to napomenem, da jest uz zavodnu sgradu i vrtalj ali gol golcat za poljsko obradjivanje; u to ime opredieljena je visokom domaćom vladom stanovita svota novacah a već se ponasadilo uzduž, poprieko i sredinom mnogo pitomih voćakah, iz Trsta dobavljenih i posijalo razna sjemenja, što je jurve i poponiklo. Voćke se sve poprimile a već sada i procvale; ovih danah posadit ćemo i pamučnjaka. Sgrada sama i vrtao veoma su na liepom položaju, košto rekoh na talijansku milju od Zadra uz morje naspram zadarskim otokom.

Da Vam je vidjeti mjestance samo a zovu ga i zadarskim prigradjem, zaista biste u glas morali podviknuti: „Sretne mladeži, kojoj je sudjeno u tihoj tišini, u sredini nepokvarenoga si puka, dà u svetoj svetinji, daleko od halabuke gradske, daleko od kuge varoške pripravljati se za sveto svoje zvanje, za stališ učiteljski, koji se sve do danas neuvažava i necieni onako, bako bi se u istinu morao.

Ova sam Vam za Vaš list na brzu ruku nacrtao u samih Arbanasih, a što nisam u opisu i obsežniji, uzrok je taj, što me vanredno pozvalo u srdce Dalmacije, gdje ću i podulje boraviti. Nješto se i ovdje misli ob učiteljskoj „Zadrugi“, poput tamo vaše, nu potanje nisam čuo. Jesam Vaš iskreni

Svojković.

Viestnik.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

G. Brtak Mato, Klaić Franjo, svaki po 3 st.; Zagozda Stjepan 1 st. 50 n.; polugodišnje kamate 248 st. 88 nč.

U Zagrebu dne 13. Travnja 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 9. U Zagrebu, 1. Svibnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Oholost.

Dušoslovna crta.

(Svršetak.)

Taština vlada mnogo više u svietu nego oholost; jer da bude tko ohol, mora imati razlog, da se nad druge diže, mora imati koju priednost, koje neima svatko te koju precienjuje: a da bude izprazan netreba mu ništa riedka; i onakovo svojstvo, koje drugi necieni ni malo, može pobuditi taštinu. Riedko ćemo naći u prostom svietu koga u istinu ohola; al ćemo ondje naći dosta taštih ženskinjah. Al mi ipak volimo čovjeka izprazna nego ohola, jer oholica u svojoj nadutosti neće ni da liepim okom na drugoga gledne, dočim se izprazni mladić pred svakim uvija i previja, nikomu nečini žao.

Taština je obično spojena sa željom, da se drugomu dopane, pa budući da se mlada doba, osobito djevojke, (koje se tim više ponose, čim jim se više mladićah klanja), traže dopasti drugomu, zato su redovito i tašte. S toga neudaraj ciene djevojci samo po tom, je li oči pred se oborila il jih kad kad i sa zemlje diže; jer mnoga neponiče očima zato, da joj nestrigu na okolo, već da bude zanimivija i čarnija; nego pazi i na to, je li odjevena kako dolikuje djevojci iz njezina kruga, pa nećeš tako lasno u sudu pogriešiti. Iz želje, dopasti se drugomu, radja se ljubomornost, koja sjedi u ludoj glavi i leži u pustu srdcu. Ljubomor je crna slutnja, da je koga iztisnuo

Digitized by Google

drugi iz srdca, gdje je rado boravio. Odavle se vidi, da samo onoga mori ljubav, koji je osvjedočen, da u njem neima vriednosti, radi koje bi ga i nadalje volila obljubljena osoba. Zato nećeš se namjeriti nigdje na vrlu i kriepostnu, a uz to pametnu ženu, koja bi bila ljubomorna, dočim koje kakove namiguše uviek i uviek ljubav kine. Jao si ga njihovim mužem!

Ali koji je razlog oholosti, na koju mrzi svako pošteno srdce? Narav samo sobom nije nuždno ohola; jer bi po tom svi ljudi bili oholi, mora joj dakle biti drugi razlog. Prije svega navodi na oholost kriva uzobraza, koja ubija mladiću takove misli u mozag, koje hrane već za mlada zavrieženo precienjivanja sama sebe i preziranje drugih. Ludo dakle rade roditelji višega kruga, koji zapoviedaju sluzi i služkinji, da se klanja djetetu, koje je istom prohodalo. Ludo rade, ako na svaki krik djeteta paze, a možda i izgrde i izbiju slugu radi njega, premda nije sluga kriv, što je diete stalo zjati. Takovo će diete, čim osili i sámo dizati ruku na služinčad; kada u školu dodje htjeti će svim učenikom zapoviedati i tako će se iz njega sve korak za korak razviti naprasita oholica. Dalnji je razlog, koji čini oholicu, pohvala i slava rano stečena a na zlo upravljena. Tako je više putih učitelj nehotice kriv, da mu postane učenik ohol. Zato velim, da nikada nevalja kojega učenika osobito hvaliti, kano da je on sve ostale u svem nadvisio; jer bi to moglo biti lasno povodom, te bi se mladić uzoholio. To su dva glavna razloga oholosti, kojim valja pribrojiti i ustroj tiela.

Oholosti se opire poniznost, koja netraži priznanja, kojega nije vriedna. Čovjek ponizan neima samo svoje vrline i tudje nedostatke pred očima, već on pazi i na svoju slabu stranu, a ni drugim netaji njihove vriednosti. Da tko bude ponizan nipošto se nezahtieva, da nepazi na sud ljudih i da nenastoji biti hvalen, nego se zahtieva, da netraži onoga, čega nije vriedan, i da dade drugomu, što ga pravedno ide. Zato nam je čovjek ponizan mio te mi rado previdimo njegove grieške, znajuć, da on i naše krije.

Dušoslovi, koji nikada u svojih tražnjah nemiruju, nastojali su naći, koje je glavno svojstvo čitavih narodah u ovom il onom krugu. Zato su morali pomnim i bezpristranim okom pratiti njihovu poviest od početka jim pa do dana današnjega, osvrtajuć se osobito na takove čine, u kojih je djelovao cieli narod i na prve jim muževe. Po

Digitized by Google

tom su pronašli, da je Englez odvažan i ohol; Francez nemiran i tašt, Niemac nadut. A Slavjanin? Velim, da je ponosan. Slavjanin se ponosi svojim plemenitim srdcem, svojim bistrim umom i svojom krepkom desnicom. Nismo mi oholi, toga nam nereci nitko; jer se nedižemo nepravedno nad druge, zatuviv si u glavu, da smo predniji; al ponosni jesmo, pa se imamo zašto i ponositi. Da smo glave bistre, zasvjedočiše već prije tri i četiri vieka naši Dubravčani, kojim je ljepše sunce sjalo nego ostalim Slavjanom na jugu te kojim zabilježi slavna imena poviest svih znanostih u svoje pametnice knjige; da u nami teče vruća krv, koja, kako naš Gundulić pjeva:

Medju kopja medju mače
Kroz led teče i kroz vodu,
I u oganj živi skače
U slobodi za slobodu.

Osman pjev. II. kit. 112.

Da smo, velim, hrabri i junački, svjedoče svi narodi, kojih se je naša sablja taknula; a da smo srdca dobra i plemenita, mora izpovjediti svaki tudjin, koji je u našoj sriedi boravio, nije li mu crna nezahvalnost zevezala usta. Al se mi jošte nečim ponosimo. Ponosimo se našim nježnim spolom; i to ne toliko zato, što su nam Slavjanke lica biela i rumena, čela vedra i poštena, struka pako vilinskoga te bismo se morali diviti s našim starim i vrlim Š. Minčetićem:

Tko zlatom oprede kosice na glavi
Ovojzi ka grede jak — angjelak u slavi!

Raz. pj. XIII.

nego zato, što jim u grudiuh bije srdce pobožno i domoljubno. Našinka, nije li zakužena tudjinstvom, s domovinom se raduje a s domovinom plače. Ona žrtvuje rado sve za dom svoj: sina jedinoga, muža ljubljenoga, dà i sama je spremna, pripasati o bedricu sablju, da nasrne na dušmanina kletoga. Tko da se njom neponosi! Al je Slavjanka i pobožna. Kano djevojka čuva cviet nevinosti kano dušu svoju, bježi družtva nečedna, najradje je uz majku svoju, a kada joj je na javu poči, čedno gleda pred se; jer veli:

Nisam vila, da zbijam oblaka
Već djevojka, da gledam preda se.

Vuk. nar. pj. I., 599.

*

Digitized by Google

Kano majka nedaje sinka od prsiuh svojih, već ga svojim mliekom doji, svojim duhom hrani. I tako se sinak na srdcu materinu zadahne duhom pobožnim, koji ljubi nad sve boga i dom te uzbuja u mladića vrla i kriepostna. Nije li dakle vriedna, da se njom ponosimo? E, da su nam sve takove!

I tim sam završio, što sam mislio reći ob oholosti. Samo ću jošte navesti rieči pravoga apostola, da potvrdi ono, što sam ja rekao. On veli, opominjuć u svojoj poslanici na poniznost, kano razlog svojim riečim: „Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.“ *) I Petr. 5, 5. Tako i jest. — r.

Nješta ob ulomcih.

(Dalje.)

Djelivost brojevah.

I.

Imade stanovitih biljegah, s kojih se može u prvi mah saznati, može li se koji broj drugim bez ostatka razdieliti ili ne. Jer nam poznanje ovih biljegah osobito pripomaže i pospješuje dielenje, s toga treba, da se znade i pamti:

1. Svaki broj jest djeliv jedinicom i sam sobom.

Zamienimo li u brojevih 41, 653, 475, 1237, 42759, njihove jedinice brojevi 2. 4, 6, 8, 0, čim bismo imali brojeve: 42, 654, 476, 1238, 42750, to su sada ovi brojevi djelivi dvama. Jedinica dakle odlučuje, može li se broj dvama bez ostatka razdieliti, a znamo i to, da je svaka desetica i svako njezino umnoženo dvama djelivo; s toga se upravo veli:

2. Svi brojevi, imajući u mjestu jedinicah 2, 4, 6, 8 ili 0, jesu djelivi dvama; nu, jerbo se ovi brojevi zovu podvojni t. j. parni a ostali lihi t. j. neparni, dakle možemo i ovo izreći:

Svi podvojni brojevi jesu djelivi dvama.

Sto jest djelivo četirima, $100 : 4 = 25$, s toga i svako mu umnoženo n. pr. 100×4, 100×9, 100×19, itd jest četirima djelivo. Treba li saznati, jesu li brojevi n. pr. 872, 936, 7524, dje-

*) Oholim se bog opire a ponizne ljubi.

Digitized by Google

livi četirima, to odlučuju samo zadnje dvie brojke na desno, najme jedinice i desetice; ako su ove kanoti broj za se djelive, bude onda i cieli broj četirima djeliv. Jer su $72 : 4 = 18$, $36 : 4 = 9$, $24 : 4 = 6$, s toga mora da budu i cieli oni brojevi četirima djeliv. Veli se dakle:

3. Svi brojevi, kojih su jedinice i desetice (kao broj) četirima djelive, jesu takodjer istima djelivi.

Promotrimo si nadalje brojeve 587.432, 398.792, 524.864!

Uzmemo li ovih brojevah jedinice, desetice i stotice za osebni broj, da budu dakle 432, 792. 864, to opažamo, da su ovi brojevi djelivi osmimi. Jerbo je svaka tisuća osmimi djeliva bez ostatka ($1000 : 8 = 125$, prema tomu i 1000×5, 1000×10 i t. d.), dakle velimo:

4. Svi brojevi, u kojih su jedinice, desetice i stotice (kano brojevi za se) osmimi djelivi, jesu i cieli istim brojem djelivi.

Svaka desetica, svaka stotica itd. jest petimi i desetimi djeliva; s toga, ako su jedinice djelive petimi, to bude i cieli broj. U brojih 2756, 2755, 2758, 1750, 2759 jesu samo drugi i četvrti djelivi. Recimo dakle:

5. Petimi jesu oni brojevi djelivi, koji ima na jediničnom mjestu 5 ili 0; a desetimi oni, koji imaju na istom mjestu ništicu; n. pr. 680, 3950 itd.

Sbrojimo li brojke, neglededć na njihovo mjesto, n. pr. u broju 1420572, to imademo: $1 + 4 + 2 + 0 + 5 + 7 + 2 = 21$, a taj broj jest u istinu djeliv trima; isto tako broj 398724, kojega sbroj jest 33; nemanje i 424827, kojega sbroj jest 27 itd. S toga se našlo pravilo, glaseće:

6. Svi brojevi, kojih sbroj pojedinih brojakah jest djeliv trima, jesu takodjer istim brojem djelivi.

Razložimo si to što najnazornije!

$10 = 3 \times 3 + 1$ $\quad$ $1000 = 333 \times 3 + 1$

$100 = 33 \times 3 + 1$ $\quad$ $10000 = 3333 \times 3 + 1$

broj $2967 = 2000 + 900 + 60 + 7 =$

$2 \times 1000 + 9 \times 100 + 6 \times 10 + 7$ t. j. $=$

$2 (333 \times 3 + 1) + 9 (33 \times 3 + 1) + 6 (3 \times 3 + 1) + 7.$

Digitized by Google

Nu 2 (333 × 3 + 1) znači, da se mora množiti 2 i s 333 × 3 i s 1; pak ako naznačeno množenje u istinu riešimo, to dobimo: $2 \times 333 \times 3 + 2 \mid + 9 \times 33 \times 3 + 9 \mid + 6 \times 3 \times 3 + 6 \mid + 7.$

A to isto možemo si i ovako razrediti:

$$\underbrace{2 \times 333 \times 3 + 9 \times 33 \times 3 + 6 \times 3 \times 3}_{A.} \times \underbrace{+ 2 + 9 + 6 + 7.}_{B.}$$

Svaki broj nad A jest trima djeliv, jerbo jest svaki umnoženo broja 3, a isto tako mora da bude djeliv i sbroj t. j. svota brojakah nad A. Druga jest s onimi brojevi nad B. Ako je i njihov sbroj djeliv trima, košto jest ovih u broju 24, to mora da bude i cieli broj 2967.

Preporučamo, da se ovo pomnjivo prouči, jer na temelju toga izriče se i ovo:

7) Svi brojevi, u kojih sbroj pojedinih brojakah jest djeliv devetimi, jesu takodjer istim brojem djelivi.

Razložimo si i ovo što najnazornije:

$10 = 9 + 1$ $\quad$ $1000 = 999 + 1$

$100 = 99 + 1$ $\quad$ $10000 = 9999 + 1$ itd.

Broj $68427 = 60000 + 8000 + 400 + 20 + 7 =$

$= 6 \times 10000 + 8 \times 1000 + 4 \times 100 + 2 \times 10 + 7 =$

$= 6 (9999 + 1) + 8 (999 + 1) + 4 (99 + 1) + 2 (9 + 1) + 7 =$

$= 6 \times 9999 + 6 \mid + 8 \times 999 + 8 \mid + 4 \times 99 + 4 + 2 \times 9 + 2 + 7,$

ili i ovako razredjeno:

$$= \underbrace{6 \times 9999 + 8 \times 999 + 4 \times 99 + 2 \times 9}_{A.} + \underbrace{6 + 8 + 4 + 2 + 7}_{B.}$$

Svaki broj nad A jest djeliv devetimi, s toga i svota ovih brojevah. Ako je dakle svota brojevah nad B djeliva devetimi, to će biti i cieli broj 68427 istim brojem djeliv; a to rekosmo već pod točkom 7.

8. Svi dvojni (parni) brojevi, kojih sbroj pojedinih jim brojkah dieli se trima, — jesu bez ostatka djelivi šestimi. n. pr. 5496 sbrojen $= 5 + 4 + 9 + 6 = 24$, 2a broj 4 jest djeliv trima; s toga jest i 5496 djeliv šestimi; broj 878784 sbrojen $= 8 + 7 + 8 + 7 + 8 + 4 = 42$, a ovaj jest djeliv trima; s toga i broj 878784 djeliv šestimi.

Digitized by Google

Hoćemo li znati, je li broj jedanaestimi djeliv, kušajmo ovako: sbrojmo sbrojke, što su u prvom, trećem, petom, sedmom itd. mjestu, pak opet one, što su u drugom, četvrtom itd. mjestu. Od većega sbroja oduzmi manji. Ako je ostatak 0, oli broj jedanaestimi djeliv, onda je i onaj cieli broj istim brojem djeliv. N. pr. imam broj 559812; velim $2 + 8 + 5 = 15$; pak opet $1 + 9 + 5 = 15$; $15 - 15 = 0$; dakle cieli 559812 jest djeliv 11.

Nemanje broj: 8194758 jest jedanaestimi djeliv; jer

$$8 + 7 + 9 + 8 = 32$$
$$5 + 4 + 1 = 10$$

ostatak 22 jest djeliv 11imi; s toga jest i broj 8194758 istim brojem djeliv.

Jerbo jest $3 \times 4 = 12$, $3 \times 5 = 15$; $2 \times 9 = 18$, $3 \times 8 = 24$; s toga:

9. broj se dieli dvanaestimi, ako jest djeliv trima i četirima;
10. broj se dieli petnaestimi, ako jest djeliv trima i petimi;
11. broj se dieli osamnaestimi, ako jest djeliv dvama i devetimi;
12. broj se dieli dvadesetčetirima, ako jest trima i osmimi djeliv.

Neima li broj nijednoga rečenih znakovah u sebi, s toga nemoramo suditi, da je osnovni, prvobitni. Tako n. pr. brvj 289, prem nije djeliv niti dvama, trima, 4, 5, 7, 11timi, nije ipak osnovan, jer se može djeliti sedamnaestimi.

$$289 : 17 = 17$$
$$119$$
$$\equiv\equiv\equiv$$

Da se uvjerimo, je li koji broj osnovan ili nije, moramo ga dieliti osnovnimi brojevi tako dugo, dok bude sdieljeno = količnik manji, nego je djelitelj. N. pr. u broju 233 nevidimo biljegah djelivosti njegove; s toga kušam, je li taj broj osnovan ovako:

$233 : 7 = 33$; $233 : 11 = 21$; $233 : 13 = 17$; $233 : 17 = 13$

23	13	103	63
2	2	12	12

Jer je sdieljeno 13 već manje od djelitelje 17, s toga jest broj 233 osnovan broj.

Digitized by Google

Vježbe.

1) Medju brojevi: 73291; 2735678; 4538907: 4320510; koji jest djeliv dvama?

2) Sbrojiš li rečene brojeve: je li jim sbroj dvama djeliv?

3) Je li ostatak brojah 9845679 pak 8423567 dvojan ili lih (paran ili neparan)?

4) Učini s brojkah 1. 2. 3. 4. 5 8 šest brojah dvojnih a šest lihih!

5) Medju brojevi: 237616; 432728; 530664; 598728; 732132: 9987392; 69_472; 549372, koji su djelivi 4mi a koji 8mi?

6) Učini sliedeće dieljenje tako, da 1) razložiš djelitelj u njegove umnoženike (faktore), 2) da skratiš djelilo i djelitelj što većma možeš skupnimi, zajedničkimi mjerami:

2737664 : 512 =? 576768960 : 1728 =?

250150912 : 32768 =?

(Dalje sliedi.)

O vježbah u slogu u obće a ob ovom rukovodstvu napose.

Korist pismenih zadaćah u obće a sastavoslovnih napose je svestrana. Učitelji ju najbolje mogu uvažavati: jerbo su za postignuće školi opredieljene svrhe, služeć školi i životu za podlog, veoma važne. Samo ono, što je valjano uvježbano, može koristiti. Škola bez vježbanja nije škola; učivo bez naputka za nasljedovanje nije učivo. U svakom predmetu mora se početnik vježbati, ako treba da si ga sasvim prisvoji. Najbolje i najkoristnije jesu one vježbe (u pučkoj učionici), kojimi se na više predmetah ujedno svraćati i više svrhah postizati može To su vježbe sastavoslovne ili vježbe u slogu. Ne samo zato, što su mudri izrekli, da je slog ogledalo duši, da je slog svjetlonoša naobraženosti bolji, nego li je govor; već slogom možemo i najtajnije naše misli na daleko saobćiti, potomstvu ostaviti i čuvstva probuditi bolje nego li jezikom; sastavak napisan pruža bolju zgodu za promišljavanje, promatranje i svestrano rešetanje. Nu osim praktične za život koristi, jest slog vele koristan i za druge školske svrhe. Pri vježbah u slogu upućuje i uči se mladež misliti, misli

Digitized by Google

svoje valjano (logično) poredati, te ustmeno i pismeno po slovničkih pravilih izražavati. Slogom se pobudjuje, povećava i uzdržaje samodjelatnost učenička; njim se búde i bistre duševne sile, najme valjana prosuda i ocjena stvarih iz vana i iz nutra; vježbami u slogu pomaže se razvitku stvarnih znanostih; njimi se čisti i triebi ukus i jezik te dočim pri njih uho sluša, oko gleda, jezik govori — vježba se i ruka, da postane sve boljim tumačem misli, pameti i srdcu. Korist je dakle mnogostrana; nu da ju nepromašimo, treba da si odgovorimo na sljedeća pitanja: 1. kakove da budu zadaće glede sadržaja? 2. kako jih treba zadavati i 3. na što treba da se pazi, ako hoćemo, da budu plodonosne.

I. Što se tiče sadržaja i gradiva za iste vježbe u sastavoslovju, treba da samo u obzir uzmemo svakdanje potrebe praktičnoga života; jer škola je samo priprava za život. Tomu se pako hoće prirodjena i naravna hoda. Priroda netrpi u razvitku svom nikakova skoka; sve se u njoj osniva i razvija na jednostavnih zakonih; jedno sliedi iz drugoga, jedan pojav biva podlogom drugomu, jedno se osniva na drugom. Na tom temelju treba dakle, da se osnivaju vježbe u slogu, dotično u slovnici; valja dakle postupati od poznatoga k nepoznatomu, od bližjega k udaljenomu, od lagljega k težjemu.

Glede sadržaja moram reći, da treba gradivo zanj uzimati i iz ostalih učevnih predmetah. Ne samo da se takovim zasjecanjem u druge predmete isti bolje u pameti uvriežе, već se tako i iste vježbe u sastavljanju uspieše, dočim se zadaje gradivo poznato i laglje, dočim se u obzir uzimlje predmet shvatljiv. Tako n. pr. već u početku pri razvijanju i vježbanju stavka može se koji drugi predmet istim poduprieti, dočim se je n. pr. razlagala iz vjeronauka 7. zapovied; iz zemljopisa pojam domovine; iz prirodopisa o guski ili pojam sisavcah i pticah; ili se je čitalo o munji itd. to podupiraju stavci (pri vježbanju u slogu), koji u iste predmete zasiecaju: Neukradi! Hrvatska je moja domovina. Guska je plivačica. Je li netopir ptica? Munja sieva .... Isto tako može i isto računstvo pružati gradiva; pače, pri izradjivanju i prepisivanju pazi se na oblik pisma, na čistoću i red a tim se uspješuje i sám krasopis.

Ali pri svem tom nesmie se s vida pušćati sama svrha t. j. točan sastavak u slovničkom i sastavoslovnom smislu.

II. Obzirom na pitanje: „Kako treba da se zadaće zadavaju?“

Digitized by Google

imamo više manje načinah, tako da će vještaci riedko doći u nepriliku, proučivši ovdje podane stare i nove ili upotrebivši različite svoje, valjda uspješnije, načine.

a) Glavnim uvjetom pri zadavanju jest, da se učeniku posao tako olakša, da ne samo da zadaću lahko rieši, nego da mu se i volja za daljnji i težji rád probudi; da mu se što većma u pomoć priskoči. Zato nèbudi zadaća niti odviše lahka, niti odviše težka već tako udešena, da se ipak uzprkos pripomoći učiteljevoj samodjelatnost učenikah uspieši.

b) Već u najnižjem razredu, gdje čitopisna obuka mah preotela staromu šlendrijanu, polaže se temelj sastavoslovnim vježbam prepisivanjem štivah iz Početnice, diktovanjem stavakah, i brojenjem riečih, slovkah, razpoznavanjem i razlikovanjem glasicah, ili pako:

c) napisivanjem napamet naučenih izriekah, poslovicah, pjesmicah, bajkah i pričah.

č) Zatim sliedi napisivanje kratkih stavakah (prostih), kojim se gradivo uzimlje iz zemljo ili prirodopisa, iz obrtničkih ili drugih predmetah, što se bijahu tumačili, o kojih se je u drugom kojem satu razlagalo i tumačilo, čim se tako pozornost i točnost mladeži bûdi a predmet sam se ponavlja.

ć) Svaki samostalan izradak treba da se prije ustmeno pripravi, što valja osobito u srednjih razredih. U tu svrhu, osobito radi slabijih učenikah, izradi se zadaća najprije na školskoj ploči zajednički, te ju piše učitelj ili sám, ili više učenikah stavak za stavkom glede gradiva i oblika rešetajuć. Tako izradjena zadaća snabdi se naslovom, zove se izradba ili izradak, što se joj i na čelo napiše.

d) Kadagod se napiše „zadaća“ napred n. pr. „Tražite osobna imena iz članka . . broj . . .“ to se istom »izradba« riešava.

dj) Izradba se izbriše, te se jošte jednom od više učenikah ustmeno riešava, dočim učitelj čini opazke, napućujuć i sjećajuć, na što treba pri pisanju zadaće paziti, te onda napisavši si učenici „zadaću“ (n. pr. Tražite iz žlanka . . . kao gori —) u svoje dnevnike, izradjuju kod kuće ili ako je »školska zadaća« u školi na samu dotični izradak.

e) Kadagod se samo misli ustmeno poredavaju t. j. ustanovi se hod, kojim se o pojedinih stvarih govoriti i pisati ima. Za olakšanje u ovoj struci zadaju se

Digitized by Google

f) u pripomoć njeke nagoviesti (andeutungen) a to biva ako se iz napisana na ploči izradka nješto ostavi za naputak n. pr. pogovori se izbrišu a podmeti ostave, ili protivno, ili pako oznake ili dopunjci ili napokon pri obširnijih sastavcih samo se gdje koja rieč ostavi, te se na temelju ovih ostavljenih i iz table prepisanih riečih zadaća rešava.

g) Kadagod se isti podatci n. pr. u opisah ili listovah naznače naprvo, te se na temelju tom zadaća najprije ustmeno, te onda pismeno rešava, n. pr. Zadaća: Opišite „stol“ pomoćju sljedećih podatakah: stol, pokućje, veličina, noge, ploča, sunjak, = sunjica = stolnica, stolar, drvo, lipovo, hrastovo, bojadisan, pisanje, jelo, posao . . . . itd.

Izradba.

Opis stola.

Stol jest veoma koristno pokućje. On biva prema potrebi različite veličine. Njeki su veliki njeki mali, njeki širji a njeki užji. Imade stolovah sa dvie, tri, četiri, sa više, pače i samo jednom nogom. Na nogama stoje daske popriečnice, što spajaju noge a na njima nalazi se ili okrugla ili četverouglasta ploča od dasakah sbijena, a pod njom izmedju popriečnicah nalazi se jedna velika ili više manjih sunjicah, koje se mogu izvući i uvući, te ključem zaključati . . . . itd.

h) Kadkada se izradba diktuje na ploči i više učenikah, mà i slabijih učestvuje pri diktovanju i napisivanju. Izrad se višeputah čita, izbrisan iz pameti kazuje, te onda svim se u zadaćnici izraditi dade.

i) U mjesto podatakah zadaju se pitanja, na koja imadu učenici odgovarati.

j) S vještijimi se pako rešeta i pogovara sadržaj i hod, te se samo ustmeno misli poredaju a cieli izradak se više pripovieda s obzirom na razstavnike.

k) Zada se, da se iz gotove već izradbe kratak sadržaj izcrpi ili se

l) iz kratkoga sadržaja obširan izradak izvede.

lj) Sliedi slobodno napisivanje vlastitimi riečmi.

m) Izradak izradjuje i napisuje se drugiput, drugimi riečmi.

n) Zada se sličan predmet za nasljedovanje, dočim se sliedi

Digitized by Google

hod u zadatom uzoru (n. pr. sastavi se »opis puža« polag opisa „pijavice“ iz 2. Slov. Čitanke).

nj) Mnogo će koristiti, ako se kadgod zadaća, koja je bila prije mjesec danah izradjena, još jedanput istimi riečmi ili za obširniji izradak zadade.

o) Mienjanje tih načinah probitačno je ne samo radi raznoličnosti, koja stvar zanimiviju čini i novošću volju probudjuje, već i radi boljega pregleda i kontrolle zadaćah u zadaćnici, broja zadaćah i marljivosti učenikah, radi prosude i razredbe.

p) Probitačno jest, ako se može jedna te ista zadaća barem ustmeno na više načinah izraditi; n. pr. opis puža sa slabijimi uz nagoviest; s vještijimi uz pitanja i odgovore a s najvještijimi uz naznačenje hoda ili kratkoga sadržaja.

III. Glavno, na što se paziti mora pri zadavanju zadaćah, ako imadu vještinu u slogu umnožati, jest popravljanje zadaćah. Jest tim važnije, da ob izpravljanju progovorimo, dočim je poznata istina, da neće rodom uroditi bez pregledanja, prosude i izpravka baš nikakovim, i da zadaće bez toga i cienu gube i vrieme ubijaju. Nu mnogi će se prestrašiti, računajuć po novoj naredbi (opazke vis. kr. namjestn. vieća k osnovi od 5. Stud. 1855) 4 domaće, 2 školske i 1 izpitnu zadaću na mjesec, što sve čini kroz školsko ljeto 70 zadaćah a pri 80 učenikah 5600 izpravakah ili (ako se pri najmanjem za izpravak 15 minutah upotriebi) preko 50 danah neprekidnoga posla. Odkuda učitelju toliko prosta vremena kraj drugih mu poslovah zvaničnih i osobnih, koje radi poboljšanja svakdanjeg krušca ovršiti mora? Pa ipak poštenje zahtieva, da se opredieljenoj nam tražiti sredstvah, da si pri izvršivanju dužnostih i ovdje posao olakšamo. Evo jih njekoliko!

1. Ako želimo, da nam izpravljanje u viših razredih laglje za rukom podje, što je od potrebe, budući se ondje obširnije zadaće zadaju, to moramo nastojati, da bude izpravljanje u nižjih razredih što točnije t. j. tako udešeno, da se učenici učinjenih i čestih pogriešakah što brže i sigurnije okane. To se pako postigne kraćimi, lagljimi i prema silam nejakih učenikah udešenimi zadaćami.

2. U nižjih razredih izpravlja se pojedince i to u školi, dočim su drugi inače zabavljeni n. pr. krasopisom ili računom, što je osobito ondje od potrebe, gdje rukovodi jedan učitelj 2 ili 3 razreda u

Digitized by Google

jednoj sobi. Nije dosta podvući pogriešk e a kamo li samo napisati red, tobože za podticanje ili da se učenik poplaši, čim često i volju izgubi; već treba dozvati svakoga napose k sebi k stolu, te ga sječati, gdje i zašto je pogriešio, kako treba da bi dobro bilo, te da si crvenom tintom sam izpravi. Tako djetetu uho čuje, oko vidi, duša mu shvati, a ruka sama izpravlja. Čim više sjetilah učestvuje tim je i uspjeh jamačniji.

3. Red mnogo doprinaša k podticanju, osobito, ako ga učitelj vlastnoručnim podpisom potvrdi; nu ipak izkustvo nas uči, da se diete za ono otupi, što često ima i vidi. Svakiput u zadačnici sa »vrlo dobro« označen red pobudjuje na oholost, često »dobro« flegmatički se prezire, dočim „slabo" bezufanje a nemarnost pobuđuje. S toga bi se imale klasificirati samo izpitne mjesečne zadaće, čim bi se uspješila i cielogodišnja razredba, kad bi se ista zadaća iz više predmetah najedanput zadala. N. pr. na pol tabaka izradi se »opis ili list, ili sastavak iz zemljopisa ili poviesti". da se uvidi napredak učenikov u slogu, zada se za razlaganje stavak ili što je onoga mjeseca iz slovnice predavano bilo: te napokon i račun — te se iz izradka prosudjuje napredak i klasifikuje se u imeniku i na zadaći, te da se i roditelji o svem osvjedoče, pošalje jim se za podpisanje odnosno za osvjedočenje napredka ili nazadka njihova djeteta.

4. Čim je priprava za izradbu, bila ustmena ili pismena, valjanija i podpunija, tim će biti izradak točniji.

5. Čim više zadaju se zadaće iz okruga djetinjega t. j. predmeti poznatiji, tim manje pogrešakah i manje popravljanja od potrebe.

6. Svakiput, i pri ustmenom izpravljanju, valja navesti uzrok, zašto je pogriešeno; jerbo samo tako nadati se je valjanu uspjehu.

7. Pri jednostavnih zadaćah biva kadikad dosta, da se pogrieške samo crveno podvuku, da učenici sami dokučuju, zašto je pogriešno i da sami izpravljaju. To je osobita polaštica u porabi razstavnikah, kad se je pisalo štogod, što je bilo iz knjige ili od drugud napamet naučeno, pri slovničkom razlaganju, pri pogriešk ah pravopisnih ili stvarnih.

8. Kadkad si izpravljaju učenici sami i to, kad se izradak još jedanput na školskoj ploči izradi ili kad se je izradjen ostavio do sgode izpravljanja na okrenjenoj ploči ili kada se izpravlja iz knjige.

9. U višjih razredih, gdje se je manje bojati pravopisnih po-

Digitized by Google

griešakah, mnogo će doprineti dobromu uspjehu zajedničko izpravljanje. Tu ili učitelj čita sve zadaće sam, pogrieške ustmeno naznači, ili:

10. čitaju učenici svoje izradke sami, te se pogrieške i prednosti sveobćom prosudom javno obilježe.

11. Točan izradak vriedan je točna izpravka. Zato izpravi boljim učenikom sám, makar izvan školskih urah.

12. Kadkad mogu biti bolji i vrstniji učenici učitelju u pomoć, pregledavajuć i izpravljajuć slabijim suučenikom. Nu učitelj mora točnom kontrolom prednjačiti, da se samovolji i nemarljivosti doskoči.

13. Sve zadaće doma izpravljati, nije nikada probitačno, niti u višjih a kamo li u nižjih razredih. Učenici sami lahko uvažavaju takav postupak.

14. Mnogo prudi, ako jedan učenik drugomu, dakako u prisustvu učitelja čita i rešeta, pače može dopustiti, da kadkad jih više zajedno kod kuće izradjuje, jer što jedan nezna drugi nadopunjuje i sjeća, čim se revnovanje pobudjuje.

(Svršetak sliedi.)

Dopis.

Iz Marije Gorice. Molim Vas, obielodanite osobita naša radostna čuvstva, nebi li se tim i naše veselje umnožalo.

Kada-no se dne 10 pr. mjeseca sakupljasmo, da prisustvujemo običnoj službi božjoj, zateče nas iznenadna radost, neočekivana sreća.

Prečastni g. Tomo Gajdek, kanonik nadbiskupskoga kaptola u Zagrebu, bivši naš blage nam uspomene župnik, uresi sjajni vienac, što-no ga sapleo u nas plemenitimi svojimi djeli, novim draguljem, medju prijašnjimi neobično se sjajućim, poput danice medju inimi bezbrojnimi zviezdami.

Blaga mu ručica plemenita njegova srdca predala je najme našoj župnoj crkvi bogat dar, prekrasan kalež visoke ciene.

Kada nam, tako sakupljenim velečastni g. župnik, F. Mikelini prekrasan taj dar pokazao, u toliko se obradovasmo, te mahom zaključismo, da nam se valja za službe božje iz dna srdca pomoliti višnjemu tvorcu za dugotrajno zdravlje blagoga darovnika a uza to, da mu se plemeniti čin obielodani.

Prvo savjestno učinismo, činimo i dnevice a to isto činiti ćemo dotle, dok nam je u župi župljanah, a u njih njegove spomeni; a

Digitized by Google

jer narodi neginu a spomen mu se već odavna u grudi puka našega uvriežio; to smo uvjereni, da će u našoj župi vazda živjeti.

Drugo činimo evo sada, — prem znademo i to, da se dobra djela i sama hvale, te da jim je priznanje mirne savjesti ovdje na zemlji najveća nagrada, — velju, činimo sada što s toga, da tim svoju zahvalnost pred svietom izrečemo, a tim se s daleka barem odužismo, što opet zato, da visokoga blagodatelja stavimo za uzor, u koj se valja mnogim ugledati.

Prosti, mili nam bivši župniče, brižljivi pastiru! Prosti što trubimo svietu, šta nam ti bijaše, šta li si nam i dandanas; šta ćeš, kada si nam u živoj pameti sveudilj; kada-no si vazda pripievamo i tebi poznatu onu starostavnu:

„Beata gens, beatus populus, cui dominus dedit pastorem juxta cor suum! Sub ipsius regimine campi replentur ubertate, pinguescunt speciosa deserti, exultatione colles accinguntur; — prava fiunt indirecta, aspera in vias planas videt, omnis caro salutare dei.“

Beata est „Marija Gorica“, siquidem habuit pastorem juxta cor suum, pastorem T. Gajdek! Bivši mu župljani.

Viestnik.

Nj. c. kr. apoštolsko veličanstvo dostojalo svojom odlukom od 10. Travnja t. g. milostivo potvrditi izbor preuzvišenoga g. vladike J. J. Strosmajera za pokrovitelja a prečastnoga kanonika dra. Franju Račkoga za predsjednika „Jugoslavenske Akademije znanostih i umjetnostih“ a ujedno ovoga lišiti časti školskoga nadziratelja u našoj domovini.

Što je osnovatelj naše akademije postao i njezinim zaštitnikom, veseli svaku rodoljubivu dušu, jer je vriedno i dostojno te dolikuje jedinomu njemu; što će nam neumorni naš i umni Rački sjedjeti u pročelju duševnim poslenikom domovine naše: svakomu godi i sve u glas podvikuje: taman jest za-nj pročelje i pročelan sedež!

A što je našemu Račkomu oduzeto neposredno djelovanje u školstvu, to nam bijaše zaista gonetka i u Zagrebu, kamo li ne vam na ladanju, — nu sada se sve razjasnilo.

Hvala mu na trudu i muci, što ju žrtvovao za kratko doba svojega nadziranjevanja pučkomu školstvu, a poznavajuć ga u svem šta je i kakov nam je, želimo mu od srdca jedino ovo: bog nam ga uzdržao što više godinah zdrava, čila i jakleua!

Gg. učitelji i podučitelji, koji na učiteljištu misle popuniti izpite, mogu „Gojitbu i Obuku“ nabaviti si kod g. Šimuna Balenovića u nadbiskupskom sjemeništu ili kod g. tiskara Dragutina Albrechta. Ciena na mjestu 70 a s poštanskom pošiljkom 75 novč.

Književnost.

(Bogomili. Crkva bosanska i kršćani.) Pod ovim je imenom podpisani napisao, a tu skoro srbsko učeno družtvo u Biogradu nagradilo kri-

Digitized by Google

tičko-istoričnu razpravu, koja se izključivo bavi razjašnjivanjem jednoga od najtamnijih i najzamršenijih religiozno-družtvenih pojavah u istoriji jugoslavjanskoj. Namjeravajući ju sada putem štampe obielodaniti, pozivam na prenumeraciju prijatelje narodnoga napredka i književnosti naše. Knjiga iznositi će do 12 tabakah a ciena joj 80 novč. Štovana uredničtva srbsko-hrvatskih novinah i svakoga u obće rodoljuba učtivo molim, da se prime skupljanja predbrojnikah, i da mi imena njihova pošalju u Zadar najdalje do svršetka mjeseca Svibnja t. g. — Tko sakupi 12 upisnikah, ili naruči toliko knjigah, primiti će trinaestu na dar.

U Zadru, na Blagoviesti, 1867.

Dr. Božidar Petranović.

— „Praktičan naputak u svilarstvu, za porabu pučkih učionah u trojednoj kraljevini.“ Ovo je naslov knjizi, što će ju izdati Josip Brleković, učitelj na c. kr. glavnoj učioni u Novoj Gradiški. Predbrojnici na deset iztisakah dobiti će jedan badava. Predbrojke prima izdavatelj i to do 10 Svibnja, do koje doba budu i knjižice gotove. Listi da se plaćaju a djelo će se mahomice razašiljati. Ciena knjižici samo 15 novč.

— G. Vjenceslav Mařik izdao je, pučkim učionam namienjen „obći zemljopis“. Tisak Dragutina Albrechta. Djelo je preporučeno našim visokim kr. namjestničkim viećem a ciena mu je 40 novč. mehko a 50 n. tvrdo vezanu.

— Zabavnik narodne štionice dubrovačke za god. 1867 pod imenom „Dubrovnik“ stiže nam ovih danah u bieli Zagreb. Prema liepu izboru i izvrstnosti gradiva i prema obilatosti njegovoj, jer nosi 33 arka osmine, ciena mu je za predbrojnike 1 fr. 50 novč. U Zagrebu prodava „Dubrovnik“ Svetozar Galac.

— Mjestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od Vinka Sabljara, ovo dosada jedino obširno topografičko djelo naše domovine, koje zauzima 35¼ arka na velikoj osmini i na pisaćoj hartiji i sadržava takodjer njegdašnju hrvatsku Istru, opis znamenitijih prirodninah i nješto iz narodnih povjestnih pričah, te je velikom marljivošću i točnosti izradjeno i radi toga dne 2. Veljače t. g. od strane preuzvišenoga gosp. bana baruna Šokčevića pohvaljeno i svim vojničkim oblastim kano koristna pomoćna knjiga preporučeno, prodaje se od sada u knjižari gosp. Leopolda Hartmana i kod pisca u pivarskoj ulici, kuće br. 97 u Zagrebu po četiri forinta a. vr. i preporuča se svim domoljubom, osobito činovnikom, odvjetnikom kano i svećenikom, učenjakom, učiteljem, trgovcem itd. s primjetbom, da će se ova knjiga predplatnikom uz oprost poštarine dostaviti a sakupiteljem predplate i prodavaocem na 10 otisakah jedan bezplatno dodati.

Natječaj.

Na pučkoj učioni u Novom Vinodolskom žnpanije riečke ima se popuniti mjesto učitelja, s kojim je skopčana godišnja plaća od 530 for. a. vr. i slobodan stan.

Natjecatelji za ovo mjesto imadu svoje na obćinu Novi u Vinodolu glaseće i s propisanimi prilozi o osposobljenju školskomu i ćudorednosti providjene molbenice najdulje do 8. Svibnja 1867 okr učion. nadziratelju gosp. Vincenciju Mrzljaku, prepoštu modruškomu, u Novi podnieti.

Od bisk. duh. stola senjskoga ili krbavskoga.

U Senju, 6. Travnja 1867.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu, 15. Svibnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Skupost.

Jesi li bogat u siedoj starosti,
Nedaj u svom srdcu mjesta skuposti;
Već obilno dieli braći do sebe,
Da bog u svê krilo primi tebe.

Katon.

Tri su poglavite strasti, koje u svietu najviše i najsilnije vladaju; kojih nam se je zato i najbolje čuvati, i to: oholost, o kojoj smo već poveli rieč; skupost, o kojoj ćemo sada zapresti govor, i putenost, koju ostavljamo za drugi put. Ove strasti vladaju najviše; jer se temelje na nagonih, koji su u svakom čovječjem srdcu uvrieženi, pa jim zato apostol*) i pripisuje sve zlo na svietu.

Kako se je porodila skupost u svietu, potiče li u istinu od nagona, čovjeku u srdcu zasadjena?

Kada je minulo ono vrieme rajskoga života, u kojem je narav sama čovjeku služila svim, što mu je zaželjela duša i zatrebalo tielo, u kojem se nije morao brinuti, što će založiti, čim li će tielo si zaodjesti; kada je minulo ono sretno vrieme, koje opisuju pogani dobom zlatnom; jer je zemljom teklo mlieko i sladki med, zarodilo se je čovjeku u srdce sjeme, koje se do skora razgranilo po svem svietu sjeme lakomosti i skuposti. Čovjek sagrieši bogu svomu, zato bje prognan na zemlju, koja mu imaše trnjem i gričem roditi.**) Nestalo

*) I. Ivan. 2, 16. **) Gen. 3, 18.

Digitized by Google

je onoga vremena, kada je sjedio pod debelim hladom gustih smokvenicah, ljuljajuć si duh u blagi sanak rajskoga maštanja, nastupilo je drugo, gdje je morao i morati će do vieka znojem lica svoga zalievati neposlušnu zemlju, hoće li, da mu pruža nuždnu hranu, njemu i djeci njegovoj. Zvjerad, koja je od prije mirno ležala do noguh njegovih, pripravna, da mu sluša glas, odbjegne u šumu, da preža na zgodu, da mu nanese štetu, dà i dokine život. Sva se je narav odkrenula od čovjeka, pošto se je čovjek odvratio od boga. Nestalo je pokoja čovjeku s čela, jer je razgnjevio srdce najvećega dobročinca svoga. Bog reče: žao mi je, što sam stvorio čovjeka, a čovjek prokuka razciepana srdca, slomljene duše; žao mi je, što sam na sviet došao. Da nije čovjek prekršio zapovjedi vječnoga zakonika svoga, nego da je ostao vjeran volji njegovoj, nebi bilo nikada u grudiuh njegovih mrazne skuposti; jer nebi preko svake mjere i načina ljubio zemskih dobarah, koja bi posjedovao u izobilju. Ali pošto je jedan put zazvonio u ušiuh Adamovih strašan glas: „znojeć ćeš se za hranu skrbiti“,*) otvori se srdce njegovo pogubnoj skuposti. Evo kako se je razvila skupost medju ljndi. Kada je čovjek bio prisiljen vlastitim i to težkim trudom potrebštine svoje pokrivati, kada je tek ono pojeo, što si je sam nabavio; a onim se zaodjenuo, što si je sam pripravio, kada mu nije nitko gladne djece nahranio, do njega sama; nije mogao gledati mirnim okom, da drugi žanje, što si je posijao, da potroši, što si je sam požeo; nije mogao dopustiti, da nebude razlike izmedju „moga i tvoga“. Već iz ovoga vidimo, što nam je držati o hvaljenom komunizmu, koji tako rado propoviedaju i u naše doba kratkoumni zanešenjaci, kano da će se tim povratiti ono sretno doba, gdje su ljudi bez muke blaženo živjeli. Kada se je tečajem vremena sviet znatno pomnožao, što je u prvo doba puno bržje bivalo nego danas, dogodilo se je, da je nekoje zapalo više blaga nego druge, a odatle se je lahko porodila želja u siromašnijih, da dodju do onolikoga blaga, kolikim se ponose bogati; a u bogatih, da nedadu svoga blaga iz rukuh, nego da prijašnjemu jošte novo nadometnu. I ta je tajna želja zarodak skuposti, koja postane skupošću, kada se ostvari. Skupost dakle nije drugo, nego prekomjerna želja za blagom nestečenim, a štednja stečenoga, koja potiče iz precjenjivanja njegove vriednosti.

*) Gen. 3, 19.

Digitized by Google

Iz navedene oznake skuposti vidi se, da je skupac slaba uma, jer neumije pravo cieniti blaga zemskoga, koje nije drugo nego sredstvo za dobro veće i uzvišenije, koje čovjeka u istinu usavršava. Zemaljskim se blagom moramo služiti da oplemenimo prije svega sebe, a onda da promaknemo, u koliko možemo, duševni napredak zaostale braće svoje. Komu dakle podieli Bog blaga obilnom rukom; uzobrazi um svoj, oplemeni si srdce, uzdizaj blagotvorne čovječanstvu koristne zavode, dieli milostinju! Ali svaki skupac uzimlje sredstvo za svrhu, te drži, da ga jedino blago može usrećiti, zato samo onamo smiera, da si ga što više steče, a stekav ga neizgubi. On se nemože nikaka odreći blaga ni za najbolju svrhu; jer ga srdce uviek vuče za njim kano za najvećim dobrom na svietu; dočim će čovjek poštenjak ostaviti sve, što ima, ako mu prieči put k većemu dobru. Beznačajni obožavatelj svoga blaga, izdati će domovinu za komadić zlata, prodati će poštenje za napitak vina: riečju dati će i dušu i boga za nešto blaga. Žalibože, i u kući nam upravo sada podosta za to primjerah.

Nije li dakle skupost veliko zlo? Jest, skupost je u istinu po *riečih* najvećega apoštola korien svemu zlu*) Kano što je oholost početak svakomu griehu;**) jer nanj vodi i potiče; tako je skupost korien svemu zlu; jer ga hrani i promiče. I u istinu je apoštol punim pravom prozvao skupost korienom svakomu zlu. Korien je u zemlji sakriven, te čim je stariji, tim dublje siže, tim se više krije; i skupost je sakrivena duboko u srdcu čovečjem, te čim dužje u njem vlada, tim se više taji Samo pazi skupca, on će ti težko kada priznati svoju pogriešku. Pitaš li ga, zašto je podrpan te se neodieva, kako dolikuje njegovu staležu; on će ti reći, da odielo nečini čovjeka, ili da mu je u novom odielu njekako neobično. Ili mu reci da se bolje hrani, jer mu je bog bogato nadario kuću; on će ti bez dvojbe odgovoriti, da si mora nješto za stare dane pričuvati, ili da ga od bolje hrane želudac boli. Da kažem na kratko, skupac vidi sve dobro, samo nevidi svoje skuposti. Nadalje korien vadi iz zemlje sve čestice, koje treba, da se bolje razvije; i skupost traži sva sredstva, da se poveća, pa kao što korien sokom, koji iz zemlje izvlači,

*) Radix omnium malorum avaritia. I. Tim. 6.
**) Initium omnis peccati superbia est. Ecl. 10, 15.

Digitized by Google

hrani svaku i nesjetnu grančicu, tako i skupost podaje hranu svakoj strasti. Skupac postane ubojica ne samo tiela nego i duše, da — grozne li istine — i cieloga naroda radi blaga, koje obožava. Onaj, koji nemože skuposti iz mreže iztrgnuti, postati će i nuždno čovjek u svakoj struci zao. Napokon korien se tim težje može izčupati, čim je stariji i čim se je jačje u zemlju zavriežio, i skupost se jošte dade za mlada njekako izrinuti; ali čim više stâri tim i jača, jer ona stareć neslabi, te dočim svaka druga strast — kano što je opazio sv. Augustin — sa starcem stâri, jedina se skupost pomladjuje. Veliko bi i nečuveno čudo bilo, kada bi se našao čovjek koji bi se pod zadnje dane razbratio sa skupošću, koju je za mladje dobe njegovao.

Mi u običnu životu držimo onoga skupcem, koji blago svoje kano najveće dobro ljubi te koji se ga nemože dosta da nagledi i nabroji, prije nego će ga poslati u sviet, raztajuć se s njim težje, nego s rodjenicom majkom. Ali skupost i dalje ide. Nije ona zadovoljna, da neda od sebe većega dobra, koje je od prilične vriednosti, već više putih žali i najneznatniju stvar pustiti iz rukuh. Mi velimo ob onom, koji je ovako skup, da stišče. Ponudi mu i najbolju knjigu ma i za najlaglju cienu, on ti voli ostati bez knjige, nego da si olahkoti žep za nješto parah. Najgrdji i svakomu čovjeku najmržji su ipak žmukljari, koje moraš prezirati; jer njihova skupost najdalje ide. Žmukljar će ne samo uz punu kesu prosjačiti, a uz nabijenu torbu gladovati, već će se on penjati na jabuku susjeda siromaka, samo da nemora svoje dirati; zatvoriti će svoje pivnice, pune vina pa će pomoći bratu siromaku izprazniti i zadnju čašu. S prijateljem će rado putovati, držati će se sretnim, što nije samodrug, ali će se kod prve gostione s njim rastanuti samo da može gdje na strani založiti komadić hljeba i srknuti koju čašu vode, da mu za boga neizpadne koji novčić više iz kese. Tko da nemrzi skuposti, koja ljubi novac više nego prijatelja, više nego vlastitu osobu?

Da nam bude slika skuposti jošte bolja i jasnija, bacimo pogled na najglavnija joj svojstva. Prvo joj je svojstvo, da se neda nikako zasititi. U puštah afrikanskih ima neka životinja, koju zovu Oryx. Ob ovoj životinji pripoviedaju, da ju uviek žedja kine te jednako žedja, ma kako se napila, premda ima u želudcu njeku tieč, koja ugasi i najvruću žedju. Ova je životinja sušta slika skupca. I

Digitized by Google

skupac gine uviek za novim blagom, nikada mu ga nije dosta, premda ga ima toliko, da bi se njim drugi posve zadovoljio. Skupost čini čovjeka nesretnim, robom svoga blaga. Danju se muči gladan a žedan noću nespava, misleć na nove staze, koje bi ga do blaga dovele, pa ipak uživa manje nego i posljednji sluga njegov. Od koje mu je koristi sve blago, kad on nije gospodar njemu, već blago gospoduje nad njim? Što će mu sve zlato i srebro, što će mu bogate riznice i pune pivnice, kada mu — kano što reče Plinij — manjka „ne samo ono, čega neima, već i ono, što ima?“ Skupac je nadalje svakomu mrzak. On nevidi grdobe svoje; jer si niti nepoznaje strasti, ali je pred drugim sakriti nemože. Njegovo upalo i bliedo lice, njegov plahi i podmukli pogled, onaj lukavi kries, koji mu iz očiuh šika, kada se spomene novac, njegova ćelava, prije vremena sieda glava, njegov kratki i odbojni govor: sve to jasno svjedoči, da se je u njegovu srdcu zaleglo kužno gniezdo skuposti, da je sapet u čvrste verige lakomosti. Pa kako bi i mogao čovjek ljubiti skupca, koji bi da može, ostavio cieli sviet, da žive pogružen u svoje blago? Skupac je osim toga nespodoban za svaki ozbiljni duševni rád; jer duša istom onda može, kako valja, raditi, kada je posve prosta; jer se tek onda može dizati u daleke kraje tanka znanja. A kako će duh skupčev poletjeti tako visoko, kada ga k zemlji vežu verige suha zlata? Njegov razum nezna o čem drugom misliti, nego o sredstvih, koja će ga privesti k novu nepresušnu vrelu bogatstva, njegova volja nezna za sreću nego u zlatu: sav on žive samo u skuposti.

Mislim, da sam dovolje označio skupost, preostaje mi jošte da reknem, kako da se je izbavimo?

(Svršetak.)

O pripomaganju unapredjenja materialnoga blagostanja naroda od strane pučke učionice.

Pučka učionica odgojiva mladež za vremeniti i vječni život, za zemlju i za nebo, te kako znamo, zadaća je njezina iz djece odgojiti i naobraziti razumne, pametne, čudoredno dobre, valjane, čestite i za svoje buduće zvanje sposobne, vješte i umješne ljude. To nije mala zadaća, nego velika, jako velika. koja se samo shodnimi sredstvi,

Digitized by Google

sjedinjenimi silami postići može. Dom, učionica, crkva i svi ostali faktori pučkoga odgojenja i pučke obće naobraženosti i prosvjete moraju složno i suglasno djelovati, da se željeni cilj postigne.

Po mom uvjerenju valjalo bi u tu svrhu što prije poboljšati, dopuniti, usavršiti sustav pnčke učionice. Po naših su selih pučke učionice od dva i tri razreda, i djeca mužka i ženska polazeć tri, najviše četiri godine takvu učionicu do svoje 12. il' 13. godine, nauče se katekizam, često samo na izust, a medjutim i razum i volja i srdce ostanu u mnogog djeteta prazni, i do prave samosviesti i samoopredjelenja, na čem se poslje u životu osniva dobrodjetelj kao i značaj ljudski, jedva jih malo dospije. U tom pogledu domaći život često ruši, što učionica i crkva sagradi, zao primjer pokvari, što se velikim trudom i naporom jedva popravi i izpravi. — Dalje nauče se djeca u učionici malo i štokako čitati, njekako pisati i nješto računati. Po bolje uredjenih puč. učionicah po gradovih i selih nauče se još i ponješto iz zemljopisa, iz prirodoslovja kao i iz obće svjetske i domaće povjestnice. Ali sve to neodgovara zahtjevom, što jih stavlja sadašnji život i okolnosti vremena na svakoga pojedinca, koji želi u svom zvanju kao koristno udo čovječanskoga i gradjanskoga družtva no korist i sreću svoju, na slavu domovine i na diku svoga roda živiti srećan i imućan biti, i druge okolo sebe usrećivati.

Veća strana naše mladeži stupa neposredno iz pučke učionice u poslovni, u gradjanski i državni život. Tko u tom životu želi poslom svojim usrećit se, mora se u učionici bolje naoružati znanjem i vještinom; mora i glavom i srdcem postati u učionici sposobnijim, razumnijim, pametnijim; mora poznavati ono zvanje, komu se posvećuje, i pojma imati o svakom poslu svoga zvanja. Može li se i pomisliti, da naša mladež polazeć od 7. 8. godine do svršene 11 il' 12. godine pučku učionicu, može se dovoljno pripraviti za poslovni život? Jako sumnjam o tom. Već sam više putah imao priliku čuti iz ustah naših prostakah. »Eto, što mi hasni škola, diete mi se teplo u nju 3, 4 godine, pa sad opet ništa nezna pod nebom, i za godinu dvie neće se ni poznati, da je ikad znalo čitati, pisati i računati. Žali bože, truda i troška!« Naše opetovnice škole slabo su uredjene, i silom jih tko polazi. Kako će se tomu zlu doskočiti? Šta bi valjalo činiti, da naše pučke učionice budu u stanju valjano odgojiti i naobraziti dovoljno

Digitized by Google

mužku i žensku mladež za život, za buduće zvanje, komu će se ista mladež posvetiti?

Učinit ću predlog, koji mi se čini shodan; ali molim unapred, neka mi se nezamjeri, jerbo ovim predlogom nekanim nikomu narinuti i svoje mnenje, što dakako, mi moguće nije. Nu svakako je već vrieme, da o toj stvari, koja toli duboko zasieca u pučko blagostanje, izjavljujemo svoja mnenja jasno, odprto, iskreno i svojski. Eda dade Bog te već jedared počne se štogod činiti za poboljšanje sustava naše pučke učionice, koja bi morala postati najjačom polugom pučkoga moralnoga i materialnoga blagostanja.

Prije svega, bio bi za to, da se ustanovi za pučku učionicu, da ju mora posjećati svako dietn mužko i žensko od svoje svršene 7. godine do svršene 13., dakle šest godinâh, od svršene 13. do svršene 14. godine opetovnicu. Podpuna pučka učionica imala bi se sastojati iz šest razredah po župnih i većih mjestih i po gradovih, a iz četiri razreda po selih i manjih mjestih. Broj učeće se mladeži za jednog učitelja nebi smio biti veći od 50 glavah. Štogod se prištedi u tom obziru, gubi se s druge strane deseterostruko. Obćini je težko, reći tkogod, izdržati i jednog učitelja, kako će moći više, kad ima n. pr. 150—200 i više učenikah? Drugčije nije moguće. Tko je rada postići velik i uzvišen cilj, nesmije štediti sredstva. Što je liepo i skupo je, a štogod je dobro, nije skupo.

Na žensku mladež valja uzeti osobiti obzir. Matere su prve učiteljice djeci, i doklegod nebudemo imali dovoljno naobraženih materâh nećemo moći reći, da napredujemo u obćoj pučkoj naobraženosti.

Učevne knjige za pučke učionice valja popraviti. Jezik je narodni za sve predmete jezik obuke. U višjih razredih uči se uz narodni i još koji strani jezik po okolnosti mjesta i po potrebi.

Čitanke u pučkoj učionici po selih sadržavat imaju sve najvažnije, što se tiče polodjelstva i svih strukah domaćega i poljskoga gospodarstva, a za praktična pokušenja mora biti uz svaku pučku učionicu njekoliko ralih zemljišta sa vrtlom, sa voćnjakom, sa vinogradom polag mjestnih okolnostih, sa pčelinjakom, sa brćnjakom, sa odgojilištem domaće marve i živadi kao uzorno gospodarstvo.

Teorija u pučkoj učionici sva je skopčana sa praktikom. Niti katekizam neuči se samo na izust, njego iz njega predaje se nauka

Digitized by Google

vjere i čudorednosti onako, kako će iz djece pošteni, čestiti i pametni ljudi.

Već u početnoj čitanki nalaze učenici kratke, popularne razpravice o ratarstvu, poljodjelstvu i gospodarstvu poljskom i domaćem i ono što čitaju u knjigi mahom i vide na školskom polju, u školskom vrtlu, u školskom pokušalištu. Dokgod naš prosti narod nebude imao pred očima uzornih gospodarstvah gdje bi vidio kako se pametno obavlja poljski râd, kako se postupa na njivi, u vrtlu, u vinogradu, u voćnjaku, u pčelinjaku, kako odgojivajuć marvu, živad, svilce, i dokgod učeća se mladež nebude imala prilike sve to teoretično i praktično naučit se u pučkoj učionici, dotle neima nam pravoga napredka u obćoj pučkoj naobraženosti, ni nade, da će se materialno blagostanje naroda podići. U drugom školskom razredu i druga je čitanka, u trećem treća itd. U svakoj se od njih sve dalje razvija sve, što se odnosi na ratarstvo i gospodarstvo, na poznanje prirode, sve se širji vidokrug otvara djeci, sve se bolje upoznavaju ona sa svakom onom strukom znanja, koja će djeci u prilog biti u budućemu zvanju, i sveudilj skapča se teoria sa praksom. U višjih razredih, u četvrtom, petom, šestom uči se teorija najshodnije žimi, a ob ljeto upućuje se mladež praktično. Ženska mladež napose mora imati priliku naučit se ne samo presti, tkati, šivati, vezti, nego i valjano hljeb miesiti, sir i maslo praviti, kuvati, prati i sve poslove u domaćem gospodarstu obavljati. Vješta i umna domačica u domaćem je gospodarstvu neocienjeno blago; ona drži kuću, i pod njezinom vještom rukom cvjeta sve u domu cvietom napredka, i što muževi steku svojim poljskim radom, to žene, vješte i umne gospodarice sačuvaju i na obće dobro cieloga doma valjano upotrebe.

U višjih razredih pnčke učionice predaju se popularno realina ili svietska znanja sva koja se odnose na ratarstvo na gospodarstvo, na obrtnost, zanate i promet i trgovinu.

Želio bi, da budu ovi školski predmeti: 1. Nauk vjere i ćudorednosti — katekizam, biblička povjest, 2. Slovnica materinskoga jezika u svih svojih stranah ustmeni i pismeni izraz mislih, pravopis i sastavljanje pisamâh i drugih poslovnih sastavakâh, kao što su namire, računi, ugovori itd. 3. Ustmeno i pismeno računstvo, 4. Krasopis. 5 Risanje. 6. Zemljopis. 7. Domaća i obća svjetska povjestnica. 8. Prirodoslovje i prirodna povjestnica. 9. Popularno teoretično

Digitized by Google

i praktično zemljodjelstvo i domaće i poljsko gospodarstvo. Za žensku mladež 10. Obuka u ženskih rukotvornih poslovih i u domaćem gospodarstvu. Za mladež po gradovih i trgovištih, 11. Poznavanje obrtnosti i zanatah i proizvodah prirode i vještine. Po važnijih trgovačkih mjestih 12. Uredjenje kako se vode uredno trgovački zapisnici i trgovačko dopisivanje.

Svaki školski razred valja da ima svoga učitelja. Učitelj treba da bude vješt čovjek u svom poslu i pozvan tako rekuć od Boga za učitelja i odgojitelja. Učitelju pučkomu treba dati u gradjanskom i državnom družtvu dostojno mjesto, osigurat mu život za starost i slučaj nemoći, a tako isto i život njegove žene i djece, i dati mu dovoljnu plaću. Za početnika učitelja opredjelit bi valjalo najmanje uz stan i vrt 400 st. sa izgledom na 500, 600 do 800 st. Kad pučki učitelj služi deset godinâh, neka dobije godišnje plaće 500 st., kad služi dvadeset godinâ 600 st. trideset godinâ, neka dobije 700 st. a poslje četrdeset godivâ službovanja uspješna i odlična, neka uživa 800 st. mirovine. Kad budu imali učitelji pučkih učionicah takav izgled, dobit će naše pučke učionice učitelje ljude pozvane za učiteljsko zvanje, ljude dovoljno naobražene, ljude, koji će i htjeti i moći sve svoje tjelesne i duševne sile posvećivati izključivo svomu uzvišenomu i važnomu zvanju i uspjesno djelovati za obće dobro naroda.

Naša učiteljišta i preparandije valja iz temelja poboljšati. U njih se preparandi moraju valjano i u svakom obziru dovoljno pripraviti za odgojitelje i učitelje mladeži. Pri izboru učiteljah valja gledati i na glavu i na srdce, na ćud, na volju i značaj, na cielu ličnost čovjeka.

Dobar učitelj čini i dobru učionicu, a pučka učionica, ako je dobra, mnogo, pače sve učiniti može za unapredjenje pučkoga moralnoga i materijalnoga blagostanja.

Za moći oživotvoriti ovaj moj predlog, treba narodu mnogo materijalnih sredstvah, mnogo troška, mnogo novca, a toga neima sirotinja raja. Ako se želi postići velika svrha, bez koje ostat ćemo viekom siromasi, valja uložiti sve sile, ukloniti sve zaprieke, nežaliti nikakova truda, nikakova napora, nikakova troška. Od valjano riešena toga pitanja zavisi buduća sreća cieloga našega naroda, komu neima druge pomoći, dok se nepodigne njegovo materijalno blagostanje,

Digitized by Google

dok se valjano neprosvietli i nenaobrazi, te svoje poljsko i domaće gospodarstvo valjano neuredi, i u ratarstvu i obrtnosti sastigne ostale narode, koji su ga u napredku prestigli i daleko iza sebe ostavili, te se već uživaju blagodati svoga racionalnoga poljodjeljstva i mnoga gospodarstva, pak kao imućni ljudi nestradaju od nikakve oskudice i nevolje, te proizvodi njihova umnoga rada raznose se svietskom trgovinom po cielom svietu morem i kopnom, parobrodom i željeznim putem. Baš je veća strana našega naroda u mnogom obziru nesrećna. Neimamo ni svoje željeznice, ni svoga gospodarskoga družtva, ni podpunih pučkih učilištah. Za ratarstvo imamo u cieloj trojednici samo jedan zavod, a obrtničkih, trgovačkih i zanatlijskih zavodah i učilištah ni od korova. Po istih naših pučkih učionicah zadiše još ponajviše duh tudjinstva. U gradjanskom životu, osobito po gradovih isto tako, a puk po selih životari težkom mukom i pati glad i oskudicu. Koje domorodno srdce neželi, da se svemu tomu zlu doskoči? Sigurno svako; dakle dajte, da se dogovaramo, kako bi se dalo poboljšati pučko blagostanje. Moje je mnenje, da bez valjanoga uredjenja pučke učione neće se moći nikako napredovati. Pučka učionica mora postati najjačom polugom pučkoga blagostanja; pučki učitelj mora postati važnim udom gradjanskoga i državnoga družtva i uzornim ratarom i gospodarom, u koga poljskom i domaćem gospodarstvu puk će imati živi primjer za sebe pred očima, a učenici priliku, kako će se moći uputiti i naučiti praktično obradjivati polje i gospodariti.

Ovo sam napisao s najboljom namjerom, nebi li spotaknuo i druge, da o tom misle, govore i pišu. Šutenje nepomaže. Tko je rada izkresati vatru, uzimlje kremen, nàdo i gubu ili trud, pak kreše, dok izkreše. I mi moramo dotle kresati, i u ovom školskom listu dotle pisati o tom važnom pitanju, dok se neupale srdca svijuh domorodacah zd ovo pitanje, koje se mora svakako riešiti, ako nije odsudjena naša mila domovina ua vječnu patnju i nevolju.

U Zemunu na uskrs (22. travnja) 1867.

Mijat Stojanović.

O vježbah u slogu u obće a ob ovom rukovodstvu napose.

15. Sve izpravljene zadaće valja prepisivati u čiste zadaćnice; jer se pri tom učenik na svoje pogrieške sjeća, i njih se čuvati uči,

Digitized by Google

uvježbajuć se iz nova u naučenom predmetu a osobito u »hitropisu«, koji smatramo u životu važniji, nego li tako zvani „krasopis« medju četiri linije, i učeći se čistoću i točnost. Pače takova čista zadaćnica ne samo da je liepom uspomenom iz djačkoga života u budućem životu, nego biva i pouzdanom pomoćnicom, dočim se u potriebi za formulare (pri namirah, svjedočbah, obveznicah) upotrebiti dade.

16. Napokon preostaje mi reći, da može učitelj (koji ima u učioni 2—3 razreda) jednu te istu zadaću svim zadati, nu dakako, da će ju iskati od slabijih sasvim drugačije izradjenu, nego li od vještijih. —

Uz sva ova ipak sam prisiljen izreći i ovu: da je visoko kr. hrv.-slav, namjestničko vieće, sastavljajuć poznate nam »opazke« u 20. broju »Napredka« pr. godine tiskane, imalo u glavi si glavne učione, gdje su 4 učitelja a svaki ima po 30—50 djece, a ne pučke, u kojih jedan učitelj, mora da si stvori tri razreda, a djece jest od 70 do 120, 130tero. Pak upravo obzirom na pomenutu naredbu glede školskih zadaćah, a da se ove neizvrnu u puko mekaničko napisivanje oskudjeva nam sve dosada dovoljnih pomoćnih knjigah i rukovodstvah, jer mogli bi sve na prste izbrojiti, što je u tom pogledu pisano. Pa ipak ih treba i učenikom i učiteljem; onim zato, da se mnogomu prepisivanju izbjegne, da ustmeno riešene zadaće ponavljati a kod kuće sami vježbati se uzmognu a ovim opet za to, što mnogi i sbilja dovoljna vremena neimaju, da se za valjano predavanje pripraviti uzmognu. Treba pako takova rukovodstva i s toga da se u školi jednakim pravcem udari. Istina, da naše školske čitanke i slovnica za 4. razred štogod donose; ali o tom je jedan glas naime da to nije ni za mladež ni za učitelja, jerbo je to samo gradivo bez reda i sklada, priredjeno samo za vještake, a pisano onda, kadno je obuka u slovnici iz mekanizma praktičnijim putem udarala. Istina je i to, da su nam Vuksanović Kelnerovim spisom, a u novije doba Šćepanek Bibovimi vježbami pomoći nastojali; nu, komu je poznato, da je od ono doba, odkako su oni spisovi pisani bili, mnogo koješta na ovom polju novijega, i budući s raznih gledištah shvaćeno i probitačnijega sviet ugledalo — to sam ja ponajprije za svoju poporabu stao brati to najbolje i iz drugih spisovah, najme iz Wursta, Kellnera, Šobera, Hofingera, Bíbe, obojice Tesarah, Jedličke i kakova

Digitized by Google

su im sve imena — te proučiv sve i upoznav i utvrdiv vlastitimi praktičnimi pokusi, udesio sam to tako, da dolikuje i našoj potriebi i našemu jeziku. Udario sam u tom sasvim novim pravcem, naime bez obzira na dosadanji način slovničke i sastavoslovne obuke, upotrebiv si ono najnuždnije iz slovnice, što mi je samo podloga i pripomoć izražavanju mislih u obće, napose pako pismenim sastavkom. A scienim i držim, da je hora, da se u pučkoj školi već jedanput prestane slovničariti i cjepidlačiti, Na drugom mjestu izrazih se jurve, da učeniku u životu, seljaku i zanatniku malo hasni, kadno nauči od rieči do rieči, „Samostavnik je rieč, kojom se imenuje njeka osoba ili stvar, piknja se piše 1. 2. 3. . . . i 10., a u praktiki jedno i drugo rabiti neumije. Škola mora više vježbati, nego li obučavati; jerbo: „uvježbana jednom moć kašnje mora dobro doć.“

Uspjeh u slovnici i sastavcih najbolje se prosudi kada želećemu pred oči staviš pismen sastavak svoga učenika; iz njega bo uvidiš, znade li valjano misliti i suditi, misli logično poredati a jezična kao i sastavoslovna pravila rabiti, podnipošto pako recitiranjem pukih pravilah s naučenimi primjeri.

Još mi valja opravdati se, zašto već u 1. razredu razvijam pojam o stavku, a bude dosta, ako reknem, da po zakonih zorne obuke najprv ne česti, već ciela stvar predočiti se ima, te da svaki razborit učitelj upravo u tom razredu zahtieva, da mu učenici u podpunih stavcih odgovaraju. Napokon moram reći, da mirnom dušom izgledam kritične opazke, jer nisam nikada neprijatelj prijateljskoga i dobroj svrsi namienjena pretresa, jer više očijuh više vidi.

Želeć dobar uspjeh svim onim, koji se budu možda ovim djelom služili, svraćam njihovu pozornost u slučaju potriebe na sadržaj ovoga rnkovodstva i zadaćah *).

*) Ovo je uvod ovećemu djelu, što no nam ga povjerila dična naša glavica a ime mu nadjenula „Rukovodstvo za jeziko-sastavoslovnu obuku u pučkih učionah, uz 555 zadaćah.“

Da neimamo sve i sada jošte premnogo dužnikah za lanjski i letošnji „Napredak“, to bismo ovo djelo izdavali kao dodatak Napredku; a jer toga neimamo pod živu glavu bez podpore svoje štete; s toga pozivljemo ovim svukoliku p. n. gg. predbrojnike, da bi se izvoljeli na to djelo predbrojiti ovako: 1. Uz svaki broj „Napredka“ izašao bi jedan arak. 2. Za svaki tiskani arak zahtie-

Digitized by Google

Nješta ob ulomcih.

(Dalje.)

Najmanji zajednički višekratnik.

Sbrajamo li oli oduzimamo ulomke, gdje su imenovatelji nejednaki, to treba prije svega, da takove dovedemo u jedno ime, inače rečeno, traži se obći a prama mogućnosti, i najmanji obći imenovatelj. Evo temelja, na kojem se gradi pravo razumievanje toga čina.

Onaj broj, što jest dva, tri ili više putah veći od drugoga, zove se u m n o ž e n o-produkt. Tako jest broj 48 u m n o ž e n o broja 24, jer $2 \times 24 = 48$. Broj 48 jest dva puta veći od 24. Nu broj 48 jest ujedno umnoženo broja 16, jer $3 \times 16 = 48$; takodjer bŕoja 8, jer $6 \times 8 = 48$, pak i broja 12, jer $4 \times 12 = 48$ itd.

S toga dakle, što se u broju 48 nahodi bez ostatka više brojevah, inače rečeno, što je ovo umnoženo djelivo više brojevi bez ostatka: imenuje se upravo zajedničko umnoženo t. j. višekratnik brojevah 2. 3. 4. 6. 8. 12. 16. 24. jer se svi ovi brojevi u njem bez ostatka nahode. Pak upravo s toga, što neima manjega broja, koji bi bio djeliv bez ostatka svimi onimi brojevi, velimo, da je broj 48 najmanji zajednički ili skupni višekratnik = umnoženo. (Ovo treba, da se valjano shvati i prouči).

Isto tako jest broj 36 najmanji zajednički višekratnik brojevah 2. 3. 4. 6. 9. 12. 18; svi se bo u njem nahode bez ostatka a opet $2 \times 18 = 36$; $3 \times 12 = 36$; $4 \times 9 = 36$; $6 \times 6 = 36$. Kako dakle da se najde umnoženo? Ne inače, već ako one brojeve, kojim tražimo višekratnik, umnožimo. N. pr.; brojem 5 i 7 jest umnoženo $5 \times 7 = 35$; brojem 5, 7, 11 jest umnoženo $5 \times 7 \times 11 = 385$. Isto tako brojem 3, 9, 12 jest umnoženo $3 \times 9 \times 12 = 324$. Nu, u ovom primjeru može biti takodjer umnoženo $9 \times 12 = 108$; pak i $3 \times 12 = 36$, jerbo se brojevi 3, 9, 12 u njih bez ostatka nahode.

Hoće se u ostalom znati, kako da si nadjemo po mogućnosti što manji višekratnik. — Tomu za volju treba da si razložimo svaki broj i njegove umnoženike = faktore.

---

vamo samo 6 novčićah. 3. Knjiga bi izašla po prilici na 10—12 tabakah; s toga neka bi se ovomu uredničtvu poslao do 31. Svibnja ili najkašnje do 15. Lipnja 60 novč. za koju svoticu, jamčimo svakomu, da se nebude nitko kajati. 4. Rečenu svotu, da se prištedi može poslati ujedno cieli školski kotar. (Uredničtvo).

Digitized by Google

Tako: 3, 9, 12 = 3, 3 × 3, 3 × 4.

Ovdje nam se umnoženik 3 opetuje, s toga si ga napišemo samo jedanput, a ostale izpustimo, pak si jih zabilježimo po volji, n. pr.: *3, 3 × 3, 3 × 4* | 3

ostaše nam dakle 3, 4 i 3; a umnoživ ove 3 × 4 × 3 = 36 jest zajednički višekratnik, Kušajmo i dalje:

$$12,\ 15,\ 18 = \frac{3 \times 4,\ 3 \times 5,\ 3 \times 6 \mid 3}{2 \times 2,\ \ 5,\ 2 \times 3 \mid 2}$$

Po tom preostalo mi nepodbrisanih 2 × 5 × 3 × 2 × 3 = 180, a taj broj jest najmanji zajednički višekratnik.

Ovdje se razložiše brojevi 12. 15. 18 na svoje umnožnike; umnožnik 3 dolazi u svih brojevih, s toga se napiše van, a prije se svagdje sbriše. Preostaše brojevi 4. 5. 6; ovi se opet razlože u 2 × 2, 2 × 3, a broj 2 opet se piše van, jer dolazi u obadva broja; preostali su dakle brojevi 2, 5, 3 pak vanjska 2, 3, koji umnoženi daju najmanji zajednički višekratnik.

Medjutim ušlo je u običaj, da se zajednički višekratnik traži, i ovako:

1.

12.	15.	18	
4	— 5	— 6	3
2 ×	5	— 3	2

10 × 3 =
30 × 2 =
60 × 3 =
180 zajednički višekratnik.

2. Koji broj jest najmanji zajed. višekratnik ovih brojevah: 3, 5, 10, 12, 15, 24? Evo radnje:

3,	*5,* 10,	*12,* 15, 24	2
	5	15 12	3
		5 × 4	

20 × 3
60 × 2
120 zajed. najm. višekratnik.

Brojevi 3, 5 i 12 mahom se podbrišu, jerbo se već u drugih nahode, naime u 10, 15, 24. Broja 10 i 24 diele se dvama a 2 se piše na stranu, sdjeleno pako t. j. količnik piše se pod djelila t. j. pod 15 i 24. Jerbo se količnik 5 nahodi u 15, s toga se opet izpusti, a ostala dva broja t. j. 15 i 12 imaju zajedničku mjeru 3,

Digitized by Google

kojom se dieli. Preostali brojevi sada se umnože, a umnoženo njihovo jest zajednički višekratnik.

Vježbe.

1. Traži si broj, koji bi se mogao bez ostatka dieliti ovimi brojevi: 10. 12. 15. 16. 18. 20. 24. 25. 26!

2. Nadji najmanji zajednički višekratnik brojem 2. 3. 4 6. 8, pak ovim: 3. 7. 21. 49!

3. Nadji najmanji broj, što bi se dao bez ostatka dieliti ovimi brojevi: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10 11. 12. 13. 14. 15!

4. Koji broj jest najmanji višekratnik brojevah ovih:

96. 105. 126. 588.

O p a z k a.

Nebi li mogli poprimiti u računah i ova imena?

1. Brojevi, što se sbrajaju = s brojnici; što se sbroji = sbroj = svota. —

2. Odbijanje je rieč premasivna, rabimo radje oduzimanje a unj opet: pomanjljivi pomanjšitelj i ostatak.

3. Što se množi = umnoživi, (broj) kojim se množi = umnožitelj; obadva ova = umnoženici; ono što se dobi = umnoženo.

4. U dielenja prema tomu posve budu razumljive rieči: djelivi (broj) ili djelilo, djelitelj i sdjeljeno. Tvorke „e n o“ bez toga pokazuje i sama ovdje nješta gotova, svršena; nješta dakle umnožena sdjeljena.

(Dalje sliedi.)

I z k a z

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Lepić Antun, Suveljak Mako, svaki po 3 st., Merona Josip 4 st. 50 nvč., Ulses Vilim, Rendulić Dane, Cernogaj Vjekoslav, svaki po 1 fr. 50., polugodišnje kamate 17 st. 50 nvč.

Imetak učiteljske „Zadruge“:

uzajmljeno na sigurnu hipoteku . . .	1.013	fr. 93	nvč.
u štedionici uloženo	214	„ 50	„
u hr.-slavonskih razteretnicah	10,340	„ —	„
Ukupno	11.568	„ 43	„

U Zagrebu dne 13. Travnja 1867.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Tiskom Dragutina Albrechta izašao je „Prirodopis“ za mladež. Sastavio ga Ljudevit Modec. Na 11 arakah jaka, uz 32 bojadisane slike. Ciena knjizi sa slikami 2 for. 40 nč. bez slikah 80 nč.

Uz kratak uvod začinje se djelo vrlo liepim opisom krune svega tvorstva zemaljskoga, najme čovjeka, kojemu, premda je životinja, ustupljuju ipak u prirodopisu svi pisci osobiti odsjek, poradi prvenstva, pripadajućega mu s toga, što je duševno, umno, slovesno stvore božje.

Zatim opisuje se sustavno „Životinje“ počam od „Sisavacah“ sve do „Nevida“. Životinje zauzimlju sedam arakah.

Bilinstvo nije razredjeno znanstvenom sustavom, već prilagodjeno potrebodi i koristi ljudskoj; s toga se opisuje 1. Bilje za hranu ljudem; i to: žito, sočivnjače, povrće, lubenjače i mirodijače; 2. Jestive gljive; 3. Voćke. Nadalje sliedi krmno bilje, cvieće, ljekovito bilje, šumsko drveće i palme. Bilinstvo nahodi se u tri arka a u jednom jest rudarstvo, sboreće o vapnencih, mastnicih, tvrdcih, kovinah i rudačah, solih i gorivih rudah.

Prirodopisnih članakah, g. Modeca, izneo je „Napredak“ veoma mnogo a zaista je svakomu učitelju poznat njegov „Domaći prirodopis“ što-no ga je prošle godine izdao; s-toga upravo, što je i ova knjiga niknula s prijašnje, kojoj valjanost svakako priznati moramo, a uza to usavršeno je „živinstvo“ pak djelo obogaćeno, ko-što jurve rekosmo i slikami, želimo, da se knjiga što većma razpača a preporuča učenikom zrelijim, naročito opetovničarom, gdje-no bi se „Domaći prirodopis“ mladjim za duševnu okriepu savjetovati mogao. Izdanje jest veoma ukusno.

Listovnica.

G. Tondiću. Uhvamo se, da shvaćate podpunoma stvar. U ostalom, mislite li šta preinačiti, požurite se poslanicom.

G. Ja. Šv. Evo Vam odgovora. Samo sliepo nevidi, samo okamenjelo srdce neosjeća. Sve se, medjutim vješto dopreda, a kada se i otke, nastojat ćemo, da što prije dobijete barem njekoliko primjerakah; samo se neljutite, bude li uzlićah.

G. R. Recite dotičnikom: gdje se dobrovoljno kolo hvata, tu neima ni sile ni pritlake. Baba Kreza nije htjela u kolo. al kad vidje, da joj se drúge badava do sita naigrale i omladile, od jada odišla u zapećak, da se ga barem naplače. Pak tko drži „Zadrugu?“ U obće rodoljubivi muževi i gospodje neučitelji, pak dični naši gradovi, trgovišta i občine. U pamet se, ljudi božji!

P. N. gg. dužnikom „Napredka“

u obće, naročito pako onim za lanjsku jošte godinu, ovim posve bratski, prijateljski nu odlučno i najozbilnije izjavljamo, da jih ovim načinom, štedeć jim imena, zadnji put sjećamo njihove dužnosti. Svaki znade koj je krivac, pak uznastoj svaki, da smo do konca ovoga mjeseca posve na čistu. Liep Vam pozdrav! Uredničtvo.

Imenici, izpitna izvješća i svjedočbe za glavne i pučke škole, štampane po najnovijem propisu, dobivaju se u štamparni Dragutina Albrechta u Zagrebu, u Dugoj ulici br. 279.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 11. U Zagrebu, 1. Lipnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Skupost.

(Svršetak.)

Prije svega mi je reći, da su mužkarci mnogo više skloni na skupost, nego ženske, koje radje padaju u protivnu skrajnost: rasipnost. Kano što je štedljivost liepa kriepost ženske: tako je i darežljivost ures za muža. Ako ti je otac skupac te si se naučio od njega sljepariti (što se žalibog često dogadja; znam mladićah, kojim skupost i na oči gledi i na usta govori), a ti udari sjekirom po korenu, želiš li postati mužem ugodnim i domovini koristnim. Neuztrgavaj si ničesa, što se s tvojim staležom slaže; jer je to početak skuposti, nego se odievaj onako, kako tvomu zvanju dolikuje i onako se hrani. Osim toga nemisli mnogo o svom blagu, niti ga odviše nepregledavaj; jer ono, o čem se mnogo misli, brzo omili srdcu. Ako si bogat, nepazi na malenkosti; ako ti tko odkine jabuku, ubere grozd ili ako ti uzgine koji novčić; jer se to nemože štedljivošću nazvati, nego je prava skupost.

Kada velim, da nam nije skupariti, nipošto nevelim, da se nesmijemo za blago brinuti: dapače tvrdim, da moramo biti uviek marljivi, pa ma kako bili bogati, da stečemo novoga blaga. Nije bo sticanje blaga i štednja po sebi skupost, nego je skupost neuredno sticanje i prekoredna štednja. Marljivim nam je biti svim i uviek; jer nam je bog upravo zato dao tielo, da radimo. Svrni okom

Digitized by Google

kamo te volja, sve što vidiš, na râd te potiče: tečaj ciele naravi, koja neumorno vrši zakone, pripisane si rukom tvorca vječnoga; radinost živine, koja do zadnjega časa čini ono, na što ju je pozvala narav; kratkoća vremena, koje strelimke leti u bezkrajno more vječnosti, da se više nepovrati: sve nam to govori glasno k srdcu, da budemo marljivi i mi, da nezaostanemo za bezumnom naravlju. Ako se itko za skupocjeno vrieme otimati mora, sjegurno je sveta dužnost onoga, koji se je dao na knjigu, da jednoč stupi narodu svomu na čelo; da nepropusti ni časka, koga nebi obratio sebi na korist. Nije moguće, da ostane hladna srdca, ako je barem nešto svjetla u njegovu razumu a u duši dobre volje i ljubavi prama domovini, kako se sjeti muževah, koje već crna zemlja krije i za kojimi uzdiše svako domoljubno srdce, a da neodluči poći njihovom stazom, da jih barem po nešto nadomiesti biednoj domovini svojoj. Krasno je doista zvanje muža prednjaka domovine! On nežive sebi; već narodu svomu; on neradi za se, nego radi na čelu domovine u ime cieloga roda svoga: njega hrani čistim mliekom zdrava nauka; njegovim ranam traži lieka, zanj govori i njega brani. Ma se tek u toliko misli, u koliko mora, da požive dužje domovini na korist; u ostalom rado zaboravlja na se i na korist svoju. E da nam je mnogo ovakvih muževah domoljubah! Dakako više se putih dogodi te se čovjeku nekako neda sjesti k poslu, nije, kako vele, razpoložen, da radi. Al se baš zato mora razpoložiti na râd, mora si posao učiniti sladak. S toga se nevalja nikada u poslu odviše oprtiti tako, da se čovjek preko reda utrudi; jer ga drugi put od djela odbija sjećanje, da se je prije u sličnom poslu jako umorio. Na to valja i onda paziti, ako je čovjeku koji posao i ugodan, ni onda netreba predugo kod njega ostati; jer čim se tko s poslom težje rastane, tim se težje i sastane. Posao se mora nadalje točno ovršiti; jer nas tek takov veseli i na novi mami. Dobro je mienjati posao; jer se duh kod istoga posla brzo utrudi, a novoga se većom živosti laća.

Lienost je proti naravi i lako omili čovjeku, ako je brzo neizkorieni. Naš je narod u obće dosta marljiv; ima dakako gdje gdje miestah, gdje se slabo radi, al se to nemože cielomu narodu uračunati. I tudjini, koji su naš život proučili, svjedoče, da smo marljivi. Navesti ću samo glasovitoga Niemca Herdera, koji tvrdi*), da su Sla-

*) Ideen zur Phil. der Gesch. der Mensch. IV. dio, str. 37.

Digitized by Google

vjani „mirnim životom i marljivošću bili na korist svim narodom“, a Gebhardi veli, da su Slavjani bili držani „za najbolje poljodjelce, zašto da se je sve za nje otimalo.“ *)

Nastaje sada pitanje, jesu li Slavjani skupi? Naši su nam neprijatelji, kojim je naš napredak i sve što je u nas dobra u oku trn, sve mane već prišivali; da smo okrutni, te žedjamo za krvlju dušmanskom, pače, da se i medju sobom koljemo; rekli su nam, da smo lieni i da od tudje muke živemo; da smo glupi i nesposobni za nauku; sve su nam već zlo izticali, samo nas skupošću biedili nisu. Slavjanin nezatvara pred gostom vratah, nego ga čeka raširenih rukuh, zato se je i razneo glas o slavjanskoj gostoljubnosti nadaleko l izvan granicah liepe mu domovine. Kakovo je čuvstvo u srdcu slavjanskom prama siromaku, svjedoče nebrojne narodne priče i pjesme, koje slave ruku milosrdnicu. Ja ću spomenuti samo jedan primjer osobita milosrdja, koji zabilježi naš blage spomeni Vuk II., 3. Djakon Stjepan urani rano u nedjelju, da ide sijat bjelicu pšenicu. U to dodju dva starca sjedokosa, pa ga kore zašto gazi sveti zakon, koji neda u nedelju raditi. Al jim odgovara Stjepan: Neradim ja iz zlobe, niti ću da vriedjam krst;

Već je meni velika nevolja;
Zašt ja hranim u mojemu dvoru
Devet niemo, drugo devet sliepo
To ja hranim s mojom viernom ljubom;
I bog će mi grieha oprostiti.

Slavjan osobitom ljubavlju ljubi brata svoga po rodu i krvi. Za njega se skače na noge junačke; za njega vadi krvavi mač; za njega lieva hrabru krv. Kada se braća sastanu, u lice se poljube, a domaćin prvlje nego će se s gostom u govor dati, ponudi mu uz čašu vina hljeba i soli pa pošto se je okriepio, uzmu pripoviedati jedan drugomu svoje zgode i nezgode, kako jim iz srdca teče. Premda Slavjan mrzi dušmane, koje mu kroz vjekove o zlu rade te proklinje njihovu podlost; to on ipak i s dušmaninom svojim u potrebi dieli, što ima najboljega. Ako ostanemo, kakovi smo bili u prošlosti i kakovi smo sada, neće nas nikada moći nitko opadati, da smo skupi. Al dočim nam se nemože iztaknuti skupost, može nam se predbaciti

*) Gesch. der W. I. svezak, str. 43.

Digitized by Google

rasipnost, i to pravom, jer više putih preko nužde trošimo blago. Uzmimo samo neke narodne običaje, koji su, istina, gdje gdje poizumrli; al ipak po raznih krajevih sve jednako šivu. Kada porodi žena diete, osobito prvorodjenče, običaj je u nas, da otac sazove svoje prijatelje i susjede, da se s njim razvesele, što mu je bog dao ljubezno čedo. Taj je običaj po sebi liep; jer je liepo, da čovjek nebude samoživ, već da s drugim veselje dieli, a onda će i drugi biti dionikom njegove žalosti; ali nije pametno, što se kod takove zgode priprave ciele časti, gdje se preko mjere jede a osobito pije, te se tako rasiplje blago, koje se danas bogme težko stiče. — I to je liepo, da se poslje pogreba svrate prijatelji k žalostnu si prijatelju, komu je udes ugrabio il otca il majku, da ga tješe; liepo je i to da jih prijatelj dočeka, nadajuć jim se, s čašom vina i komadićem hljeba: sve je to liepo; jer svjedoči o velikoj ljubavi, koja medju prijatelji vlada; al nije liepo, da se tom prilikom žalost pretvori u veselje, kano da se hoće izbrisati uspomena na pokojnika, istom zemlji predana. Dakako taj se je običaj tek gdje gdje ovako u zlo prometnuo; al nam je nastojati, da se nigdje nepromieni mjesto crne žalosti za čas u mjesto razkalašne radosti. Najviše se ipak kod nas rasipa prilikom svadbe. Nepita mladić, koji se je naumio oženiti, zvoni li mu kesa, je li mu kuća božjim darom puna, dosta je, da se hoće ženiti, i on mora ma odkuda bilo, dobaviti si liepih darovah, da jih daruje svojoj nevjesti, mora si spremiti sjajnu čast, ako se i preko ušiuh zadužio. I tu se nečasti samo jedan dan, čast traje po više — po osam danah i tako se dogodi te se mora siromak mladoženja oduživati više godinah onih dugovah, kojimi se je zadužio kod svadbe. Ovo bi se prekomjerno gošćenje moralo svakako na manje svesti; jer doprinosi dosta k tomu te nam narod siromaši.

Narodnih običajah neukidajmo, jer je narodni običaj značajkom naroda. Tko bi se napregnuo, da zatere narodne običaje, podignuo bi se proti samomu narodu, nastojeć ga lišiti onoga, što ga čini posebnim narodom. Neukidajmo narodnih običajah, nego nastojmo, da jih privedemo k prvotnoj njihovoj ljepoti. Što ako uzčinimo te nam bog blagoslovi trud, doprinieti ćemo ne malo k sreći naroda. Naši su narodni običaji liepi toli liepi, te se nemoramo nijednoga drugoga naroda stiditi, samo da se nisu izopačili!

Digitized by Google

Skupi nismo, nebudimo rasipni; lieni nismo, budimo jošte marljiviji, pa onda sretnih nas! —r.

Pučke učione.

Ima jošte dan danas ljudih, koji govore: da je podizanje pučkih učionah škodljivo i to zato: što misle, da se po tom ćudorednost upropašćuje, te samo nepokornost i nered raste. — Ovi da potvrde rieč svoju, pokazuju na našu mladež govoreći: Eto, ovi su polazili učione, pa kakovu su korist iz njih crpili? Šta koriste domovini? Prošli su učione, nečine više nikakova napredka, misleći da već sve znadu. — Pa takovi domovini da koriste? — Kako će koristiti domovini onaj, koj ništa nezna? Kako onaj, koj je od zla života sasvim onemogao? Ah, taj je samo trh domovini, on samo traži što su drugi pribavili. Takova nam je, kažu, mladež, koja u gradu polazi učione.

Pogledajmo na selo. Tu ćemo vidjeti, da oni, koji su učionu polazili, ponajviše postanu lienčine; jer su se u učioni naučili ljenčariti, a kad izstupe iz učione, neće jim se poljodjeljstvom i drugim težkim poslom baviti. Kakovu indi korist imate, zaglavljuju pomenuti ljudi, od vaših učionah, vi koji toliko hvalite plodove prosvjete? — Naši su starci manje prosvjećeni bili, pak su bolji bili i svega dosta imali.

Nemože se tajiti, da je u ovih riečih i koja istinita, nu svakako onaj, koj ovako sudi, veoma jednostavno sudi. Ovakovi ljudi opazili su vladajuće mahne našega vieka, ali nisu tražili vrutka odkuda proizlaze. — Nisu učione, nije prosvjeta, uzrok tomu. Da je prosvjeta škodljiva, tada bi i to moralo škodljivo biti, što je čovjek od g. boga um primio, koj ga neprestance naprvo goni. Da je prosvjeta škodljiva, to bi onda najbolje bilo, da nam g. bog nije niti podielio uma, da nas je stvorio nerazložnimi — a tko od onih ljudih želio bi nerazložnim biti, koj bi voljeo družiti se s takovimi, nego li s umnim stvorom? Zla indi, koja se prosvjeti pripisuju, neproizlaze iz prosvjete, jer se kod neprosviećenih jošte više zla nalazi; već zla ova dolaze od zločestoga odgojenja. Ako daklem oni, koji su učione polazili, nisu onakovi, kakovi bi morali biti, uzrok je, što nisu dobili ono odgojenje u učionah, što bi ga morali bili dobiti, a tomu

Digitized by Google

je opet uzrok, što nisu pučke učione onakove, kakave bi morale biti, da iz njih kriepostni ljudi i valjani gradjani izadju. — Netreba dakle govoriti proti učionam, već jih postavimo u takav red, da učenici u njih dobro odgojenje dobe, iztrebimo iz njih sve uzroke, kroz koje se mladež kvari, a takovih uzrokah ima veoma mnogo.

Svaka stvar vriedna je onda, kada odgovara svojoj svrsi. Tako je ura vriedna, ako dobro naznačuje dobu vremena; odjeća, ako nas štiti od nepogodah vremena. — Zato su i samo one učione vriedne, koje odgovaraju svrsi svojoj. Koja je pako svrha učionah? Ja sudim, da učiona svaka mora imati dvie svrhe. Prva je ta, da nas poduči: šta to znamenuje čovjekom biti, i kako moramo živjeti, ako hoćemo da vriedni budemo, što nas je bog čovjekom, a ne drugim bićem stvorio. Druga pako jest ta, da nas pripravi na to, da u stališu u kom ćemo živjeti, sebi i drugim koristiti budemo mogli. — Da se pako ovo dvoje postigne, to je potriebno, da bude učitelj takav, koj ove svrhe pozna, te s djecom tako postupati umie, da postignu ove svrhe.

Što se učiteljah tiče, to svaki lasno na prvi mah opazi, da imade i takovih, koji neumiju ovu svrhu valjano dokučiti i postići. Glavni uzroci, što kod nas podosta velik broj nesposobnih učiteljah ima jesu dva: prvi je, što dan danas, osobito evo kod nas u Slavoniji, ima učiteljah namještenih skoro na najboljih mjestih, koji preparandije nikada nisu vidjeli, a kamo li polazili. Od pripravah pako, koje se kod nas od budućega učitelja zahtievaju, ni pojma neimaju. Dječak na selu, naučio se njekako pisati i čitati, nješto u orgulje udarati, pa eto ti ga gotova stvorilo učitelja. On je odrasao pun predsudah i praznovjerstva, te se čvrstvo drži obljubljene si phraze: „Tako su naši starci radili, pak su svega dosta imali.“ Opire se svemu, što je novije i prosvjetu širi, te uviek ostaje onaj isti stari, koj je prije 20 godinah bio. Drugi opet, svršili su, istina bog, preparandiju, odobreni za učitelje, te i ponamješteni. — Nu dočepav se učiteljskoga mjesta, nemisle na napredak i boljak povjerene si mladeži, već knjige za peć i pušku u ruke pak hajd, čim tako postavljaju prosvjeti na selu neprestupljive tarabe. — A kada jošte ima i takovih učiteljah, koji niti domaćega našega glasa nerazumiju, što onda? Što može važnije biti, nego je učitelj puka, nego je onaj, komu se povjeruju nepokvarena srdca djece, da napravi iz nje dobre krš-

Digitized by Google

ćane, roditelje i gradjane? Ali, kad sliepac sliepca vodi, oba se u jamu strovale. — Neljutite se gospodo sudrugovi, čitajući ovo njekoliko redakah. Poznajem bo dosta i takovih, koji svoju dužnost točno izvršuju, i koje ja iz svega srdca štujem. Ali ima doista mnogo i onakovih, kakovih sam opisao, a osobito ovdje u Slavoniji, koje takodjer mojimi sudrugovi nazivljem, i koji su povodom bili, da sam ova napisao. Učitelj ima dvie glavne dužnosti: Srdce djeteta na sve dobro skloniti i naučiti ga ono, da u svom budućem stališu sebi i drugim po mogućnosti koristiti bude moglo. Za to se pako hoće, da učitelj ima otvorene, zdrave oči, da je kadar odgovarati objema ovim dužnostim. Učitelj, koji nije kadar ovim dužnostim odgavarati, izgovara se s našim seljakom, da je diete tupo, surovo, nemarno, da nije moći s njega ništa opraviti: a čija je i to krivnja, nego li opet naša? Podučavajmo ga, učimo ga, krčimo mu put k prosvjeti, pobrinimo se svojski za njega, pa će drugčije postati.

Nije ni naš seljak divljî ni leniji nego je bio stari German, koj je samo od lova živio. Pa pogledajmo, što je sada postalo s onoga Germana. Ako je s ovoga, zašto nebi i s našega seljaka? Gospodo! ljudi traže svakojake načine, kojimi bi se mogli proslaviti, mi jih netrebamo tražiti: ovamo se obratimo, pak imamo dosta polja za proslaviti se; vršimo savjestno dužnesti naše prama povjerenoj si mladeži, te pobrinimo se za siromašnoga seljaka, koj nas težkim svojim potom hrani; pobrinimo se za duh njegov. Pomozimo mu mi, otvorimo mu oči, činimo ga čestitim čovjekom, tako ćemo se proslaviti, tako ćemo sjati kao što sjaje žarko sunašce.

Prosvietiti u obće znači nješto, što je prije tavno i zamršeno bilo tako razsvietliti i razriešiti, da se onda može upoznati, i od drugih stvarih razlučiti; prosvietliti čovjeka znači, postaviti ga u takav stališ, da mu postanu predmeti oko njega tako svjetli, da jih nepomieša medju sobom, nego može jedan od drugoga razlučiti, te da nedrži za dobro i hasnovito ono, što je zlo i škodljivo. Prosvjeta indi sastoji u tom, da čovjek zrelo misliti znade. Gospodo! obratimo na to svoju pozornost, učimo djecu misliti, a to ćemo postići onda, kada joj njekoja glavna načela uciepimo u srdce i dušu, koja će načela kašnje, kada odrastu, sama dalje razvijati, nje prilagodjivati i upotrebljivati u raznih zgodah svoga života. Moramo s djece marljive ljude učiniti, kažimo joj: da je čovjek od g. boga

Digitized by Google

primio svoje darove, da s njimi posluje, da se nevriedna čini ovih, ako jih neupotriebi; da je sve na svietu koristno, daklem da je sramotno za čovjeka, ako on sam koj bi najviše mogao koristiti, ništa nekoristi. Djeci treba uciepiti mržnju u grieh a ljubav u krieposti; pokazati joj, da svaki grieh škodi, da nosi u sebi svoju kaznu, po čem n. p. lienčina pada moraške u siromaštvo, lažac pada u zlo svojim zločestim jezikom itd. S djece treba, da postanu vjerni domovine sinovi; treba joj dakle pokazati, kako je potrieban družtven život, da bez njega nebi bilo nikakove sigurnosti, već bi živjeli kao zvjerad u šumi, gdje uviek slabiji pred jačim strepi; treba da uvide, kako je svaki stališ na svietu hasnovit, kako jedan bez drugoga nemože obstajati. Djeca treba da se očiste od predsudah roditeljskih, da nemisle, da je onako u svem najbolje, kako su stari radili; treba joj raztumačiti: zašto čovjek um ima? Da nam je g. bog baš zato dao um, da napredujemo; da je tužno za čovjeka, ako hoće da samo po običaju radi, najme onako kako je vidio od otca si i djeda; da je to na spodobu životinje, koja neima uma; kazati joj valja da ništa nije bez uzroka, da uzrok mora sa svojim učinkom svezan biti: onda će početi naravski misliti, da mu kukavica ništa nemože nahuditi, ako ju baš i na tašte čuje kukati, jer će govoriti samo sebi: „Ovo kukanje i moje tielo nestoje u nikakovu savezu.“ Neće vjerovati u uroke i drugih stotinu predsudah. — Da se pako djeci ova načela u srdcu uciepe, treba primjerah iz svagdanjega života, hoće se malih pripoviedakah, koje takova načela sadržavaju.

Isto tako imaju se svi ostali nauci u primjerih predavati. Nesretna jest ona učiona, u kojoj zavlada puki mekanizam, da djeca samo dobro nauče na pamet brbljati ono, što joj je za buduće predavanje naznačeno. Nesretan taj mekanizam protivan je posve dvostrukoj svrhi učionah; on iza sebe ostavlja mrzlo srdce i nerazbistri razum naš; a kako bi i moglo ono oplemeniti srdce i razbistriti razum, što nerazumiemo? Odtuda dolazi ono, što se evo dan danas opaža, da djeca 4—5 godinah učione polazivša, neznadu ništa napisati, ništa izračunati. Nije onda čudo, ako se roditelji uztežu djecu pošiljati u učionu. Sjetimo se svetoga zvanja našega, sjetimo se svrhe učionah, pa iztjerajmo posve mekanizam iz učione; nebudimo zadovoljni ako nam djeca samo znadu odgovoriti na pitanje, već pazimo takodjer na to: je li i razume ono, što govore; neka vazda ono, što

Digitized by Google

su na pamet iz knjige kazala, tumače vlastitimi riečmi. Gledajmo, da joj sami jasno stvari predložimo tako, da jih budu mogla razumjeti; upotriebimo prispodobah, koje ona dokučiti mogu. Ako budemo tako postupali, proizvesti će naše učione liep plod, neće se mnogomu dosaditi nauci, kako mu se sada dosaditi moraju, gdje je prisiljen učiti, što nerazumije. Ja mislim da bi se i nam skoro dosadilo, kad bi nam tko naložio arapski ili kinezki se učiti. Ako dakle želimo, da nam puk uzmogne čim veću korist imati s polazenja učionah, to se onda postarajmo, da se već u učioni upozna s onimi nauci i vještinami, koje mu u budućem njegovom stališu koristiti budu mogle. Za ovo pako dokučiti, nije samo dosta, da se djeca mnogo uče, da mnogo na pamet znadu, nego je potriebno, da se temeljito uče, da se tako uče, da će moći imati od svoje nauke korist po sav svoj život; riečju treba, da se prosviete djeca. — K tomu samo jošte to dodajem: da kao svagdje, gdje se želi imati red, tako isto i ovdje valja da bude veoma strog nadzor, ovaj imao bi se izvan gg. župnikah kao redovitih za sada upraviteljah, jednako i gg. sudcem kotarskim naložiti, tako, da budu obvezani zajedničkimi silami nadgledati: jesu li učione u redu, je li se propisi ovršuju itd.

Ovakovim postupanjem mogla bi se mnoga rana izliečiti, koja još za sada naše učione boli. A zar se nebi mogli oni, koji jim ove rane zadavaju, ili popraviti ili odstraniti? Ovo njekoliko riečih napisao sam zato, da se i kod vas znade, jer hrvatska naša poslovica veli: *„torbica je bogcu prazna,*
ako mu je prosit kazna. —“ —e P.

Ako sam i luda nijesam pameti izgubila.

(Pučka pripoviest, bilježena u Vučinu.)

Tako življahu u staro doba pod jednim krovom i nuz jedan stol, žena i muž a nezna se, tko ludji, tko li mudriji. Trudeć se i prometajuć po svoju, sakupiše ipak punu vreću novacah, čistih cvanjugah i težkih srebrenih ledenjačah, kojimi bi mogo i konje podkivati, a vreća jim ležaše za vrati nuz peć. Jednom padne čovjeku nješto na um, te uzev ženu si za ruku, vodi ju k vreći prieteći joj, bog znao čim sve, ako se i dotakne ote vreće, u kojoj da je sama i samcata kuga. Nebude duga iza toga, odidje ti moj čovjek u bližnje

Digitized by Google

selo u promet, a tek što je na puškomet odišao bio, eto ti mu uz kuću majstora lončara, gdje u glas podvikuje: „kupite lonacah, kozicah!“ To mu je žena dobro začula, te podvikuje majstora: Simo te, simo! ja želim kupiti. Majstor brzo izvadi njekoliko komadah robe, te poda ženi, tražeć od nje, da mu plati. Žena mu rekne, da mu neima čim platiti, osim kugom, a ove da ima punu puncatu vreću, eno ondje za vrati. Majstor se na to namrgodi, veleć, da mu netreba nikakove kuge, već punu vreću zdravcata zdravlja, a kuga, da šta vriedi — nebi ju njemu ponudjala, već sama za njedrima nosila; u to ipak ga nješto povuklo u sobu, da se barem nagleda tê kuge; ali, kada u sobu pa još rukom u vreću, sav ti se moj majstor strese, kao šibljika na vodi, upoznav već pod prsti cvanjuge bjelušice i tvrde ledenjače sve od dvie forinte. Majstor, nebudi lien, naprti si punu vreću kuge a žena ga upita: što joj kani dati za nju! na što on lisičjim obrazom: „kao tebi, a po bogu mi sestro! drugomu nikomu, evo puncata kola robe; vadi, pa vari, prži i peci u zdravlje majstorovo, a ja budem piti u zdravlje kuge i moje i tvoje.“ Majstor ode, a žena stade ponaticati sve lonac po lonac na plod, te tako izkitila čitav vrtalj i kuću si naokolo. Sve je već liepo ponamjestila bila, samo jednoga, a to najmanjega nemogaše nikako, što je bio prostac predebeo; udre dakle vikati loncem u glas: „odmaknite se lonci, odmaknite!“ Nu kada to nije pomoglo, onda šćepa kolac, pa udri po jednom, udri po drugom tako dugo, dok svu liepu robu majstorovu nepretvori u čisto crepovlje, samo da može najmanji lončić namjestiti. U to stiže joj i muž kući te ju zapita: „Što si ženo uradila, od kada mene nema?“ Ta vidi mi se, valjada, posao!: evo, kupila sam ti puna kola lonacah za onu vreću kuge, štono ju čuvasmo, kano za sjeme, za vrati. Budalo benasta! reče muž, ta ono nebi kuga, već novci; digni se umah tragom tražiti majstora, možda ga dostignemo. Odoše obadvojica majstorovim tragom, ali ga nikako nemogahu dostignuti; na što pošalje si ženu kući a on da će u sviet pameti tražiti. Tražeć tako pamet, unidje u njeko selo, a tamo ugledje, gdje čeljad vilama nosi orahe na tavan; on jih upita: „ljudi božji, što to radite, gdje vam je pamet!“ Ta što ćemo s tolikimi orasi, što nam urodiše, moramo jih vilama iznašati, da smo što prije gotovi. U to otaj muž sakupi svu svoju pamet, zaprosi vreću i rekne čeljadi, da ju

Digitized by Google

punu nagrabe i tako iznašaju. Čeljad posluhnu, i za tili časak eto ti orahah na nahižju. Svi mu zahvališe, što najljepše znadoše, a on ode dalje svietom pameti tražiti.

I tako dodje opet u jedno selo, gdje su ljudi gradili kuću. U svem su bili vješti te si umjeli pomoći, samo jednoj gredi, koja bijaše prekratka, nemogahu najti lieka. Uzmu već naposlied slanine i stadoše ju sa svih stranah omazivati, da bude dulja; u to dodje taj putnik, pa kad vidje, da ludo rade, uzme pilu te odpili onoliki kus od druge grede, koliko je trebalo, upili na svakoj dva jezika, izvrta svrdljem jame te jim utuče drvene kline i tako bude greda i dosta jaka i dugačka. Poslenici se divljahu vještini njegovoj i htjedoše mu nagraditi trud, nu on nije hotio ni pare uzeti, zadovoljan pohvalom, i odidje opet dalje pameti tražiti. Sutra dan, pod večer već, stigne u treće selo i podje tražiti stana. Unišav u jednu kuću, zamoli domaćinu, da ga pusti u svojem domu prenoćiti. Domaćina mu se izpričavaše, da nemože, jerbo je mrak, i ništa nevidi. Pustite me, da legnem samo, reče, ma i na zemlju, samo da prenoćim, na što domaćin pristane. Tek što putnik legne, eto ti nagrne u sobu čeljad; svako s nječim u ruci: taj ima korito, ovaj struganju, onaj sito, drugi po rubac, zastorac, pregaču, torbu oli šešir i stadoše svi umah po sobi mahati lievo desno, kano da su poludjeli. Putnik se izpravi, sav začudjen, te jih upita: „ta bog s vami, braćo i ljudi! što radite?“ Pravimo si dan, što ga već mjesec danah vidjeli nijesmo. Ta nepravi se tako dan, bog vas sastavio! Podajte mi nješto masti, criep i kakovu krpu, da vam ja napravim dan. Kad su mu sve podali, a on medju dlanima zavinuo krpu, umjetnuo masti pa u kuhinju: puhnu dva tri puta u žerjavicu, te sastaviv plamen sa stienom, veselo skoči u sobu: »ljudi, evo vam dâna od boga dána!“ Sva čeljad bude zapanjena, ugledavši liepa biela dana. Sjutra dan htjedoše mu za otu majstoriju dati tri torbe novacah, al on jim već prije zorje bijaše izmaknuo — uputiv se pravcem kući svojoj.

Kad je bio došao kući, reče si ženi: »ženo! eto me iz svieta, u kojem sam se izučio pameti i našao ludjih, nego sam ja; ali čuj, što sam dočuo: Sve žene, što mogu puške nositi, moraju u vojsku, dakle i ti ženo moja; ali meni si u toliko omilila, da te nemogu pustiti, zato dodjoh do tê pameti, da pobjegnem sto-

Digitized by Google

bom u šumu, pa da te negdje ukopam i tako oslobodim vojske.“ Namah se uputiše šumi — i za tili časak eto ti žene ukopane ćak pod vrat a glava joj je samo izgledala te naličila panju, pa da se i ona nevidi, brže bolje nanese lišća te joj čitavu glavu njim pokrio. Muž ode kući, misleć, da se je tako oslobodio težke nevolje svoje. Uhvati se mrak i bude gusta noć a okolo pola noći došume ti upravo ukopanoj ženi hajduci s težkim plienom, što ga bijahu oduzeli njekomu staromu popu u obližnjem selu. Skinuvši novce, a bilo jih preko vaganice, uzmu dasku te ju polože na glavu ženinu, da si prebroje i porazdiele novac, a glava, mišljahu, da je panj. Jošte ni stotinu neprebrojiše, eto ti se, nezna se kako, upali lišće na ženinoj glavi a hajduci se toga čuda u toliko uplašili, da su bez traga pobjegli, neogledavši se više u šumu.

Sjutra dan dodje ipak ženin muž, da vidi što je sa ženom, ali kada k njoj, žena živa i zdrava te vesela s težka blaga, sgodom i pameti, košto mišljaše, stečena. Jelda, mužu! reci der: tko je pametniji: ti oli ja? pogledji na silu novacah; nijesam li svojom pameti više stekla, nego sam ti raztepla onom vrećom kuge tvoje! — Muž se, i nehotice, zarudio; uzme ženu brže bolje odkapati a odkopav ju, pokupiše blago, te s njim veselo kući. Došavši kući, stadoše se ljubiti kao luda djeca a muž je priznao, da je ona pametnija od njega, a žena podvikne: Aha, ako sam i luda nijesam pameti izgubila. Od toga vremena živjeli su mirno, sretno i pametno sve do božje volje.

I bilo je tako, vjerujte mi negdje u vučinskoj, jer se sve do danas ovako priča i pripovieda. U svačem je barem nješta osbilja.

(Napisà M. F.)

Nješta ob ulomcih.

(Dalje.)

Neima djeteta u prvom razredu, bilo u selu ili gradu, neimajućega zdrava pojma ob ulomku; jer ga u istini neima, koje nebi bilo i samo razpolovilo si jabuku, krušku, breskvu kalanku; koje nebi bilo vidjelo razpolovljen kruh, odojka, zeca, tele a i samoga možda vola itd. Djeca dakle znaju već u 5oj, 6oj godini, šta će to reći: razpoloviti, raztrojiti, razčetvoriti, ako upravo podpunoma i ne-

Digitized by Google

shvaćaju, da sve one polovine, trećine itd. moraju biti savršeno si jednako velike.

Osim prerazličnih stvarih, što se mogu dieliti i kojimi to dieljenje nazorno mladeži predstavljamo, imade uza to u školi učitelj žes i tablu, pak prekoristno „računalo“, bez kojega nebudi niti jedincata učiona.

Što nam mladeži u 3oj pučkoj a 4toj glavnoj učioni računanje s ulomci čajno, dà upravo i tamno, razlog je tomu u tom, što je malo učionah, gdje bi se usudio učitelj u prvom razredu i donešene već u školu pojmove ob ulomcih sastavno razvijati i usavršivati u čvrstu uvjerenju, da računanje s ulomci spada jedino u najvišji razred. S toga stotinu jadah, s toga i želje, da se najpočetniji pojmovi razbistre.

Nastavljamo.

1. Kažu mi, da se manji broj može dieliti većim, n. pr. 4 : 12 = je li to istina?

Doduše, učilo nas njekoč, a kako vidimo, uči se i sada ovako 12 u 4 nejde; nu u istinu ide.

To već shvaća diete u trećoj godini, jerbo je u toj dobi ne jednom jednu jabuku razpolovilo i polovicu dalo drugu si a polovicu zadržalo sebi; s toga dakle 1 : 2 = $^1/_2$; 4 : 12 = $^4/_{12}$. Uzmimo si zadnji primjer ovako: 12 jest učenikah, treba da pišu olovkami a nejma jih u školi više nego četiri. Učitelj hoće, da jih porazdieli i to tako, da svakomu pripadne jednaki kus. Šta da čini? Dvanajst učenikah a toliko se hoće i olovakah. Da svaku prepolovi, (t. j. dieli dvama) dobio bi 4 × 2 = 8 komadah; da svaku razčetvori, dobio bi 4 × 4 = 16 komadah, nu njih je 12, s toga mora dobiti i toliko komadah, što se postigne, ako se svaka ciela olovka na vlas raztroji, čim od svake budu tri kusa, dakle 4 × 3 = 12. Dakle 4 : 12 = $^4/_{12}$: znači: porazdielim li 4 olovke u 12 učenikah, svaki jih dobi $^4/_{12}$ olovke,

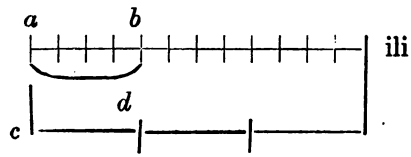

To će reći: kada bi bila svaka razdieljena u dvanajstero, pri-

Digitized by Google

pale bi jednomu $^4/_{12}$; da je pako samo u troje, onda bi dobio svaki $^1/_3$; a znamo, da $^4/_{12}$ skraćene četirima = $^1/_3$, što se na očigled vidi, jer $^4/_{12}$ t. j. *ab* u istinu su jednake $^1/_3$ t. j. *cd.*

Nejma tako sitne stvari jedinice, koja se nebi mogla i u manje česti razložiti bud kojim načinom; nejma dakle niti broja tako malena, što se nebi dao i najvećim porazdieliti; s toga upravo ne samo da dielimo 1 svakim brojem, već i ulomke cielimi brojevi. 1 ; 6 = $^1/_6$; 1 : 100 = $^1/_{100}$; $^1/_2$: 1 = $^1/_2$; $^1/_2$: 2 = $^1/_4$; $^1/_2$: 4 = $^1/_8$ itd., što će se kašnje razjasniti.

Svako označeno dieljenje jest ulomak i naprotiv. Tako 456 : 2 = 228; isto tako $^{456}/_2$ = 228; $^4/_{16}$ = 4 : 16. Djelilo dakle jest = brojniku a djelitelj = nazivniku.

---

2. Imam dva ili više ulomakah, pak bih morao mahom pogoditi, koji manje oli više vriedi. Kako to?

Posve jednostavno i naravski. Imate n. pr. for. $^2/_5$, $^3/_5$, $^4/_5$, $^5/_5$: koji najviše vriedi? Svagdje jest forint razdieljen u petine (što čini 20 novč.); nu, prvi veli svojim brojnikom, da su uzete 2 petine; drugi, da 3; treći, da 4; a četvrti, da 5 petinah. Jerbo $^5/_5$ čini c i e l o, to mahomice razvidim, kojemu ulomku manjka više ili manje petinah da bude cielo t. j. $^5/_5$, a oko mi već kaže, da prvomu manjkaju $^3/_5$; drugomu $^2/_5$; trećemu $^1/_5$ a četvrtomu ništa. Ulomak dakle $^5/_5$ vriedi najviše a $^2/_5$ najmanje. Uzmimo si to i ovako. Petina for. jest 20 novč.; $^2/_5$ for. = 40 novč.; $^3/_5$ for. = 60 novč.; $^4/_5$ for. = 80 nč.; $^2/_5$nam dakle t. j. 40 nč. manjka do forinte 60 nč.; a $^4/_5$nam t. j. 80 novč. manjka samo 20 nč., s toga $^2/_5$ vriede manje nego $^4/_5$.

Je su li dva ulomka, oli jih više, pak su jednoga nazivnika a različnih brojnikah, to onaj najmanje vriedi, kojemu najviše česticah manjka do cieloga; naprotiv, onaj vriedi najviše, kojemu najmanje manjka. Nadalje:

Petar dobi $^5/_8$, Ante $^5/_{10}$, Jaroš $^5/_{20}$ viedra vina: koji je dobio najviše a koji najmanje? Petrovo viedro razdieljeno jest u osmine t. j. u 8 posudicah; Antino u desetine t. j. u 10 posudicah; Jaroševo u dvadesetine t. j. u 20 posudicah. Nu, svaki je dobio jednaki broj svojih posudicah, svaki najme pet posudicah. Koji je dobio više vina? Što je manje posudicah, to treba da budu većje; što jih je

Digitized by Google

više, to treba da budu manje. Šta je dakle osmina Petrova? 40 : 8 = 5; šta desetina Antina? 40 : 10 = 4; šta li dvadesetina Jaroševa? 40 : 20 = 2.

Jerbo je Petar dobio onakovih $^5/_8$, to ima 5 × 5 = 25 vrčah; jerbo je Ante dobio onakovih $^5/_{10}$, to ima 5 × 4 = 20 vrčah; jerbo je Jaroš dobio onakovih $^5/_{20}$, to ima 5 × 2 = 10 vrčah.

Ulomak dakle $^5/_8$ vriedi najviše, jerbo jest cielo razdieljeno u najmanje čestih a uzelo se toliko od njih t. j. 5, koliko i u zadnjem ulomku najme $^5/_{20}$, koj pokazuje, da je cielo razdieljeno u više, dakle i manje česti.

Veli se dakle: Imamo li dva oli više ulomakah, gdje su jim razni nazivnici a jednaki brojnici, to vriedi najviše onaj, u koga jest najmanji nazivnik a najmanje onaj, u koga jest najveći nazivnik.

Vježbe.

1) A. ima $^4/_8$ ☌, B. $^3/_8$ ☌, C. $^7/_8$ ☌ soli. Koji ima najviše i zašto?

2) Medju ulomci: $^3/_4$, $^3/_5$, $^3/_{10}$, $^3/_{20}$, $^3/_{25}$, $^3/_{50}$ forinte, koji vriedi najviše a koji najmanje? Izračunajte s pameti, koliko novčićah svaki vriedi!

3) Dragan služi u gospodara $^3/_{12}$ a Živan $^5/_{12}$ godine; svaki ima dobiti na mjesec 5 fr., koliko je mjesecah svaki služio i koliko dobi novacah?

4) Vriedi li više ili manje $^3/_4$ viedra, nego $^7/_8$ viedra i koja jim razlika u mjeri vrčah?

(Dalje sliedi.)

Dopis.

U Podravini 11. Svibnja. Javilo se nas ove godine i više poradi velikih neredah i zloporabah, što se čine kod izabiranja učiteljah pučkih; molio sam vas i sám, da nam savjetujete, šta nam je činiti u buduće, uzprosimo li opet za koje drugo mjesto: ali nejma nam odgovora. Molimo Vas sada, javite svietu, da je toliko bezzakonje zavladalo prigodom izabiranja učiteljah, te se nemože podnieti. Natječaj se razpiše, učitelji mole sa svih stranah, mnogi se potrudi i pješice u mjesto: ali kada tamo, potvrdi se opet bivši, neimajući niti usposobljenja za to. Šta više, molbenice niti se općini nepredavaju, a kada se sroče kompetenti u odredjen dan, samo jim se u kratko rekne: badava se, gospodo, potrudiste, ostati će stari učitelj, jer je općina opet s njim zadovoljna. Javite to barem, da se znade. —o—.

Digitized by Google

Evo Vam izpunjene želje. Da to biva, istina je živa, jer imamo za to dokazah i s najnovijega časa; razpisao se bo natječaj za njeko mjesto kašnje, nego se izabrao novi učitelj, t. j. izabraše si učitelja a kašnje razpisaše natječaj. Čemu to, zašto da se vara i u trošak baca sirotica učitelj?

Gospodo! čist je posao dugotrajan; čistoj duši svak je vazda iskren brajan. Nebudi toga više nikada! (Uredničtvo.)

Viestnik.

Književnost.

Gosp. A. V. Truheljka izdao je knjigu pod naslovom: Praktischer Leitfaden zur schnellen Selbsterlernung der kroatisch-serbischen Sprache, welche in einem Theile Ungarns, in Kroatien, Slavonien, Dalmatien, in Serbien, Bosnien und in der Herzegovina gesprochen wird.

Mit Berücksichtigung der verschiedenen Spracheigenheiten, der Syntax, Wortbildung, und der cyrillisch-serbischen Schriftzeichen, mit reichhaltigen Aufgaben, Gesprächen itd. versehen, nach der Ahn'schen Methode für Deutsche verfasst und durch vieljährigen Volksschul-Unterricht bewährt. U Pešti tiskom Hornyánskovim i Trägerovim. Ciena mekano vezanoj 48 nč. a tvrdo 56 novč.

Ovu knjigu, na 9 tabakah jaku, prati manja u 2 tabaka pod naslovom: Aufgabenschlüssel zum praktischen Leitfaden der kroatisch-serbischen Sprache für Selbstlernende, a ciena joj je 20 novč. Tisak isti.

Mi nemogosmo djela proučiti, jer ga istom primismo, nu razumievši, da se ga Ugarskom na stotinu jurve u kratko doba razpačalo, pak znajuć da nam je slično djelo upravo nuždno za mladež u sried naše domovine, na preveliku nam žalost njemački odgojenu, te ipak voljnu naučiti se i mili nam hrvatski jezik, bez koga se nemože ni maknuti izvan kuće: to preporučamo svakomu potriebnomu. da si ga nabavi. U Zagrebu se dobi kod g. Svetozara Galca uz naznačenu cienu.

Natječaj.

Na pučkoj učioni u Čavlih, župe cerničke županije riečke, ima se popuniti mjesto učitelja, s kojim je skopčana godišnja plata od 315 fr., za drva 56 fr., paušal 12 fr. i slobodan stan. Natjecatelji za ovo mjesto imadu svoje na občinu Cernik glaseće i s propisanimi prilozi ob osposobljenju školskom i ćudorednosti providjene molbenice najdulje do 10. Kipnja 1867 okružnomu učionah nadziratelju g. Mati Žuvičiću, kanoniku i arcidjakonu u Bakru podnieti.

Od biskupskoga duhovnoga stola Senjskoga i Modruškoga, ili Krbavskoga.

U Senju, dne 10 Svibnja 1867.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto na glavnoj dječačkoj učioni u Požegi uz godišnju platu 440 for. Molbenice, upravljene na vis. kralj. dalm.-hrv.-slav. namjestničko vieće, šalju se putem neposrednih školskih poglavarstvah školskomu nadziratelju kotara požežkoga do 10. Lipnja t. g.

Za rukovodstvo za jeziko-sastavoslovnu obuku prijavila su se do sada samo dvojica, i to gg. Zakarija i Šimunović, učitelji. Kako se vidi, i za to, toli nuždno djelo nejma žrtvičice.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 12. U Zagrebu, 15. Lipnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Putenost.*)

Od I. R-a.

Neboj se, štioče vriedni, primiti u ruke ovaj članak, bojeći se možebiti, da je nacrtan kistom neugladnim, koji vriedja i oko i srdce. Ja ću ti ovdje samo naslikali u tamnih crtah, koli je pogubna strast, koju smo metnuli na čelo članku, i koli grdna; a opet kako je krasna i mila kriepost, koja joj se protivi. Ja držim, da je mnogo bolje i pametnije, da čovjek, dok je zdrav, prouči, koja je bilina zdrava, koja li štetna, nego, da onda, kada je već prekasno, podje tragom pameti.

Muž, svoga vieka najveći, koji je svojim umom nadletio obične granice razuma čovječjega, sv. Augustin veli, opominjuć na život duševni u opreci s putenim: „Drugi život živu nieme životinje, drugi angjeli i opet drugi ljudi.“ Život je životinjah na ovom svietu za ovaj sviet; sretne su, kada si mogu zadovoljiti nagonom naravnim. Angjeli su dusi bez tiela i bave se samo s bogom. Medju životinjom i angjelom u sredini je čovjek; jer ima i od jedne i od druge narave dio. Kojoj strani više prianja, onoj se i bolje primiče. Živuć život

*) Dolazi od: плъть, što znači meso i tielo a i narod. Jambrešiću jest pût — i = bludnost = praznost = fornicatio. Danas su jošte žive n. pr. ove: bjelòputan, putònog; pak i pûtast u smislu: djevojka je putasta t. j. puna, zdrava, nabijena, buclasta.

Digitized by Google

duševan, upodobljuje se angjelom, puteno živuć, postaje životinjom.“ *) Ovo ti u malo riečih osudjene putenosti i hvaljene nevinosti!

Da vidimo dakle, što je putenost?

Svaka životinja ima u sebi po naravi nagon, osobitu njeku pûd, da proizvodi sebi sličnu životinju. Taj je nagon od svih nagonah najjači, te se pojavlja istom onda, kada je čovjek dovoljno već razvijen te mu neprieči dalnjemu razvitku. Znamo bo, da razvoj tiela prestaje ili barem, da jako polagano uspieva, kada čovjek dodje do muževne dobe, u kojoj se taj nagon pojavlja. Ovaj je nagon nuždan za obstanak svieta; jer bez njega bi sviet u brzo izumro; i dobar je po sebi; jer je sredstvo, bogom naredjeno za uzvišen cilj — množenje ljudih.

Stvoritelj svieta pokazuje u svakom svom djelu ne samo mudrost veliku, nego i dobrotu izvanrednu. On nenalaže čovjeku ničega, za što mu nebi kakovu takovu ugodnost priredio. Veli, da neprijatelja ljubiš, to je mučan zakon; jer je težko onoga srdcu privinuti, kojega odbija, ali uzradiš li tako, biti ćeš od svieta hvaljen, da si čovjek jako dobra i pomirljiva srdca. Nalaže, da dieliš milostinju. Čovjeku se nekako neće iz rukuh dati onoga, do čega je došao mukom; ali ako ipak dieli milostinju, sviest ga hvali, a ljudi paze. Bog hoće, da se ljudi plode, pa niti toga nenalaže bez ugodnosti, koja zato nipošto nije griešna. Onaj dakako neradi pravo, koji nevrši zakona božjega, bio on sada u redu naravnom ili nadnaravnom, sbog njega sáma i ljepote njegove, nego radi slasti, koje on donosi sa sobom, dapače onaj radi jako zlo, koji jedino za sredstvom težeć zaboravlja posve na cilj. Tko će u istinu milosrdnim prozvati onoga, koji nedielji milostinje za drugo, nego da ga vide drugi? Ili onoga plemenitim, koji neprijatelju prašća tek zato, da se priljubi drugim? Isto tako neradi niti onaj pravo, koji smetnuv s uma onu visoku svrhu, da dade život stvoru razumnomu, koji može danas sutra postati koristnim udom čovječanstvu, tek za nasladom ide, koja je sa plodjenjem skopčana. Pa u tom, žali bože, mnogi i premnogi grieši. Čim se sviet više ponosi uzobrazom i napredkom — poviest mi svjedoči — tim više krši liepe zakone naravske.

Čega nečini životinja, čini čovjek, radeć proti naravi. Da nam

*) Sermo 18. Ivan.

Digitized by Google

se pokaže čovjek putonja u cieloj svojoj grdobi, razmislimo samo, što je sve morao prije počiniti, nego je došao do pùtenosti. Prvo, što veže ne samo čovjeka razumna nego i niemu životinju, zakoni su naravski, te je zakone zametnuo, dočim životinja po njih žive. Nadalje čovjeku je bog dao razum, kojim nadvisuje životinju i kojim se može upriličiti duhovom čistim, pogaziv tielo; pùtonja ne samo nečini toga, nego se služi razumom, da postane životinji priličniji. Konačno životinja nejma stida, koji bi ju suztezao od putenosti, a čovjeku je usadio bog u srdce nježni cvjetak angjeoske stidljivosti, koji se snuždi, čim i najlaglji dah nesramnosti nanj zapahne. Mladić nevin, kad čuje rieč poganu i nehotice se zarumeni, a djevojka obori oči. Pùtonja je i taj cvietak, taj snježni lier mladoga si srdca izčupao poganom si rukom, samo da postane priličniji životinji. A kada jedared nestane iz srdsa stida, ono je otvoreno svakoj bezsramnosti. Evo! što sve neučini pùtonja! Sve, što ga je činilo čovjekom, zaguši sám; zato i mora propasti i duševno i tjelesno. Uzmi u ruku poviest svieta, kojega te je volja vieka i naroda, pa ćeš se osvjedočiti bez dvojbe, da se je narod, čim je postao mekòputan, počeo primicati svojoj propasti. Navodim ti samo Rimljane, koje svatko za primjer rado navodi, Rimljane ti navodim, koji su njekoč po cielom svietu slovili svojom moćju i znanošću, kojim se mora svatko čuditi, kada uzme na um: njihovu hrabrost u boju, domoljublje u srdcu, točnost i urednost u domaćem životu: pa što jih izbrisa sa lica zemlje? Ne drugo, nego život razvraćen. Rimljani su, unoseć u priestolnicu svoju — taj panteon sviet — bogove i božice raznih narodah, ponieli sa sobom i mekòputne običaje istočnjakah te su i sami postali puteni. Sada jim se više nije htjelo srtati u boj; jer jim je bilo milije ležati u sredini svojih milostnicah, niti jim je srdca grijala prava ljubav prama domovini; jer su tek u putenosti tražili sreću svoju — pa zato su i propali. A što čini Turčina tako smradnim i prezirnim svemu svietu, ako ne to, što, buduć čovjek, žive kano životinja. Turčin se nemože pohvaliti niti jednim primjerom pravoga požrtvovanja za obće dobro — osim ako ćeš sliepe progone kršćanah ozvati požrtvovanjem — nemože nikakovom pravom kriepošću, nemože ničim, nego svojim — osušenim mrzkim tielom. Stidnost dakle gojmo u srdcu sami, pa nedajmo, da ju iz srdca izrinu djeca i mladež; jer je ona pravi urès mlade dobe i čvrst štit proti razkalašenosti. Tko

Digitized by Google

nije stidan, nije sigurno niti nevin, pa ma se on kako hvalio čistoćom srdca. U tom je zlata vriedna ova naša stara: Bolje ti se, dušo, zarumeniti, nego li probliedjeti.

(Svršetak sliedi.)

Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. slovn. Čitanke.

Djeco! Vi već mnogo stvarih poznajete, što jih je dragi Bog na našu korist stvorio. Znate i to, da se te stvari ponajviše na zemlji nahode, pa da jih i vidjeti možemo. Nu imade vam na zemlji i takovih stvarih, koje baš vidjeti nemožemo, pak i takovih jošte, koje nam se samo kadikad pojavljuju. — Kažite mi, što sam vam rekao? Djeca odgovaraju. — Dobro, sada otvorite si u čitankah na strani 74. štivo 56! — Učitelj čita naslov: „Zemlja i zrak," zatim nastavi! Zemlja zove se inače i kopno. Nju (zemlju) vidimo, ali kroza nju nevidimo; ona je dakle vidivo i čvrsto (tvrdo) tielo. Naproti tomu, Zráka nevidimo, a krozanj gledamo; on je dakle nevidivo, prozračno i tekuće tielo, koje nas oda svuda okružava. Bez zraka nebi nijedan stvor na zemlji obstati mogao — Što sam vam kazao, djeco, o zemlji, a što o zraku? Djeca kazuju — Učitelj čita dalje do „ravnice". Ivane! jesi li ti ikada bio na kakovu visoku mjestu? Učenik: Jesam.*) — Učit.: A jesi li razmatrao koji predjel okolo sebe? Učen.: Jesam. — Učit.: Razmatrati, reći će gledati, razgledati, paziti a pri tom i misliti. Predjel kaže se drugom riečju i okolica, okolovina, okoliš, okolje; to jest ono, što okolo sebe vidjeti možemo. — A što si tada s visine okolo sebe smotrio? — Učen.: Brežuljke, brda, doline i ravnice. — Učit.: Kakove mogu biti ravnice? Učen.: Ravne, plodne, neplodne, kamenite itd. — Učit.: Kakove doline? Učen.: Nizke, duboke, oble itd. — Učit.: Kakovi su brežuljci i brda? Učen.: Brežuljci su visoki, a brda još višja. — Učitelj čita dalje do „raste", zatim pita: Josipe! kaži mi gore i planine našega predjela, što jih poznaješ! Učen.; Visočica, Snježnik, Jesenovica, Risnjak, Učka itd.

*) Radi obširnosti stavljam kratke odgovore, učitelj pako zahtievaj od djece podpune.

Digitized by Google

— Učit.: A šta raste u gori? Učen.: Drveće i trave. — Učit.: Drveće, grmlje, trave, cvieće i sve, što iz zemlje niče i raste, zove se bilje. Što sam rekao, Marko? Učenik odgovara. — Dobro, rekne učitelj i čita dalje do „veće“. Vlastimire! što dakle izvire iz zemlje? Učen.: Vrela. — Učit.: Vrelo je živa voda, t. j. takova, koja ni ljeti nepresahne, a ljudem je za piće najzdravija. Što sam kazao o vrelu? Učenik odgovara. — Učit.: Što postaje s vrelah? Učen.: Potoci. — Učit.: A što s više potokah? Učen.: Manje i veće rieke. — Učitelj čita dalje sve do „rieku“, te pita: Kuzme! poznaješ li koji potok? Učen.: Sušica, Rečina, Lužac, Golubova, Čicave itd. — Učit.: Imenuj mi njekoliko malih i velikih riekah! Učen.: Kùpa, Sava, Drava, Dunav itd. — Učit.: Djeco! da bolje razumijete, što ću vam o tom kazivati, pazite dobro na ovaj zemljovid. *) Vidite ovaj predjel predstavlja nam našu (riečku) županiju. Ovdje su po prilici sela Hrib i Razloge, a izpod njih izvire Kùpa, prima u se Koranu i mnogo drugih potokah, prolazi mimo grada Karlovca i utiče kod Siska (trgovište u županiji zagrebačkoj) u Savu. — Reci mi Jure, što sam vam kazao o Kupi? Učenik pripovieda. — Učit.: Bi li mi to znao pokazati na ovom zemljovidu? Učen.: Bi. — Učit.: Ded, pokaži! Učenik pokazuje. — Učitelj nastavlja: Vidite, ovaj predjel predstavlja nam pokrajinu Tirolsku, ovaj do njega Korušku, a ovaj do Koruške Štajersku. Iz Tirola iztiče evo Drava, prolazi kroz Korušku i Štajersku, prima u se Bednju i još drugih potokah, dieli Ugarsku od Slavonije i utiče u Dunav. — Franjo! što sam sada kazao? Učenik odgovara. — Učit.: Pokaži mi to na zemljovidu! Učenik pokazuje. — Učit.: Sada vidite ovu pokrajinu više Hrvatske i Slavonije! To vam je Ugarska, a na zapadu joj je Austrija, pa iza Austrije Njemačka. Od ovuda (iz Njemačke) dolazi Dunav, teče kroz Austriju i Ugarsku, spravlja se evo na ovoj točki više Slavonije sa Dravom, a ovdje (kod Biograda) sa Savom, i tako prolazeć kroz Tursku utiče u crno morje. — Mile! Kaži mi, što sam vam kazao o Dunavu? — Pokaži nam to na zemljovidu! Učenik odgovara i pokazuje. — Učit.: Dobro, pazite samo i nadalje tako! Zatim čita do „u crno morje“, te pita: Nikola! u što se ponajviše slievaju vode? Učen.: U morja.

*) Ako li ga u školi nebi bilo, neka učitelj crtajuć na školskoj tabli dotične predjele, djecu o tom poučava, što je baš najprobitačnije; a djeca potle neka i sama to pačinjaju.

Digitized by Google

— Učitelj pokazujuć na zemljovid, nastavlja: Djeco! ovaj predjel izpod Štajerske, što leži medju Koruškom i Hrvatskom jeste Kranjska. Od ovuda dakle ištiče Sava. — Što sam kazao Nikola? Učenik odgovara. — Učit.: Pokaži mi to na zemljovidu? Odkuda dolazi Sava? Kuda teče? Gdje i u što utiče? A u što se opet slieva Dunav? Kada dakle Sava mimo Zagreba teče i kod Biograda u Dunavu utiče: koji tih gradovah leži nižje i zašto? Učenik odgovara i pokazuje sve na zemljovidu.

Toliko po prilici moglo bi se uzeti za prvu lekciju. Pošto je pako učitelj ovakovim načinom ono, što u prvoj polovini štiva na zemljopisnu obuku spada, razložio, opetuje to u kratko u drugoj lekciji i prelazi na razlaganje druge polovine — obzirom na fizičnu obuku. —

(Dalje sliedi.)

Odgoj veleuma.

Ovom besjedom hoće da se rekne isto, što tudjom, poznatom nam u obće: *genie* = *genius*. Veleumom zovemo čovjeka osobito, neobično nadahnjena iskrom božjom; čovjeka vazda tvoriva i obretna; čovjeka, koji se svojimi izumi u stanovitih znanostih i umićih osobito proslavio; kojega svako slovce, svaki mîg, svaki dášak neposredno koristi čovječanstvu; kojemu ništa nije predaleko, previsoko, preduboko; koji se titra svjetskimi tjelesi poput dječice, loptom se igrajuće.

Što je na zemlji prosviećenih narodah, svi ciene i štite svoje duhove, jer u njih vide neuvehle cviete narodnjega života raznih viekovah; jer su uvjereni, da vode pokolenje do njeke plemenitije svrhe čovječanskoga bića. — S toga stari već narodi nastojahu jih proslaviti i ovjekovječiti, da jim se i praunuci u nje, kao čiste uzore vitežke i kriepostne prošastnosti i umotvornosti praotacah svojih ogledaju, nastojeć vjernim jih tragom sliedjeti.

S početka spava veleum u duši umjetnikovoj. Duh, prem da mu je bitno svojstvo, da vazda i uviek tvori, nemože se ipak latiti kojega predmeta tako dugo, dokle ga se on sam nedodirne, dokle ga nerazdrami. Kada ga zaokružila množina stvarih, te začnu kroz tjelovna osjećala u-nj navaljivati: duh se trgne iza duboka sanka, pak

Digitized by Google

uočiv valjano predmet, što no se ga najvećma kosnuo, sa svih ga stranah motri i nazira, nadje u njem biljeg, kojim se od drugih stvarih razlikuje i tako si duh stanovit predmet uobrazi, gleda ga, motri ga, nazire ga.

Ali tim se neizcrpljuje neumorna moć čovječjega duha: on ti ga stupa dalje smjelo i hrabro, te uzme motriti, kako je jedna slika prema drugoj, a tada se veli, da duh sudi. Područje duha jest neograničeno: sada mu treba pronajti istinah, što, pravo reći, niti diraju u-nj, a niti jih u ostalom sam znade. Šta da čini? Kuda li će, na koju li stranu? Stao dakle slagati dvie istine tako, da mu iz njih vrcne treća, kano što će potok iz dva jaka kladenca; tu se sada moždi, mozga, nadòmišlja, umuje, umstvuje a ovu duševnu silu zovemo: umovanjem, umstvovanjem. Kresne li o srodnu si umjetničku dušu, onda ga preuzme njeka vilinska snaga, te se na radostno, blagoslovljeno življenje probudi.

Život ovakovih slavnih muževah treba da se motri ne samo okom prirodoslovnim i lječničkim, već osobito čovjekoslovnim i pedagogičkim; jer se možemo uvjeriti svjetskom poviesti, da nijedna velika misao, u čvrstu duhu zametnjena, oduševljenjem odgojena i u sviet puštena, nije ostala bez silna upliva na obrazovanje čovječjih odnošajah. (Rajković: školski odlomci).

Imade nemalo slučajah, gdje se uvjerilo, da su već njeki vanjski tjelesni biljezi kao proricali, dà, bi reć jamčili silan duh, u istom tielu nahodeći se. Tu su vam iskre, u pepelu plamen označujuće, a pričinjalo se u staroj davnini strukovnjakom, da je njeki višji duh unišao u čovječje tielo, a s toga upravo smatrahu se i mnogi, inače velikom oštrinom nadareni muževi za bogove i sinove božje. Tako Lesandro Veliki prozvao se bogom, a slikar Apelles naslikao ga u epirskoj crkvi, kao da iz njega munje sievaju. Juliju Cesaru zavrćelo se u mozgu, da je potekao s tanke krvi Venušine, a s toga upravo slikalo mu zviezdu na glavi. Čudne li u tom ipak, što se upravo u velikih takovih divah, njekoč opažao njeki duševan nemir; čudne, velju, stvari, što se njekoč upravo veleduhom podvikivalo: smutio jim se mozag, šenuše pameću, poludješe!

Mnogo ovakovih duhovah prhnulo je smjelo iz omedjašenoga svojega tiela te se uzdušnima svojima krilima dovijalo neograničenomu vrelu sve mudrosti, samomu bogu velikomu. Eno nam Torquata

Digitized by Google

Tassa, gdje-no, pohodiv si rodjenu sestru, tri puna dana niti je šta jeo niti pio, zdrav i čil bivši, već obrativ se k morju, sveudilj motraše neizmiernu pučinu morsku, kojom mu se uzljetan duh i neznajuć vijao. Ob ovakovom božanstvenom uzhićenju veli sv. Petar (samoga sebe zatajivši): „znadem čovjeka u Krstu (tielom li ili bez njega, neznam), u raj uznešenoga i tamo čuvšega stvarih otajnih i skrovitih, što se nesmiju čovjeku povjedati.“ — Čitamo li pako oli slušamo uzorno koje pjesničko djelo, to nam se pričinja, da smo sitna djeca u njekom čarobnom svietu, (Vidi: Ognjana Ostrožinskoga: Pjesničtvo.) — koja orijaške i plemenite slike ovoga svieta gledaju. I nehotê obliće nam duša opisane slike, pune plemenitosti i posebnoga značaja, oli se bavi u njihovu družtvu, veseleć se s njimi i hvastajuć, da joj lje nijedna neodleti. Zagleda li se pjesnik u zrnce istine: to mu zavrvi i uzkipi u mozgu sila božja bojah i na tisuće prilikah; duša mu se živim ognjem užeže, a on, provuci samo nît kroz sve ove čarobne slike, pak eto, gdje se same nanizale u vienac. — Sada je sav savcat uzhićen, sada mu nejma sretnijega u svietu, te se nebi okanio svoje misli, pak da mu liepo visi britka sablja o tanahnoj dlaci iznad glave. Čija pjesan kani izmamiti iz tudjega oka vruću suzu: taj treba da ju i sam ronio bivši u onakovih vilinskih dvorih. — Pak se nečudite, reknem li vam i ovu: čovjek svakdanji, čovjek običan; čovjek, u koga samo pùt stanuje, nemože, da i hoće, toga u živac prosuditi.

Čega li se sve neće veleumnikom, da mogu po volji si skladati i stvarati! Slavni Berquin, — (njegovo: Bolovanje preveo V. Gaj) — veliki prijatelj mladeži, kada bi začeo izpredati svoje vječite misli, duša bi mu se znala raztapati sa slasti i milinja. U to sjetio bi se i orgulicah a uza to i onih milozvučnih grlašcah triju dobroćudnih sestricah, pjevavših mu njegove idille. Gluk (Vidi Danicu br. 51. g. 1863). se mogaše uzhititi usried zelene livade. Uz jedan nastroj, uz bocu šampanjskoga vinca pisà ti ga on obje Ifigenije, Orfeja i druga muzikalna djela, kojimi se proslavio. Eno opet Sarti-a! On bi ti ga opet najvoljeo pisati u liepoj, tamno razsvjetljenoj dvorani. U tamno, gluho doba polažaše ga i hranjaše njegova vila, njegov genij. Mozart Volfgang Amadeus bio je takve naravi, da nije mogao skladati nikako uz pune žepove žućakah, već vazda i ponajbolje, kad-no nije imao niti prebijene pare, pak malo prije predstave. Ci-

Digitized by Google

marosa Domenico Napuljac, muzikalna veličina prvi vrsti, najvoljeo je raditi, gdje mu je bila na blizu huka i buka, a godilo mu i to, ako mu se uz-anj pridesio i vjeran prijatelj. Haydn Josip penjao se u nebeske visine najradje i najuspješnije, nataknuv si prsten, što mu ga poklonio Friderik II. Sa sjajnim si prstenom na ruci, u piano-forte udarajući, znao bi domamljiviti sve duhove k sebi te jih baviti i po više satih.

(Dalje sliedi.)

Suklanje sopke i njezino haranje.

(Francezki napisà „Lacépède“).

Usried tihe, gluhe noći iznenadce dovaljuškao se i u njihove uši grozoviti tutanj; eno, gdje slušaju s daljine urlikanje biesnoga morja te burdunkanje uzljuljanih valovah, razbijajućih se ob obalu; tries za triesom sliedjaše u podzemnih propastih; zemlja se tresa pod nogama; sve juri simo, tamo uplašeno, grozivoto usried guste neprogledne tamnine.

Obližnje brdo otvarajuć se ogromnim naporom izbacivaše u zračne visine gorući stup, koji sipaše u onu mrklu támu sužarko svjetlo; strašni balvani letijahu u sve strane; istodobno sievahu munje, gromovi tutnjahu; ognjeno morje hrljaše sve to žurnije, ravnice poplavljajuć; kamo dopiraše, užigaše lugove i šume a zemlja nepružaše drugo, van živu sliku požara, hranjena silno gorućimi latci i razpirivana bjesnilom vjetrovah. — Kuda da se uklonite jadni nesretnjaci? Gdje da si potražite pribježište, da izbjegnete grozećoj vam smrti? Izpod noguh otvaraju vam se nove propasti, novi kûsovi plamenoga kamenja, pepela i dima lete proti vam s vrhunacah briegovah u razpenjeno morje, žareć se žarom sjevajuće munje, razlieva se obalami, približavajuć se i prieteć se, da vas — eno na — žive progutne.

Sve malo po malo umiruju se ovi grozni prizori; — ublažuju se vatre a morje, napola mirno, taloži šumeće si valove; — zemlja se zatvori, rekao bih zabrtvi, nestalo huke i štropota, izčeznula tmina te sijnuo dan. — Tužna li i jadna prizora, što ga pruža poharana pokrajina! — Jer nevidiš ničesa, van hrpe pepela, hridine, tu i tamo neuredno i neskladno nagomilane, potoke žarke láve, sveudilj goreće šume te tužne preostanke nesretnjakah, usried ovih nesgodah kukavno poginuvših.

Digitized by Google

Sivo, oblačno nebo razsvjetljuje svojimi bliedimi, mutnimi trakovi tužne one predmete; mukla tišina zavlada u zraku; halabuka, što se čula s daljine, navještčuje novih nesgodah, novih nesrećah a morje odgovara iznovice svojim hûkom kobnoj tutnjavi, bučećoj u propastnih podzemnih špiljah. Svi u grozi, strahom trepteć, stišnjeni u jedincati zakutak, kamo plâmi nedosizahu, ruke uzdižuć pram nebu, koje jedino moglo bi jim priskočiti u pomoć, — šiljahu nesretnjaci vruće svoje molitve onomu, koji zapovieda i morju i munji. Kratka jim jest molitva, nu dirajuća; često ju ponavljaju a vazda glasom sve to većma prodirućim, kao da si traže način, kojim bi jim glas i vapaj prodro tja k onomu biću, od kojega izgledaju milost: — svi znakovi njihova straha, groze i živoga nemira, žalosti i tuge miešaju se u vapaje, što jih tresuć se izriču i velikim samo naporom produžuju. *)

M. F.

Nješta ob ulomcih.

(Dalje.)

Dragan ima 4 jabuke pak jih razdieli medju dvojicu, svaki dobi 2. Žarko ima 8 perah, a pokloni jih četvorici, opet dobi svaki 2 pera. Jagoda nabrà 16 mjericah jagodicah a prodala jih osmorici, svakomu jednaku mjeru: koliko je kupio svaki njih?

4 : 2 = 2; 8 : 4 = 2; 16 : 8 = 2. Velimo dakle:

1) *Umnožimo li jednim te istim brojem i djelilo i djelitelj, to se narav dieljenja nemienja, te ostaje sdjeljeno t. j. količnik vazda isti.*

25 : 5 = 5; 20 : 5 = 4; 15 : 5 = 3; 10 : 5 = 2; 5 : 5 = 1.

S ovoga vidimo, da je u ovih slučajih vazda isti broj djeliteljah; najme 5, nu djelivo se mienja; s toga treba da si pamtimo i ovu:

2) *Čim veće djelilo uz jednaki djelitelj tim veće i sdjeljeno a čim manje djelilo, tim manje sdjeljeno, naravski, uz isti broj djeliteljah.*

24 : 12 = 2; 24 : 8 = 3; 24 : 6 = 4; 24 : 3 = 8; 24 : 2 = 12.

*) Ovaj i slične mu znanstvene naravi odlomke, pisane prvimi učenjaci francezkimi slogom uzoritim, slogom upravo uzljetnim, imala bi najzrelija mladež u pučkih učionah savršeno na izust naučiti već poradi stvari same, a jerbo su pisani uzljetnom besjedom, mnijemo, da pružaju ujedno liepo gradivo za deklamacije u prozi. Deklamacija budi uzhićena, razgovjetna, zvučna i što najpolaganija. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

U primeru recimo ovako. Učitelj hoće da u pet danah porazdieli 5 knjigah papira medju one, koji budu onih danah ponajbolji. Prvi dan odlikovalo se jih 12: svaki je dobio 2 arka; drugi dan 8: svaki dobi 3 arka; treći dan 6 itd. itd. Vidi se na očigled da je sdjeljeno raznoliko; s toga opet znajmo, da:

3) *Ako je djelilo jedno te isto a djelitelji se mienjaju u svojoj kolikoći, to mora da bude sdjeljeno najveće uz najmanji broj djeliteljah, pak opet isto sdjeljeno jest najmanje uz najveći broj djeliteljah.*

Kada se razlaže narav dieljenja, da se nemimoidje što ponajtanje dokazivanje istinitosti ovih pravilah. Tomu valjano zadovoljivši, ugladio si liepo stazicu k ulomkom, o kojih evo opet njekoliko riečih.

A.

Motreć ulomak bud koji, znajmo, da sam u sebi nije ništa drugo, van take reći „naznačeno dieljenje“, gdje je brojnik = djelilu a nazivnik = djelitelju.

S toga $24 : 5 = 4\ ^4/_5$; pak opet $^{24}/_5 = 4\ ^4/_5$; — nadalje $25 : 100 = {}^{25}/_{100}$.

Košto se u dieljenju (tumači to br. 1) nemienja sdjeljeno, umnožimo li djelivo i djelitelj jednim istim brojem: to isto valja i za svaki ulomak, (jerbo nije drugo, van naznačeno dieljenje). — S toga opet jest stalno,

1. *da se vriednost ulomku nemienja niti o vlas, ako li se i brojnik i nazivnik umnože jednim te istim brojem.* N. pr. $8 : 2 = 4$. Pak opet $\frac{8 \times 3 : 2 \times 3 =}{24 : 6 = 4.}$

Prema tomu takodjer $^8/_2 = \frac{8 \times 3}{2 \times 3} = {}^{24}/_6 = \frac{24 \times 2}{6 \times 2} = {}^{48}/_{12} = 4.$

$^2/_5 = \frac{2 \times 3}{5 \times 3} = \frac{6}{15}$ $\Big\}$ $^1/_4 = \frac{1 \times 4}{4 \times 4} = {}^4/_{16} = \frac{4 \times 2}{16 \times 2} = {}^8/_{32}.$

Školsko računalo, gdje su valjci razdieljeni tako, da je $1 = {}^2/_2 = {}^3/_4 = {}^4/_4 = {}^5/_5$ itd. prekrasno razjasnjuje upravo ovu zadaću; nu uzmimo si i ovdje primer što u kraće.

Radan veli: prošao sam za pol ure $^1/_4$ milje.

Smiljan pako reče: ja sam ti provalio u isto doba $^4/_{16}$ milje; koji je više ili manje u isto doba prošao?

Digitized by Google

Uzmimo to u brojke!

Milja = 4000 hvatih; četvrtina milje t. j. $4000^0 : 4 = 1000^0$.

Šestnajstina milje hoće se ponajprije, t. j. $4000 : 16 = 250^0$; nu, jer je Smiljan prošao 4. šestnastine to imamo $250 \times 4 = 1000^0$. Dakle: $^1/_4$ milje = 1000 hv.; $^4/_{16}$ milje = 1000 hvatih, s toga se vidi da je u istinu ulomak $^1/_4 = {}^4/_{16}$ i volja li takodjer $= {}^8/_{32}$ itd. Motri si i ovo!

$$^1/_2 = {}^2/_4 = {}^6/_{12}.$$

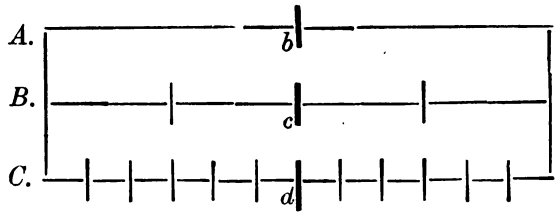

Tri ove crte misle se, da su tri zlatna prutića, odebela poput naših običnih olovkah.

Uzmimo, otac bi rekao: evo tebi Živane polovine od prutića *A.*, tebi Gojko dvijuh četvrtinah od prutića *B.*, a ti Veljko uzmi si šest dvanajstinah od prutića *C.*: okom već sudeć, šta da rekne diete, koje li će veći komad dobiti?

Vidi se dakle da je $Ab = Bc = Cd$ t, j. $^1/_2 = {}^2/_4 = {}^6/_{12}$.

Ima li Živan samo 1 komad od 2; Gojko 2 komada od 4; Veljko 6 komadah od 12: to neima u veličini nijedan više, već samo brojem komadah; nu zato su, eno, Veljkovi kusi šest putah manji, nego Živanovi, itd.

Ovako ulomak množeć, veli se, da ga razširujemo, a nejma ulomka, što se nebi mogao razširiti. Nu ulomak se može i stegnuti t. j. skratiti, manjimi brojevi predstaviti, a to biva, ako se

2. *i brojnik i nazivnik jednim te istim brojem diele.* N. pr.

$$^{24}/_{40} = \frac{24 : 8}{40 : 8} = {}^3/_5; \quad {}^6/_{18} = \frac{6 : 3}{18 : 3} = {}^2/_6 = \frac{2 : 2}{6 : 2} = {}^1/_3.$$

Nu, košto se može svaki ulomak, bud kojim brojem razširiti, tako naprotiv, skraćuju se samo oni ulomci, kojih su i brojnici i nazivnici jednim te istim brojem djelivi. Tako n. pr. $^5/_7$, $^6/_{13}$, $^{12}/_{25}$, $^{15}/_{17}$ itd. nemogu se podnipošto skratiti.

Digitized by Google

B.

Ulomak se množi cielim dvojako, prvo: množi se brojnik cielim a nazivnik nepromienjen podpiše n. pr. $^3/_{10} \times 5 = {}^{15}/_{10} = 1^5/_{10} = 1\,^1/_2$; drugo: brojnik ostane nepromienjen, a nazivnik dielim — ako je bez ostatka dieliv — cielim, n. pr $^3/_{10} \times 5 = {}^3/_2 = 1\,^1/_2$. Prvo shvaćam, ali drugo mi je nejasno. Sve se ovako razlaže.

Budi nam vazda u živoj pameti, da je ulomak sam u sebi označeno dieljenje; (brojnik = djelilu; nazivnik = djelitelju.) Imam 6 jabukah, pak jih dam četvorici, svaki dobi $1\,^1/_2$; $6 : 4 = 1^2/_4 = 1\,^1/_2$; t. j. $^6/_4 = 1\,^1/_2$. Čim više bude jabukah a isti broj djeliteljah, tim veće jest sdjeljeno n. pr. $6 \times 2 : 4 = 12 : 4 = 3$. To isto vidimo u ovom liku $^6/_4 \times 2 = {}^{12}/_4 = 3$. Množim dakle ulomak cielim, ako brojnik (t. j. djelilo) pomnožim a nazivnik (t. j. djelitelj) ostane nepromienjen. Ovo jest posve shvatljivo. Ostane li isti broj jabukah t. j. isto djelilo a djeliteljah bude dvojinom manje, košto bijaše prije jabukah dvojinom više: to se narav djelenja nemienja, jerbo ostaje isto sdjeljeno.

Dakle $6 : (4 : 2) = 6 : 2 = 3$ U sliki ulomka pako:

$$^6/_4 \times 2 = {}^6/_2 = 3.$$

Umnoživ dakle ulomak $^6/_4$ dvama zadnjim načinom, gdje u istinu nijesam formalno množio, niti rabio rečice »*krat*« već „*u*“, u samoj stvari ulomak je povećan i to dvojinom a to se temelji na naravi ulomakah i onoga zakona, kojim se dokazuje: »da, ako ostane brojnik isti, a nazivnik se 2. 3. 4. itd. puta pomanji, t. j. djelitelj bude manji, ulomak postaje veći, vriedi onolikom više, kolikom je nazivnik manji.“ Znak $\times$ veli, da $^6/_4$ množim, a to sam u istinu činio pustiv brojnik nepromienjen a umaljiv nazivnik. Isto tako množimo i prvi primer, najme $^3/_{10} \times 5 = {}^{15}/_{10} = 1^5/_{10} = 1\,^1/_2$; pak opet: $^3/_{10} \times 5 = {}^3/_2 = 1\,^1/_2$.

Nu, bismo li mogli na obadva ova načina riešiti i ove množitbe? N. pr.

$$^4/_5 \times 3;\ {}^8/_{12} \times 5;\ {}^9/_{14} \times 6;\ {}^{15}/_{16} \times 3.$$

Zaista nebi, već samo prvim načinom, gdje se brojnik množi a djelitelj ostane nepromienjen a to s toga, što niti jedan nazivnik nije dotičnim svojim umnožiteljem, za taj slučaj djeliteljem bez ostatka djeliv, pak zato rieši se n. pr. $^{15}/_{16} \times 3 = {}^{45}/_{16} = 2^{13}/_{16}$ jedino ovim načinom.

Digitized by Google

Svakoj znanosti u prvom već razredu treba da se čvrst temelj snuje. Razumno, zrelo i što najnazornije tumačivši četiri proste vrsti računah, otvorio si mladeži vrata, vodeća k višjim i zapletenijim računom. Ali za to se hoće grudih, za to požrtvovanja, jer smo uvjereni, da neima djeteta u pučkih i nižjih srednjih učionah, koje bi se moglo iolice šta naučiti iz računicah. Po tom stalna je istina i to, da su računice, pravo reći za porabu učiteljsku a ne učeničku pak upravo s toga šteta pare, što ju dječica za nje davaju.

(Dalje sliedi.)

Dopis.

Iz Slavonije 9. Lipnja. Evo vam šaljem 1 fr. 20 nč. za dva iztiska »Rukovodstva itd“ što ga naumiste uz „Napredak“ izdavati, stigne li predplata od svakoga predbrojnika cienjenoga nam »Napredka“. Bog i duša, željan sam više putah čvrste jušice i zalogaja boljega krušca: pak ipak odtrgnuv si od ustiuh tučnijega smoka šaljem vam ovu svoticu, za koju šiljajte po istisak meni i drugu mi K.

Smijete se, znadem i vi sam, a smijati će se i svaki, koji uzčita ovo mojih riečih, što velim, da kadikada gladujem. Vjerujte, istina vam je to živa. A kako i nebi, kada nevidjamo u bujnoj i pretiloj Slavoniji po više mjesecah niti prebijene pare; kada nijesu kadre sve vlasti nagnati sabirateljah jadne naše plate, da, dočim u istinu narod plaća a oni posakupe naše novce, da nam taj naš novac, mučno zaslužen točno izplate, košto je to ne jednom strogo zapovjedjeno.

Opomenuste mene, pravo reći občinu, da vam plati za lanjski i ljetošnji »Napredak, što se šalje mojoj i susjednoj mi učioni. Čujem, da vas sve do danas nije namirilo a istina je opet, da je njeki občinski gospodin činovnik primio novce, te bio nedavna službeno upitan: posla li rečenu svotu ili ne, odgovori, da je u istinu poslao, prem toga nemože dokazati niti poštarskom primnicom, niti vašom namirom. Nesmim vikati, ljubazno braćo! Jer, kada bi se zanjušilo samo s daleka, da je to moja jadikovka; toljagami moglo bi se na mene navaljiti. Dakako, ne puk, već gospoda. Izustih: „gospoda“. I ova ima svoju znamen. Ušlo njekako u običaj, te se učitelji smatraju samo za sluge, službenike pučke, a drugi, opet pukom izabrani, diče se imeni: gospoda činovnici. Ponosim se tim; što službujem puku a s toga, što sam mu službenik; nu kanoti učitelju, mnijem, da bi mi se moglo i pridodavati „gospodin“, tako dugo, dok se ovom besjedom i u nas kani tko počastiti. U ostalom: svaki, koji sebe i svoje može prehraniti, jest u pravom smislu „gospodin“, a opet

Digitized by Google

neima nikoga pod suncem, koji nebi bud komu služio, koji nebi bio sluga, službenik. I ovu nenapominjem bez razloga. Koji ste u kolu, sličnu mojemu, lasno ćete shvatiti, zašto se zaigrah ovom riečju, a koji se desite u vilinskom kolu: dovijajte se razlogu, pak nedao bog, te ikada igrali uz svirku, što se nam evo ovuda svira. Od boga Vam zdravlja! Vaš Korieňović.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Jakčin Andro, kao ut. 40 st.; grad Karlovac, kao ut. 10 st.; Mirko pl. Cesarec, kao ut. 10 st.; Vukuvić Stjepan, kao ut. 10 st.; Kršnjavi Josip 10 st.; Mlinarić Stjepan, učitelj, kao ut. državnu obveznicu u 20 st. sa couponi; Ester Dragutin, kao ut 10 st.; Kindlein Nikola, kao ut. 10 st.; Mim Franjo, kao ut. 10 st.; Pavičić Stanislav, kao ut. 10 st.; Vuddi Simeon, kao ut. 10 st.; Pavošević Luka, kao ut, 10 st.; Barić Josip, župnik, 5 st.; Šlivarić Franjo, župnik, 5 st.; Ferićeva Ruža, Prusac Mato, Horvat Vjekoslav, Brlek Vinko, Dendl Valentin, Mim Tomo, Horvat Martin, svaki kao redoviti član 3 st.; Sutlić Nikola, Milčić Mijat, Ribarić Škender, Blažeković Vinko, Jemeršić Josip, svaki 1 st. 50 n.; Tuškan Makso 2 st.; polugodišnje kamate 1 st. 71 n.; veselo družtvo u Cerncu 2 st. 30 n.; tombola u Zagrebu 52 st.

U Zagrebu dne 12. Lipnja 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Na kraljevskom nčiteljištu u Zagrebu obdržavati će se ovogodišnji javni ispiti ovim redom:

A. Pismeni: 6. 8. 9. i 10. Srpnja.

B. Ustmeni: 11. 12. 13. 15. 16. 17. i 18. Srpnja.

C. Glasbeni: 19. i 20. Srpnja.

Što se javlja svoj gospodi, koja kane popuniti ispite si.

Natječaji.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Čabru, županiji riečkoj. Plata: Od školske zaklade 200 for., od občine 115 for. U ime paušala 18 for., za orguljanje 50 for., 12 hvatih drvah ili u gotovu 60 for. uz slobodan stan i zemljište u 200 □hv.

Molbenice, upravljene občini čabarskoj imaju se poslati preč. g. Juri Kvaterniku, zač. kanoniku i okružnomu šk. nadziratelju do 30. Lipnja t. g.

Digitized by Google

— Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Bribiru, županiji riečkoj. Plata: iz občinske blagajnice . . . . . 249 for. 90 noč.
iz gospoštije vinodolske u Fužini po c. kr. šumsko-dohodarstvenom uredu . . . . . 65 „ 10 „
godišnji paušal od občine . . . . . 8 „ — „
za orguljanje od župne crkve . . . . . 115 „ 50 „
svega . 438 for. 50 nov.

Uza to jošte bezplatan stan i drva.

Molbenice, glaseće na na občinu bribirsku da se šalju prečastnomu g. Vinku Mrzljaku predstavniku modruškomu u Novi vinodolski do 30. Lipnja t. g.

Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Klenovniku. Plata 315 fr., bezplatan stan te uživanje vrtašca. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Petru Rusanu, podjašpristu i kot. nadziratelju u Višnici, do 1. Srpnja t. g. (Pošta Ivanec.)

☛ *Imenici, izpitna izvješća i svjedočbe za glavne i pučke škole, štampane po najnovijem propisu, dobivaju se u štamparni Dragutina Albrechta u Zagrebu, u Dugoj ulici br. 279.* ☚

Izpravak.

U 10. broju „Napredka“ u izkazu članovah učiteljske „Zadruge“ plativših god. prinosak ima se čitati M e z z o r a n a Josip mjesto M e r o n a Josip.

Listovnica.

Gdnu. Ž. O kazni napisano je toga u obilju u samom „Napredku“; s toga oprostite, što su i vaš i jošte njekoje subraće dopisi o tom predmetu suvišni. Rekosmo nedavna, da se način učiteljeva kažnjenja omjeriva vazda, a to stalno i jamačno s njegovim vlastitim odgojenjem, razboritošću, čudnošću i ljubavlju za čisto unapredjivanje mile nam mladeži. Ima jih, koji i sada lupaju i muče dječicu: takovu napišite punu knjigu ćituljah, on će vam ipak to isto činiti, tako dugo, dokle ga nezamiene drugim boljim i razboritijim.

— Gdnu. M. G. Nevidimo razloga, s kojega bi se imao dotični gospodin javno pohvaliti. Pri tom neizrekoste: darovà li on sam stvari učioni, oli jih možda samo, kano občinski službenik nabavio troškom občinskim. Ako li je prvo: ide mu u kratko javna pohvala; — ako zadnje: i dužnost mu je izustiti koju u boljak školski. Razjasnite sve!

— Stiglo nam više jadikovkah poradi preneuredna izplaćivanja učiteljah. Kanimo o tom nečovječnom postupanju koju napisati; nu jer smo uvjereni, da mnoge občine duguju svojim učiteljem platu za 5, 8 i devet mjesecah, to molimo, da nam svaki, nahodeći se u toj nesgodi javi u kratko: kako dugo čeka na platu. Shvaćamo podpunoma učiteljski položaj; s toga izjavljujemo, da nebude besjede o dotičnom poglavarstvu niti ob učitelju poimence, koji nam se oglasi. Molimo, požurite se!

Za „rukovodstvo za jeziko-sastavoslovnu obuku“ prijaviše se nadalje gg.: I. Majnarić, Solerti, Stipan Buzolić (2 exemp.), H udec, Riegler, Sivoš, Kos (2 exemp.) i Knežević.

Opetujemo: ako se svi predbrojnici „Napredka“, barem učitelji predplate, a ne samo predbroje; to će se djelo tiskati. Inače nebude moguće.

O d z a d n j e o p o m e n e, n a m i r i š e s a m o p e t o r i c a s v o j d u g.

Uredjuje: **Skender Fabković.** Naklada i tisak: **Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 13. U Zagrebu, 1. Srpnja 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Putenost.

Od I. R-a.

(Svršetak.)

Što se pitanja tiče, gdje se taj nagon pojavlja prije i silnije; kod muža ili kod ženske? odgovaram, da se kod mužkarca pojavlja prije i većom silom, nego kod ženske, ali da se kod ženske težje suzbija, kada se je već jedan put pojavio. Zato se nemože nikada dosta na srdce staviti roditeljem, koje je bog blagoslovio djecom, da si počnu na nju paziti već za rana. Kada je mladić navršio petnaestu godinu, nesmije otac s njega više očijuh skinuti; jer je prva vatra najžešća, kroz koju ako sretno prodje, puno će se laglje uzdržati kašnje na stazi krieposti. Zla su družtva u tom najopasnija. Nevalja ovdje ona: „na jedno uho unutra, a na drugo van“, svaka nečedna rieč, koju u takvoj zgodi čuje mladić, posve je nalična pčeli, koja tako dugo obliće čovjeka, dok ga neubode. Rado bi više putih iz glave izrinuo mladić rieč nestidnu, koju je u zlu družtvu čuo, ali nemože, ona mu se tako dugo po glavi vrti i vrti, dok ga najposlje ljuto neubode. Blago si ga djetetu, komu je uviek po boku mudar otac, koji ga umije primjerom učiti i svjetom svjetovati. Osobito valja paziti, da nedospije mladić u d[illegible] bezstidnih ženskinjah; jer ga ondje sigurno čeka moralna smrt. Imamo dosta razlogah, da opominjemo roditelje, da si na djecu paze, jer nam je izpovjediti suznih

Digitized by Google

očijuh, da se zgražamo, kada pomislimo, što sve danas neradi mladež pa već u prvoj mladosti svojoj! Koje zlo nevlada osobito po zavodih, gdje jedan kužnik zakuži polovicu drugovah svojih! Ali prevucimo preko toga gusti plašt zaboravnosti; jer je o tom srdcu težko govoriti.

Za djevojke je, rekoh, manje pogibeli, da panu u strast, o kojoj govorimo. K tomu doprinosi i to, što je bog kraj ostalih prednostih, kojimi je naresio žensku, dao joj u srdce i veću i nježniju stidljivost, nego mužkarcu. Zato će djevojka držati dugo, mnogo dužje nego u sličnih okolnostih mladić; ali kada padne — jao! težko ustane. Sada ćemo si moći protumačiti, kako dolazi te nam se ženska putena čini mnogo mržja nego muž; pa i žensku mnogo više vriedja, kad joj istakneš putenost nego mužkarca? To nije drugo, nego svjedočanstvo naše samosviesti, koja nas uči, da je ženskoj bilo mnogo laglje ostati čistoj, nego mužkarcu, pa da je počinila veće zlo, pogaziv stid, koji joj je narav dala u većoj mjeri nego mužkarcu.

Pita se, što potiče na putenost?

Veliki upliv na nagon puteni ima ustroj tiela. Čovjek debeo, pun krvi, sangvinik mnogo se više mora boriti s njim — nije li ga zagušio za mlada — nego mršavi kolerik, ili lieni flegmatik. Sangviniku je siromaku jedan vatreniji pogled, jedan poljubac dosta, da sav uzkipi.

I hrana doprinosi k ovomu nagonu. Tko preko potrebe trpa u se jelah hranivih i sočnih, a uz to tereti glavu mnogim vinom, uzalud nastoji da mu bude i oko i srdce čisto; jer se silnom hranom stvara mnogo krvi i drugih sokovah, koji su u tiesnu savezu s ovim nagonom. Turčin se nebi mogao uviek u putenosti vâljati, da se nepodtiče jakom kafom, opojnim duhanom te inimi dražili.

Lienost upliva takodjer na taj nagon. Nemislim ovdje samo na lienost tjelesnu nego i to najviše na duševnu. Nezove li te zvanje na posao tjelesni, a ti radi uviek duhom. Kada ti zamrzne težka knjiga naučnica, uzmi u ruke zabavnu, kada ti se niti nje više neće čitati, ostavi sobu i podji u liepu narav božju te si pasi oči krasotom cvieća i divotom naravi, a njezinimi si slikami hrani maštu. Tako ćeš, zabavljajuć se, uviek plemenito raditi. Odavle možemo s velikom sigurnošću zaključiti, da je gospode, t. j. ljudih, koji nerade tjelesne poslove, mnogo više putene, nego prostoga svieta. Seljaka nepita nitko,bi li on na rad; čim svane, mora uzeti motiku na ledja, a

Digitized by Google

istom kad se mrak uhvati, ostavi posao, te se sav ubijen vrati na počinak; a gospoda se dosta često povlače po svih kutevih bez posla, da si pokrate dosadno jim vrieme.

Najbližje i ujedno najjače poticalo na putenost jest mašta. Svi ljudi neimaju jednake mašte, to nas uči izkustvo. Na maštu djeluju razni uzroci, ustroj tiela, uzgoj, vanjske okolnosti. Ima pjesnikah, a niti medju njimi nisu svi jednaki; ovaj se je zaljubio u pjesme junačke, onaj u ženske; ovaj u taj, onaj u drugi predmet: a ima i siedih učenjakah, kojim mašta skoro posve spava. Ali uza sve to, premda imade raznih maštah, ipak neima nijedne, koja se nebi dala držati na uzdi, kano što se vještu konjiku mora dati i najbjesniji konj ravnati.

Ovdje jest upravo sgodno, da jošte napomenem i posljedice putenosti. Da nam budu što jasnije posljedice, koje vodi za sobom putenost, uzmimo motriti s jedne strane mlado, u putenosti istrošeno Ture; a s druge nevinu kćerku roda slavjanskoga.

Bacimo najprije pogled na Ture. Eno ga! gdje sjedi prekrštenih noguh; jer ga noge nemogu držati. Smrtna mu je blied nagrdila lice; jer je krv utaman istrošio Grudi su mu se skùpile, kano da neima unutra onoga, što bi moralo biti: poštenja. U očijuh mu neima žara nikakova, maglovita mu se je mrtost na nje navukla. Lice i cielo tielo suho mu je kano šiba; jer u njem života neima: želudac mu slabo kuha, pluća lieno dišu. Čini se, da se je sve do sada ubijao, da legne mlad u težak grob. U govoru je kratak i mrtav, o ničem negovori, nego o strasti svojoj. Duševni razgovor najveća mu je muka. Prijateljstvo nepoznaje; jer neima zanj srdca. Na čelu mu sjedi nezadovoljnost; neće dugo trajati, pa će se u vinu utopiti ili će si u srdce urinuti nož. Baci jošte jednoč nanj pogled, eto ti dovoljne nauke.

A sada pogledni djevojku, rumen cvietak slavske gore, da vidiš, kako je nevinost liepa. Gledji ju, pa se od draga topi. Dva obraska kano dvie razpupale ružice, oči crne žarku vatru sipaju, oko malenih usnicah poigrava joj posmieh angjeoski, na kojem bi se i ledeno srdce ogrijalo. Sva je živa i vesela, ali joj je i srdce najživlje i najveselije. Kada se povede rieč o domovini, nije ona niemim svjedokom domorodnih riečih; njezino nepokvareno srdce, kada čuje sladku rieč „domovina“, zakuca silno, pune joj se grudi nadignu, a ona

*

Digitized by Google

zazvoni zvučnim glasom liepu pjesnu narodkinju, koja bi ganula i živac kamen. Starije štuje, druge si ljubi, a oda zla bježi. Gledni ju jošte jedan put, pa si napasi na njezinoj ljepoti oči, a na kriepostih joj dušu.

Najgore joj u toj strasti to, što ju čovjek jako težko rieši, kada se jedared u njezine mreže zaplete. On više nepazi na čast i dostojanstvo svoje, nemari niti za dobar glas, kano mahnit prihvaća svaku zgodu, da si zadovolji strasti. Ženske su u tom gorje od mužkaracah. Nepazi ženska niti nerazmišlja, kada je u griešnoj zgodi, kako će si uzdržati diete, ako zanosi. To joj je deveta briga. A kada poćuti, da je postala majkom? — Ili si jošte u utrobi ubije plod, ili — strašna li zločina — umori tek narodjeno diete svoje. Koliko u jednom činu zločinah! Ubiti čovjeka, nedužna, diete vlastito!

Žalostno je veoma, što je u svietu već do toga došlo, te se moraju po većih gradovih dizati zavodi, gdje da se hrane djeca izmetnuta. Što nečini najkrvnija životinja čini majka, i kršćanska majka — a to sve nasladi za volju. *)

Jošte nješto moram spomenuti prije, nego ću dovršiti. Nije istina, što misli čovjek pùtonja, da je on najsretniji u uživanju nasladah putenih, neće dugo vrieme potrajati, a on će sám opaziti, kako je daleko sašao, ali se neće moći vratiti. Njegova će grdoba njemu samomu omrznuti. Imade primjerah, da su ženske, koje su više godinah živjele pùti, ako jih je snašla sreća, da su se omužile, postale najbolje žene, te se nisu mužu iznevjerile nikada.

Što se protivi putenosti? Čistoća ili u braku ili, na osobit način, izvan njega. Kano što putenost čovjeka ponizuje do životinje, dapače i izpod nje, tako ga čistoća diže do angjelah, pače na njeki način i iznad njih. Čistoći nisu nijekali nikada vriednosti narodi uzobraženi, a podpuna se je čistoća na osobit način štovala. Djevojke Rimljanom svete, Vestalinke, morale su živeti u čistoći; a Židovi su smrću kaznili svaki preljub.

Dok su Slavjavi živjeli sámi, slabo se družeći s drugimi narodi,

*) Gdje to biva, na to ju sile družtvene okolnosti i zakoni, kojimi se takova nesretnica prezire i progoni, sili ju despota čovjek mužkarac, uzrok njezinoj nesreći. Uz ovakove družtvene okolnosti prava je sreća po čovječanstvo, što barem obćine ili ciela država posinjuju mladjahnoga čovječca. (Uredn.)

Digitized by Google

bili su upravo uzor krieposti. Nisi mogao naći djevojke, koja bi prije údaje sagriešila s mužem, niti mladića, koji bi nevinost svoju oskvrnuo. Tà evo i sada u Crnoj gori, gdje život slavjanski jošte najbolje žive, prekršaj je tako velika riedkost. Ali pošto se pomješasmo s drugimi narodi, zaboravismo po nešto, kako su visoko cienili naši djedovi poštenje.

* * *

Tko ima oči, vidio je gadnost putenosti, tko ima srdca, zamrznuti će na nju. A znadeš li, komu naliči čovjek pùtonja? Sv. Augustin ti odgovara: „čovjeku ludjaku," „što biste rekli," piše on, „čovjeku, koji bi, u zrak dignutih noguh, po glavi hodao? Sigurno, da je smiešan i lud. A upravo tako râdi onaj, koji dopušta, da mu tielo gospoduje, a robuje duša." *)

Imajmo uviek pred očima dostojanstvo svoje, pa si govorimo u vrieme napasti: „Prevelik sam, da robujem tielu," **) s mudrim Senekom.

Praktično postupanje pri razlaganju štiva 56. I. slovn. Čitanke.

(Dalje.)

Učitelj obodri djecu na pazku; zatim čita do „diže magla", te pita: Srećko: jesi li već gdje vidio, kad se magla diže? Učenik: Jesam. — Učit.: Odakle si ju vidio dizati se? Učen.: Iz mora (vode) i kopna (tvrde zemlje). — Učittelj: More je slana i strašno velika voda. i dotiče se medjusobno kopnom. — Što sam kazao o moru? Učenik odgovara. — Učit.: O zraku sam vam kazao na početku što je; sad ću vam pako o njem još koju dodati. Zrak nije posvuda jednak; pri zemlji je gušći i topliji, a u visini je redji i mrzliji. To je upravo uzrok, što se pojavljuju vrućina, studen, vjetrovi, magle, oblaci itd. Božo! što rekoh o zraku, kakov je? Pa što se s toga pojavljuje? Učenik odgovara. Učitelj: Vrućina, studen i vjetrovi jesu zračna pojavljenja, koja nemožemo vidjeti, već jih samo ćutimo. Magla, oblaci, rosa, mraz, kiša, snieg itd. jesu takodjer zračna po-

---

*) Sermo 50 ad fratres.

**) Epist. 65.

Digitized by Google

javljenja, ali jih možemo vidjeti. — Kakova su pojavljenja vrućina, studen i vjetrovi i mogu li se vidjeti. — A kakova su pojavljenja magla, oblaci, rosa, mraz, kiša, snieg itd. i mogu li se vidjeti? Učenik odgovara. — Učitelj čita dalje samo do »vlažna«. Djeco! kako magla postaje, to ću vam drugi put kazati, a sad si zapamtite samo to, da je magla puna njeke razpružive vlage. — Mato! što rekoh o magli? Učen.: Da je puna njeke razpružive vlage. — Učit.: tako je. A što čitasmo o njoj, kakva je? Učen.: Siva i vlažna. — Učitelj čita dalje do »amo tamo«, pa pita: Može li se kroz maglu daleko vidjeti? Učen.: Nemože. — Učit.: A kako ju zovemo, kad se u vis digne? Učen : Zovemo ju oblakom. — Učit.: Jesu li dakle oblaci što drugo, nego magla? Učen,: Nisu, već isto. — Učit.! Što čine oblaci u zraku? Učen.: Vise, lebde i zastiru nebo. — Učit.: Stoje li smirom na jednom mjestu? Učen.: Nestoje. — Učit.: Da što se s njimi dogadja? Učen.: Vjetar jih tjera amo tamo, pak se viju, kupe, motaju, vrtòlože, dižu, padaju. — Učitelj nastavi čitanje do »kiše snieg«. Tad rekne: Djeco! vi već znate, da su oblaci ono isto, što i magla, dakle, da su puni njeke razpružive vlage. Kada se ta vlaga u oblacih ohladi, stisne se u mjehuriće, koji sve veći i težji bivaju, te na zemlju u kapljicah padaju; onda to zovemo kišom. Ako li je zrak studen, pa se vodeni mjehurići u zraku smrznu, i hvatajuć se jedan za drugoga na zemlju obaraju, onda kažemo, da je to snieg. Kiša nije dakle drugo, nego vlaga, što se u zraku ohladi, u mjehuriće pretvori i u kapljicah na zemlju pada. Snieg je pako vlaga, što se u mjehuriće pretvori i za studena zraka smrzne, pa hvatajuć se (mehurići) jedni za druge u pahuljicah na zemlju padaju. Što vam kazah sada? Kako postaje kiša? A kako snieg? Učenici odgovaraju. — Učitelj čita dalje do »od kiše«, pa pita: Andre, Kako pada kiša? Učen.: U kapljicah. — Učit.: Što nas brani od nje? Učen.: Stan, krov, daždnik i dobra nepromočiva odjeća. — Učitelj čita do „je snieg“ i pita: U kakovoj podobi (slici) pada snieg? Učen.: U pahuljicah. — Učit : A kakov je snieg? Učen.: Biel, mehak i mrzao. — Učitelj čita do »toplinu«, zatim pita: Koristi li nam što kiša? — Učenik: Koristi. — Učitelj: Čime nam koristi? Učen.: Kvasi zemlju i čini da plodi. — Učit.: A koristi li snieg zemlji? Učen.: Koristi. — Čim? Učen.: Pokrivaju i uzdržavaju joj toplinu. — Učitelj čita još do kraja, zatim nastavi: Što gledate

Digitized by Google

radje, kišu ili snieg? Učen.: Snieg. — Učit.: A zašto? Učen.: Jer nepromače kao kiša, pa se sniegom sanjkamo, snieg grudičamo i njim se igramo. — Učit.: Djeco mislite marljivo na ono, što sam vam kazivao, i naučite se ovo štivo dobro čitati.

Toliko prigodom razlaganja štiva i zadavanja lekcijah; — drugi put pako čitaju djeca izmjenice, a učitelj pita sad ovoga, sad onoga, što je čitao, kako to razumie i što je o tom za razlaganja zapamtio. — Kad se tako učitelj osvjedoči, da djeca dobro i bez pogriešakah čitaju i čitano razume, onda prelazi na slovničko razglabanje po prilici ovako: *)

(Dalje sliedi.)

Odgoj veleuma.

(Svršetak.)

Ovakova čudnovata pojavljenja velikosti duha treba razmatrati koliko iz dušeslovnoga, toliko pedagogičkoga gledišta; jerbo reagovala je ova moć duha nemalo na ustroj tiela, kao i na organ misli — mozag. A obično živio je veliki duh na štetu tiela, koje i onom mjerom oslabi, kojom se je on razvio. Živi svjedoci su nam mnogobrojni životopisi slavnih muževah, kao n. pr. Savojskog Eugena, kojega malomu tielu, na konju sjedećemu i svjetina se posmjehavaše vcleć: da je priljepljen. Râna smrt biva obično posljedica ovoga nesklada izmedju tiela i duha. Sv. Basilej veli o sebi, da neima tiela, i do istine tielo je njegovo ginulo, dočim mu se duh sve to više razvijao.

Uzrokom ovomu nesrećnomu neskladu veli se, jest pedagogička pogrieška, što se u mladjahnom vieku diete osobitih sposobnostih obterećuje premnogim i prevelikim poslom, kad još tielo slabahno jest a tako se ono zapušća i razvitku postupnom obodvojeg se prieči.

Ali izkustvo nas uči, da veliki duh k uzveličenju sama sebe obično ponajviše sam si put hrabro krčio, a to tim više, čim mu se više priečilo, dà i na dobrovoljnu štetu svoga tiela. Kao što miomi-

*) Pošto se ovim štivom kao predzadnjim od II. odsjeka takodjer i I. i II. članak slovn. vježbah završuje, to je upravo slovn. opetovanje u ovom i budućem štivu na svom mjestu, s toga učitelj neće ovimi štivi nagliti, već jih polag potrebe na više lekcijah razdieliti, i više danah opetovati.

Digitized by Google

risan cvietak ruže u svom pupoljku, kao što šaren leptir, savijen u maloj kućici svojoj samo toplinu čekaju, da se razviju i na svjetlo izadju: tako se i duh njegov razvio, nepazeć ni najmanje, je li to tielu povoljno; pa ako mu u on čas priskočila dosjetljiva ruka onih, koji ga okružavaše, učinio bi za malo vremena više, nego su mnogi po sav život svoj, uzprkos željeznoj marljivosti i bezprestranom mudrovanju. Zato i rieč mudraca valja: Častna starost nevisi o dugovječnosti ni o broju godištah, nego razum u čovjeku čini siede vlase; (neoskvrnjeni život čini (pravu) starost.) Knj. Mud. IV. 8. 9.

Pitajmo sada, je li valja ovakovu glavu podupirati odmah za rana, kako se je osobita sposobnost za jedan ili drugi predmet pokazala, ili počekati, dok tielo prema razvitku duha nenaraste? U istinu naidjemo sada na veoma težke zaprieke kod jedne i druge pomisli.

S gledišta prirodoslovnoga reći ćemo: da se mladjahne sile za rana odveć nenapinju, da se u odgoju jednak obzir uzme na tielo i duh, da se postupno i zajedno k opredieljenomu jim cilju vode; zato genie, svojom silom ograničene medje razvitku tiela naravju naznačene uništujući, neka se nepodupire; jer pomagati duhu a zapušćati tielo jest toliko, koliko pušćati dobrovoljno zlato iz prepunjena lagva.

Nu, što će na to pedagogika upitati: Ima li se misao, u kojoj se veliki duh zrcali, zapušćati, dusiti, ako se nesmije razvitku njezinu od kojega vremena pomagati? — Odgovor: priečiti se nesmije. Što prirodoslovje tvrdi, tomu se pedagogia protivi: kojim putem dakle da udarimo? Nećemo se valjda držati ni prirodoslovnoga ni pedagogičkoga načela a napredak i uspjeh duha ostaju nam indifferentni, a to je u istinu najgorje. Svježa misao zanemarena, obratiti će se na predmete njoj najbližje stojeće, budi za nju koristne ili štetonosne. A naša je dužnost nastojati, da duh nadvlada griešno tielo, obkružavati ga dakle zorovi, koji maštu njegovu nekvare; jer umstvovanje, kako rekosmo, osniva se na sudovih a sudovi na zorovih. Je li nećudoredan zor, mora biti i nečisto umstvovanje, a mi pušćajuć veleumu na volju izbor predmetah, lahko bismo ga odgojili na najveću štetu čovječanstva. Snaga duha pokazuje se u odbijanju i tielu najugodnijega, ako je protivno ćudorednosti, a tim se baš i pokazuje snaga i vječito i divno nad tielom gospodstvo duha čovječanskoga.

Ova težnja i odvraćanje osnivaju se opet na kakvoći ćućenjah:

Digitized by Google

čim jačje ćućenje, tim jačja težnja i odvraćanje. Težnja i odvraćanje prelaze u čin, a čin je zaglavak čudorednoga procesa. Odatle ona slavna djela, koja su uzprkos tolikim težkoćam i zapriekam tjelovnim sviet ugledala; odatle krasni oni primjeri muževah, koji su se cieli svoj viek borili s tielom, te krieposti osvjetlali lice; odatle divna sila primjerah, tih vječnih zorovah na čine nas krepko potičuće! Osniva li se dakle uspjeh duha na ćućenjih, proizlazećih ili od koristnih ili od štetonosnih zorovah, hoćemo li se već u prvom početku razvijanja duha indifferentno vladati? Nemareć toliko za tielo, naznačit ćemo veleumu pravi pravac, stavljajuć oko njega shodne predmete, za kojimi i sam teži.

Prigovoriti će sad njeki i reći: Na našu je štetu, tielo umjetnikovo zanemariti, jer nam ga nesmiljena smrt za rana ugrabi! Prem rekosmo gori, da silan duh, kada je jedanput nadvladao biedno ti tielo, ni za njega u njekih časovih neznade, pitamo: Zavjesimo li na krilo orla, uznešavšega se u nebeske visine, težki kamen: tko će jamčiti, da isto krilo neoštetimo? —

Idimo dalje te pitajmo: Je li inače probitačno više gledati na razvitak tiela nego duha? Zar tjelesne požude već same duha neslabe; jer zamama izpraznosti pomračava dobro a nestavnost požude prekovraća i bezgriešna ćućenja? (Knj. Mud. 4. 12.) A sviet sa svojimi ništetnimi slastmi zar nije u stanju slomiti i najjaću moć duha i zapriečiti i najboljim sposobnostim žudjen napredak, ugadjajuć tjelesnim naklonostim. Volja je naša na zlo sklona a u mladosti ta sklonost pretežnija, jer načela su jošte neukriepljena a srdce od sto silnih strastih obsjednuto. Mudri Seneka veli: „Koliko putah sam medju ljudmi bio, uviek gorji se povratih.“ Bojati se dakle: da mladi duh nebude zasužnjen, da zločudnost neprekovrati njegov razum, ili da prievara nezamami njegovu dušu (Knj. Mud. 4. 11.)

Iz rečenoga se vidi, da načela prirodoslovna posve se neslažu s dušoslovnimi, kako god se neslaže snaga i volja duše sa naklonostmi tiela. Vidi se takodjer s ovoga nesklada izmedju tiela i duha, koje se na ovom svietu složiti nemogu, da se načela obadviuh nerazlikuju graduelno, tako da bi potencirani jedan s drugim složiti se mogli, nego da se duh bitno razlikuje od protivnika svoga — tiela. „Malo imade ljudih, — veli Jean Paul — koji bi znali, dokle dopire skladnoglasje izvanjske naravi s unutrnjom naravju čovječjom, i

Digitized by Google

koji bi znali, da cieli sviet Aeolskoj harfi priliči sa duljimi i kraćimi strunami, što jih se čas hitrije, čas polaganije dodira duh božji.“ A apoštol narodah, priznavajući ovu disharmoniu, liepo kaže: Ja bo ćutim u sebi zakon, koji mi, kad bih htio učiniti dobro, predstavlja zlo; ja bo, unutarnošću čovjek, nahodim ugodnost u zakonu božjem, ali ćutim i drugi zakon u svojih grudih, koj se protivi zakonu mojega duha, i koj me drži podložna onom griešenju, što je u mojih. Tko će me osloboditi od ovoga griešnoga tiela? (Rimljanom VII. 14—24.)

Nije nam ovdje iztraživati, je li grieh uzrokom nesklada izmedju tiela i duše; stvari samoj nije do toga stalo; recimo samo, da materia uviek zaprieke stavlja razvitku duha, prem bi naopako biti moralo. Njekada u istinu i u jaku tielu velik duh uspješno napreduje, ali višeputah tjelesnih požudah radi i lasnije gine, jer tielo, koje razpadljivo obtežuje dušu i zemaljsko prebivalište pritišće duh, koji ima mnogo misli.

Razne su staze, kojimi možemo u odgoju udariti; ali nije svejedno, kako kocka pade, da pade — s desna sreća, s lieva nesreća; ovdje život, ondje smrt. Opredjeljivati zvanje djetetu odmah pri rodjenju štetno je; počekati valja, dok se uvidi sklonost i ljubav gojenca za ovaj ili onaj predmet ili stališ; a kašnje lahko se odgoju i samoga veleuma pravi pravac poda. Žaliti je, što i dobromisleći roditelji u ovom pogledu kadšto ljuto griješe, a tim ili obustavljaju razvitak vlastitih talentah kod svoje djece, ili vrstnim sinom spravljaju bol, dočim ovi vide, da se u riešenju zadaće, koja jih u životu čeka, s roditelji neslažu. Svetu dužnost izvršuju oni roditelji prama djeci si i cielom čovječanstvu, kada ondje, gdje talent i sklonost izrana još na opredieljen pravac zvanja smieraju, svojom revnošću i požrtvovanjem u pomoć priteku. Osobito zanimiva je historia razvitka onih muževah, kojim su ne samo roditelji, no i okolnosti u postizanju cilja njihovoga u životu na put stali. Čitajmo životopis pjesnika Horatia Flakka, kojemu je otac prerano naznačio stališ, te žalošću gledao pjesnički talent djeteta. Priečio je nesmotreno razvitku duha njegova i šibom. Kada je ali čitao pjesmice, u kojih diete otca si prosi, da mu dozvoli pisati — popustio je. Isto se kaže o Blaise Paskal-u, da ga je otac silio učiti se grčkom i latinskom jeziku, dočim se je dječak, ljubeći fiziku i matematiku pred

Digitized by Google

otcem uklanjao a po podu geometričke figure risao. Tako je našao sam temelje Euklida a vješto jih i dokazivao. Opazivši otac sklonost sinka k rečenim predmetom, nije mu više priečio. U ovom slučaju mogu se granice smatrati kao prividna, za neko tek vreme trajuća zaprieka, koju je Bog odredio, istom da snaga i moć duha nadhrvanjem, kao što valja ojača.

Da se otac s početka dosjetio nije što djetetu treba, nebismo imali krasnih odah i satirah i pjesamah Horatiovih; nebi se bio proslavio Paskal svojom izumnošću. Još se nije nikada rodio, koji bi u svih predmetih jednako sretan bio. Ovdje dječak riše po zidu, onamo veselo pjeva, a da ga uviek, kako rekoh, ljubeća ruka odgojiteljica nadje i vodi, imali bismo više Gundulićah, Rafaelah, Nevtonah itd. Nu žaliti moramo, što su baš ovakove glave najviše pretrpile progonstva. Sjetimo se Salamona de Lous, koji je moć pare izumio i radi toga od istih strukovnjakah odsudjen i u ludnicu zatvoren bijaše, a tamo i umro. Kadkada vlastiti nagon stara se, da nadomjesti ono, što su škola ili prilika popustile; javljaju se evo samouci; takodjer pojavljuje se sposobnost, snaga i sgoda za mnoge života načine. Često će pak i samo nebesko providjenje, malenimi kao što se čini slučajevi, poravniti put istinitom unutarnjem zvanju.

Što je ovdje rečeno, dakako su misli o veleumu a podnipošto se neprotežu na diete običnih sposobnostih. Prosvjećivati naglo ovakove glave na štetu tjelesnoga razvitka, bilo bi veoma nepametno, a zadaća odgojenja u obće nesmie biti ta, da se djeca začnu rano obučavati. Tielu valja ostaviti vremena, da se jedroga zdravlja domogne, prem i kod obične glave treba se pobrinuti, da se sva čuvstvena orudja na njeki način konserviraju. Gonimo li naglo tjelesnom i duševnom hranom tielo običnoga duha za brzu zrelost, prouzrokujemo u gojencu neobičnu muku. Samo veleum čini ovdje iznimku.

Nije misao kao misao; a jednom te istom mjerom nemogu se sva odiela krojiti. Svaki duh ima posebnih vlastitostih, koje treba pomnjivo paziti; veleum jih pako ima u izobilju. Zaključujemo dakle, veleć: da se odgojitelj u odgoju veleumah drži passivno, u pameti imajuć, da su sposobnosti njihove originalne, koje se nedaju sklonuti čijom voljom na ovo ili ono; veleum krči si sam put a odgojiteljevo jest naznačiti mu dobar pravac.

Ako i najzada ovakov duh prije dobe sastavi se sa crnom zem-

Digitized by Google

ljicom, ipak je ostavio za sobom nezaboravna djela, kao da bijaše stotine godinah proživio: »On je, svršivši u kratko, živio mnogo vremena; jer mu duša i samomu bogu omiljela« (Knj. Mud. IV. 13. 14.) Franjo Šćepánek.

Kotarska učiteljska skupština u Vinodolu.

Iz Vinodola dne 17. Lipnja. Eto nas opet nakon godine danah u Grižanih, da prisustvujemo učiteljskom sastanku, urečenom po preč. gosp. podarcidjakonu Petru Matejšiću na 4, Lipnja.

Prispodobiv ovaj sastanak sa prvašnjimi, priznati moram, da svjestno učiteljsko osoblje stupa s duhom vremena i nastoji oko razširenja kršćansko-narodne prosvjete.

Najprvo mi je progovoriti nješto o praktičnih predavanjih u pučkoj učioni. Do zadnjega vremena čitali smo u pedagogičkih časopisih razprave o zornoj obuki. Tvrdili su njeki, da zorna obuka jest sam o sebi predmet, drugi opet, da se kod predavanja drugih predmetah samo upotrebiti imade; u pučkih učionah valja na obodvoje obzir uzeti. Zorna obuka rabi nam kod svih predmetah, i predavamo ju i kao posebni predmet, samo što joj se uza to dava ime „stvarna.« Prem je pred 200 god. Komenski rečenu obuku u školah uporabiti preporučio, ipak se i u novije doba gdjegod tako podučavalo, da djeca, gledajuća ničesa nerazumiše. Naša konferencija znatno je u tom pokročila, što je zaprosila vis. namj. vieće, da bi preč. g. nadzorniku porazdielio pitanja za prvo predavanje konferencie; pa gledji! kad ove godine ostavljeno gg. učiteljem na volju predmet si izabrati, vidjelo se, kako posve drugim licem konferencia zasja; jer predavanja po novoj metodi skrojena, zornom obukom podkriepljena nemalo probudila su mladež na pazljivost a mi smo se približili svrhi propisanih predavanjah. Je li mogao učitelj na konferenciju donieti si potrebnih stvarih, kad nije znao, što će predavati? Je li pako mogao metodno predavati, kad je o predmetu najskranji čas doznao? Učitelj se za svako predavanje pripravi (t. j. pripraviti bi morao) a za konferenciju se nije mogao. — Bilo je ovdje vidjeti i svilacah i svile i čahuricah i svilene robe, rudah raznovrstnih itd. Nadamo se, da će biti u drugom sastanku sve zanimivije i savršenije.

Odgovor na pitanje: Neka navede učitelj po svojem izkustvu

Digitized by Google

glavne mâne sadanjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti, pročitaju četiri učitelja. Mâne, o kojih se je čitalo, usredotočile bi se u sliedećih točkah.

I.

a) Neprikladno i nepedagogičko ustrojivanje pučkih učionah.

b) Nepodpuna osnova kao i školski zakoni.

c) Dobra ili nedobra ravnateljstva i nadzorničtva.

II.

1. Neredovit polazak učione, čemu prieče a) pastirovanje, b) siromaštvo, c) čuvanje nejake djece. — Nastojanje učiteljevo oko ovih zaprekah.

2. Razbacano gradivo u čitankah; pomanjkanje knjigah za nedjeljnu učionu.

3. O gospodarstvu.

4. O premještivanju djece iz hrvatskih učionah u njemačke u Granicu.

5. Slabo naobraženje ženske mladeži.

6. Primanje, odpuštanje, velik broj školske djece.

7. O plaći učiteljskoj.

III.

O naobraženju učiteljah i nastojanju njihovu oko razvitka pučkih učionah.

Odgovor na veoma umjestno pitanje: »Kako će vjeroučitelj postupati s djecom, kojih otac što činom što govorom dokazuje, da netrpi naš sveti vjeronauk“, nepročita nam od veleč. gosp. vjeroučiteljah nijedan.

Bilo je do istine kratko vrieme, nu nadamo se, da ćemo u dojdućoj konferenciji nješto od toga čuti. Važniji zaključci našega sastanka jesu ovi.

Predlog preč. gosp. predsjednika, da vis. nam. vieće preporučiti blagoizvolji občinam školske odbore, kojih u gradovih imade, jer su za napredak škole neobhodno potrebiti a najviše mogu zapriečiti zloporabam kod izabiranja učiteljah.

Jednodušno primljeno.

Predlog g. učitelja F. Š.:

Gg. članovi ovoga sastanka imadu svojim troškom kupiti konferencijalni zapisnik, u koji će se upisivati: a) naredbe, kojimi se sa-

Digitized by Google

zivlju sastanci; b) svaki zapisnik poslati namj. vieću; c) metoda, po kojoj bijahu predavani predmeti u učioni; d) važniji dogodjaji u školi i izvan škole sbivši se, promiču li napredak školah ili mu pâče.

Ovaj zapisnik ima ležati na stolu prije otvorenja sastanka, da se svaki član osvjedočiti može o višegodišnjem djelovanju školskoga kotara i okoristiti se metodom u jednom ili drugom predmetu. Jednodušno primljeno.

U buduće preporuča se gg. članovom, da se prvo konferencije prijateljski dogovore o programu predavanjah, i svaki svoj sud poslje ob uspjehu izrazi, kao takodjer da bi se o pjevanju i orgulanju koja izrekla.

Dobrom uspjehu ovoga sastanka zahvaliti je najviše preč. g. predsjedniku, koji ga je nepristrano i parlamentarno vodio i u najžešćih debatah o pojedinih mânah sadanjega sustava. Prem je prvi pût našemu sastanku predsjedovao, poznali smo u njem prijatelja napredku i želimo, da nas čili njegov duh i više godinah bude vodio. Na svršetku svoga govora, koji bijaše sveobćim „živio“ primljen, izusti za nas ugodne rieči: Prisustvujem tri četiri godine sastankom učiteljskim i opažujem kod osoblja učiteljskoga uviek veću i veću želju za ured, kojemu se posvetilo. — Bog bi dao, te bilo i bolje!

Š—k.

Viestnik.

Stjepan Novotny.

Stiže nam tužna viest, da je u Feričancih preminuo dne 14. t. mj. župnik Stjepan Novotny. Pokojnik tek što je bio jednu godinu duhovnim pomoćnikom u Kostajnici postade kateketom na uzornoj glavnoj i djevojačkoj učioni u Zagrebu, a poslje profesorom vjeronaučnih strukah, paedagogije i didaktike na zagrebačkom učiteljištu Bijaše više godinah tajnikom jugoslavenskoga povjestničkoga družtva, uredjivaše školski list „Napredak“ od zametka mu punih šest godinah uza svu nabrojenu službu bio jošte njemačkim propovjednikom u crkvi sv. Katarine. — Jošte gimnazijalnim učenikom u nadbiskupskom sirotištu uredjivaše za zabavu svomu domaćemu zavodu, a i ostaloj učećoj mladeži pisan tjednik pod imenom „Minerva“, a u njega kašnje ugledala se mladež u istom sirotištu i kon-

Digitized by Google

viktu; kano bogoslov i poslje kano učitelj bavio se mnogo književtvom pišuć članke za razne spise i časopise, a što izvorno sastavio što preveo bez broja pjesamah svake ruke, većinom prigodnih. Je-li ga tko umolio, takova posla nikada nebi odbio. Zadnji plod njegova pera jest školska knjiga za učiteljišta pod naslovom „Gojitba i Obuka“, što se sada štampa u Beču. Bijaše neumorne marljivosti, a osobita dara u tom, da mu je sve hitro i dobro išlo od ruke. Čovjek uviek vesele ćudi, dosjetan i razgovoran znao bi svakom prilikom zabaviti i razigrati družtvo bilo kod kod ozbiljna posla bilo na veselju. Više godinah hrvao se je s bolešću, koja mu se bješe zalegla u prsijuh; a videći da joj uz pisariju i govor neće moći odoljeti, odluči zamieniti službu drugom. Mjeseca Siečnja lanjske godine ode na veliku i tegotnu župu, od onuda se zdravljem sad hvalio, sad se nanj tužio, dok prošle zime s prehlade obleže pak poslje više mjesecih ljute muke eno prestavi se u bolji život. Bog ga pomilovao!

Ovako prosbori o našem Stjepanu naš „Katolički list“, a to isto javlja razcviljenim srdcem svojim čitateljem i „Napredak“, kojemu bijaše pokojnik šestgodišnji hranitelj i branitelj.

Čitateljem „Napredka“ ponajbolje poznata jest radinost pokojnikova, poznata je nakana, smjer i svaki mig pera njegova; s toga se neupuštamo u potanje opisivanje njegova osobnoga života. Nu, komu bi se i toga pohtjelo, neka si nabavi 25. broj ljetošnjega vrstnoga našega „Dragoljuba“, koji se u dobri čas dočepao i najsitnijih sbivštinah, predstavljajućih cieloga našega Stjepana, rekao bih od zibače pa sve do hladnoga groba.

Stjepan Novotny rodio se u Rakovcu tik Karlovca dne 18. Kolovoza 1833. Rodiše ga Franjo Žaver Novotny, petrinjac i Katarina Novotnova, rodjena Mučnjakova, rodom iz Gline.

Ostala mu spomen medju nami mila blaga za uviek!

Štovanim predbrojnikom „Napredka“

Bilo šta mu drago: dulje se već nemože podnositi nečuvena mlohavost dà i bezdušnost mnogih, inače veoma cienjenih nam predbrojnikah!

Badava opominjemo liepim, ljubaznim a reklo bi se i preponiznim već načinom; badava izjavljujemo, da uredničtvo već odugo svoj novac ulaže za list; badava želimo, da nam se barem a to što ponajprije, plati dug za lanjski „Napredak“: na sve to gg. krivci gluhi su i niemi! Evo sada zadnje i posve neobične!

Jer nitko u istinu nemože zahtievati, da urednik uz svu svoju muku i napor jošte i košulju sa sebe skida za ob-

Digitized by Google

činstvo; s toga evo ovim javljamo svoj gg. predbrojnikom, — a žalibože i točnim predplatiteljem, da ćemo obustaviti izdavanje lista na mjesec danah a možda i do 15. Kolovoza t. g. u podpunoj nadi, da nam se do toga časa sva gospoda krivci odužiti blagoizvolje.

Da se to pospieši, molimo gg. ucitelje u gradjanskoj i vojničkoj Hrvatskoj i Slavoniji, da bi izvoljeli opomenuti dotične si obćine, u koliko se one obvezaše plaćati.

Za lanjski tečaj imamo duga samo 276 fr. 50 nč.; svaki znade, koji je krivac; molimo dakle, da se ovaj dug ponajprije i to barem u 14 danah namiri; nepomogne li ova bratska opomena, prisiljeni smo onda i pritužiti se.

Čim se sabere svota, kojom ćemo moći namiriti štamparski trošak, mahom izadju zaostala 2—3 broja; u tom da nam izvolje prostiti gospoda vjerni predplatitelji.

Nemojte, gospodo subraćo, da nam zapinje posao; nemojte, da nam se crni obraz! Bog i duša, ruku na grudi: malo vas je, nemogućih u godinici od ustiuh odkinuti bez ikakove zledi kukavna 3 for. — Lanjske dužnike predali smo g. Dragutinu Albrechtu, tiskaru u Zagrebu; s toga molimo svu gg. dugujuću za lanjski „Napredak“, da izvolje dotičnu svotu što prije pod rečenim naslovom franco poslati; koji pako duguju za ovu godinu, neka pošalju svoj dug pravac uredničtvu ovoga lista.

Dao bog, te budemo namireni do 15. o. m. da nam uzmogne istim danom i 14. br. izići! Uredn. „Napredka.“

Listovnica.

Gdnu. Ž. Nemožemo tiskati vašega članka: „Neprijatelji učiteljskoga stališa“ s razloga, što se vašim sudom hoće dokazati, da se sav sviet sgrnuo proti učiteljstvu, da su sve klase naroda proti njemu, da su svi griešnici a jedini učitelj u svem čist i svet. I Vam i mnogim drugim, jadikujućim i želećim, da si u javnom listu olahkote srdcu, velimo: treba da se znade stvar valjano, temeljito i što najdostojnije obrazložiti; treba da se shvate okolnosti, u kojih živimo; treba znati, da nas nije ogromna većina, koja bi mogla smjelo podviknuti pred licem obćinstva: „evo ti moga ćela, pak gadjaj medju kumrije, medju dva oka živa, ako si junak!“

Članak „o praznicih“ u sebi jest praktičan; nu, za sada jest suvišan, jer neimamo vlasti, koja bi jih u ovo doba mogla i htjela preinačiti. O tom treba da vieća i odluči sabor.

— Molimo svu gospodu učitelje, koji dobe novo učiteljsko mjesto ili, koji se s jednoga na drugo premjeste, da bi nam to izvoljeli vazda javiti, jer kanimo svaku promjenu u listu obielodaniti.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 16. U Zagrebu, 15. Kolovoza 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Casopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Nješto o gojitbi.

Već na ovom svietu teže ljudi za raznimi svrhami. — Ali sve te svrhe, ako jih i postignemo, nemogu naše duše sasvim zadovoljiti. — Ona teži za nječim, česa ovdje neima, za nječim uzvišenijim; — njezino opredieljenje nije na ovom svietu. Naša pùt težko joj je gvoždje, — a ovaj sviet gorka i čemerna staza. Tako sapeta u gvozdenih verigah, mora putovati po neprijaznom za nju putu, ako želi postići cilj svoga opredieljenja, ako želi doći u nebo, gdje prestaje svaka nevolja. — Tko želi sve nesgode nevoljnoga putovanja svladati, te sretno svoj cilj polučiti, mora se oboružan zaputiti, jer će inače lasno svoj cilj promašiti. Najkrepčê oružje za putne nesgode jest božji zakon. — On je pravi vodja, koji će putnika od svih stranputicah odvraćati, te ga na pravi put napućivati. Već od mladosti svoje moramo nastojati, da se oboružamo sa svim onim, što će nam na mučnom putovanju našega života od potriebe biti, s-toga roditelji i odgojitelji imadu nastojati kod djece svoje oko toga, da joj iz srdašcah izkoriene svaku i najmanju kličicu zloče, a opet jim valja oko toga raditi, da dobre krieposti što su se u njih pojavile, te da ju, ako želimo, da svoj cilj postignu, u duhu kršćanskom odgojimo. —

Želimo li pako, da nam bude gojitba uspješna, to imamo djecu svoju prema tomu odgojivati, kako će laglje moći izpunjavati duž-

Digitized by Google

nosti čovječega zvanja, a ote su trostruke: Dužnosti prama Bogu, bljižnjim svojim, i dužnosti prama samomu sebi. —

I.

Čovjek je ograničeno stvorenje, koje je bivstvo svoje od bezkonačnoga bića zadobilo. I zato je dužan svoje štovanje i najiskreniju zahvalnost izkazati svomu stvoritelju, — njega slaviti, uzveličavati ne samo riečmi, već i činom. — Već ljudem, koji nam kakovo dobročinstvo izkažu, dužni smo, zahvalnost izkazati, a kud i kamo mora da bude veća zahvalnost pram našemu početniku, od koga smo sve, što imamo, dobili. — Gojitba dakle mora nastojati, da dušu razvijajućega se čovjeka dubokim strahopočitanjem pram bezkonaćnom stvoritelju nadahne, koji mu je bivstvovanje podielio, to jest, koji ga je stvorio na svoju sliku i priliku; — da ljubav ulije u njegove mlade grudi za preblagoga i premilostivoga svoga početnika, da ga napuni poniznošću prama preblagomu otcu, da ga uvjeri o bezgraničnoj njegovoj milosrdnosti i ljubavi, koji ga nigdje, ni u čem ostaviti neće. Kada se ovakova čuvstva u srdcu djetinju ukriepe, onda se može slobodno kao muž borbam ovoga svieta podati, može se slobodno na nesgodno putovanje odputiti, on će se hrabro boriti, nijedna nevolja neće ga moći ustrašiti, koja ga ima voditi k spasenju, jer će ga bodriti ljubav pram onomu, za koga bi i svoj život položio. On će mu podati vrhunarske snage u životnih borbah, dok nepostigne svoj cilj. —

II.

Mi nismo sami na svietu. I ovdje vežu nas dužnosti prama osobam, s kojimi živimo. — Čovjek kao zemljan i član zemaljske družine; ima svoje zemaljske roditelje, koji su čovjeku posredno dali život na ovoj zemlji, koji su ga njegovali, odgojili, naobrazili, jednom riečju, koji su ga pripravili i usposobili na toliko, da je kadar i sam svoje opredieljenje postići. To zaista nisu mala dobročinstva! — Jer kad pomislimo, da bez našega zemaljskoga poroda nikakov izgled na vječnost gojiti nebi mogli, a kad promotrimo, koliku cienu za dušu našu ima vječnost, to ćemo biti prinuždeni pripoznati, da su roditeljska dobročinstva, ne samo važna, nego i neocjeniva. — I kao što bez-

Digitized by Google

konačni darovi stvoritelja neograničeno strahopočitanje, — tako i neocjeniva dobročinstva roditeljah čisto priznanje iziskuju. — S toga je gojitba dužna u srdce djetinje zahvalnost za dobročinstva svojih roditeljah uciepiti, ljubav prama njim uliti, te duboko počitanje u njegovih grudih ukorieniti.

S radošću ćemo opaziti, kako diete ovim načinom odgojeno, volju roditeljah sveto izpunjava, kako njihove opomene svjestno ovršuje, kako njihove trude zahvalnim srdcem ciene; kako će svimi silami nastojati, da se njihovih dobročinstvah dostojnim pokaže. Ovako odgojeno diete neće dopustiti, da njegovi, ma kojim načinom onesrećeni roditelji onda, kad on u obilju i razkoši živi, skapaju, već će nastojati da u biedi živućim roditeljem, ma kojim načinom pripomogne. Ako jim ničim drugim pomoći neuzmogne, on će jim svoj vlastiti i posljedni zalogaj pružiti, za njihovu korist žrtvovati će svoju sreću, zadovoljstvo, zdravje, dà i isti svoj život. — Tako odgojeno diete neće ni onda zaboraviti svoje roditelje cieniti i ljubiti, kad od njih nikakvih dobročinstvah crpio nebude, to jest kad se već s njimi i s ovim svietom razstanu, te jih od djeteta djelila bude bud humka crne zemljice, bud težka kamenita ploča. Uzprkos tomu, to sve neće u dobro odgojena djeteta ugušiti ljubavi pram svojim nezaboravnim roditeljem. —

Roditelji su prvi i najbližji za Bogom, koje štovati i ljubiti, i prema kojim dužnosti svoje izvršivati imamo, to nas uči zdrav razum, a najpače sam božanski zakon. — I sam Isukrst nam je to zasvjedočio, koji je ljubeć svakoga čovjeka jednom ljubavi, svojim roditeljem svakom sgodom, dužnu poslušnost, štovanje i ljubav po najprije izkazivao. —

Već sama narav pobudi u svakoga djeteta čuvstvo ljubavi pram njegovim roditeljem. — Diete, koje neštuje i neljubi svojih roditeljah, nije si samo krivo, već oni, koji ga nisu prema tomu odgojili. — Oni su krivi, kojim je budućnost njegova povjerena bila, i koji su imali sve dobre krieposti, što su se pojavile u njedarcu njegovom, razvijati, a ne gušiti. — Sve zlo, što ga vidimo, proizticе iz zle, domaće ili školske gojitbe.

Jednakim načinom, kao što je Bog ulio ljubav u nas prama našim roditeljem, isto tako biva, već po naravi da smo svojim rodjakom i zemljakom privrženiji, nego li tudjini, i na tom se osniva lju-

*

Digitized by Google

bav pram domovini. — Ima ljudih, koji se protive ljnbavi domovine a to su tako zvani kozmopolite, koji kažu, da onaj, koji ljubi domovinu svoju, nesluša zakona božjega, koji nam nalaže jednako ljubiti tudjina, kao što i svoga rodjaka. Drugi su pako, koji govore, da onaj koji svoju domovinu ljubi, proti Bogu grieši, koji nam je izrikom kazao, da je prava domovina naša tek u nebu. — Jedni i drugi boje se dužnostih, koje bi imali izvršivati prama domovini, te misle tom krinkom zakriti golu sebičnost i nemâr. — Tko tako govori, on ne samo, da neljubi svoje domovine, već neljubi niti bližnjega svoga, jerbo temelj ljubavi pram bljižnjim nemože biti sebičnost, buduć su ova dva pojma u oprieci. —

Ljubav domovine jest dapače kršćanska kriepost, i njeka vrst ljubavi bližnjega. — Kao što neškodi ljubavi bližnjega, ako diete svoje roditelje ljubi, isto tako nemože toj zapovjedi na uštrb biti, ako sin svoju majku domovinu cieni i ljubi, ako joj hvali na dobročinstvih, koje od nje zadobio; — ili zar bi kriepostnije bilo, da joj za sva dobročinstva, što mu jih je izkazala, nezahvalan bude? — S toga svaki pravi kršćanin ljubi svoju domovinu, on joj je zahvalan za sva njezina dobročinstva, te nastoji sve svoje sile upotrebiti na to, da uspješi njezino blagostanje. — *)

I odgojitelj ima nastojati, da u gojenčadi svojoj duboko uciepi ljubav prama domovini; — on ima upozoriti djecu svoju na sva ona dobročinstva, koja od nje uživaju; ima joj razložiti njezine prednosti. — Ima jih pobuditi na to, staviv jim za uzor plemenita djela velikih rodoljubah, te jih ponukati, da uzorne njihove primjere nasliedjuju. —

Jedino tim načinom postići možemo, da izgine u nas gnjusna sebičnost i koristoljubje, s kojimi je skopčana mlitavost u domoljubju. — Tako odgojena mladež, kad doraste, gledat će da u svojem staležu, uzprkos svim nesgodam domovini po mogućnosti dobro činila bude. — Muževno će podnositi sve suprotivštine i pogibelji, koje bi

*) Žalibože, u tom je mila naša domovina veoma nesretna. Imade bo liep vienac djece vlastita si poroda; djece, odgojene majčinom dojkom; djece, obogativše se s majčina blaga, a uza sve to nevoljne i nesklone istu si majku, svakim danom stariju, zalievati mladom i svježom hranom, da nam bude jaklenija, da nam bude vječna. Imade jih u srdcu Hrvatske rodjenih bujno i ogojenih, pak jim nepodnosi cerov obraz, da se zovu Hrvati s razloga samo njim poznata. Bog jim sudio a majčica domovina prašta jim, jer vidi da blude. (Ured.)

Digitized by Google

ju priečile u revnosti, ništa ju neće moći ustrašiti, što bi morala pretrpiti za svoj rod, dà i istu smrt podnesti će s veseljem za dobro i sreću mile svoje domovine. —

Čovjek, koji neljubi svoje domovine, pokazuje, da je skrajno pokvaren i izopačen, a tomu je uzrok opet zla gojitba. — S toga veliku odgovornost preuzimlju na se oni odgojitelji, koji dovoljno ili možebiti nikako nenjeguju tê uzvišene krieposti. —

Osim toga nalaže nam božji zakon, da ljubimo svakoga čovjeka, bio naš zemljak ili tudjinac i to ovimi riečmi: „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe“.

Nebi u redu bilo, niti bi se ljudem dopalo, a kamo li Bogu, kad bi samo svojim najbližnjim želili sve dobro, i isto jim činili, a za odalnije, koji su po Bogu takodjer naša braća, ni marili nebi. Kriepostan kršćanin nezaboravlja, da ga takodjer i prema njemu vežu dužnosti uzajamne ljubavi. S toga neće nikada škoditi njegovu tielu ni duši, niti mu povrieditи njegov imutak ili pošten glas, držeć se onoga: „Što nećeš, da tebi drugi učini, nečini ni ti njemu.“ — Ako vidi čovjeka u nuždi, gledat će mu pomoći, nepazeć tko je i što je, već samo na to, da je i čovjek stvoren na priliku božju. —

Za dobe valja u djece pobuditi gojitbom čuvstvo ljubavi prama bližnjemu i razložiti joj, da je svaki čovjek naš brat, bio on crnac iz Afrike ili naš zemljak. Zatim valja joj razložiti, kako bi nemilosrdno bilo, kada bi mi ikomu čovjeku štogod na žao učinili, a nemanje kolika je grehota tlačiti one, koje je sudbina odlučila, da su nišji od nas, i nam podvrženi. — Mora joj se razložiti, kolika nesmiljenost je progoniti niemu životinju, a rekmo li umom nadareno biće stvoreno na priliku božju. — *)

Ovako odgojeno diete biti će za života svoga vazda prema svakomu prijazno i uljudno, miroljubivo, poslušno, iskreno i pravedno. S veseljem ćemo opaziti, da diete, koje je tako odgojeno, svakom sgodom svomu bližnjemu dobro čini, u koliko može. — Izniknut će kradje — jer dobro odgojen čovjek zna da ono štovati ima, što je

*) U tom smo njekako i prerasipni. Kriju se, štite i glade oni, koji se stide izreći, da su Hrvati; kojakakovoj vucibatini za volju, rekne li samo: „ja ću vas Hrvate liepo orisati u tudjih novinah“ — namaknu se bujna jela i sladka pića: a tvoj, brineći se za svoj dom, istodobno strada i kuka. U tom smo slabi, u tom upravo i griešimo. (Ur.)

Digitized by Google

njegova brata, i što si je on mukom priskrbio. — Izniknut će ogovori i zvadje — jer odgojen čovjek zna, da tim škodi bližnjemu svomu. — Neće biti više ubojstva, — jer će biti osvjedočen, da neima prava uzeti drugomu života — jer mu ga ni podielio nije. — I tako hiljadu vrstih zločinah bi tim nestalo, koje proizlaze iz zle gojitbe. —

Tada nebi bilo robstva, jerbo bi se znalo, da čovjek nije životinja, te da nemora nikomu tegliti, ni kola vući. — Tad nebi tlačio narod naroda, jer bi se znalo, da je svakomu sloboda mila. —

Još mnogo toga znao bi nabrojiti, što bi se tim postiglo, ali neka, pustimo to za drugo mjesto. —

III.

Izvršivajuć dužnosti prema ostalim, nesmije čovjek zaboraviti niti na samoga sebe. — Ponajprije mora svaki čovjek nastojati, da dužnosti svoga stališa ovršava, a te su kao što smo jur kazali, dužnosti prama Bogu i bljižnjim, — a nuz to na velikoj mu je brigi za spas svoje duše skrbiti, istom nakon toga za uzdržanje svoga tiela. — *) Uvjereni smo, da se naš život nedokonča smrtju, već da je to samo prelaz duše u raj, gdje je njezino pravo opredieljenje, s toga valja svakomu oko toga nastojati, da si sačuva dušu za vječni život u nebu. K tomu pako potrebna je vjera u Boga, jer čovjek bez vjere izgubi vriednost svoju. — Nu vjera nesmije biti prazna, nju treba i djeli zasvjedočiti, a to možemo svojim načinom življenja, — treba da živimo pošteno; da nismo oholi već krotki, a svako naše djelo, da se osniva na pravdi. U obće u svem valja nam činiti dobro, a u koliko nam je moguće bježati i čuvati se zla. —

Odgojitelj treba da svoje pitomce vazda probudjuje na to, da izpunjuju svoje dužnosti. Svojim uzornim primjerom ima jim pokazati što je dobro, a što zlo. — Nije dosta, da svoju djecu izvježba da rade samo zato ono, što jim nalaže, jerbo jim je zapovjedio, već zato što su se uvjerila, da je dobro i kriepostno, i jer uvidjaju, da će tim svoju svrhu polučiti. — Mnogo ima djece, koja dobro rade jedino sa straha, posluha ili navade, to je plod kriva odgojivanja. Premda i to svoju cienu ima, ipak se nemože reći, da vodi k ciljn, jerbo nije osnovano na temelju krieposti. —

---

*) Vršeć dužnosti svoje, brini se i za tielo: tu nejma druge. (Ur.)

Digitized by Google

Drugo je pako jošte gorje zlo, kada mnogi odgojitelji svojimi zlimi primjeri, i zločestim postupanje kvare dobre vlastitosti svoje djece. — Ovi su već unapried odsudjeni po onoj izriece Isusovoj: „Tko smuti jednoga od ovih malenih, koji u me vjeruju, bolje bi jim bilo, da si kamen mlinski o vrat sveže, i da se tako zagnjuri u dubljinu morsku,“ — „Težko li si ga svietu radi smutnjah.“ —

Komu na srdcu leže ote rieči, taj neće bezobzirno i nevaljalo postupati sa gojitbom povjerene si mladeži; taj će nastojati, da jih u dobru unapriedi, a ne da ga uguši i pokvari. —

Svako diete, koje nije gojitbom pokvareno moza napredovati u dobru, i čudoredno postati. Jer Bog je u diete usadio, dobra svojstva, koje ljudi sami izopače. — Bog nije nemilosrdan, da bi čovjeku priečio cilj si postići. A to nam je zasvjedočio i sam Isukrst onom pričom, gdje veli: „Prilično je kraljestvo nebesko čovjeku, koji posija dobro sjeme na njivi svojoj, nu kada spavahu ljudi, dodje neprijatelj i posija kukolj u sried pšenice i ode.“ — Pazi se, odgojitelju, da nebudeš ti taj neprijatelj, te da svojim zlim postupanjem nezametneš smutnje medju nevinom dječicom. —

U gornjih redcih naveo sam njeke točke, što jih ima sliediti gojitba. — U tih točkah nalazi se sve, što ima raditi gojitba, ako želi čovjeka odgojiti za život i za sviet, po kom će putovati u vječno kraljestvo. — Priuči čovjeka, da bude čovjek, kriepostan gradjanin i pobožan kršćanin, pak si ovršio svjestno dužnost odgojitelja. — Kojim načinom se to dade postići, dokažuje se u gornjih točkah, a sriedstva, koje za to upotrebiti valja, nije moći točno opredieliti, u tom si svaki odgojitelj prema okolnostim mora sam znati pomoći. —

Stjepan Basariček.

Vježbanje pameti.

Pamet jest temelj znanju i razumievanju. Bez toga svojstva nemožemo si o stvari potrebita zabilježiti, nemožemo nikakove slike niti njezinih česticah i vlastitostih duši saobćiti a jerbo razum tim načinom ostaje bez potrebita gradiva, to čami uviek na istom i jednakom stupnju naobraženosti. I u tom nas mati narav nije jednako

Digitized by Google

nagradila; nu ipak svakomu je dala ma i zametak onoga svojstva, kojim se može nastavljati dalnje naobražavanje. Učitelji najbolje imadu sgode osvjedočiti se, kako nejednako djeca pamtiti znadu, koliko potriebno biva pamet vježbati, brusiti, dà i ondje, gdje se već i štogod pamti, treba uputbe i pravca; jer djeca sanguinička n. pr. lasno i mnogo zapamte, nu pamtenje njihovo neima postojanosti i takove vjernosti, da bi posije njekoga vremena zapamćeno ponavljati i u vjernoj kopiji podati mogla. Druga djeca opet vjerno pridrže i za dugo predmet; nu jer kod pamtenja biljegovah, znakovah i svojstvah predmeta istoga ili zločestom uputbom ili krivim pravcem vodjena bijahu, bude joj i zapamćenja stvar nepodpuna ili kriva a zaoto vidimo, kako važno je njekakvim sistemom mladež navadjati, da pamti; jer postojanošću i vjernošću istom postaje pamet onakova, kakova treba da bude, bez njih nemože razum uzporedjivati, sravnjivati, razlagati, za to treba i vježbanja i navoda, kojim bi se toli važna svrha postigla, a to bude:

1. Dobrom uputbom u naziranju. Samo oni predmeti, koje jasno, podpuno, živo i razgovjetno duši predstavismo, utisnu se dublje u pamet i dulje se udrže, nego nazorovi mimogred učinitimi, nego stvarmi ili dogadjaji nepodpuno duševnomu ili tjelesnomu oku predstavljenimi. Sve, što se nerazumije, što se ćutilami podpuno shvatilo nije, ostane nepodpuno i pamtenje bude nepodpuno. Zato treba svaki predmet, ma bio i najsuhoparniji, duševnomu oku djeteta tako prirediti, da videći ga račun i sud o njem položiti uzmogne i ponavljanjem znakovah sborno i razborno pamtenje učvrsti. Nemojmo indi da zahtievamo od djeteta da si pamti, što podpuno razumom shvatilo nije i to osobito u predmetih, gdje treba um razsvjetliti, sud oštriti i duha bistriti.

2. Kod onakova duševnoga naziranja i kod svega pamtenja mnogo zavisi o hodu, kojim se ide kao kod svega nazornoga obučavanja od poznata k nepoznatu, od jednostavna do složena, od lagljega k težku, od nazorna i naravna k vrhunaravnu, od tjelesna k duhovnu. Tim se diete navodi, da samo na takav hod navikne i da po znakovih, sravnanjem i poredanjem sličnostih dobivene već zorove ponavlja i pamtenju podpomaže. Da se na jezik zaboravljati nesmie, naravno je, za oto zahtievajmo, da i upamćen predmet upotrebiti, te ustmeno opisati sa svima znaci podati možemo, čim se učenju na izust

Digitized by Google

(na pamet) temelj polaže, tako da si poslje djeca čitave članke zapamtiti uzmognu.

3. Nu, sám čin ili predmet veći utisak učini na tjelesno oko, nego opisivanje te baš prieči da krive predstave nepostaju. Golo opisivanje ili golo naznačenje, bilježenje stvari ili dogadjaja riečmi a ovih rastavljanje zle ima stranke. Ovakvim biljegujućim načinom često se počimlje. Diete se uči prije na pamet, te naučivšemu se na izust gomilu nerazumivih pojamah istom se razum otvara, istom se tumači. Nu težko i riedko se ovim načinom svi znaci a kamo li predmet sav podpuno shvati. Tà to je naravni red postanka svega, da se sve iz česticah najprije složiti moralo nego što bi se razložilo. Prije tu moraju biti točkovi, osovine, rudo, ljestve itd., te iz njih dade se voz složiti. Nerazumno protinaravno činiš indi, ako siliš djecu, da štogod uče, što nerazumiju, t. j. ako niesu znakove, čestice stvari prije podpuno shvatili, te se razbornoga, razstavljajućega načina samo kod ponavljanja, repetiranja upotriebiti može. Samo to, što razumijemo, nuka nas premišljati, motriti, suditi, sravnjivati s dobivenimi i podpunimi predstavami i tako samo može se valjano pamet jačiti, kriepiti i budućim novim predstavam pripravljati pripomoć.

4. Kod učenja na pamet valja nam osobiti obzir uzeti na pamtenje od rieči do rieči t. j. na izust. Ovo vježbanje pameti može mnogo zla prouzrokovati ako nebiva na temelju gori navedenom. Vele mnogi, da netreba ništa na izust učiti, što se da razumom i vlastitimi riečmi kazati, bojujući proti svakomu memoriranju vjeronaučnih istinah, slovničkih i matematičkih pravilah. Da pako posve ludo jest n. pr. djeci na izust katekizam zadavati *), bez da joj se dokaže, bez da se upute na njegovo uporavljenje, vidimo bolje kod slovničkih i računskih zadaćah, koje nam ništa nehasne, ma su kao otčenaš male, ako jih neznamo u životu upotriebiti. Dobro poslužiti može sriedstvo ovo samo tamo, gdje nješto shvaćenoga od rieči do rieči zapamtiti treba. Nu velik obzir treba uzeti na ponavljanje usmeno (recitiranje), eda li duša baš dokaziva, da osjeća, šta je razumjela; za oto bûdi predavanje riečim i predmetu i smislu odgovarajući dokaz ćuvstva, kao što je to u govorničtvu klasičkom u vezanom pjesnič-

*) Vjeronauk ima veći temelj u srdcu nego na jeziku; jeziku netreba vjerovati, već srdce ravna činove. Isak Iselin.

Digitized by Google

kom govoru treba, koje nevalja samo smatrati kao sredstvo pamtenja, premda jest ovdje učenje na izust na svojem mjestu.

Pamtenju se mnogo i najbolje pomaže ponavljanjem razgovarajuć se s djecom, kod česa djeca u zabavi misle te paze na red, kojim su znakovi ili pojedini činovi sliedili; na dobu i vrieme, na jednakost i različitost, s pridodavanjem zaboravljenih znakovah ili okolnostih kod pripoviedakah. Istom za tim zahtievajmo, da nam se osobiti dogadjaj, sav u stručnom pregledu te poslje u svojoj obširnosti razumljivim govorom i čistim jezikom poda i to samo onda, kada se sgoda pruži pri nastavljanju novoga predmeta na temelju staroga već zapamćenoga. Repetiranje, koje više nego sat traje, mori duha i raztrešuje misao.

Jošte valja primetiti, da sile djeteće jednake niesu, te za to od svih jednako shvaćenje kao i pamćenje zahtievati nemožemo. Nu da dobar uspjeh školi osiguramo, treba slabe baš najvećma u obzir uzeti, tako, da nam u slučaju zapamćenja postanu jamstvom za znanje drugih jačjih. Samo tamo, gdje je pamćenje na jednakom stepenu kod svih djakah, možemo si posao olakšati zakoni mnemoničkimi, o kojih do sgode više. V. T.

Učitelj i njegov učenik,

ili:

„Voćarstvo me spasilo.“

(Prava i živa pripoviest.)

Slomljen i umoren s putovanja, primičem se selu M. što-no ležaše u prekrasnu predjelu. Pravo reći, ovoj okolici za volju ostavio sam gradsku bučnost, te pješice preko bujnih livadah, uz romoneće potočiće uzkimi stazicami od lese k lesi, od prelaza do prelaza, cestom novom nedavno utrvenom a bormeš i staròputinom dokle eno nà, košto rekoh, neuočim rečeno selo M. Voćke s lieve, voćke s desne strane a na njih se smejuckaju zažarene trešnje, ali bilo je i jabukah i krušakah i šljivah, bilo svake ruke božjega ploda i poroda. Našav sgodno mjestance, hoću da počinem. Košto svaku umorenu, tako i meni ugadjaše mali počinak, mir, debela hladovina, jedva osjetljivo povjetarce, šta ga tamo i daškom viču, pak mekana zelen-ledinica

Digitized by Google

pod dubom na brdašcu, odakle mogah pregledati i motriti čitavu dražestnu dolinu, kroz koje sredinu vijugao se poput srebrene zmijice živ potočić, živa žila i neprestana okriepa svemu, što u njegovoj blizini živi.

Blizu mene, tako na 20—30 koračajah bijahu prislonjene o voćku ljestve, a kad očima i na samu voćku, eno, gdje opazim tik viseće košare obirnjače, izmedju lišća vireću ruku, što je trešnje obirala i u obirnjaču umetala. I sam čovjek pobirač uljegao mi u misao tako, te mi mladjahna zvjedljivost radjala svakojaka pitanja, medju njimi i ova: „je li taj čovjek mlad, star li; je li dobar, ili zao; uljudan, nije li; je li gospodar ovim voćkam, oli samo prekupac ako ne i čuvar? Biti će zaista samo prekupac ili poljski pudar; eno mu tamo kolibe granjače a pred njom vozić, u koj trešnje umeta. Eno ga, gdje već silazi s trešnje; eno, gdje će pravac k meni! U tom mi se sve misli presieku te zapeh časkom i misliti.

Čovjek pristao uza me, uljudno me pozdravio, pak reče; „gospodine, okriepite se malo, ako vam se rači: evo liepo zornih i sočnih trešanjah!“

„Jesu li ti trešnje trgovina?“ zapitam čovjeka.

„Jesu živa trgovina; nu krivo ga uzeste, mislite li, da vam jih nudim za novce.“

„Ne tako, ne — reknem ja, — trgovina ide za novcem a ovaj opet za trgovinom; daj mi samo mjericu, dvie li, ja ću ti drage volje platiti.“

(Dalje sliedi.)

Računanje s pameti u I. razredu.

(Domaća zadaća.)

Ustanite, da se dragomu Bogu pomolimo. Poslje molitve. „Sjedite, draga dječice, a ja ću vam nješto liepa pripoviedati; samo me dobro slušajte.“ Ovdje sa kaptolske škole jednomu dječaku imenom Petriću, dala je njegova majka 10 novč. da neka ide na ulicu, te ako sliepa prosjaka ili možda gladna, koji milostinju prose, gdje sukobi, neka jim slobodno od ovih 10 novč. dade koliko mu volja. Petrić uzme novce, te pohiti s njimi veselo na ulicu, da siromake nadari; nu naš Petrica, došav u dugu ulicu, omakne se na jednoč na

Digitized by Google

kamen, te se svali, novce raztepe i nos si ozledi. Ja iduć dugom ulicom, naidjem na plačućega Petricu, gdje krvava nosa nješto sagnut na kamenu traži. Petrica je 7 novč. našao bio, ali ono drugo nije; koliko mu je dakle novč. još manjkalo od ono 10 nov. što mu je je majka dala? N.! Diete misli, i kaže, da su mu manjkala još 3 novčića. Dobro si, dragi kazao. Nu slučajno je Petrić još 1 novčić na kamenu našao; koliko jih je sada imao? — Koliko mu je novč. još faljelo, da podpuno ima onoliko, koliko mu je majka dala? — Koliko ono novč. dade njemu majka? — Koliko je dakle imao izgubljenih novčićah? — Dobro si pogodio; vidiš da dobro znaš! Ja, pošto sam Petrića sukobio, te vidio da sveudilj plače i nješto po kamenu sagnut traži, upitam ga: šta mu je tako krvav nos, i šta tude traži, a on mi sve liepo izpripovieda, što se je sbilo; meni se smili, te mu dadem 2 novč. Koliko rekosmo ono da je izgubio? 2 novč. Dobro, vidite ja sam već i zaboravio bio. Ja mu dadoh dakle dva novč. rekav, neka ide na trg Jelačića bana, nebi li možda tamo koji sliepi ili gladni bio, te neka ga nadari. Znate li vi, gdje je taj trg? Znamo. Jeste li vidjeli banov spomenik, konja i njega? Jesmo vidjeli od kamena spomenik, konja i bana. Nisu, draga djeco, konj i ban od kamena, nego je samo podnožje od kamena, a konj i on saljeveni su s kovine. Povratimo se k Petriću. Naš vam Petrić veselo odtrči na Jelačićev trg, a ja za njim, da vidim, hoće li učiniti, kao što mu bijaše rečeno. Pak šta mislite, je li Petrić onako učinio, kao što mu je rečeno? — Jedni vele: jest, a drugî vele: nije. Jest, draga djeco. Petrić je sbilja našao tamo jednoga sliepca, koji je ga za milostinju prosio, te mu dade evo ovoliko novčićah; (pokazuje četvrtaču.) Koliko mu je dakle novč dao? — Dobro, vi vrlo dobro znadete. Ali Petrić se sjeti, da je onaj dan jutrom na gomili u biškupskom vrtu vidio boljestljiva dječaka, imenom Miškeca, koji je sveudilj kričao, da mu se pomogne, da je gladan, te da će od gladi skapati, ako mu se koja božja dušica nesmiluje, te ga nenahrani; on pomisli odmah i na toga nevoljnika, te pohiti k onim ženam, koje na trgu kruh prodavaju, da tamo kruha kupi, i gladnomu nevoljniku pomogne. Upita žene „pošto je pol hljeba?“ a ona kaže 5 novč. pol hljeba. Što mislite, je li imao dosta novacah za taj hljeb? Koliko je onomu slisepcu dao? Koliko mu je novč. još preostalo? — Koliko je imao za hljeb dati? — Je li mu to dosta bilo za hljeb?

Digitized by Google

Je li mu možda šta preostalo? — Jest. Tko zna, koliko mu je novacah preostalo? —

Petrica, kupio kruh, poleti što brže mogaše prama biškupovu vrtu; a ja za njim, da vidim kuda će Petrić s hljebom, neznajuć ništa o onom gladnom dječaku, te sam s daleka gledao, što Petrić na gomili radi; ali on, došav tamo, rezao je sve režnjić po režnjić hljeba, te Miškecu davao. Miškec mu se potuži, da nemože kruha gutati jer je žedan; a moj vam Petrić neprogovoriv ni rečice, skoči sa gomile stazom dolje, te tamo na zdenac, a neimajuć ničesa, u čem bi vode Miškecu doneo, uzme svoju kapu s glave, zagrabi vode, te hitro k Mišku natrag i napoji ga. Sjećate li se koji od vas, da ima tamo zdenac? I da je tamo gomila? — Dobro, vi sve dobro znate. Zatim stade Petrić Miškecu sve režnjić, pa režnjić po režnjić hljeba davati, doklem ga svega nepojede. Moj Petrić htjede se udaljiti, ali ja pred njega izadjoh te — što mislite, što sam učinio? — Jedno veli ovo, a drugo ono. Nu dao sam mu dvie srebrene desetice. Što mislite koliko je to novč? — Koliko novčićah vredi jedna desetica? — Koliko druga? — Pa koliko je to 10 i još 10 novč.? — Dobro, vi ste vrlo dobra djeca, vi sve znate. Pa šta mislite, kuda je Petrić sa oto 20 novč. odišao? Nezna nijedno. Vidite, djeco, ja ću vam to kazati. Petrić brže bolje s timi novci u bližnju krčmu, kupi tamo dobre juhe, malo govedine i jednu žemlju, te opet pohiti k Miškecu okriepi ga liepo dobrom juhom, iztrgav u nju sićušno onu žemlju. Moj Miškec sada okriepljen i ojačan diže se sa onoga mjesta, te zahvaliv se Petriću ode kući, a i Petrić se povratio svojoj majčici. Ja sam to sve gledao, pak sutradan podjem na Kaptol u školu s gosp. ravnateljem k njegovu gosp. učitelju; da pohvalimo i nagradimo Petrića radi te velekrieposti. Jest, jest draga dječice, svi smo ga ljubili, i ja, i g. ravnatelj i njegov g. učitelj!

Koji bi bio takav junak izmedju vas, te bi mi znao sve ovo pripoviedati, kao što sam i ja? — Više djece ruke podiže, zatim jih njekoliko pripoviedilo isti dobročin Petrićev. Je li Petrić dobro diete bio, što mislite? Koji vas nebi htjeo tako učiniti, kao što je Petrić, neka ruku podigne! Više jih je ruke podiglo, valjda nisu znali, što to znači, ili nisu g. učitelja razumjeli. Nu koji bi isto tako učiniti hotjeli, kao što je i Petrić učinio, neka se ustanu! Na to sva djeca ustadoše. Je li vam mio Petrićev čin? — Je li Petrić dobro tvorio? —

Digitized by Google

Dopada li se taj čin njegov ljudem, koji to znaju? Da li i Bog za to znade, što je Petrić učinio? Znade. Je li on Bogu za taj čin drag? — Jest. Vidite, vi ste jako dobra djeca, vi sve znate što je dobro, a pripravna ste takodjer i dobro činiti, kao što je i Petrić činio, i ako budete uviek dobra, imati će vas i g. Bog i dobri ljudi rado. Sad ustanite! Sklopite ručice! Molite za menom.

Dragi Bože! daj ti nama milost, da i mi kao i Petrić i. t. d.

U Zagrebu 12. ožujka 1867. Ivan Rančić
pripravnik II. tečaja.

Dopis.

Iz kotara pakračkoga. Putem, što ga uzeh nedavno iz Zagreba u Slavoniju, dobra me ukobila kôb, jer stigoh k staromu si prijatelju i brajanu učitelju u J. upravo u vrieme, odlučeno za izpite ondešnjih pučkih učionah. S toga, mili „Napredku“, rad sam Te u kratko izviestiti ob izpitih u ovoj okolici, da se sazna, kako nam ovdje pučko školarstvo napreduje i u koliko zaostaje.

Bijah na izpitu u Kutini. Bio nas priličan broj. Izpit započe vjeronaukom, koj je u svih razredih dobro prošao; nu kad dodje na jezikoslovnu struku i stvarnu obuku, čuda golemoga — učenici trećega razreda neznadu koliko samoglasicah naš jezik imade, a kamo li šta druga; od zemljopisa, poviesti naše i ostalih predmetah pako niti slovca, pa kako bi i bilo, kad na pitanje g. šk. kot. nadzornika: zašto se zemljopis nepredaje i gdje su zemljovidi? učitelj odgovori: u ormaru, — valjda sigurnosti radi, da se nepokvare. — Iz računice nisu znali — nota bene III. razreda — što je površina i kako se pronadje. Kad je jedan od gospode dao primjer: njiva je 265′ široka a 345′ duga, kolika joj je površina? stajahu učitelj i učenici nepomično niemi kao stup, neznajući što je hvat i stopa, te koliko stopah u hvatu ima; kod drugog pako primjera, što bi zadan iz računa, najme: A. duguje B.-u 760 fr. 68 nov., a izplati 545 fr. 86 nov., koliko jošte duguje? morao je jedan od prisutne gospode učitelju iz neprilike pomoći; budući da učitelj sam nije znao, kako da od 760 fr. 68 nov. svotu od 545 fr. 86 nov. odbije, već je prosto s učenici odbio 6 od 8 ostanu 2, a 8 od 6 nemogu, kud sada, gdje uzajmiti, da odbiti uzmogne, to ti je p. učitelju kinezki zid. To o trećem razredu. — A što da Vam kažem o prvom i drugom razredu, ništa od ništa, što tamo to ovdje, tom samo primjetbom, da od 32 učenika prvoga razreda niti jedan — velim jedan — poslie godine, jošte čitati nezna. O zornoj obuci pako, akoprem sve slike i sva sredstva k tomu potriebna ista učiona, uz revnost i nastojanje veleč. g. škol. nadzornika posjeduje, ili računa, neima ovdje ni govora, — ta to nespada u obseg kutinske učione.

Digitized by Google

Isti dan poslje objeda uputismo se u Ilovu. Po duši velim, da je povoljan uspjeh ovoga izpita sve prisutne goste, po jutrnjoj katastrofi, milo zatekao; jer djeca odgovarahu u istinu u stvarnoj obuci i jezikoslovnoj struci veoma dobro. I zaista milina bijaše slušati dječicu, kako smjelo razlažu pitanja iz jezika, zemljopisa i računstva; a kad stadoše pripoviedati zgode i nezgode Hrvatah od njihova amo došašća do novije doba; kojom najme ljubavlju prionuše uz kršćanstvo, kakove si lovor-vience stekoše na bojnom polju; sve to dokazuje, da se mladež liepo razvija u kršćanskom i narodnom duhu. Izpit se dovrši obćim zadovoljstvom,te veleč. g. kot. šk. nadzornik i pogl. g. kot. sudac svoje podpuno zadovoljstvo tamošnjemu učitelju izjaviše.

Nemogu da nenapomenem posliednje ovih svećanostih. Obadvie pomenute učione imale su „Te deum“ i razdjelbu nagradah. — Presvietli grof Janković daje svake godine po 20 fr., da se medju četiri najbolja učenika porazdiele, i to: dvojici u Kutini, a dvojici u Ilovi; nu kako se začudih, kad veleč. g. nadzornik trojici učenikah učione kutinske nagradu opredieli, a u Ilovi samo jednomu, te kad mu to g. bilježnik ilovske učenike napomenuo, a on odgovori: non sunt digni“ —: to je veleč. g. morao držati nevriednimi nagrade one, koje bijaše na izpitu odlikovao. Neznam kako da si taj „non sunt digni“ protumačim; jer veleč. g. sam toga učinio nije, nego jedno bi se moglo kazati, da je to iz pristranosti učinjeno. — Čudim se, kako se je nagrada i onomu jednomu učeniku ilovskomu podielila, ta kutinski su učenici radi neznanstva nagradjeni biti morali, a ilovskim je sviest njihova znanja nagrada. Ovo sam imao reći, da i u ovom kotaru nješto o napredku učionah znadete. —D.—

Viestnik.

Književnost.

„Z nebes poglej bog sabaot“, t. j. misa za četiri mužka glasa, sastavljena g. M. Vučnikom, učitelja na Štajeru, o kojoj misi prosborismo u 7. broju ovoga lista, ugleda sviet pohrvaćena i okrštena imenom: „O bože, poglej sa visine!“ G. Dragutin Vučnik, pripravnik učiteljski na zagrebačkoj realci neporekavši poštene obreke, izdao je tiskom g. Albrechta veoma ukusno rečenu misu a sudeć s opetovanih privatnih pohvalah pak s viesti „Pučkoga prijatelja“, koji djelo takodjer liepo preporuča, želimo i mi, da se takovo sve do zadnjega iztiska što prije razpača. Misi jest ciena 50 novčićah, a prodava ju Dragutin Vučnik, stanujući u petrinjskoj ulici pod br. 56 u Zagrebu.

— Domaći naš slikar g. J. F. Mücke, odlučio je izdavati čitav niz slikah, predstavljajućih Hrvate počam od dolazka njihova u sadanju nam domovinu pak sve do najnovijih vremenah — najosbiljnijih, najvažnijih svietu poznatih momentih. Do sada izašle su već dvie slike kojieh prva predstavlja „dolazak Hrvatah u Hrvatsku“ (g. 638) a drugoj vidiš kao u živih prilikah, gdjeno „Ljudevit, župan posavskih Hrvatah čini savez sa Slovenci proti Frankom.“ (g. 819).

Svakoj je ciena 1 fr. a mogu se dobiti u Zagrebu u svakoj knjižari.

Tiska jih Reiffenstein i Rösch u Beču. Niti jedna pučka učiona nebi smjela

Digitized by Google

biti bez ovih slikah; s toga nastojmo, da što prije uzmognemo i svoju poviest tumačiti zornim načinom, čemu su upravo ove slike.

— Zanimivo i prekoristno po nas djelo, pod naslovom: »Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga«, pisano našim V. Jagićem, ugleda ovih danah bieli sviet, u liepom obliku iz štamparne Drag. Albrechta. Ovo je knjiga prva, u kojoj se nahodi samo »staro doba« književne radnje naroda našega.

Bez znanja poviestnice književnosti svoje, učitelj jest u pravom smislu sliepac; s toga nastoj si svaki nabaviti prevažnu ovu a i dalnju knjigu, jer ti bude pouzdanom vodjom, da sjajnom lučju kod učenja o duševnu razvijanju naroda našega. Ciena knjizi jest 1 fr. 20 nvč.; prodava ju sam pisac i knjižare. Vanjski mogu si ju nabaviti preko kojega g. rodoljuba, primavšega predplatu za »Književnik«, ili poštom per Nachnahme od samoga pisca.

— Najrazprostranjenija u našem narodu knjiga, najmiliji našemu puku koledar »Šoštar« za godinu 1868 izašao je nakladom knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler) štampom Dragutina Albrechta, te se odlikuje osim običnoga pučkoga koledara, osobito mnogimi svojimi liepimi narodnimi pripoviedkami i poučnimi crticami iz gospodarstva. Preporučujemo ga svim rodoljubom, da nastoje, da se što više u našem puku razprostrani.

— »Novi zagrebački šoštar«, koledar za g. 1868 izašao je nakladom knjižare L. Hartmana u Zagrebu. Začinje poznatim nam pučkim koledarom a nastavlja ćudorednom pripoviedkom, poukom o pivničarstvu i to: Što je vino? S čega sastoji vino? Koja su mu dobra svojstva i kako se poznaju? Crtice voćarske pa sn ove: Kako se suše jabuke i kruške; kako se s jabukah pravi vino? Već radi ovih lepih člančicah preporuča se »Novi Šoštar« našemu puku.

Natječaji.

Mjesto podučiteljsko u Našicah, županiji virovitičkoj. Plata: 210 for., 6 hv. drvah. stan s pokućtvom. Molbenice šalju se: veleč. g. Josipu Kršnjavu, podjašprištu kotara našičkoga u Orahovici — do 15. Listopada t. g.

— Mjesto za učiteljicu na novo ustrojenoj djevojačkoj učioni u Vrbovcu. Plata: 210 for., stan i potriebna drva. Molbenice šalju se: preč. g. Zač. kanoniku i podjašprištu Ivanu Šijanskomu u Križevcih — do 10 Listopada t. g.

P. N. Štiocu.

U br. 214. „Narodnih Novinah“, više „Karlovački Viestnik“, da je ovo uredničtvo primilo u svoj list od rieči do rieči članak »Šta i kako valja čitati?“ iz „Karlovačkoga Viestnika“, nenapomenuvši toga niti slovcem.

U kratko na to velimo ovo: a) Uredničtvu »Napredka« poslao je davna već g. Janko Tomić svojom rukom pisan onaj članak, što može potvrditi posve lasno i on sam i slagar g. Albrechta, koji je s ostarjela već rukopisa a ne iz „K. V.“ čitao onaj članak. b) Iskreno reći, mi nismo slučajno nikada čitali u »K. V.“ onoga članka, dakle niti znali, da je već bio štampan. G. Tomić poslao je nam zaista prije taj članak, pak vidiv, da se neštampa, prepisao ga po drugi put za »K. V.« koj ga mahom i obielodanio.

U ostalom velimo bivšemu uredničtvu »K. V.«: »liepom se najdalje dodje, pak se negrizimo; jer jih imamo dovolje svake ruke i najmljenih i nenajmljenih, koji se bave jedino bockanjem, zagrizkivanjem, ocrnjivanjem i koječim drugim — usahla jim ruka.«

(Uredničtvo.)

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 17. U Zagrebu, 1. Listopada 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Učitelj i njegov učenik,

ili:

„*Voćarstvo me spasilo.*“

(Prava i živa pripoviest.)

(Dalje.)

Na to si mogao, dobra li si oka, liepo opaziti, kako ti se mojoj neznanoj deliji mrci brci stresoše, kano da jih vihor uzljuljao; čovječina se nasmjehnula, pak zagrabiv jakom pregršću trešanjah, ponudi mi jih veleć: »evo ti, dobri putniče, sladke okriepe, bog ti blagoslovio!« I sada me nješto nudkalo, da mu novcem platim, ali on niti čuti o tom, već se primaknuo meni pak stao pripoviedati, da mu občina već evo više godinah ovo sustromlje voćakah uz malu nagradu pronajmila, nu zato opet da je on dužan sve voćke paziti, snažiti jih i u redu držati. On je tomu posve vješt, za to ga susjedi poredice zovu, da jim voćnjake i vinograde uredjuje, s toga da ima cielo ljeto posla, pače i ob zimu da nije nikada bezposlen, nu uza to, da ima ponajviše posla sa školskim i učiteljevim voćnjakom, koji su prava dika i ponos čitavoj okolovini.

Na pitanje: kako se zove po koljenu, reči mi, da ga pišu Josip Simić a prikljukom: Potucalo, čemu bude opet svoj razlog. Pri tom nije zatajio niti toga, što bijaše, šta jest i kako je postao vrtlarom,

Digitized by Google

kako ga ondje jednim glasom zvalo. Rodio se u istom selu M. a isti i za sada živući učitelj bijaše prije mnogo godinah i njegovim učiteljem.

Na ovu se nemalo trznuh. A kako i nebi? Jer u Simiću vidim dobrahna starca; kakav li mora da bude taj njegov bivši učitelj?

„Oj, štovani moj gospodine, reče na to Simić, dakako da je moj bivši učitelj starovječan, jer kakav sam sada, prosiedjele jurve kose, vjerujte, drugoga u ovom selu nisam nikada niti vidjeo. On je ovdje učiteljem i preko petdeset godinah a težko da ima u selu ikojega, dakako ovdješnjega pravoga starosjedioca, nebivšega pod njegovom rukom, neslušavšega mudrih i koristnih njegovih naukah. Vjerujte mi, za njega se već promienilo pet župnikah, tri kneza a seoskim djetičem ni broja se nezna. Dvojica su jedino, što s njim neprestano živu a to vam je stari zvonar Klenović pak ona stara lipa izpred učione, koju je bio posadio pokojni, bog mu duši, knez Nebojša i pod kojom se sve do danas mili naš učitelj pod večer razgaljenih grudiuh hladi Za drugoga neznam, koji bi mu bio vršnjak, a kamo li stariji od njega.

Dakle i njega je isti učitelj odhranio; ali se tim i dičio i ponosno pred svakim izpoviedao, da nije svojemu učitelju nikada sramote pravio, šta više, da je njekoč bio jedan najboljih njegovih učenikah. Osobito pako, da se vazda odlikovao u vrtljarstvu a i danas da se milo sjeća onih satovah, što jih proveo uz svoga učitelja u vrtu, u voćnjaku, u vinogradu dà i u samoj divljoj šikarini. Svaka mladica, koju su ujedno oplemenili, činjaše mu se, kao da mu je rodjena sestrica, pak ju ljubljaše, pohadjaše i pazijaše kao zenicu u oku motreć ju, kako se uzdiže i jača i razmišljavajuć, nebi li bila hora, da ju prenese na drugo ljepše i sgodnije po nju mjesto.

Dodje doba, te se valjalo sa školom razstati i latiti zanata a to opančarije. I ovdje ga učiteljevo oko brižno pratilo i gospodaru majstoru preporučivalo u podpunu uvjerenje, da bude jednom s njega čestit i valjan meštar. A to mogaše i biti, da ga nebude uzelo naprečac te iznenadce u vojnike, u koje se za onda nije biralo, već, pravo reći lovilo i hvatalo poput šumske zvieri. Što sam bio prije u školi i naučio, — pripovieda mi dalje — to se za čas u vojsci iz pameti i srdca prosijalo, a kamo sreće, te se nikada nenaučih, svietom tumarajuć ona, koja mi do mala i tielo i dušu neubiše. I pravo se prosudio.

Prionuo, jadan, uz čašu a na skoro mu u toliko žganica omiljela,

Digitized by Google

da nije mogao bez nje živjeti niti pol dana. Začeo ju srkati ranom zorjom, kašnje oko poldne, pod večer a najposlje u svako doba i dana i noći. Dok bijaše vojnikom, sustezao bi se, jer se plašio kazne, tu i tamo bio je razložniji; nu došav u pohode kući a kašnje kada ga i odpustilo gola i bosa posve kući, nije mario za nikakav prigovor ni sramotu; ničija rieč, ničiji savjet nemogahu ga popraviti. U to umre mu otac a materi mu upravo s tuge materinjsko srdce puklo; rod, svojta i ostali koljenovići prezirahu ga, pak uz sve to moj si ga Simić vazda jedan te isti i nehajuć za nikoga ni za samoga sebe: jedi, pij, zapij ovo, zapij otčevinu, kuću i polje, troši na vjeru i na crnu dušu; dangubi a kašnje bormeš moli, prosi te se bij od nemila od nedraga. Tako se već bio zapustio, da se, sav poderan, u najvećoj oskudici i nuždi prebijao u istinu i potucao svietom bez stida; sav mu sviet bijaše devetom brigom a jedina vazda samo ta, da se uzmogne, bilo to ma gdje i kako dočepati čašica žganice.

Jedan jedincati bijaše ipak, pred kim bi se znao zapožariti, koga se ponješto stidjeo, a taj bijaše domaći učitelj. Mamurljiv malo, oli slučajno triezan, uklanjao bi mu se već s daleka, gdje samo to mogaše; susreo li ga pripetce pijan: postojao bi, saslušao bi ga i kao dragovoljno primio ukor; nu niti besjedice neodgovaraše, jer nije niti razumio, što mu se govori i svjetuje. Što bi mu pako znali govoriti, svjetujuć ga i koreć župnik i kapelan, za to podpunoma nije mario.

Jednom ob noć batucao je upravo putem, uz koj sjedismo, — svalio se u jarak te tamo ostao spavajuć. Pokazivao ono mjesto rekav, da to bijaše ljeti u isto doba, kao i sada. Ranom zorom bijaše osjetio, da ga njetko turka, kao da ga kani probuditi. Otvoriv oči, iztrv si krmežlje, probljesne mu se njetko, te gledji! ugleda čovjeka, ali koga? Dozovnuv se pamjeti, koja bi mu se znala podpunoma iznevjerivati, speti, da je to glavom, živ živcati bivši njegov učitelj. — Na to djipi na nevjerne si već noge i kao da će izmaknuti; ali učitelj prisjednuo k njemu te dignuv prst kao pod prietnjom reče mu: „Josipe Simiću, da se nemakneš!“

Razabrav ove strašne, blage li po se besjede, pričinulo mu se, da nije junak, već učenik i mahom zače na tihanu štrmljucati bivše se sudrugove školske, koji bijahu sliedjeli u zapisniku za njim; a u istinu mrmljaše na to: Franjo Sekulić, Matan Soić, Vuk Sudražić i

*

Digitized by Google

jošte jih njekoliko, samo nerazumljivije. Činjaše mu se, da ga gospodin učitelj prozvao iz protokola, da ga kani bud pitati, bud psovati ali možda i kazniti; — nije druga: povratila se stara ljubav i osobito štovanje prama bivšemu učitelju u srdce nesretne već propalice.

„Pa zar je to Josip Simić; — opetovaše učitelj divnim glasom — zar bi to bio moj bivši učenik, kojega si bijah okolo srdca omotao, poput rodjenoga si sina? Josipe Simiću! ti li si mi to, jadan i nesretan?!“

„Šta se za tim dogadjalo, toga do svojega zadnjega dàha neću zaboraviti,“ govoraše starac vrtlar suznima očima. Činilo mi se, a i sada jošte, srdce da mu pukne.

„Evo vam uzroka živa — reče dalje, uzdahnuv njekoliko puṭah — te se poboljšah, te se opet iza više godinah, pravo reći, očovječih; evo uzroka, što se povratih sa stranputice na cestu kriepostnoga života. U onih sladkih besjedah, u onom iznenadnom pitanju: Josipe Simiću, ti li si mi to? ležaše moja sreća, ležaše moj pravi spas. Besjede: „Josip Simić, — moj učenik — ja te okolo srdca omotah poput rodjenoga si sina“ — tako me savladaše, da, sjetivši se njegove ljubavi i prijateljstva; sjetivši se zlatnih trenutakah, što jih uz njega proživih; sjetivši se, kako njekoč bijah valjanim djakom; kako me sve s toga ljubilo, gladilo, milovalo i darivalo, — a sjetiv se naprotiv, što i kakav sam, jadan sada: avaj si ga!...“ (Vrenu mu suze i nemogaše odulje niti pisnuti.) (Svršetak sliedi.)

Glavna skupština učiteljske „Zadruge“ držana dne 27. rujna.

Pošto skupštinari bijahu prisustvovali božjoj službi, predsjednik, g. Ivan Šah, otvori skupštinu u prisustvu vladina povjerenika, g. Adolfa Hudovskoga, ovim govorom:

Slavna skupštino!

Okolnosti, u kojih je u život stupilo družtvo za podupiranje učiteljske sirotčadi, nisu bile baš najpovoljnije. Bijaše, kako nam je svim dobro poznato, boriti se i sve sile napeti, da prokrćimo put ideji, koja je bila još nova u našoj, prem na sve, što je plemenito, sklonoj domovini.

Plemenita ideja, na kojoj smo osnovali našu „Zadrugu“, i koju smatram za najčišću iskru božanstva, ova plemenita ideja bijaše idejom korienicom u našem narodu, te samo tomu imamo zahvaliti, da je ta ideja oživotvorena.

Okolnosti, kako rekoh, nebijahu nam baš povoljne, pače činjaše se, kao da će gomila zapriekah suprotstaviti se našemu nastojanju.

Digitized by Google

Zapisnik

treće glavne skupštine učiteljske „Zadruge“, držane dne 25. i 26. rujna 1867.

Sjednica dne 25. rujna.

1. Poslje sv. mise, služene u crkvi sv. Marije, odpute se prisutni članovi u kaptolsku glavnu učionu, gdje bijahu za skupštinu priredjene prostorije.

2. Predsjednik, g. Ivan Šah, otvori sjednicu shodnim govorom u prisutnosti vladinoga povjerenika pogl. g. Adolfa Hudovskoga.

3. Tajnik pročita izvješće o ovogodišnjem djelovanju družtva.

4. Blagajnik pročita izvješće o družtvenom imetku, a zatim bi izabran odbor za pregledanje računah i blagajne. U taj su odbor izabrani: gg. Milan Kobali, Luka Vranko, Gjuro Rožman, Ferdo Devidé i Ivan Pajlok.

5. Poveo se govor o tom, kako da se u buduće družtveni imetak najsjegurnije uloži, te bi izabran odbor, da taj predmet svestrano pretrese i skupštini o tom svoj predlog podnese. U taj su odbor izabrani: gg. Mařik Vjenceslav, Modec Ljudevit, Petrač Ivan, Putarek Josip, Šrabec Oto, Hudec Stjepan i Rigler Stjepan.

6. Na pitanje, kako da se dosele podupirana sirotčad podupire buduće godine, bude zaključeno, da se podupire kao i minule godine, najme dvoje sirotčadi učitelja Dragutina Somogji-a sa mjesečnih 10 stot. i dvoje sirotčadi učitelja Ivana Kovača takodjer sa 10 st. Na predlog jednog člana opunovlasti skupština upravljajući odbor, da može kao do sad tako i u buduće u slučaju smrti kojega člana „Zadruge“ odmah podieliti njegovoj sirotčadi osim obične podpore još 20 stot.

7. Pročitane bi molbenice učiteljskih udovah Grtrude Krleže i Josipe Tkalčeve, kojimi mole, da jim skupština podieli kakovu novčanu pomoć, premda jim supruzi nisu bili članovi „Zadruge“. Skupština je obe molbenice u smislu družtvenih pravilah odbila. Isto bi tako odbita molba za podporu učitelja Fabijančića, koj je nesrećom pogorio, jer se po družtvenih pravilih smije podupirati samo sirotčad bez otca.

Digitized by Google

8. Opredieljeno bi družtvenomu podvorniku 24 st. kao nagrada za mnogobrojne poslove u prošloj godini, a za svaku buduću opredieljuje mu se 18 st.

Sada stupi u dvoranu posebnom deputacijom pozvani školski savjetnik, vel. g. Janko Jurković, te bi pozdravljen gromovitim živio! a on odzdravi skupštini kratkim ali jezgrovitim govorom, u kojem osobito naglasi, kako mu na srdcu leži napredak puč. učionah. Živio!

9. Poveo se govor o tom, kako se ima tumačiti § 15. družtvenih pravilah, te bi nakon duže debate primljeno sliedeće na §. 12. osnivajuće se tumačenje: svako sirotče redovita člana „Zadruge“ ima pravo na podporu, a veličina podpore opredieljuje se po potriebi i nuždi sirotčeta.

10. Predsjednik objavi skupštini, da je upravljajući odbor uslied predloga, stavljenog na lanjskoj glavnoj skupštini, da se najme „Zadruga“ protegne i na podporu učiteljskih udovicah, povjerio odbornikom Ivanu Filipoviću i Vjenceslavu Mařiku, da izrade osnovu ustanovah za takovo družtvo, te da su oba odbornika i to svaki posebnu osnovu podnieli glavnoj skupštini. Na predlog jednoga člana bude zaključeno, da se za sada, pošto su za takova poduzeća neprijatne okolnosti, od toga odustane.

11. Iz odbora izstupiše predsjednik Ivan Šah i odbornici: Ljudevit Modec, Ante Irgolić i Ferdo Vuksanović, nu sva četvorica bi opet izabrani u odbor, koj se opet sastoji iz sliedećih članovah: Iv. Filipovića, Ante Irgolića, Vjenceslava Mařika, Ljudevita Modeca, Josipa Posavca, Ivana Šaha i Ferde Vuksanovića.

12. Obnovljeni odbor izabere izmedju sebe za predsjednika: Ferdu Vuksanovića, za tajnika: Ivana Filipovića, a za blagajnika opet Antuna Irgolića.

13. Na izjavljenu želju mnogih skupštinarah bude zaključeno, da se glavna skupština u buduće drži oko 20. rujna, pa da se poziv na skupštinu za vremena dostavi pouzdanikom.

Sjednica dne 26. rujna.

14. Odbor za pregledanje računah i blagajne javlja, da je pronašao sve u najboljem redu, te predlaže, da se blagajniku, g. Anti

Digitized by Google

Jedna od najvećih zapriekah bijaše neko nepovjerenje naprama učiteljskomu stališu u obće.

Nu budući osvjedočeni, da se važnost našega stališa konačno priznati mora, obratismo se podpunim pouzdanjem na naš narod, da postignemo, što smo nakanili. Nada nas neprevari. Prvi sinovi domovine odazvaše se našemu čednomu pozivu i rieči naše dirnuše baš u srdce čitavu narodu. Neima zemlje na bielom svietu, gdje bi se bilo uz posve druge, puno bolje okolnosti za toli kratko doba postiglo, što smo postigli mi.

A komu da se zahvalimo na tom neočekivanom izvanrednom uspjehu? Plemenitoj ćudi hrvatskoga naroda, koji je odmah shvatio čovjekoljubivu našu pomisao, svojim požrtvovanjem pred izobraženim svietom sjajno posvjedočio moralnu svoju zrelost, pravo domoljubje i iskreno čovjekoljubje!

Glavnica učiteljske „Zadruge“ iznosi već sada više od 12.000 fr.

Slavna skupštino! Ova znamenita svota govori jasnije, nego svi govori; ona nam je sjajnim dokazom, da je naše dzužtvo postalo pravim narodnim zavodom; ova svota nam jamči, da će naše družtvo na skoro sasma procvasti i da će, ako Bog da, postati liepim, uztrajnim spomenikom učiteljske sloge, pravoga domoljubja i narodne prosvjete! Budimo samo mi složni., radini; njegujmo naše nježno još i mladjahno družtvo; branimo i štitimo ga; budimo mu iskreni prijatelji, revni podupiratelji, i gledajmo svuda, uviek i kod svake sgode, da mu pribavimo novih prijateljah, podupirateljah i zaštitnikah. Odzivajmo se i mi dostojno svimi silami, da ovo plemenito čuvsto neutrne, već da uzplamti punim žarom ljubavi čovječanstva! Nastojmo, da sgradu, koju smo na čvrstu temelju sretno podigli, u dobru stanju uzdržimo; da ju s nemalim naporom i s mnogim požrtvovanjem jedva podignutu, opet nerušimo! Nekolikogodišnje izkustvo učiti će nas, što i na koliko popravljati valja, da nam bude zgrada i udobnija i trajnija.

Zločest bo je gospodar, — jer neradi na svoju korist, koji sad ovdje, sad ondje popravlja, sad ovo, sad ono ruši — bez nuždne potriebe. Nam je sveta dužnost, da budemo čim bolji gospodari; jer nije naše, čim upravljamo, već smo samo skrbnici imovine uboge sirotčadi, te smo njoj i Bogu za naše djelovanje odgovorni!

Uvjeren sam, da je to nas sviuh najdublje osvjedočenje; s toga Vas, štovani sudrugovi, evo iskreno i bratski pozdravljam, želeći, da

Digitized by Google

istom zrelošću, istom revnošću nastavimo krasno djelovanje, koje smo prije dvie godine započeli. — Bog živio narod hrvatski i blagoslovio složnu našu radnju!“

Na to je tajnik „Zadruge“, g. Modec, pročitao izvješće o djelovanju upravljajućega odbora ove godine, a blagajnik, g. Irgulić, izvješće o financijalnom stanju „Zadruge“. Obadvoja izvješća priobćiti ćemo napose. Po tom je imenovan jedan odbor, da pregleda položene račune, a drugi, da se dogovori, kako bi se družtveni novac mogao najkoristnije uložiti.

Troje molbenice za podporu, koje bijahu upravljene na glavnu skupštinu, nijesu uvažene s toga, što su unatoč pravilom „Zadruge“.

Po tom je zaključeno, da se sirotam pokojnih učiteljah Somogjia i Kovača podpora od 120 for., koju su uživali prošaste godine, podieli i za buduću upravnu godinu. O §. 15. zadružnih pravilah' koji se je dvojako tumačio, zapodjenu se podulja razprava; ali se skupština po duhu toga paragrafa naskoro odluči za to, da sirote svakoga pravoga člana „Zadruge“, koji svoje priloge redovito plaća, imadu pravo, tražiti normalnu podporu. Ali podpore neće se svim dieliti jednake; jer je „Zadruga“ već po svojoj ustanovi družtvo čovječno, a ne osiguravajuće.

Poslje toga biran je upravljajući odbor za iduću upravnu godinu. Za predsjednika izabran je g. F. Vuksanović, za tajnika g. I. Filipović, za blagajnika g. A. Irgulić, a za ostale članove upravljajućega odbora izabrani su opet gospoda Mařik, Modec, Posavec i Šah.

Ovoj sjednici prisustvovao je i školski nadzornik g. Iv. Jurković, koji je dopraćen posebnom deputacijom, pozdravio skupštinu iskrenim govorom, obećavajuć, da će prema svojim silam svagda podupirati interese „Zadruge.

Na večer dala je „Zadruga“ u gradjanskoj streljani tombolu, koju je svojim posjetom počastio i preuzv. g. zem. zapovjednik, c. kr. podmaršal barun Gablenz, čim se je istoga večera (25. t. m.) povratio bio iz Varaždina.

U jučerašnjoj sjednici (26. t. m.) podnieli su izvješća odbori, koji su prekjučer bili imenovani. Odbor, izabran, da pregleda družtvene račune, izvješćjuje, da jih je našao u podpunom redu. Skupština izreče na tom hvalu družtvenomu blagajniku. Odbor pako, koji bijaše izaslan, da razvidi, kako bi se družtveni novci mogli najko-

Digitized by Google

ristnije i najsigurnije uložiti, objavljuje, da se je sa dotičnimi oblastmi porazumio o tom, da bi bilo uputno, a i prema pravilom družtva, da se za družtveni novac kupi kuća ili da se drugčije koristno uloži. Skupština prihvaća taj predlog, te povjerava upravljajućemu odboru, da razpoloži s novcem po naputku u tomo smislu.

Pošto skupština bijaše jošte izrekla hvalu do sadašnjemu predsjedniku, g. Šahu, i tajniku, g. Modecu, predsjednik završi s ovom sjednicom i skupštinu, obodrivši skupštinare shodnim govorom, da svaki, koliko god može, svagda nastoji o dobru i napredku ovoga toliko blagotvornoga zavoda.

Izvješće o djelovanju učiteljske „Zadruge“,

(pročitano u sjednici gl. skupštine dne 25. rujna t. g.)

Draga braća i sudrugovi!

Čast mi je obaviestiti vas o stanju i djelovanju učiteljske »Zadruge“ tečajem 2 godine njezina obstanka. Liepo ovo čovjekoljubivo družtvo, što si ga sami lani osnovasmo, da biedu, koja našu sirotčad čeka, ponješto barem ublažimo, napredovalo je liepo i ove godine. A osobito nas može radovati, što se narod naš, uvidiv plemenitu svrhu našega družtva, odazvao našemu vapaju i krepko nas podupirao, pače, više za nas činio, nego što mi sami učinismo. Iz svih stališah, od najviših redomice do najnižih imademo utemeljiteljah i podupirateljah.

Liep taj pojav dokazuje nam, da naš narod već uvidja znamenitost našega zvanja; da uvidja, da bi do neba vapijuća nepravda bila, da sirotčad učiteljah i odgojiteljah mladeži njegove od gladi i nevolje pogibati mora.

Narod nam učini dosta u sadanjih okolnostih — slava mu! al što učiniše sami učitelji, kojih se to družtvo najviše tiče?

Tuga mi obuzima srdce, kad moram ovdje javno izpovieditи, da jošte mnogo i premnogo imademo drugovah našega stališa, koji se uztežu, da u naše kolo stupe, koji neće da se svemožnomu načelu 19. vieka, načelu udruživanja pokore, pače, unatoč svim ljubeznim bratskim pozivom nit se na nas neobaziru, kao da upravo neće, da si braću pobliže upoznadu, da uzajemno rade za duševni i materi-

Digitized by Google

jalni probitak svoga stališa. Al neka jih, radimo zato mi tim više i složnije, uspjeh našega rada neka jih obasja, da uvide da su pošli stranputicom, koja nevodi k napredku nego nazadku!

„Zadruga“ je dakle i ove godine napredovala najviše podporom darežljivih utemeljiteljah i podupirateljah, kako ćete se iz ovoga izvješća osvjedočiti.

Najprije mi valja da vas obaviestim ob onom po „Zadrugu“ velekoristnom poduzeću, što bi još lani osnovano a tekar ove godine nastojanjem i trudom domorodkah naših dozrelo, te liepim plodom urodilo, a to je zadružna lutrija. Iz lanjskoga izvješća poznata vam je osnova iste lutrije, a sada ću vas obaviestiti o dalnjem njezinu razvitku. Razprodaja srećakah nije upravo onako za rukom išla, kako si to predstavismo, a to imamo pripisati lanjskim neprijaznim okolnostim. Nu da se ipak razproda čim više srećakah, odgodjeno bi žriebanje od 8. studenoga na 1. prosinca.

Gospojinski je odbor nesamo nastojao, da čim više srećakah razproda, nego je po glavnom gradu i po svih stranah naše domovine preko pododborah sakupljao sgoditke i tako se sabere preko 700 liepih a djelomice i prekrasnih sgoditakah. Nu da se još prije žriebanja što više srećakah razpača, zaključi gospojinski odbor u dogovoru sa upravlj. odborom, da se prije žriebanja sgoditci izlože, a za ulazninu, da se razprodavaju srećke. Gospojinski je odbor i sbilja velikim trudom u dvorani narod. zem. kazališta sgoditke poredao i kod same izložbe prisustvovao i nastojao, da se čim više razproda. Izložbom ovom unišlo je preko svake nade do 625 for.

Dne 1. prosinca obavljeno je žriebanje svečanim načinom, te mu prisustvovalo mnogo odličnih licah našega glavnoga grada. I od preostalih nerazprodanih srećakah dopade još „Zadrugi“ znamenita korist, jer joj s njimi pripade do 200 sgoditakah. Da se i ovi sgoditci čim koristnije po „Zadrugu“ razpačaju, zaključi upravlj. odbor, da se prirede tombole, na kojih bi se isti sgoditci izigrali. U tu svrhu umolio je upravlj. odbor družtvo dvorane i streljane, da mu ustupe svoje prostorije, što oba družtva blagohotno i učiniše, pače na posebnu molbu preuzeše i sve troškove za razsvietu, a c. kr. pukovnija grofa Gyulaja dade jedan put bezplatno glasbu.

I narod. zem. glasbeni zavod dozvolio je jedan put, da se prigodom njegova družtvenoga koncerta drži tombola na korist „Za-

Digitized by Google

druge". Poslie ovih tombolah držale su se obično licitacije te i kod ovih je domoljubno obćinstvo izkazalo svoju blagonaklonost prama ovomu družtvu. Kod ovih tombolah i licitacijah unišla je svotu 325 for. 20 novč.

Isto tako bi priredjena tombola u Križevcih nastojanjem pouzdanika gosp. Kvirina Vidačića i tamošnjih učiteljah glav. učione, te je unišlo 84 for. 30 novč.

U Karlovcu bi priredjen nastojanjem pouzdanika gosp. Vinka Blažekovića i tamošnjih učiteljah sjajan ples; unišlo je 124 fr. 87 n.

U Osieku priredio je g. A. V. Truhelka takodjer kazal. predstavu, te je poklonio „Zadrugi" 30 fr. kao polovinu čistoga prihoda.

U Krapini priredišе učitelji Dragutin Gudel i Mirko Foršt dvie plesne zabave, kod kojih je unišlo 87 for.

Za sjajan uspjeh, kojim je urodila zadružna lutrija, imademo najviše zahvaliti neumornomu radu gospojinskoga odbora, pa s toga je i upravljajući odbor predao predsjednici odbora presv. g. Korneliji Kukuljevićki pismenu zahvalnicu, a i cielomu odboru se je zahvalio i podielio svim gospodjam počastne diplome.

Upravljajući odbor predlaže ujedno, da se izrazi zahvalnost gori napomenutim pouzdanikom i svim članovom „Zadruge", koji nepožališe truda za boljak našega družtva.

Zaključku lanjske glavne skupštine, da se „Zadruga" protegne i na Dalmaciju, udovoljio je upravljajući odbor već u prvoj svojoj sjednici i podnio radi toga molbenicu na vis. c. kr. državno ministarstvo, nu žalibože nedobi sve ni do sada nikakova odgovora.

Novih utemeljiteljah pristupilo je ove godine k učiteljskoj „Zadrugi" 36, a osobito je radostan pojav, što imade medju njimi dosta seoskih obćinah, koje su najviše nastojanjem slavnoga županijskoga častničtva na to se sklonile.

Najveće zasluge u tom si stekoše po gl. gg. Vjekoslav Matačić, vel. sudac novodvorski, Radoslav Lopašić, sudac severinski, Kažimir Jelačić, vel. sudac zlatarski i Iv. Janda, sudac vel.-gorički. Slava jim!

I velečastnomu rodoljubnomu svećenstvu imademo mnogo zahvaliti koje na darove, što jih je ono „Zadrugi" pružilo položiv utemeljiteljne svote, koje na dobru savjetu, kojim je na korist „Zadruge" djelovalo.

Osobito je uspjašno djelovalo u svom kotaru veleč. g. Stjepan

Digitized by Google

Vuković, podarcidjakon i župnik u Ivancu, jer osim mnogih utemeljiteljah, što no pristupiše u njegovu kotaru k „Zadrugi“, pristupilo je jošte njegovim ponukanjem sve svećenstvo i učiteljstvo istoga kotara ujedno kao utemeljitelj učiteljskoj „Zadruzi“. Dao Bog, da se mnogi povedu za tim prvim liepim primjerom a upravljajući odbor predlaže, da se ovime javno izreče svim tim rodoljubom najiskrenija hvala.

Za zabavnik »Liljan«, koledar »Mali kućnik“ i »Daničićeve pripoviedke« unišle je ove godine 479 for. 35 nč. Buduć jošte nisu sve knjige razprodane bile, upravljajući odbor izdao je ove godine „Liljana“, a od izdavanja koledara odustao je sasvim. Upravljajući odbor nemože propustiti, da neizrazi želju, da bi u buduće samo učiteljstvo više nastojalo oko razprodaje družtvenih knjigah.

I ove godine ulagao je upravlj odbor unišle glavnice ponajviše u hrv.-slav. razteretnice, nu uzajmio je takodjer uz pupilarnu sigurnost učitelju D. S. na opetovanu molbu 211 for. 93 1/3 novč. Ovaj je zajam upravlj. odbor tada dozvolio, pošto je učitelj udovoljio svim onim uvjetom, pod kojimi se po mnenju g. odvjetnika A. Z. zajam dozvoliti može. Zatim je uzajmljeno učitelju M. G. 300 fr., učitelju M B. 400 fr., učitelju G. P. 250 for. Lani uzajmljena svota od 200 jest točno sa kamati namirena.

Nu nesastojaše se ovogodišnje djelovanje »Zadruge“ samo u sabiranju životne snage t. j. u sabiranju novčanih sredstvah, nego je radjalo liepim plodom za biednu sirotčad prerano umrvših naših sudrugovah. Ove je godine podupirala „Zadruga“ dvoje sirotčadi umrvšega učitelja Drag. Somogji-a sa mjesečnih 10 for., i dvoje sirotčadi umrvšega učitelja virovitičkoga Ivana Kovača takodjer sa mjesečnih 10 for., samo prvi mjesec podieljeno jim bi još izvan toga 20 for., kao pripomoć biednoj udovi za pogrebne troškove.

Zaključujuć ovime svoje izvješće, želim, da nam narod i nadalje svoje pripomoći neuztegne, a mi, braćo, nastojmo iz svih silah, da se „Zadruga« još većma podigne i razširi i da svu našu braću u svoje kolo privedemo. U to ime Bog pomozi!

U Zagrebu, 25. rujna 1867.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Digitized by Google

A) *Utemeljitelji položili su:*

		st.	nč.			st.	nč.
1	Albrecht Drag. 1.rok	10	—		Prenos	477	—
2	Bačo Baltazar	50	—	32	Općin.novomarovske	66	66⅔
3	Balenović Lov. 1.rok	2	—	33	Općina Rugvica	50	—
4	Barabaš Gjuro 2. „	10	—	34	„ Galgovo	50	—
5	Barabaš Gust. 2. „	10	—	35	„ sv. Ivan	50	—
6	Brlić Andrija 1. „	10	—	36	„ Vel. Gorica	10	—
7	Braća Libermani 2.r.	10	—	37	„ trgov. Orah.	10	—
8	Brkić Mato 2.rok	10	—	38	„ Feričanci	10	—
9	Cerovski Jakov 1.r.	10	—	39	„ Sisak 2.r.	10	—
10	Česarec Mirko 2.„	10	—	40	Pavičić Stanisl. 1„	10	—
11	Černko Matija 1.„	5	—	41	Pavošević Luka 1.„	10	—
12	Ceroni 2.„	10	—	42	Pallé M. pl. 2.„	10	—
13	Ester Dragutin 1.„	10	—	43	Sartori Ljudevit	10	—
14	Fabac Pavao 2.„	10	—	44	Smaićeva gospoja	60	—
15	Havliček Nikola 2.„	10	—	45	Strossmajer biskup	417	45
16	Iveković Nikola 1.„	5	—	46	Sbor d. ml.uZagr 2.r.	10	—
17	Jambrešćak Jak. 1.„	10	—	47	Stražimir Drag. 2.„	5	—
18	Jaugcer Drag. 1.„	10	—	48	Smičiklas Gj. biskup	50	—
19	Jakčin And. 2. r. sve	40	—	49	Švajcer Vjekoslav	20	—
20	Juranović Josip 2.r.	10	—	50	Šijanski Ivan 2.r.	5	—
21	Kunek 1.„	10	—	51	Šavor Josip 2.r.	10	—
22	Kovačevićka Josipa	50	—	52	Šoštarić Josip 2„	5	—
23	Kušević Aurel 2.r.	10	—	53	Tretinjak R. 1.„	5	—
24	Karlovac grad 2.„	10	—	54	Vimpošek 1.„	8	—
25	Kindlein Niko 1.„	10	—	55	Valdec Stjepan 2.„	10	—
26	Lambl Dragutin 2.„	5	—	56	Vuščić Josip pl.	50	—
27	Lukić Antun 2.r. sve	40	—	57	Vuković Stjepan 2.r.	10	—
28	Mužina Andro 1.r.	10	—	58	Vuddi Simeon 1.„	10	—
29	Mlinarić Stjepan 1.i 2. rok obveznicu	20	—	59	Svećenstvo i učiteljstvo gor. varaš. kot.	52	—
30	Mim Franjo 1r.	10	—	60	Živković	10	—
31	Općine severinske	50	—	61	Švelić Blaž	10	—
	Iznos u got.	477	—		Iznos u got.	1501	11⅔
					1 državna obveznica	20	

Digitized by Google

B) *Redoviti članovi.*

	st.	n.		st.	n.
1 Baker Milan	3	—	Prenos	119	50
2 Berc Mirko	3	—	39 Janković Pavao	4	50
3 Bonert Simo	3	—	40 Ivkančeva M.	1	50
4 Broži Marija	3	—	41 Ivoš Jakov	3	—
5 Brtak Mato	6	—	42 Klaić Franjo	3	—
6 Bolf Mato	3	—	43 Kolarić Franjo	6	—
7 Benković Vilko	3	—	44 Kovač Ivan	4	50
8 Beranek Ivan	1	50	45 Klopović Ljudevit	3	—
9 Berkopas Gjuro	3	—	46 Kesser Josip	3	—
10 Blažeković Vinko	3	—	47 Kobali Milan	1	50
11 Brlek Vinko	3	—	48 Klinc Ivan	3	—
12 Brandecker Josip	3	—	49 Karalova Terezija	3	—
13 Cunić Josip	3	—	50 Kosić Tomo	3	—
14 Cernogaj Vjekoslav	4	50	51 Kovačić Ivo	3	—
15 Dukarić Stjepan	3	—	52 Kodrić Ivo	3	—
16 Dugački Stjepan	3	—	53 Klobučar Josip	3	—
17 Dončević Luka	3	—	54 Kemenović Vlajko	4	50
18 Dendl Valentin	3	—	55 Kušić Franjo	3	—
19 Ester Gjuro	4	50	56 Herak Marko	3	—
20 Filjak Pavao	6	—	57 Lepić Antun	3	—
21 Fabijančić Josip	4	—	58 Lovrić T. za 1866	3	—
22 Ferićeva Ruža	3	—	59 Lisinski za 1866 i 67	4	50
23 Gjurašin Gjuro	3	—	60 Laksar Ivan	3	—
24 Gunderlah Gjuro	3	—	61 Limpek Josip	3	—
25 Gres Slavoljub	3	—	62 Lipold Herman	1	50
26 German Gjuro	1	50	63 Modec Lj. za 1866 i 67	4	50
27 Galić Franjo	3	—	64 Meštrović 1866 i 67	6	—
28 Hehtl Ferdo „	3	—	65 Mihoković Andro	3	—
29 Herceg Josip	1	50	66 Maljevac Mio	1	50
30 Haraminčić Josip	1	50	67 Majnarić Jakov	3	—
31 Hudec Stjepan	1	50	68 Molnar Ivan	3	—
32 Hadjić Nikola	3	—	69 Maletić Josip	3	—
33 Helinger Ivan	3	—	70 Matković Čistislav	3	—
34 Horvat Martin	3	—	71 Macka Josip	3	—
35 Horvat	3	—	72 Mezzorona Josip	4	50
36 Irgolić Antun	3	—	73 Milčić Mijat	1	50
37 Jergović Tomo	6	—	74 Mim Tomo	3	—
38 Jemeršić Josip	3	—	75 Opat Ivan	1	50
Iznos	119	50	Iznos	236	50

Digitized by Google

Irgoliću, za njegov neumorni i točni rad izrazi u zapisniku zahvala, što bi i jednodušno primljeno.

15. Odbor za osjeguranje družtvenog imetka javlja, da se je kod kr. financ. prokurature i vis. kr. namj. vieća obaviestio, da se po §. 30. družtvenih pravilah mogu glavnice ulagati i kupovanjem nepokretninah. — Skupština preporuča uslied toga upravljajućemu odboru, da u tom smislu čim probitačnije po družtvo raditi izvoli.

16. Predloženo bi i jednodušno prihvaćeno, da se predsjedniku Ivanu Šahu i tajniku Ljudevitu Modecu izrazi u zapisniku zahvala za njihovo ovogodišnje revno djelovanje.

17. Dosadanji predsjednik, Ivan Šah, zaključi sjednicu srdačnim govorom.

U Zagrebu dne 26. rujna 1867.

Ivan Šah,
predsjednik.

Ljudevit Modec,
tajnik.

Knjigotiskarna Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

	st.	n.
Prenos · · ·	236	50
76 Osbolt Pavao · · · ·	3	—
77 Oblakova Slavka ·	6	—
78 Paulić Josip · · · · ·	3	—
79 Paulić G. 1866 i 67	6	—
80 Pibernik Franjo · ·	3	—
81 Petrić V. · · · · · · ·	3	—
82 Popović · · · · · · · ·	1	50
83 Popović Gjuro · · ·	3	—
84 Pleša Josip · · · ·	4	50
85 Prugović Mirko · ·	3	—
86 Peršićeva Ljubica	3	—
87 Putarek Josip · · ·	3	—
88 Prusac Matija · · ·	3	—
89 Pomper Mirko · · ·	3	—
90 Pravica Nikola · ·	3	—
91 Pisačić Tomo · · · ·	3	—
92 Petrač Ivan · · · · ·	3	—
93 Rožman Gjuro · · ·	3	—
94 Rittinger Šimo · ·	3	—
95 Rataić Janko · · · ·	3	—
96 Rendulić Dane · · ·	4	50
97 Rigler Stjepan · · ·	1	50
98 Ribarić Škender ·	1	50
99 Šalamun Jakov · ·	3	—
100 Szabo Jakov · · · ·	3	—
101 Skočen Mio · · · · ·	3	—
102 Sivoš Tomo · · · · ·	1	50
103 Sutlić Nikola · · · ·	1	50
104 Šimunović Luka · ·	3	—
105 Šlumpf · · · · · · · · ·	3	—
106 Šah Ivan · · · · · · ·	3	—
107 Sajko Gjuro · · · · ·	3	—
Iznos · · ·	334	—

	st.	n.
Prenos · · ·	334	—
108 Šic Franjo · · · · · ·	3	—
109 Šic Dragutin · · · ·	3	—
110 Škrljac Josip · · · ·	3	—
111 Šantić Mirko · · · ·	3	—
112 Šestak Franjo · · ·	4	50
113 Šuveljak Marko · ·	3	—
114 Šunk Mio · · · · · · ·	3	—
115 Šetinski Makso · ·	3	—
116 Šunić Antun · · · ·	3	—
117 Troboz Mato · · · ·	3	—
118 Težak Josip · · · · ·	3	—
119 Tržić Antun · · · · ·	3	—
120 Ulses Vilim · · · · ·	3	—
121 Valpotić Franjo · ·	3	—
122 Vranko Luka · · · ·	3	—
123 Vegh Stjepan · · · ·	3	—
124 Vlašić Vatroslav ·	3	—
125 Zakarija Franjo · ·	3	—
126 Žakić Gjuro · · · · ·	3	—
127 Zagozda Stjepan ·	1	50
128 Županćić Petar · ·	4	50
129 Žgurić Dragutin · ·	3	—
130 Petak Vjekoslav ·	1	50
131 Posavec Josip · · ·	3	—
132 Baruškin Andr. · ·	4	—
133 Mařik Venceslav ·	3	—
134 Hehtl Vatroslav ·	3	—
135 Lončarić Ivan · · ·	3	—
136 Gjörgji Janko · · ·	1	50
137 Tepež Vjekoslav ·	3	—
138 Francelj Bartol · ·	3	—
Iznos · · ·	426	50

Digitized by Google

C) *Podupirajući članovi.*

		st.	n.			st.	n.
1	Assanger Edo	2	—		Prenos	105	—
2	Bazijanac Pero	1	—				
3	Berković Janko	1	—	40	Novaković	2	—
4	Benić Grga	1	—	41	Novak	1	—
5	Budicki Franjo	3	—	42	Občina Našice	10	—
6	Barić Josip	5	—	43	Bolanski M.	3	—
7	Baday Antun	1	—	44	Pleše Ferdo	2	—
8	Baruškin	1	—	45	Poša	5	—
9	Benić Josip	5	—	46	Piretšnig Antun	5	—
10	Canjuga Franjo	1	—	47	Pašvanski Velimir	2	—
11	Capek Tomo	3	—	48	Rodić Antun	5	—
12	Cernolatac	1	—	49	Rodoljub iz Zombora	1	—
13	Družak Janko	5	—	50	Revez S.	2	—
14	Domanković Ferdo	2	—	51	Rodoljub R.	1	—
15	Domnjan	2	—	52	„ V.	1	—
16	Gvozdanović	5	—	53	„ C.	2	—
17	Gerdašić	1	—	54	Rauer Josip	2	—
18	Heimb	1	—	55	Špišićka Viktorija	2	—
19	Jordan Antun dr.	10	—	56	Slamnik	5	—
20	Jelenčić Ljudevit	3	—	57	Šimunić Ivan	3	—
21	Janda Dragutin	2	—	58	Štiglerova Ljubosl.	3	—
22	Jug Mato	2	—	59	Švaglić Srećko	1	—
23	Krapac Ivan	1	—	60	Škargatić Josip	1	—
24	Kemenović Franjo	2	—	61	Šlivarić Franjo	5	—
25	Kuštreba Mato	2	—	62	Špun Josip	2	—
26	Kohn Vatroslav	1	—	63	Šašel Jakov	1	—
27	Kvaternik Juraj	1	—	64	Tadić Stjepan	5	—
28	Kovačević M.	2	—	65	Tuškan Makso	2	—
29	Kršnjavi Josip	10	—	66	Türk N.	1	—
30	Kovačević Lacko	1	—	67	Ulses iz Kutjeva	1	—
31	Linke	1	—	68	Vagner Josip	2	—
32	Lukšić Petar	5	—	69	Varga I.	1	—
33	Modić Lacko	2	—	70	Vernić Makso	5	—
34	Maršanić Ivan	1	—	71	Vitković Josip	2	—
35	Martinović E.	5	—	72	Valetić	2	—
36	Metikuš S.	5	—	73	Zavaroš Eleonora	5	—
37	Mračić Blaž	2	—	74	Žagar August	1	—
38	Martinović Naco	1	—	75	Žgurić Dragutin	2	—
39	Modrušan Janko	5	—	76	Papazović	5	—
	Iznos	105	—		Iznos	206	—

Digitized by Google

Pregled računa.

Imetak.	st.	n.	hr.s.r.	st.
Prenos god. 1866	811	6⅔	„	5740
61 utemelj položi	1501	11⅔	„	20
138 redovitih članovah položi	426	50	„	—
76 podupir. „ „	206	—	„	—
Kamate	472	44	„	—
Zabave na korist „Zadruge“	580	27	„	—
Ukupno	3997	39⅓	„	5760
B. Lutrija.				
Prenos god. 1866	868	20	„	—
Ove godine primljeno	1833	56	„	—
Ukupno	2701	76	„	—
C. Knjige.				
Prenos godine 1866	56	18	„	—
Ove godine primljeno	433	85	„	—
Ukupno	490	3	„	—
D. Diplome.				
Prenos godine 1866	35	—	„	—
Ove godine primljeno	9	—	„	—
Ukupno	44	—	„	—
Ukupna svota	7233	18⅓	„	5760
Od ove svote kupljeno 46 hrv.-slav. razteretnicah à 100 st. za	3524	64	i. j.	4600
Uloženo u štedionicu	284	30	„	—
Od prije „ „	214	50	„	—
Uzajmljeno Popoviću	250	—	„	—
„ Grošlu	300	—	„	—
„ Brtaku	400	—	„	—
„ Sporčiću	211	93⅓	„	—
Uloženo u Samoboru	100	—	„	—
Ukupna uglav. svota	1760	73⅓	„	10360
Ostatak	1947	81	„	—

Digitized by Google

Izdatak.	st.	n.
Od svote	1947	81
Podpora djeci Kovačevoj	110	—
„ „ Somogjievoj	110	—
„ udovici Tučkorićevoj	50	—
Nagrada podvorniku	12	—
Pokućtvô pisare	39	50
Ukupno	321	50
Upravljajući troškovi	203	44
Tisak knjig. prenos od godine 1866	775	20
Ove godine izdato	93	15
Ukupno	868	35
Od lutrije izplaćeno.		
Financiji	200	—
Prenos od godine 1866	110	49
Ove godine izdato	80	15
Trošak lutrije	390	64
Ostatak	163	88
Uglavn.	1760	73 1/3
U hrv.-slav. razteretnicah	10360	—
Ukupno	12284	61 1/3
Prinesci.		
Redoviti	426	50
Podupir.	206	—
Zabave	580	27
Ukupno	1212	77
Polovica razp. t. j.	601	38 1/2
Kamati	472	44
Ukupno	1073	82 1/2

Pregledano i u redu pronadjeno.

U Zagrebu dne 25. rujna 1867.

Ant. Irgolić, družt. blagajnik.

Milan Kobali, učitelj odranski.

Gjuro Rožman, učitelj plešivički.

Luka Vranko, učitelj jastrebarski.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 18. U Zagrebu, 15. Rujna 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE."

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Govor.

Od I. Riegera.

Slavuljko mala, što cvrkutaš u debelu hladu zelene šume toli nježno majci? Može biti joj odkrivaš zadovoljnost mladoga srdca svoga? A tko te nauči, reci mi, pjevati pjesmicu milu, koju ti razumije starica majka?

A što se javljaš ti, kukavice siva, u prvo pramaljeće iz gorice puste? Kako znadeš, da je zimi minulo vrieme, a da se primiče vruće ljeto? Ja još dvojim, da neće iznovice snieg pokriti tužnu zemlju bielom haljinom svojom, a ti mi radostno zoveš, da se ostavim dvojbe.

Pjevče, koj u jutro rano, leprhnuv krili, budiš sa sna kokoši, tko te postavi budcem čovjeka, da ga tankim glasom dižeš s postelje mile?

Ču li kada, čitatelju, vjerna čovjeku psa, kako cvili i zavija, kad ga koja muka snadje; kako zalajkuje, spaziv gospodara svoga; a kako kliba zube, kad zagleda sumnjivca — pa mi reci, nije li i pas razuman, kad umije tako mionjati u raznih zgodah glas?

Znadeš li čovječe, koj na svetu živeš, tko si? Znadeš li, da te sve, što na sebi imaš, zove, da se čudiš plemenitosti svojoj?

Ti govoriš, a može biti neznaš, da je rieč znak božanskoga

Digitized by Google

porekla tvoga. Ti vidiš ševu, gdje se za proljetna sunca lagano nad njivom diže, čuješ ju, kako, što najbolje znade, prebire — a grudi ti se dižu, srdce poskakuje i usne mimo volje govore: o moj bože, gdje je meni tanko grlce, da ispraznim puno srdce svoje! Blago tebi, malena ptičice, ti se pjevaš, a pjesmicom život rajski sladiš.

Zavidiš ptici sreću, a neznaš, da joj na ničem zaviditi neimaš. Ptica pjeva, jer pjevati mora; a ti govoriš, jer ti govor ljubi. Kada zapjevaš, il ti radost dušu nosi, il ti tuga srdce ciepa: a ptica, kad pjeva, za pjesmu ni nezna.

Znam, što ćeš mi reći, da me uzbiješ. Nevidje li nikad, veliš, kako se podignu jata dugovratih gusakah u zrak, kad graknu gusak, vodja biele vojske svoje? Tomu se nemože drugi razlog dati, nego da jato razumije glas čelnika svoga.

Al se toga prigovora ni malo neplašim. Po tom bi morala imati razum i loza, što se ovinu oko kolca, usadjena trudnom rukom siedoga težaka; jer je sliedila želju kolca te ga zagrlila!

Neima na cielom tom svietu stvora, koj bi mogao ono, što je u svojoj glavi zamislio, prenieti u tudju; ono, što je u svom srdcu poćutio, izlijati u tudje glasom do jedinoga čovjeka. Glas bo, ili da reknem točnije rieč nije drugo nego znak, kojom naznačujemo promjenu razumne duše. A znakom se može poslužiti tek onaj, koj ima ono, što pokazuje znak. Jer kako će se dimiti drvo, ako negori; kako će govorom stvor odkrivati misli, ako jih neima?

Razum i govor u tako su tiesnoj svezi, da si tjesnije ni pomisliti nemožeš. I tek zato, što je bog čovjeku dao razum, dao mu je nuždno i silu govora, jer mu inače razum koristio nebi. Jer što je govor drugo, nego — da se poslužim riečmi Platonovimi — nego niz slikah, naslikanih razumom; a misli, što su drugo, nego nutrnji govor, kojim duša sama sebi govori?

Dá čudne li u istinu sile rieči. Čovječe! jesi li o tom kad promišljao, a promišljajuć snebivao se nad mudrošću božjom.

Evo netko te razljuti, srdce ti uzbiesni, a bies prodre na usta, prodrma zrakom — i u isti mah sjevne grozna vatra i drugomu iz očiju. Il ti duša koga zaljubi, ljubavlju poigra, igrajuć dodje do ustiju, iz ustiju predje u srdce dragomu, a on ti već o vratu visi! Tko dade toli čarovnu moć lahkoletu zraku? (Svrš. sliedi.)

Digitized by Google

Učitelj i njegov učenik,

ili:

„Voćarstvo me spasilo.“

(Prava i živa pripoviest.)

(Svršetak.)

„Jadno momče,“ reče učitelj, „Josipe Simiću! kako si mi propao, kako si mi se sav izobrazio? Ta gdje su tvoje žarke oči, kojima kresijaše, poput zviezdicah; gdje ti je vedro i gladko čelo, kojim bi njekoč znao u tamnoj nojci meni starcu svetiti; gdje-no su ti dva ugojna i rumena lišca, žive slike rumenima jabukama; gdje ti slika, gdje li stara prilika, bolan Josipe? — U tako duboko bezdno neupade ga lje niti jedan mojih učenikah, prem da nebijahu tako dobri i valjani, kano što mi bijaše ti!“ — Pak ga uze starac za ruku, te povuče besjedu ovako: —

„Evo, gledji, Josipe moj dragi! Ove voćke sadismo ujedno; zajedno jih gojismo u cjepilnjaku. Njekoč bijahu malene, nejačke divljake, nu nas dvoje smo jih oplemenjivali na svaku ruku a one nam obećivahu dobar plod i još bolji uspjeh. Pogledni-der, nismo se u njih prevarili; gledji, kako su zdrave, jedre; kako sočnate i sladke; gdedji, kako nam se trud, posao i briga liepo naplaćuju a kako sve našim občinarom, dà i samomu milomu bogu godi!“

„I tebe sam, moj Josipe, isto tako brižljivo gojio, pazio, njegovao i dušu ti oplemenjivao, podpuno se nadajuć, da mi jednom urodiš i ti, poput ovih bezdušnih voćakah, dobrimi, kriepostnimi i bogu milimi djeli. Nu, pak kojim i kakovim plodom; kojimi i kakovimi djeli nagradjuješ mi moju muku, moj trud; moju brigu i ljubav, kojom te ljubljah onoliko godinicah? — Da — dà: rodiš mi plodom, ali kakovim, — nevidjeo ga sviet, — nedočuo za-nj bog niti na sudnji dan!“

„Josipe! — Zazor je, sramota je, nezahvalnost je najveća: ti si pijanica; ti si lienčina, klatež i vucibatina; ti neimaš lica za ovaj sviet; ti nejmaš kuće niti prikutka svojega; tebi izkapaše i pamet i razum; ti ostà bez svake ljudske sposobnosti, bez poštenja, bez svega dobra: nesretni sine!“

„Josipe! ti si jedini mojih učenikah, koji si mi na sramotu; dà, dà, Josipe Simiću, ti me u istinu sramotiš pod moju staru i

Digitized by Google

siedu glavu; ti, velju, od koga se nadah, da mi bude dika velika, da mi bude ponos, — pa gle, šta si mi, kakav li mi!? —“

Ova izustiv starina učitelj, — prosborio sada Simić — stisne mi ruku tako, da me sve u srdcu zaboljelo, — stade opet govoriti i govoriti, nu ja ga sa stida, sramote i duševne boli nemogah razumjeti ništa više, do to, kako sam strašno zabrazdio, kako duboko pao, pak nebi-li ga htjeo u školu popratiti.

„Šta, ja, ovako prnjav i dronjav da idem sa svojim učiteljem selom; Vi, da biste htjeo sa mnom u povodu u lice našega puka? Nemogu, dragi otče, ja vas štedim.“

„Želiš li, nemoraš biti ništa, golja i prnjavac, — odgovori učitelj. Ja ću ti dati preobuku, što dolikuje čovjeku; dosada si bio razsipnim sinom, povrati se k otcu, a ja ću se tomu radovati. Ako me posluhneš, — šta nemislim da nećeš, sjetiš li se samo, šta ti bijah, — sviet će i tebe i mene cieniti a dragi će se bog uzradovati većma vrhu jednoga griešnika, pokajavšega se, nego li vrhu devetdeset i devet pravednikah.“

„Nebi druge; starčeve su jačje, nego li bijaše sve ostalo čitavoga svieta. Ja mu nisam bio mogao niti jedne izreći protivne. Stara navada pak osobito štovanje prama učitelju, ganuše mi nogama, te sam sliedio bivšega svojega učitelja kao omamljen, kano krotka i poslušna ovčica pastira svojega. Putem motraše ti moj učitelj svaku voćku, svojom rukom usadjenu i njegovanu; sa svake liepe i bujne razveselio se a napokon mi reče, da ću ja, ako . . . .“ Nehtjede dalje da pripovieda, bolje, da završi izreku učiteljevu.

Kada u školu, ukazao ga učitelj supruzi si, koja ga, doduše očima već sažalila, nu niti žalne izustila nije. Za čas svlači sa sebe crnu i poderanu prteninu a bielu i cielu oblači: starac učitelj donio ma čiste svoje vlače, prsnik i surinu; obuo ga novimi opanci, pokrio ga ojakom jošte šubarom a prije svega toga i okupao i umio i počešljao kano otac rodjeno si čedo. Starac ga očovječio migom tjelesno. Jer se vidjelo s lica mu, te je izgladnjeo, namakoše mu i zasitne hrane, da se okriepi, da se podkoži i prem da mu u taj čas srdce zaželjelo opet ljute žganice, ipak mu dobra jušica liepo ugadjala tielu tako, te ga za čas začeo znoj pošikavati. Kada se junak okriepio bio, odvede ga učitolj u cjepilnjak, kojega okolo na okolo

Digitized by Google

obišavši i pregledavši, naznači mu učitelj, šta ima uraditi pak ode u školu.

Bilo šta mu drago, naš ti se ga Josip nemože niti sam prepoznati; nezna, je li mužko ali žensko; živ li je oli mrtav. Nješta ga stalo nutkati, da pobjegne, a već bijaše bacio i lopatu, poput jelena srnuo k vratam, otvorio jih: ali ga opet druga njeka tajna i silna moć pridržala, sila silna, podvikujuća mu: stoj čovječe! nikuda te od ovuda bez naročite volje onoga, koji te simo pustio. Prikovalo ga nješta k materi zemlji. Latio se opet posla, nu za časak nagnuo iznovice da uteče a tako se borio i rvao sa tobožnjom svojom slobodom i novom uzom sve dotle, dok se nije tihanim korakom k njemu prišuljao učitelj, te ga pohvalio, što dobro radi. Sada već, uz učitelja stojeć, niti nije mogao pomisliti na bieg. Tako se za čas namakla i večer, kada se okriepio zdravom večerom; tihanu nojcu prospà sladko kao nikada za života; suncem je uranio pak iznovice sve do mraka radio kaošto i jučer. Tako mu prodje njekoliko danah s početka neobičnih, nemilijih a sve po malo ugodnijih i sladjih; tako se stao iznovice upoznavati i bratimiti s redom, čistoćom, liepim i koristnim razgovorom a u tom i pozaboravljati na prijašnji svoj život. Malo postojalo, a eno ti se probudila u njem stara ljubav i nagnuće k voćarstvu i vrtlarstvu; voćke začinjao bi od miline grliti i cjelivati kao što činjaše za mladosti svoje; žganica, — taj živi otrov po svakoga — niti mu se u snu neprikazuje a kada bi ju danju gdje i opazio, naježila bi mu se koža sa straha pred njom većma, nego da gleda vukodlaka ili pozoja; lice mu se razbistrilo, ustnice začele kadikada, kao kriomice nasmješkivati a u svem tom ga hrabrilo to, što je shvatio umom si, da sviet postupa s njim kao s čovjekom, da ga nitko neprezire a kamo li mrzi, šta više, sav bi se preporodio, razabrav, da čitavu selu godi, što se latio posla; da svi u njem vide budućega svojega marljivoga i revnoga suobćinara.

Prošlo vrieme, a naš ti Josip s učiteljem mnogo stotinah, dà tisučah voćakah posadiše i oplemeniše; čitava okolovina diči se njima; Josip ti je sav blažen, zapita li koga stranac: tko li je ove krasne voćke pokraj cestah do najbližnjih selah posadio? a sviet na to odgovara: „Sve to čini vriedni naš Josip Šimić sa svojim učiteljem.“ — U kratko stvori se s njega voćar na daleko i široko glasovit

Digitized by Google

tako, da se nestidi niti seljan, niti velmoža zapitati ga: valja li ovako ili onako?

Već odavna bio se i oženio, stekao si kućicu, stvorio ti uz nju takav vrtalj, da se sve unj ugledalo. Gdjegod mogaše, pridružio bi se vazda svojemu učitelju, kojemu se bio i ponudio, da će mu u njegovu cjepilnjaku pripomagati; pače, da se pravo rekne, ponajvećma brinuo se on sam oko njega, jer bijaše učitelja dobrahno jurve slomila častna starost. Učitelj se uzeo kašnje već tako, da samo upravlja i nadzira. — „Taj mi bijaše — reče mi — najbolji dobročinitelj, najiskreniji prijatelj, najmudriji svjetnik, prvi poznavatelj i srdca i duše moje, za bogom prvi; moje zrcalo, moj uzor. S toga odlučih tvrdo, da mu budem do svoje smrti neprestano zahvalan i da se neprestanem moliti dragoga boga za ujegovu i njegova poroda sreću.“

Tim ti dovršio starac svoju pripoviest, vesele suze roneći. Nije bilo dugo, ali eto ti dječice, gdje se vraćaju iz učione kućam svojim. Pružajuć svakomu, — koje bi ga uljudno i otvoreno pozdravilo: „pomoz' bog, kume Josipe!“ — po šaku trešanjah, hvalio mi se, da ga djeca osobito miluju a mnogoga dječarca osobito mi pokazao uz duboko razmišljenu primjetbu: „s ovoga bi moglo imati selo valjana čovjeka; — onoga, eno tamo, valjalo bi već sada poslati u kolariju ili kovačiju itd.“ Ovom sgodom uvjerih se, da mladež u cieloj onoj okolini štedi tudju muku, i da si nebi usudilo niti trešnjice odtrgnuti pod živu glavu bez znanja gospodareva ili poljakova. U tom ju hranjaše upravo i to, što bi ju znao naš Josip kojom trešnjicom ili šljivicom zamamiti i kao upitomiti. U obće, reče ne jednom, da se kod njih nečuje nikada niti najmanja o kradji ili kojoj drugoj šteti, što se obično u drugih stranah dogadja na voćkah, pokraj puta posadjenih; jerbo — reče — jih u tom učitelj neprestano uči i svjetuje tako, da obljubivši i taj dar božji, služe se njim i pod starost. Tamo nejma djeteta, koje nebi nastojalo, da voćakah niti namanje blažče neozledjuje.

U tom — nije šala kano učitelj, koj mora sve da znade, — izrekoh, da bi valjalo tako dobru i poslušnu djecu ma čim nagraditi, a moj si ga Josip ni pet ni šest, već upita njekoga derančića: „Sinko, jesi li za to zaslužio pohvalu ili nagradu, što si netrgaš trešanjah sam i što na voćkah nečiniš nikakove štete?“

„Dà, to bi liepo bilo — odgovori diete — tà to mi je i du-

Digitized by Google

žnost; a što moram da činim, za to se netraži nikada niti pohvala, a kamo li nagrada."

Mogu po duši reći, da sam se u djecu veoma zagledao bio a s nje i njezina vladanja zaželjelo mi srdce upoznati se i s njezinim odhraniteljem, vodjom, sa starim učiteljem i samoga Josipa Simića. Rodjeni mu sinčić ponudio mi se mahom, da će me dovesti k učitelju a čitao si mu s lica i s cieloga držanja, da mu godi duši, da se upravo diči, što ide selom uz bok tudjega gospodina.

Starac učitelj zasluživaše i sbilja onoga glasa, što se o njem na daleko razturao bio: on bijaše u istinu pravi učitelj! sve, što mi Simić o sebi izpripovieda, potvrdio je učitelj, pridodav, da je sada živa slika čestita čovjeka. O sebi da nije prilike niti dostojno govoriti; pri svem tom ipak je rekao, da ničesa neradi samo radi škole, već radi budućega života; da mrtva ona u knjigah se nahodeća pismena ubijaju a živo slovo, skopčano s rådom i poslom oživljuju; da nastoji uciepiti mladeži si u srdce, duh i sve strojeve ona, koja će rabiti tekem onda, kada opusti školu te stupi u vrtlog podosta pokvarenoga svieta. O svem tom osvjedočih se takodjer s njegovih sbirkah prirodnih, sa slikah, knjižnice, različnih spravah, nuždnih za svilarstvo, pčelarstvo i njekoje druge obrte. Uz dobrahno svoje siromaštvo nije bio nezadovoljan, već posve sretan i blažen. Ja bi si znao — reče — i ugojnim prasetom omastiti sieda dva brka i vinom starim razigrati ohladjelu krvcu; ali, dobri su i suhi žganci i čašica nova vina. Nu, pobrinuo sam sam se ipak za to, — jer sam Slavonac — da mi nemanjka nikada oko deset satih prije poldne barem srk stare šljivovice. Ova me liepo ogrije. Star sam jurve, živio sam za svoj puk a na skoro neću ničesa trebovati. Sobom nemogu ničesa ponieti, što sviet blagom zemaljskim krsti, nu neću u drugi sviet bez podpunoga osvjedočenja: da sam svoj posao savjestno vršio te da ostanem i u pamjeti svojih učenikah u dobrahnoj miloj uspomeni. A za to se i radi.

I pravo se ocienio. Prošlo je kašnje njekoliko godinah a namjera me namjerila opet u ono selo, koje starim učitelju liep grob priredilo a starac Simić brinio se sam oko njega sadeć i gojeć na njem najkrasnijega cvieća. Kada nestane njega, to će se zanj brinuti njegova krv, njegov sin.

I u istinu: mila i blaga spomen nemanjka u selu nikada će-

Digitized by Google

stitu i savjetno poslovavšemu učitelju; ona prolazi od koljena na koljeno a jedino izčezava polagacko onda, ako mu se našao nastupnik u svih kriepostih trojinom i višji i jačji. U ostalom, sadanji sviet nerado ti nagradjuje za života tvoga muku i trud: tješimo se barem tim, što se uvjeravamo, te nas može i hoće po smrti našoj.

V. A. T.

Ova i spodobne joj pripoviesti treba da se pomnjivo ulievaju u srdca odraslijoj mladeži. Vjerujmo, da je kadra, liepo li se čita, kako je evo naštampana, oli i ljepše jošte pripovieda, cieloj školi izmamiti suzicah iz očiuh. (Ured.)

Hrast i lipa.

U svesionoj naravi sve se ono, što je nježno i vitko, rado vije uz jako i kruto. Dugovlatna slakovina, vriežuljasti hmelj i vijugajući se grah traže jake i izpravne stabaljike štira, kukuruza, konoplje, kako takodjer i istih debalah, da jih ogrle; nježna loza vijuga se okolo oraha, a bršljan se penje i plete do vršike stoljetnoga hrasta i zelenoga bora. Tako isto i mi ljudi raznovrstne predmete protivnih svojstvah često sdružujemo i uzporedjujemo u pameti svojoj. — Pokušajmo dakle, nebi li hrast i lipu ovako uzporediti mogli. — Hrast i lipa dakako debla su ravnorodne vrsti, ali se medjusobno u svojem biću nadopunjuju.

Hrast je liep, snažan i uzmnožan: on nam predstavlja nješto ozbiljna, postojana, srčana, dostojanstvena i uzvišena.

A već samo ime lipe zvoni nježno i umilno: ona je živa slika čednosti, blagosti, krotkoće i njekakove ugodne pokriepe.

Breza pako ili bukva nebi se nipošto s hrastom uzporediti mogle: one su ili preveć malene kao n. pr. u stranah gornjega sjevera ili su preveć tanke i vitke; briest i bor naproti preveć su ukočeni i namrgodjeni. Lipa pako, koja krepko i snažno uzrasta, koja brzo neostari, koja je jošte i u starosti liepa i dična izgleda, koja kruto i nepomično u zemlji stojeć i svakom vihru i svakoj buri prkoseć viekove preživi, sasvim se prikladno hrastu uzporediti može.

U Darmstadtu uz lugarsku kuću „Nikoline stube“ stoji i danas hrast, kojega se starost na 1000 godinah cieni; njegov je panj

Digitized by Google

naokolo 36 stopah debeo. U selu Hartmannshausen-u kod Celle u kraljestvu hanoveranskom jest hrast, kojega je panj pri zemlji 43 — a kod najdoljnega granja 25 cipeljah naokolo debeo. — U Neustadtu na Kocheru jest lipa, koja je davno i davno 500 godinah preživila, jer je o njoj jošte g. 1408 pisano: »Na ulazu stoji jedna lipa na 67 stupovah“; danas joj pako granje zastira obseg od 450 cipeljah i naslonjeno je na 115 kamenitih stupovah. Sličnih primerah moglo bi se i iz naše domovine puno navesti, jer se i kod nas nalazi kako hrastovah tako i lipah od neobične starosti i debljine.

Naše crkve, naši samostani, naša groblja i ona mjesta u naših selih, gdje se prostodušni seljanski puk po nedjeljah i praznicih sakuplja na medjusobne razgovore i nevine zabave, obično su lipami zasadjena, jer je lipa drvo utješljive uspomene, znak tihoga i veseloga života i nevine domaće sreće. -- Hrast naproti ima za prijatelje svoje knezove i bojne vitezove. Priče lovačkih zanimivostih i razbojničkih napadanjah skopčane su s njime; zašto je hrast predmet ponosnih pjesamah, bojah i pobjedah. Hrastov list i hrastov vjenac jesu nagrada pobjediteljah: hvoja pako od lipe kao i ona od palme znaci su domaćih svetčanostih. Lipov hlad i lipov miris svjedoci su tihe domaće sreće i blaženstva.

Čarobno ovo drvo lipa veoma se često vidjeti može u svih zemljah, gdje živi narod naš kod kućah i kolibah, u selih i u varoših, na groblju i na crkvištu, u polju i u dubravi. Nu nije ni hrast riedak, samo se ovaj manje nalazi osamljen, inòkosan, nego obično u većih hrpah, kao oružan i oklopljen vitez. Šum povjetarca u lipovu lišću šapćući, mnogo je umilniji, nego onaj, koji kroz hrastovo granje žviždi.

Lipov hlad i miomirisni cviet mâmi nas na uživanje tihe i blažene ugodnosti; u lipovu cvieću zuje marljive pčelice, a topli vjetrići šapuću u njezinu titrajućem lišću.

Hrast nam se osobito veličanstven čini onda, kada grmi i pada. Tada se pod njegovo deblo krije srna, u njegovo duplje lisica, a djetlić i vjeverica u njegovo lišće i granje. U jesen pako, kada je na svem drveću lišće jur požućelo i popadalo, pače u isto zimno doba, kada je sniegom i ledom sve pokriveno, vidjeti je na gdjekojem hrastu jošte šušnjatih granah. Srętnim se dakle scienimo, što u našoj domovini obadva ova duba, najme ovaj čednosti i sretnoga domaćega

Digitized by Google

života, kao i onaj odvažne srčanosti i nepokolebive snage sretno uspevaju; ali nemojmo zaboraviti, po nasliedjenoj navadi pradjedovah svojih, lipu, ovu sliku izvrstnih njihovih kriepostih, vazda osobitim štovanjem pogledati i njegovati. X.

Opis rala.

(U Primorju.)

Ratar sije si sjeme u što ljepše zemljište, koje treba da prije izore, povlači = podrlja, slovom što najbolje priredi i razlahla. Sav taj posao ponajviše olahkote mu čvrsti i mirni volovi oli žestoki i bujni konji strojem, što ga zovemo: plug = ralo = oralo. *) S pluga vadim ove česti.

Oje, ojice, što je isto, što na kolieh rudo. S prieda istoga jest luknja ili vrt, u koju metne se klin jarmenjak = pregalj bud drven ili željezan, kojim se učvrsti jaram = jarmo = igo i samo oje gužvom naokolo obavitom. Na zadnjem dielu oja nalazi se zavijena ralica = ručica, u kojoj jest domala u sredini učvršćeno oje. Ručica može biti jedna ili dvie. Nakraj ralice jest blazina, koje ide uzporedice po zemlji s ojem, samo što je ponješto koso prama tlu načinjena. Na kraju iste jest željezan lemeš = lomeš, koji je, počam od blazine sve to više šiljastiji, da laglje u zemlju prodire, da ju laglje lomi. Pred ovim na desno jest crtalo, (staro: чрꙋта = lineola; a danas jošte žive nam: crtaranje, crtarati, crtakati, crta, crtica. Ured.) naličnо nožu, te je učvršćeno vrtkom iliti vijakom = šarafom. Za crtalom jest daščica, nazvana brdce, te spaja oje s blazinom. Na desno uz lemeš jest željezna ili drvena postranica = strančica = vrganj. Ovim vrganjem prevrgne = prevrhne = prevrne zemlju na stran. Uz postranicu nahodi se i čistilnik = otka, kojom se zemlja, što se priliepila na postranicu,

---

*) Ralo srodno jest grčko-latinskomu ăratron = aratrum; plug pako nalikuje njemačkomu: pflug. Obadvie rieči dolaze nam i u najstarijih naših spomenicih, pisane: рало, плоугъ, a jer od ove imamo i plug zemlje = ral-i; i plužno željezo pak i sam glagol plužiti, a pri tom zaista plužismo prije Niemacah: to budimo uvjereni, da je plug čista naša besjeda. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

odtače. Na glavi otke jest trokutno željezo. Njekoju rala u nas imaju i kolica. Crtalo i postranica t. j. vrganj rabe se na mehku zemljištu a nipošto na tvrdu, kamenitu. M. S.

Dopisi.

Od Požege. Dana 6. kolovoza obdržavao se je sastanak učiteljski požežkog kotara u Pleternici, pa čudim se, da do danas još nitko ništa o njem nejavi u „Napredku“. Kad nehtiedê dakle nitko vještiji, lačam se evo sam pera, da koju o njem napišem.

U sastanku se ovom sakupi malone cielokupno vlč. svećenstvo, zavjedočivši time ljubav prama učioni, što mu upravo na diku služi; i učitelji svi prisutni bijahu. Osim toga udostoji nas i pogl. g. S. Poša, kot. sudac ondje svojim posjetom. Sastanku predsjedaše po običaju veleč. g. J Thaller podarcidjakon i kot. nadziratelj. Po obavljenoj službi božjoj i zazvanju duha svetoga vratismo se u učionu, gdje praktično postupanje iz propisanih predmetah obavi sam domaći učitelj P. Kraljević; a pošto mu nitko ništa neprigovori glede načina predavanja, odpusti veleč. g. predsjednik djecu iz učione.

Poslje kratke opomene o svrhi sastanakah učiteljskih, predoči veleč. g. predsj. živo poduljom besjedom stanje pučkih učionah u kotaru, a osobito zavladalo njeko nehajstvo u pošiljanju djece u učionu po njekih mjestih, te i slabu brižnost pol. oblastih domaćih u istoj stvari; zatim popita prisutnu gg. župnike i učitelje, kako bi se tomu najlaglje predusreti moglo, neka bi svaki svoje mnenje očitovao.

Predmet taj povede za sobom podulju razpravu od obje strane; a poslje više primjetabah osta kao glavni uzrok: što obćine uredjene nisu, pa kao uviek pastirstvo, za svaku vrst životinju posebno, prieći ponajviše djecu u marljivu pohadjanju. Na temelju toga popita veleč. g. predsj., nebili dakle bolje bilo, da se djeca po seoskih naših učionah popisuju za učionu mjesto od 7 kao dosad — od 6 godinah, osobito gdje učiona nije preveć udaljena; a tim da se polag okolnostih marljivosti u pohadjanju i napredku, kad navrši 10 ili 11 godinu iz svakdanje učione izpiše i u opetovnu uvrsti nad kojom bi se imalo osobito strogo bditi kao glede polazenja tako i glede nastave; a opet to osobito glede ženske djece.

Ovaj se predlog svidi prisutnim najshodniji za ovaj kotar, nu jerbo se nemože uvesti u pojedinih kotarih bez dozvole viših oblastih, s toga bje zaključeno, da se predlog taj protokolarno do znanja stavi vis. oblasti na uvaženje. Uz ovo se povede govor i o plaći učiteljskoj, o kojoj je već toliko i toliko jadikovkah napisano, a glavna krivnja baca se na obć. bilježnike, koji pobirajuć razni namet sve u ime učitelja pobiraju, a ipak neplaćaju uredno, nego time bune

Digitized by Google

prosti puk, koj nemože dosta namiriti učitelja. Ovako se dakle i najnovija naredba vis. kr. namj. vieća u nemar baca.

Tako se i opet obća želja ponovi, da se i učitelji iz županijskih blagajnah plaćaju a pošto se to postići nemože bez vis. sabora, odredjeno bje, da se u zapisnik stavi s izrazom najsniženije molbe učiteljstva na vis. oblasti da bi se na budućem saboru obzir uzeti blagoizvoljio na taj predmet, za da se jedna od najvrućih željah učiteljskih izpuni.

Po tom javi veleč. g. predsjed., da mu je stigao dopis, uz nalog da se u sporazumljenju na dotičnom gg. kot. sudci odluči, kada bi najzgodnije bilo vrieme školskih praznikah, o čem se je takodjer podulje razpravljalo i napokon zaključeno predložili gg. kot. sudcem da bi najshodnije bilo od 15, srpnja do konca kolovoza t. j. vrieme žetve. Na pitanja, dana za riešenje ovogodišnjih sastanakah, pročita na prvo Vis. kr. namj. viećem dano A. Baruškiu uč. brestovački bez primjetbe; na druge preč. nadb. duh. stolom dano pročita V. Ulses uč. kutjevački takodjer bez opazke, prem bi je trebalo bilo; na treći napokon Fr. Kolarić uč. sesvetački isto tako. Na posljedku pročita veleč. g. predsj. i dopis prč. nadb. duh. stola, u kojem se opominje veleč. svećenstvo a i učiteljstvo da nebi tkogod pošô na skupštinu srbske omladine u Biograd, računajuć na posljedice.

I tako se po svršenoj molitvi zaključi sjednica ovogodišnjega sastanka, poslje koje se zaputismo k veleč, g. M. Kovačeviću domaćem župniku koj nas poznatim svojim gostoljubjem počasti taj dan objedom. Pod objedom se nenadno porodi čin, koj okruni cieli taj sastanak i koji će svaki učitelj radošću upisati u grud svoju. Pogl. g. J. Špun kot. pristav nazdravi naime „Zadrugi“ liepom zdravicom, a veleč. g. Ivo Valetić, župnik vetovski, poprati istu krasnim pozdravom pozvavši ujedno prisutne, neka bi i činom zasvjedočili. koli im je do „Zadruge“ naše stalo, te položi umah 2 fr. na dar. Njegov primjer nasljedi pogl. g. J. Špun sa 2 fr. i tako sakupi bilježnik sastanka za čas 42 fr. kao dobrovoljni dar „Zadrugi“ a evo i imenah blagih darovateljah: Valetić I. župnik 2 fr. Martinović 5 fr. Revez S. 2 st. Kovačić M, 2 st. Novakovič 2 st. Domanković Ferdo 2 st. Novak 1 st. Domjan 2, Mračić Blaž 2. Baday Antun 1. Turk N. 1, Poša, sudac 5 st., Špun Josip 2, Martinović Vaco 1, Papazović 5, Žgnrić Dr. 2, Ulses 1, Baruškin 1, Heimb P. 1, Crnolatac 1 st., Grdašič 1 st., ukupno 42 st.

U to mi je još i napomenuti, nesjećam se, je li to lanjski dopisnik već javio bio — da je veleć. g. I. Thaller podarcidjakon i kot. nadzirateij već lani poklonio učiteljskoj „Zadrugi“ 36 fr. što mu od 12 učionah svoga kotara pripada, pa i u bnduće obećao taj dar svake godine ponoviti. Slava mu! A kao što vidite iz imenah gg. darovateljah i tu se je najrevnije pokazalo veleč. svećenstvo, i tim za-

Digitized by Google

svjedočilo, koliko mu je stalo do učione i učiteljah na čemu se od naše strane izrazuje najtoplija zahvalnost. Bog ih živio na korist doma i roda! —

Novci su odmah odpremljeni g. blagajniku „Zadruge“ Anti Irgoliću. V—ć.

Dne 8. kol. t. g. držana je učiteljska konferencija za školski kotar riečki u sgradi gl. hrv. učione riečke, pri kojoj bijaše prisutnih 14 a odsutnih 7. Izmedju prisutnih bijahu 4 svećenika, od kojih 1 predsjednik a 3 kateke, 2 ravnatelja, 1 učitelj nižje realke, 6 učiteljah gl. učionah, i 1 učitelj pučke trorazredne učione iz Plase. Manjkahu pako 2 svećenika od kojih 1 ravnatelj i odnosno kateketa iz Drenove, a drugi kateketa iz Plase, 3 učitelja nižje realke, 1 učitelj glavne hrv. učione i 1 učitelj pučke trorazredne učione u Drenovi. Mimogredno dopustite, da vam nješto kažemo. Svakako je žalostno, kad se na cielogodišnju kot. konferenciju jedva $^2/_3$ članovah sastaje a po trećina manjka; ali valjda prošlo je i to u modu, da se čovjek sam one dužnosti oprašta, koju je učiniti strogo obvezan, jer se njekoji od ovih stalno drže one poslovice; „Liepo je Boga moliti a još ljepše na miru biti.“ Dapače, jedan učitelj gl. učione dan prije toga sastanka nazdravi svom drugu posprdno: „Dobru zabavu na jutrašnji sastanak;“ kao da je tim reći hotio, da on konferenciji prisustvovati neće A kad bi predsjednik prije započete konferencije ponj poslao, dobi za odgovor, „da je bolestan.“ — Nu tko je bolestan, tomu se ob 10. uri prije podne i okolo 3. poslje podne istoga dana po svih javnih ulicah i trgovih gradskih šetali nerači, kako se sbilja tomu mudrijašu štapićem u ruci a cilindrašem na glavi prohtjelo. A znate li zašto? Evo vam tri neoprovrziva razloga: 1) što mu ta izlika kod svake kot. konferencije dobro za rukom podje, pa tako misli da će i kod ove; 2) što on na predloženo pitanje konferencijalno ništa nenapisa, akoprem je tomu do 4 mjeseca dovoljno vremena imao; a 3) što je ove godine nanj red padao, da bilježi konfer. zapisnik, koga se boji kano žive vatre. Ako više školske vlasti ovoj zlorabi na put nestanu, takova neukore i na obdržavanje svoje dužnosti strožije neuputе, moglo bi se lasno dogoditi, da ovakav spasonosni sastanak još po gdjekoji član — kao njeku igračku smatrati bi se usudio, pak nam najposlje takovi sastanci nebi odgovarali onoj svrsi, za koju su inače uvedeni. A sada da se vratimo.

U jutro istoga dana bijaše svetčana služba božja u akademičkoj crkvi sv. Vida sa „Dojdi duše,“ poslje koje započe sjednica, koja trajaše do 1. ure poslje podne. U tečaju toga vriemena bude mnogo spasonosna po školu i napredak pučki zaključeno i utanačeuo. Na pitanje vis. kr. nam. vieća: „Neka navede učitelj po svojem izkustvu glavne mane sadanjega sustava pučkih učionah i kako bi se dale ukloniti?“ bude odgovor od dvojice učiteljah gl. hrv. učione pismeno

Digitized by Google

izradjen i u sboru pročitan; jedan odkriva mâne nutarnjega, a drugi vanskoga sustava. Oba su izradka većinom glasovah primljena, ali je ovaj vanjskoga sustava veću pozornost i oduševljenje probudio. Nu bez zamjere, zazorno mam se čini, da nijedan od gg. veroučiteljah dužan odgovor na priobćeno pitanje preč. ordinariata Modrušo-Senjskoga izradio nije. A to pitanje, koje preč. ordinariat dne 12. Trav. t. g. gg. vjeroučiteljem na izradak priobći, biaše; „Kako će vjeroučitelj postupati s djecom, kojih otac što činom, što govorom dokazuje, da netrpi naš sveti vjerozakon? poslje točnoga odgovora ima vjeroučitelj pismeno podučiti takovu djecu o sv. sakramentu pokore.“

Mi bismo u buduće željeli, da i svu gg. vjeroučitelje ta dužnost izradbe veže, pa da nam svoje elaborate u sjednici javno proštiju, da se i mi odtuda štogod naučimo; jer smo uvjereni da samo u medjusobnom porazumljenju, bistrenju pojmovah, te uzajemnom duševnom radu pučka prosvjeta pravo i valjano napredovati može.

Evo vam i pregleda o broju i napredku šk. mladeži na glavnoj hrvatsko-talijanskoj učioni riečkoj.

Na gl. hrv. učioni na Rieci zaključi se po običaju svetčano školna godina $186^{6}/_{7}$ dne 31. kolovoza t. g., kojom sgodom bje razredjenje učenikah javno proglašeno i zaslužni nagradami nadareni. Učenikah na tom zavodu bijaše ove godine ukupno 239; i to onih, koji svakdanju učionu pohadjaše, bilo je 215; imenito: u I. 78, izmedju kojih 17 s odlikom, a 15 I. redom; u II. razredu 48, od kojih 12 s odlikom, 15 prvim redom; u III. razredu 34, od kojih 9 s odlikom, a 13, I. redom, a u IV. razredu 55 od kojih 20, s odlikom a 16, I. redom. Srednji napredak učinio je u I. razr. 14; u II. 13; u III. 3; a u IV. 6. Slabo napredova u IV. razredu samo 1. Izosta pako po svih razredih u II. poljeću 61, i to: u I. razredu 32; u II. 8; u III. 9; a u IV. 12 učenikah; tako isto izostala su u tom poljeću i ona 24 učenika nedjeljne škole Nagrade primi u svem 31 učenik; i to: u I. razredu 8; u II. 7; u III. 6; a u IV. 10 učenikah. Dakle od 154 učenika, koji u II. poljeću marljivo pohadjaše učionu, steklo je po svih razredih dobar napredak njih 117, srednji 36, a slab 1. —ć—

Slavno uredničtvo „Napredka“!

Slavno isto uljudno pozivam i umoljavam, da ovaj dopis u smislu tiskovnoga zakona u svoj cienjeni list uvrstiti izvoli.

U broju 16 od 15. Kolovoza t. g. čitam pristrani dopis iz kotara pakračkoga ob izpitu mladeži školske u Kutini i Ilovi, podpisan slovom —D—, ali duhom tudjim; — da se pako slavno čitateljstvo nemistificira, evo mu iz čistoga vrela, čiste vode.

U vjeronauku, skopčanim bibličkom povjestnicom u svijub trih razredih može kutinska mladež uzorom biti drugim učionam, što i

Digitized by Google

strogi dopisnik očito prizna; — u tom predmetu da učitelj ponavljajući kateketička predavanja zaslugu ima, tko će dvojiti? — U čitanju i pisanju II. i III. razred — odstraniv svaku pristranost — pohvale je vriedan; — ali žalibože I. razred nesluži učitelju niti najmanje na čast; a isto valja u obće o računstvu, jezikoslovnoj struci, prirodopisu, zemljopisu i poviestnici; — niti čudo! jer što čovjek sam neima, drugomu dati nemože.

A što da kažem o školi ilovskoj? — Da je učitelj učione ove u svakoj struci izvrstan, i da svojim znanjem mnoge današnjega vremena učitelje nadkriljuje, to je zbilja u vrieme školske skupštine pismeno i ustmeno dokazao; ali što hasni liepo drvo? što cviet? što plod? ako se kušati neda; — mladež ilovska rada bi kušati plod, ali — — —. U vjeronauku, čitanju i pisanju jedva je ista mladež podovoljni uspjeh pokazala; — neznam u istinu, komu bijaše milina slušati ju govoreću iz slovnice, poviesti itd.; jer što je i odgovarala, bijaše drhtajuć, nepouzdano, mekanički, težkim naporom pameti usuprot propisanu sustavu, koji samo smjera, da jim nauk nebude samo za školu već i za život; ovdje dakle je podpuno zadovoljstvo izrečeno, neznam od koga? od mene barem nije.

Točka treća o pristranosti razdieljenja nagradah poslje „Te Deum-a“ posve je neistinita i zlobna.

Presvietli gosp. grof Julijo Janković daje, istinabog, svake godine temeljem zakladnice kamate sastojeće u 20 fr. a. vr. dvama najboljima učenicima škole kutinske, a ne ilovske. — Novci ovi bijahu uz dozvolu milostivoga mecenata — odnosno na želju dotičnih županijskih i obćinskih poglavarah već tečajem trijuh godinah razdieljeni medju četvoricu učione kutinske; nu ove godine pripala je jedna nagrada jednomu — kroz dvie već prijašnje godine izvrstnomu mladiću učione ilovske s toga razloga, da se i ilovska djeca podbodu na marljivost; o čem već je i presv. gosp. grof ubaviešten, komu jedinomu i nikomu drugomu razlog dati imam, pa se tvrdo ufam, da mi hvaljeni g. grof to u zlo upisati neće, jer u vrieme utemeljene zakladnice ilovska mladež kutinsku školu pohadjaše. — Da je bilo pristranosti kod dieljenja nagradah, to samo crna duša kazati može a najmanje pako —D—, koj niti prisutan nije bio kod razdieljivanja nagradah; pa da je i bila kakva pristranost, to bi se od 20 nazočnih stranom otmenijih, stranom pako seoskih starešinah po svoj prilici prigovorilo bilo; a da sam zbilja sasma bezpristran bio, to mi i to jamči, što nesamo, da sam učitelje – kojim to pravo naznačiti za nagradu vredne pripada — već i istu djecu upitao, veleći: djeco! kažite mi iskreno i savjestno, jesu li ovi ili drugi vriedni nagrade?

Napokon istina je, da je kod podieljivanja knjigah, koje podpisani vlastitim novcem — svaku po 60 novč. je kupio, bilježnik ob-

Digitized by Google

činski primetio, nebi li se knjige te medju djecu ilovsku takodjer podieliti mogle, na što mu pako naprečac rekoh: nisu vredni, jer neznadu dobro čitati.

Ufam se, da u buduće učitelj jedan drugoga napadati neće; — jer s kakvom mjerom mjerite, takvom će vam se odvratiti; — svakomu svoje; — budimo ponizni, jer samo tako ćemo se uzvisiti.

U Kutini. Dragutin Pavčec v. r.,
podjašprišt R. K. pakračkoga kotara.

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

P. n. Šijanski Ivan, kao ut. 5 st.; Katanec Janko. kao ut. 10 st.; Belošević Vaclav, kao ut. 5 stot.; Jalžić Pavao, kao ut. 5 st.; Lambl Drag., kao ut. 5 st.; Fröhlich, kao ut. 10 st.; Bocak Bolto 4 st.: Valdec Stjepan, kao ut. 5 st. za god. 1868; Šagovac Franjo 5 st.; Bakliža Mirko, Strelec, Mlinarić Mio, Crnolatac Stjepan, Gregorić Josip, Brleković Janko, Žakič Gjuro, Basariček Antun, Maričić Petar, Staduar Vatroslav, Kolonić Leon, Tržić Antun, Cerovski Vatroslav, Majer Mato, Lepić Antun, Gudel Franjo, Šrabec Oto, Vidačić Kvirin, Potočić Stjepan, Golubković Gjuro, Bajac Mirko, Kuten Gjuro, Bartolec Gjuro, Jergović Ivan, Lebanović Antun, Šunk Mijo, svaki po 3 st.; Bujanović Josip, Balog Gjuro, Vuljak Srećko, Leović Pavao, Tunuković Rok, Gregorović Mato, svaki po 4 st.; Lacković Janko, Sivoš Tomo, Kobali Milan, Herceg Josip, Petak Vjekoslav, Hudec Stjepan, Rigler Stjepan, Lipold Herman, Ivkanec Marija, svaki po 1 st. 50 nč.; Farko Josip 2 st.; Šolc Ivan 4 st.; Krömpler Pavao 1 st.; Albert Josip 2 st.

U Zagrebu dne 15. Listopada 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Molimo, da se osobito pročita.

Prošloga mjeseca primismo dva lista s novci, a čini nam se, da su u svakom imala biti po tri forinta. Nesgodom izgubila se obadva nerazpečaćena jošte lista, te sada neznamo, od koga su novci. Molimo štovanu gospodu, koja znadu, da su nam u Rujnu poslala novacah, da nam pismeno i to točno jave: koliko i za koju godinu poslaše nam novacah. Mi priznajemo, da smo novce primili.

Za bolje ravnanje javljamo, da nam u Rujnu stigoše novci od ove gospode: od Barbiera, Benkovića, Čordića, Pivčevića, Harabajse, Vidovića, Kosa i Pavoševića. *Uredničtvo.*

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 19. U Zagrebu, 1. Listopada 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

GOVOR.

Od I. Riegera.

Svršetak.

Ali, koja je svrha mojim riečim, pitati će može biti tkogod? A i pravom će pitati, jer se danas mnogo toga piše, o čem se nezna zašto se piše.

Za taj put nisam nakanio upustiti se u razpravu, kako rieč protiče iz duše, ili kako utiče u tudju, o tom sam već drugom zgodom nješto kazao, a na širje ću to do skora razvesti. Sada želim iz razmjera, koj postoji medju riečju, dosljedno jezikom i dušom, pokazati rodu svomu, kako ga čeka liepa budućnost, dadne li se na neumoran rad; želim sjetiti i tudjine, da nepreziru imena hrvatskoga jer će i Hrvati, božjom pomoćju u brzo dostignuti druge narode, koji slove uzobraženimi.

Jezik je, kako rekoh, slika duše, jest odsiev misli. Kano što svatko u zrcalu vidi lice svoje, tako vidi mudrac u jeziku dušu. Plemenitija duša ljepše govori; uzvišene misli teku bistrim potokom izbor-govora. Razum usavršen traži i savršen govor; razum naravan zadovoljan je jezikom prostim.

Sunce, kada se istom radja, baca njekom nježnošću rumene trake po pomladjenu obzoru, a u podne, poskočiv visoko, peče i pali

Digitized by Google

razvrućenu zemlju. I narod, prije nego se je počeo prosvećivati, govori nježno i milo; njegovo je srdce puno miline naravne, zato mu je i rieč sladka, košto je sladka i narav, koja ga uči. On si pjeva. Kraj toga, živuć život prirodan, vidi u naravi liepih slikah, te mu slike mašti omile, predju mu u krv, pa zato kada govori, čini to u slikah i poslovicah. Umstvovati neumije, jer niti narav neumstvuje; ali pravilno misli, košto i u naravi sve pravilno biva.

Ali narav nije mrtva, ona živi. Što živi, nemože, da na čovjeka moćno djeluje. Narav čovjeka nagoni, da duševno živi, da dalje misli, da si razvija duh. I čovjek počimlje razmišljati o povodu naravi i o bogu; o zakonih, kojim je podvržena i kojih se točno drži. Liep ga razmjer, koj obstoji u naravi medju uzrokom i posljedicom potiče, da i on mjeri u razumu uzroke i posljedice: da računa. Razum čovječji želi takodjer znati, što je ono, što vidi, želi prodrieti u bît stvarih. I tako se stopimice u svakoj znanosti usavršuje.

Ali gledji! dočim se podignu na više čovječji razum, neosta niti njegov odsiev u prijašnjem sjaju: i govor se promieni. Narod, stupajuć na višji stupanj uzobraze duševne, mora nuždno i jezik svoj usavršiti. Dobivajuć bo novih pojamah, mora tražiti za nje novih izrazah; počimljuć govoriti strogo dosljedno, mora gledati, da si utjera i jezik u pravila stroge dosljednosti. Narod, koj umstvuje, zahtieva jezik prost i tvrd; narod, koj pjeva, prosi mio i sladak.

Evo ti pouzdana mjerila, kojim sudi napredak naroda. Stupi u sredinu prostoga naroda, prouči mu jezik, pa ćeš si lasno stvoriti pojam o savršenosti i vrlini njegovoj. Govori li jezikom milim, čistim; jezikom, punih slikah i prispodobah; prostim izrazah sramnih i nečednih: to možeš sa sjegurnošću zaključiti, da mu je duša vrla i ljubazniva, da mu je razum živ, gotov primati svake ruke slikah, sa slikah si stvarati sudove — uzobraziti se. Uzmi u ruke djela prvih učenjakah, pa jih uči i prouči. Pišu li jezikom tanko izabranim, točno pravilnim, nepišu li riečih suvišnih, nemeću li ni točke, kojoj nije mjesta: a ti opet znadeš, da su već daleko postupili na stazi napredka i da će još dalje doći, neokrenuli s udarena puta; jer razum granice neima, barem neće čovjek do nje nikada doći. Je li dakle mudro, držati koj jezik savršenim, nije li to isto, što i reći, da je duh savršen?

Što se tužite gojitelji, da nemožete gojencu u dušu proniknuti?

Digitized by Google

da mu nemožete upoznati naravi? Bog vam dade tanko staklo, kojim ćete, ako umijete, u dno učeniku proglednuti. To je staklo jezik. Pazi pomno na mladićeve rieči, čitaj mu pazljivo pismo, pa kako nećeš upoznati mu dušu? Neboj se, da će se pretvarati i u riečih i u pismu; jer makar vjetar i odpuhivao dim, što se nad vatrom vije, dima ipak uništiti nemože.

Koga nas da nenapune navedene misli veseljem? Eno na, zajamčuje nam Čeh odrešitošću govora svoga, da je rodjen za nauku; Rus blagošću jezika svoga, da mu pripoviedke sladko teku; a Hrvat, da ima jošte u njem sjemena rajskoga; jer pjeva i uznosno pjeva. Ali Hrvatu nisu niti zlatna vrata k učenosti zatvorena. Tà nije li divan naš napredak u narodjem jeziku ovo nješto posljednih godinah: dakle smo se i duševno mnogo naobrazili. A sada kako nam napreduje jezik, težko je i vjerovati. Dadne li nam dobri bog koj desetak godinah pravoga mira družtvenoga, spojena s narodnim zadovoljstvom, koje se temelji na njegovu dostojanstvu: to se možemo nadati, da se nećemo trebati nijednoga naroda stidjeti, niti će tudjin prezorom spominjati ime hrvatsko, kojega jošte sada i nepozna. Tko, negledeć bistro, daleko nevidi; onomu valja stvar objesiti pred nos, da se krsti i srami sljepote svoje.

O bogatstvu hrvatskoga jezika mnogo govoriti, bilo bi, mislim, suvišno. Tko znade više jezikah i slovjenskih i tudjih, lahko je opazio, da ga nije, koj bi obilovao tolikim bogatstvom padežah, tolikom silom vremenah, tolikimi vrstmi predlogah, košto obiluje naš. A u tom, držim, stoji bogatstvo slovničko. Isto mogu reći i o sili prvotnih, u narodu niklih riečih. Niemcu rado puštam, da je bogatiji na riečih sastavljenih, ali mu je to upravo dokazom uboštva jezičnoga.

Košto djeluje rieč, pronešena ustima: tako djeluje i rieč, kojom govorimo u daljinu, pismo. I potez, povučen na artiji, djeluje na drugoga. Zato valja, da i pismena usavršujemo, što bolje znamo i možemo. Slikar pravi s početka, kada istom zanat uči, poteze nesgrapne i grube, ali njimi nije zadovoljan, ako je mudar; zato nemiruje nikada, budući uvjeren, da može jošte vještiji postati. I ovim putem dotjera do one savršenosti, kojoj se čudi svatko. Tako nam je i s pismeni raditi. Uviek valja nastojati, kako će se naći bolji znak, koji će zvuku bolje odgovarati, a oku ljepše ugadjati.

Čovječe, raduj se, što te je onaj, koj te je ljubio, do kraja lju-

*

Digitized by Google

bio. Dao ti je razum, u kojem niče i cvjeta razno cvieće znanja i umića; ali ti je dao i govor, kojim ono, što u tebi raste, u tudje srdce presadjuješ. Ali nepresadjuj za boga griča, jer si čovjek zao, ako to činiš. No nepuštaj ni drugoga, da uljezne u dušu tvoju, ako ti nije dobru ràd. Dao ti je govor, da se uviek sjećaš, da ima boga; jer je govor čudo, koje čuješ dnevice, a na pismu čitaš. Dao ti je govor, da si njim mladiš dane, a zasladjuješ život. Kako bi nam bilo težko živjeti, da neimamo sile govora, kojom bratski obćimo; jer obćeć s drugim, postaje stvor sretan. Kako li mora biti uzvišena sreća nebesnikah, kojih duše neobće posredno jezikom, već se glede u bîti, gdje razum razumije, budući sjedinjen s drugim. Zato je u istinu velika sreća blaženikah; jer jim razum, oprošten tiela, gleda lice božje, izvor svake istine, a gleda do sitosti; jer gleda, koliko gledati može.

* * *

Ali niti tebi nije krivo, ptičice mala; ni tebi, slone ogromni. Ti neimaš rieči, jer jih netrebaš, da si poučiš dječicu; ali imaš tanki glasak, da cvrguljiš na vitoj grančici slavu bogu velikomu, da ganeš srdce stvoru plemenomu: čovjeku, da ga uzneseš k bogu, da mjesto tebe hvali gospodara svoga. Ti neimaš rieči, jer jih netrebaš; tebe razumije starka, kad joj cvrkneš, kano što razumije majka diete si majušno, kada skvikne. Ali nerekoh pravo, da te razumije starka, jer razuma neima, reći ću bolje, da, čuvši tvoj glas, očekuje ono, što mu je povodom. Kada neobična šta zagleda ptica, trgne joj se iz grla neki vanredni glas, pa zato, kada čuje od druge taj isti glas, očekuje i isti pojav. Evo to je razlogom, zašto se čini, da životinja drugu razumije. Udari po žici jače, žica će zveknuti bolje; udari slabije, biti će joj zvuk mukliji. Da i žica žive život životinjski, osjećala bi, da je po drugoj žici slabije udareno, kada je muklije zveknulo, a da je udarac bio jačji, kad je tanje zazujila.

Slavilo svako djelo gospodnjevo gospodina! (psal.)

U Inšbruku, u listopadu.

Digitized by Google

Prirodopisna promatranja.

Imadu li životinje kakov nagon za druževnost?

Promatrajuć, koliku korist pruža čovjeku druževnost, i kako bi mu se bilo težko bez nje već s istoga materijalnoga gledišta uzdržati; — te tako cieneć i uvažavajuć taj nagon, i slaveć predobroga Stvoritelja, koji nam ga je toli u narav usadio, da bi nam bez njega uzaludna bila mnoga dobra i mnoge udobnosti svieta, — nametnu mi se iznenada pitanje: — da li i u koliko se pojavlja taj isti nagon u nerazumnih životinjah, i u koliko jim služi na korist; da li jim je možda u naravi usadjen kao što kod ljudih, ili ga upotrebljavaju s gole nužde, radi uzdržavanja svoga života. —

I pošto sam dugo promišljavao, a i mnoge knjige takove vrsti baš radi toga prelistao, usudih se zaključiti, da se taj isti nagon i kod njih može opaziti, kod njekojih u manjoj, kod drugih u većoj mjeri, kod jednih savršenije, kod drugih s gole nužde; — nu kod nijednih s toli plemenitoga gledišta, kao što kod ljudih, jerbo se netemelji na najljepšoj od svih kriepostih t. j. na ljubavi bljižnjega.

Ima doista njekojih životinjah, koje posjeduju taj nagon, premda nam se čini, da ga netrebaju niti za obranu, niti za pribavljanje hrane. Kod ovih bi bio jedini cilj, koga možemo dokučiti taj, što jim je milo u družtvu zajednički živiti. — Vrst takove družtvenosti čini nam se kod ovacah. Što se tiče hrane, tjera jih pastirče svaki dan na dobru pašu, skrbi jim za stan i za piće, a po svojoj mogućnosti s kudrašem svojim brine se, da jim nenahudi neprijatelj, a i čine nam se tako lude i nesposobne, da se i nebi mogle obraniti okrutnomu vuku. — Medjutim nastaje pitanje, kako su se branile onda, kad su bile ostavljene od ljudih u divljem stanju, kada su se ljudi jedino lovom hranili? — Outhier *), francezki akademik, koji je bio izaslan, da izmjeri jedan stupanj meridijana, opaža takovu vrst druževnosti kod tamošnjih konjah. Pripovieda, da se u Torneu ljeti u ladjicah voze, nu u zimi, kad se mnogobrojne rieke zamrznu

*) Čitaj: Uthié. Rodjen 1694; umro 1774. Bio je u pravom smislu zvjezdar; kada se dao na mjerenje stupnja sjevernoga obluka, bijaše pobočnik Maupertuis-u a sam je dnevnik bilježio. O tom izdao je u Parizu 1744 djelo: Journal d' un voyage au nord, fait en 1736—37. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

i snieg zapadne, upotrebljivaju saonice, koje vuku konji. Kad pako sunce ograne i snieg okopni, vraćaju se konji u šumu, gdje se svi na stanovitu mjestu sastanu. Tamo se podiele na hrpe, a svaka hrpa zauzme svoju opredieljenu stran paše. Kad popasu i oglodju dotične paše, sastanu se na novo, da na isti način druge zauzmu. A u vrieme prve zimske nepogode hrle hrpimice k svojim domovom, gdje svaki svoj poseban stan pozna. — Nijednomu stvoru nije poradi hrane ili poradi obrane manje potrebna druževnost, nego što je zecu. Što se tiče hrane, ima je u izobilju pod nogama, a u pogledu obrane služi se hitrinom i prevarom. Pa ipak, koliko putah moći je vidjeti u noći, na liepoj mjesečini množtvo zecevah u najpouzdanijoj i najdruževnijoj sigri. — A napokon pogledamo li nedužno golubče, začudit se moramo najpouzdanijoj druževnosti otih životinjicah. Znamenito je, ali ipak istinito, da i isto mjesto mnogo doprinosi k tomu. Poznam učitelja iz krajine, velikoga ljubitelja golubovah, koji je nedavno dobio bio od svoga prijatelja dvoje golubovah. On jim je u novom njihovu prebivalištu priredio prekrasan golubinjak, a da jih priuči na promjenu, pitao jih je najboljom hranom 14 danah. Ali jednom zadobe priliku i odlete dva sata daleko na prijašnje mjesto svoga bivanja. Pa kad nadju svoj stari premda grdji stan razoren, stanu ga žalostno tužeć i gorko gukajuć oblietati. — Poslje toga videć, da jim to sve uzalud, i da jih stari gazda uloviti nastoji, odlete bog zna, kud li kamo li; samo to se zna, da se nikada više u svoj novi stan povratili nisu. To sam samo zato naveo, da pokažem, koli je uzko bila spojena njihova ljubav s mjestom njihova prebivanja. Kamo li sreće, da si mnogi to zapamti!

One životinje, koje se nemogu pojedince braniti od svojih neprijateljah, nadarene su nagonom druževnosti, i to zato da se hrpimice laglje braniti mogu. — Kada opaze vrane ili čavke jastreba, sdruže se i čekaju na junački okršaj. — Obitelj veparah nedieli se nikada od svojih mladićah, dok nedorastu na toliko, da se mogu od vuka braniti, a kada jim prieti pogibelj od vuka, srote se te jim težko nahuditi može. U Dariji *) je jedna vrst divljih svinjah, koje

*) Ako nije vaša: Darija = Džihon = Gihon = Oxus, t. j. rieka u slobodnoj Tatarskoj, onda neznamo, gdje i šta je to. U ostalom i naše svinje, naročito divlje, iste su naravi, koje i darijske. (Ured.)

Digitized by Google

napadnutu drugu u pomoć pritiću. Amerikanski tigar proganja tu životinju s naravskoga razloga, jerbo mu je hranom, pa se ipak često dogadja, da ga takov čopor, naravski uz mnogobrojne svoje mrtvace i ranjenike svlada i zakolje.

Nagon druževnosti je po njeke životinje osobito koristan ne samo radi obrane, već i radi pribavljanja živeža si. Zato nam podaje primjer dabar. — On niti ima rogovah niti jakih pandjah, niti ikoje drugo orudje, kojim bi se branio od neprijatelja, jedina voda mu je utočište, s toga si uviek načine u družtvu stanove na obalah riekah i jezerah. Ako si prave stan na obali rieke, tada si pregrade vodu do stanovite visine, tako umjetno, da mu ni najveće poplave naškoditi nemogu. Kod jezera netreba jim toga činiti, jer je u jezeru voda u jednakoj visini. — Dočim su se na taj način za obranu poskrbili, prva jim briga za stan i hranu. Kao što se je cielo družtvo složilo, da si sagradi nasip, isto se tako slože, da si načine koljebice. Svaka takova koljebica sastoji se s dvijuh sobah; u gornjoj je toliko prostora, da može šest do deset dabrovah u njoj stanovati. — Odozdol je zaliha u drveću, što su ga zajednički srušili. — Još manje nego li pojedini dabar, mogla bi pojedina pčela sebi i za svoju hranu stan prirediti, one rade zajeduički te imaju zajednički stan i hranu. Svizac (Murmelthier) nije prinuždeu skrbiti se za zimsku hranu, jerbo strogu zimu posve ukočeno prospava, pa ipak i ote životinje žive hrpimice, i svaka si takova hrpa izkopa pod zemljom, riedkom umjetnosti stan, tako prostran, da cielo dotično plema u njem stanovati može. — Divlji psi u Congu i Angoli idu na lovinu takodjer hrpimice i vode neprestane ratove s drugimi divljimi životinjami. Što u lovu uhvate, to donesu na mjesto ročišta, gdje svaki svoj dio zadobije. I premda su ota pseta divlja, to su prema čovjeku ipak na toli poslušna, da si isti plien po njem ugrabiti dadu. Kažu, da su tako činili Evropejci, i otimali takav plien za svoje robove! — A napokon koli druževne životinje jesu opice, koje se služe tim načinom, kadagod jim valja hranu priskrbiti. — A da izpitivamo makar i koju drugu životinju, morali bi opaziti, da neima životinje, koja se nebi služila družtvom budi za obranu ili za pribavljanje hrane si.

Samo grabežljive zvieri, čini mi se, da neimaju skoro nikakova nagona druževnosti, ako neizuzmemo kratko vrieme parenja. Vuci nečine razlike ni onda, kad se gladom prisiljeni skupljaju u čopore,

Digitized by Google

da napadnu na stado ovacah, jerbo u tom slučaju pretežno nadmašuje nagon za hranom, nagon druževnosti. — Vuci su taho malo druževni, da su u stanju svoga u bitci ranjena druga zaklati i požderati, što se je već češće dogodilo. — I jastrebovi tako isto postupaju. Njihova prava, skoro uredna hrana jest mrcetina, i oni se neusudjuju nikada napadati na živinče, koje bi jim se činilo od njih jače, — a u družtvu čine u najvećoj nuždi.

I u tom se očituje dobrota i providnost božja, što je takovim okrutnikom taj nagon uzkratila, i tim njihovu jakost i okrutnost umanjila. Za čovječanstvo bi to veoma zlo bilo, kada bi ote životinje imale više nagnuća u družtvu proti nam se podignuti, i s nami ratove voditi.

(Svršetak sliedi.)

Kako se najjasnije protumači djeci u pučkoj učioni: kada valja pisati tako zvano **muklo è**?

Pozvani smo s više stranah, da o tom prosborimo: evo odgovora posve u kratko.

Istina je živa, da nam narod u građjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji, pak i onaj u Ugarskoj, izgovara: kervav, perst, hervatski itd.; istina je i to, da se iste ove i mnoge druge izgovaraju po Dalmaciji i dan danas: karv, karvavi boj, Arvat, arvatski itd.

Što imamo knjigah starih, pisanih ćirilicom i glagolicom, dolazi nam za r-om njeki znak, poznati imenom jer, te se iste rieči pišu i ovaka: **кръвь, грѣкост, крѣма** itd.

Je li se ono jer izgovaralo i kako, pravo reći, nespada na nas; nu svakako sva je prilika, da moradijaše odgovarati njekoj glasici, naročito *e*-u, pak *o*-u, tim većma, što se i danas jošte govori: krv, krev i krov: drvo, drevo; trti, treti; mrti, mreti itd.

Stari naši hrvatski pisci 13.a, 14.a i bliže nam, u svjetskih osobito spisih, nisu bili tako tankòusi, da bi bili mogli razabrati pred ono *r*, sliedi li za njim jošte koja suglasica, bud ikoji drugi glas, već čisto *r* kao čistu glasicu, i s toga pisahu čisto: rvatski, krk, krma itd.

Digitized by Google

Za najnovijega preporoda naše knjige htjelo se zadovoljiti onomu jeru; bilo je u pisacah tako tankòusih, te jim se pričinjalo, kao da ipak čuju u riečih: brdo, vrt, žrvanj, krma itd. pred ono *r* sada *e*, sada *a* i s toga začelo se pisati: bèrdo i bàrdo; žèrvanj i žàrvanj; kèrma i kàrma uzprkos tomu, što se sploške uzela štokavština, koja čisto izgovara *r*, kao čistu glasicu.

I danas jih imade, koji će se zakleti živim bogom, da jim u istih riečih, kada jih izgovore čisto bud sami, bud koj drugi, zuji sada *e*, sada *a*, a buduć su ista gos poda bila velika upliva u školskih naših oblastih, to je posve naravno, te izradiše zakon, kojim se propisuje učiteljstvu, latinicom se služećemu, da uči djecu si pisati pred ono *r* tako zvano muklo *è*, — uz opazku veoma mudru: »ima se pisati, nu podnipošto izgovarati.«

Nije laglje na svietu, nego li zapoviedati, zahtievati i propisivati! Nije opet težjê do one: izvesti, izpeljati, razložiti i naučiti stvar, u sebi već tamnu, zamršenu, da nereknemo i krivu.

Da budu bili školskoga pravopisa našega zakonari ikada samo od Miholja do Božića pučki učitelji i to u prvom razredu, evo jim glavah čitavoga našega učiteljstva: nikada nestvoriše onoga zakona. Ali zapovied jest zapovied, učitelj treba da sluša, pak bio stoputah uvjeren; da mora mučiti si djecu suvišnom stvarcom.

Budimo prije svega svikolici uvjereni, da se u riečih: krv, prst, vrt, prnja, vrganj, vrtati itd. pred ono *r*, za kojim ide po jedan oli više suglasicah, nečuje niti s daleka ne samo *e* oli *a*, već niti *i*, *o*, *u*. O tom se pako svaki jurve u istinu uvjerio, umie li samo ono *r* izgovoriti, česa ako nemože, a onda mu nejma druge, van da se vježba, muči i uči tako dugo, dokle ga posve lasno, tanko i nježno neizgovori.

Jer se rado utičemo pod tudju strehu, imajući čvrstu i čitavu svoju, to bismo mogli mnogim svjetovati, osobito kajkavcem, sborećim nečisto hrvatski a njemački savršeno dobro, da kušaju izgovoriti njemačke n. pr. ove: Verstand, Vernunft, Verdruss; oli ove: opfern, poltern, polstern itd. ja kriv, ako budu inače izgovarali ove rieči, ako ne ovako: Vrstand, Vrnunft, Vrdruss; opfrn, poltrn, polstrn itd.

Učimo djecu si ovako: izgovoriš li mahom, jednim kao dahom jedan oli i više glasovah, to si izgovorio slovku. N. pr. ba, re, bog, raž, brus, žir, strah itd. U svakoj slovci treba da bude bud koja

Digitized by Google

čista grlena glasica, dakle: *i. e. a. o. u*; — a zaista, neima djeteta u prvom razredu, koje nebi znalo, kamo spada n. p. *a* u rieči *raž*, kamo *i*, u rieči n. p. *iš! šic!* itd.

Pak ipak pišu nam dječica i ovako: vrèt, krèv, vrèganj; pak ipak pišu u istinu, ako joj se čisto u pero kaže i: vrt, krv, vrganj, uzprkos tomu, što joj se tumačilo, da se ono muklo nesretno *è* ima pisati pred *r*.

Kadà se dakle i sada jošte navaljuje, da se piše ovo *è* u školi, učimo si djecu ovako bez školskoga straha:

1. Nejma slovke, u kojoj se nebi čule glasice: *i. e. a. o. u. r.*

2. Čujemo li u slovci sámu glasicu *r*, košto se i čuje u valjano izušćenih riečih: krv, vrst, krt itd. onda vazda morate pred ono *r* pisati jošte glasicu *è*, ali pod živu glavu da je nitko niti s daleka neizgovara. Dakle: kèrv, izgovori: krv; sèrdce, izgovori: srce a ne: sérce.

Ako ova nepomaže, onda već neznam, koja bi druga; ako se ovim suvišnim tumačenjem nemuči i nemuti nejačko djetašce, onda neznam, kojom bi se jošte drugom, ako ne opet onom: „samostavnici imaju drugi padež množine na *ah, ih*; *h* morate vazda pisati, nu izgovarati podnipošto.

Znademo, da već nitko, osim školske mladeži, nerabi podmukle one zvierke; s toga si od srdca želimo, da je u buduće bud u novih, bud istih preštampanih školskih knjigah neuvidimo.

Nješto o pjesamstvu.

Što je pjesma?

a) Hoćemo li označiti pojam pjesme, treba da poznamo njezine vlastitosti. Svako pjesanstvo povire iz ljudskoga duha, iz obilatoga ćućenja i nagona za oponašanjem. Nu pošto pjesmin glavni znak sastoji se a stavbi jodnoga naročitoga ćućenja, (u blagoukusnoj i za pjevanje prikladnoj odori), mora se ovo u pjesniku prvo probuditi, nego duh tvoriti počne. Pjesma, koja neizvire iz ćućenja, nije prava pjesma, jest samo nagomilanje rimovanih pjesničkih slikah a buduć neizlaze iz srdca, nemogu opet u srdce čitajućega ili slušajućega dirnuti, a tako svrsi svojoj neodgovarajuće neimaju u sebi nikakve pjesničke ciene.

Digitized by Google

b) Kako se u pjesniku probude ćućenja? U kratko ćemo odgovoriti: ili vlastitim promatranjem, ili vanjskimimi okolnostmi (kao n. pr. kakvoća krajine, prirode i podneblja, vjere, pučko mišljenje, narodni značaj, življenja i t. d.), i dogodjaji. Pjesnik razmišlja n. pr., kako suprot svim ljudskim znanostim i iztraživanju najučenijih ljudih, mnoga veoma važna pitanja tmina bi krila, da jih svjetlo božanstvenoga nauka nerazjasni; spominjajuć se neizrecivih blagodatih, kojih svaki vjerujući u upućenje sina božjega na ovom svietu uživa: napisao je oduševljenjem pjesmu „Vjera“ (Čit. IV. št. 8.) — Izhod, zapad sunca, zviezde na nebu, valovi na moru, preporodjenje naravi u proljeću itd., dirnu u svako ćutljivo srdce. — A zar nam suze neizmami dobra tragedija, prikazujuć nam umovita i značajna čovjeka u borbi s udesom tako da junak udesu fizički podlegne, prem opet moralno dobitnik ostaje, — kad vidimo vriednost ljudske snage. Komu se nije nad zemlju uzdigao duh, slušajuć Haendlovo »Alleluja« ili »Dies irae« od Mozarta. — Komu nije zapeo duh, gledajuć sliku zadnjega suda? Prolievamo suze na grobu naših ljubljenih; priatelje, dugo vriemena odsutne radostno pozdravljamo. Narod naš opjevao je tugu i radost iz turskih ratovah.

c. Kako vidimo s ovih primjerah, mogu biti ćućenja ugodna, ili neugodna ili pako mješovita. Za primjer mješovita ćućenja uzmimo si uspomenu na umrle nam prijatelje; srećne dane, koje s njimi proživismo; čvrsta vjera, da se s njimi na onom svietu opet sastanemo — prouzroči u nas ugodnu ćut; nu radost naša bude manja, spomenemo li se, da jih već nikada na ovom svietu vidjeti nećemo.

d) Dušoslovje navadja nam različite vrsti ćuti ljudske, koliko ugodne toliko neugodne i mješovite. Pitati ćemo, zar sve vrsti mogu biti uzrokom pjesmi? Nemogu! Neslužе nam najprvo ćućenja nižja, tjelesna, koje se tiču neposredno tiela, u njemu se dakle nalaze a kada jih tielo već ćuti, duša samo za nje dozna. Simo spadaju: miris, tek, njuh itd. Najčišći glas »tenor« nečini na slušatelja nikakova utiska neuzme li obzir na skladbu i umjetno predstavljanje isto tako, kao ni najsjajnija boja ruže; takodjer nemože ćućenje bolesti, nevolje, sile, marljivosti neposrednim povodom pjesmi biti.

Nižja ćućenja kadgoda su sredstvom, kojim se višja bude

Digitized by Google

a tako posredno na pjesnikovu ćut djeluju. — Ostaju nam dakle ćućenja višja, kojih sielo u duši jest a duša za nje i znade.

Nu niti od ovih nisu sva za pjesničtvo sposobna, kao što su ćućenja probudjena dogodji ništetnimi, prostimi neimajuči u sebi nikakve ciene. N. pr. Ako jc tko proigrao na karte, je uzpaljen, nu ovakova ćut je pjesničkog rada nedostojna. Jabuka ima dosti ploda, mi se tomu veselimo; ali pjesmu zaradi toga pisati nesmiemo.. Čujemo li prostaka hvastati se svojom neotesanošću, ćut nam je uvriedjena nu nikada za pjesnički uzlet razpoložena.

Ova ćućenja mogu takodjer samo buditi pjesničku ćut posredno, kako ćemo nižje vidjeti.

Važne okolnosti ili dogadjaji mogu probuditi ćut u pjesnika. Važnimi pako postaju na dva načina. Bud se njimi podupire sreća ili nesreća pojedinacah ili cielih družtvah: obitelji, narodah, državah, da i čovječanstva, bud se vlastitosti svojimi krasnimi ili gadnimi tako vrhu narave uzdignu, da postanu zanimivi. Izmedju ovih zauzimlje prvo mjesto ćut ćudoredna i nabožna (duhovna).. Primjeri će nam rečeno razjasniti. Nemirna sviest griešnikova probudi u njemu ćućenje neugodno, ćudoredno pjesničke, jer mu spominje propast vječnu. — Smrću majke propada obiteljski život, a zato u srdašcu plačuće dječice kao i kod njena supruga probude se ćućenja doista pjesme dostojna. — Apoštoli, braća Ćiril i Metud donieli su Slovjenstvu kršćansku vjeru i obogatiše njegovu književnost; ovo veliko dobročinstvo je uzrokom, da se zahvalna slavjanska srdca dižu i slavu jim pjevaju. — Križarski ratovi bili su poduzeća junačka i nemalo djelovahu u svoje vrieme na sav kršćanski sviet, tako da jih shodno proslavi slavni pjesnik Torquato Tasso krasnom svojom pjesmom „Oslobodjenje Jerusolima“. — U naravi ima toliko krasotah i čudesah, da se š njimi svako i malo ćutljivo srdce nasladjiva. — Izdajica domovine napunjuje svakoga poštenoga domorodca pravednim gnjevom. Isukrst svojimi kriepostmi, svojim božanstvom uzdignuo se je nad cielo čovječanstvo; životom i smrću svojom promienio tako odnošaje ljudske, da je najdostojnijim predmetom pjesničkoga uzleta.

Rekosmo, da ćućenja nižja i višja — izuzamši one, koje amo nespadaju, — mogu promieniti pjesničku ćut. N. pr. Razgledamo li zvjezdište iza mjesečine, te si pomislimo nebrojne zviezde po nebeskoj prosto-

Digitized by Google

riji — primislimo li si Boga, vječnost — diže se ćut naša prama svemogućemu stvoritelju.

e. Probudjena ćut u pjesniku nesmije odmah opet izginuti, sjetimo li se na umrloga nam prijatelja, nije još postala pjesma. Probudjena ćut mora se u srdcu našem za više vremena usaditi, da nas trzne, digne, uzvisi, uzhiti; tada nam se snaga u žarištu (Brennpunkt) steče, te nam toliku djelovnost uzroči, da je za obična čovjeka nepačinljiva; kada se duša naša dotle uzbudi, da nam se tvoreći veleum ukaže: onda smo nastupili stalež, bez kojega ništa znamenita dakle ni pjesmu tvoriti nemožemo — i taj stalež nazivljemo oduševljenje. Ovaj stalež traje, doklegod umjetnik sve nove pomisli proizvadja, bilo to kod pjesnika, govornika, glasbenika ili prikaznika. Oduševljenje dodje samo od sebe. Kod slikara traje samo onaj čas, u kojem je sliku začeo. Prva idea pjesnikova nalika je na klicu, iz koje poslie golemo stablo izraste. Polag naravi oduševljenja vidi se, da je smieru protivno, kada tko pjesniku ili u obće nmjetniku naloži, da mu ovaj ili onaj umotvor načini. U njekojih umjetnika nalazi se tiho, u drugih vatreno oduševljenje.

Do sada doznasmo, da pjesma izhodi iz ćuti ugodne ili neugodne, probudjene razmišljavanjem ili vanjskimi dogodjajii i okolnostmi, kao takodjer iz ćuti više, kada smo kojim važnim predmetom oduševljeni.

2. Iz oduševljene ćuti nemora jošte postati pjesma. Koliko ljudih ćuti se na ovom svietu srećnimi i nesrećnimi. A ipak nesastavljaju svi pjesme. Mora dakle biti još njeki uvjet, koji je potrebit, da ćut pjesmom postane, a to je način, kojim se ćut izrazi. Način izraza je višestruk; zato se neće svaki pjesmom zvati. Jedan glasbenik izrazi tonom bol srdca svoga, drugi nabožnu ćut, treći domorodnu želju a ipak skladbe njihove nisu pjesme. Kojim načinom služi se pjesnik, da uzmogne ćut svoju izraziti?

Na ovo pitanje odgovaramo: Da se ćut pjesnikova probudi, djelovà dosada srdce, kao izvor svakoga ćućenja. Da se pako pjesnički izraziti može, treba jošte čuvstvene zornosti i razuma, pomoći kojega se prekočuvnomu sviedi život jasni, i za tako reći s duhovskim svietom obći. To jest, pjesnik mora znati iz okolnostih ili dogodjajah poimenice navesti nam one, koji su uzrokom bili njegovu oduševljenju. Znamo bo, da nisu svi okolo nas stojeći pred-

Digitized by Google

meti na nas djelovali, ako smo s uzhićenjem motrili veličanstven zapad sunca, nego samo njekoji a tih upravo treba da pjesnik znade i imenuje. Je li pjesnik uzhićen vlastitim razmišljanjem a to treba, da on sam u svoje uzpaljeno srdce pogleda, traži i imenuje pojedinosti, koje u njemu, rekao bi, gore; jerbo nije svaka pomisao, koja se u isti čas u pjesniku porodila, za ćut njegovu plodonosnom.

Tražiti i navadjati rečene pojedinosti nije tako lahko, kako bi njeki misliti mogao. To smo sami već izkusili, da uzhićeni krasotom naravi ili koje glasbene skladbe, oniemismo, neznajući kazati pravo, što je u nas na toliko dirnulo. Tomu je treba dosjeta, oštro motrećeg duha, koga ćut i umlje u slogi radjaju; jer je ćut u naših njedrih oziv razuma a ne svieta vidnoga, glas prekonaravskog i glasnik vjekovitoga. Razumom istinu shvatimo a ćut nam ju oživi. Ćut podaje iz svoje punote umjetskom stvoru život kretak. Po ćudi se poznaje, da se čovjek k uzoritoj svrhi bliži.

3. Ima nadalje mnogo ljudih, koji uzhićeni kojim predmetom znaju i pojedinosti koje na njih djelovahu imenovati, a zato ipak nisu njihove rieči pjesme nego možebit filozofičko umstvovanje kao kritike itd. Iz toga sliedi, da u pjesniku mora biti i treća snaga, da pjevati uzmogne, a ta jest razmniva (mašta), kojom prekočuvno predoči, puku razumsku misao vidno zaodjene, pritomni i odsutni sviet sa svom sjajnosti, kan u zrcalu kaže *).

4. Nagomilanje najljepših slikah pjesnikovih bez ikakva sklada nebi se smilo zvati pjesmom; rekosmo, da pjesmin znak sastoji se u stavbi jeduoga naročitoga ćućenja, u blagoukusnoj i za pjevanje prikladnoj odori. Nu pošto su pjesamske ćuti same sobom u ravnoj vagi, valja da se jedan, razgovetni, temeljni obraz u svakom pokretu kaže, a da se ćut bez svake mudrolije i zavorice u jednostavne, naravske glase a primieran ritam slieva.

Tako navedosmo sve vlastitosti pjesme a zaključiti ćemo, da pjesma znači voljnu igru tvoreće razmnive i srdca u povodu razuma i umlja, u koliko predstavlja uzor s pomoću govora i ukupnih oblikah ili u koliko ga bar nastoji predstaviti.

Franjo Šćepanek.

---

*) Što nakanih reći o razmnivi, vrlo dobro promišljeno donio je „Napredak br. I. i II. t. g.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

U pisari gospodarskoga družtva i kod svih podružnicah gospodarstvenih može se dobiti:

„Gospodarski koledar za puk“,

izdan troškom hrv.-slav. gospodarskoga družtva,

sastavljen od

Prof. Petra Zoričića.

Ciena mu je **30** novč.

Sadržaj:

Koledar i koledaru spadajuća. Pouka, namienjena pučkim našim gospodarom. Ovamo spadaju sliedeći članci; Gospodarske radnje za sve mjesece uz godinu; koledar o sbredjoj stoki; trajanje tira; za pripust je sposoban; stoka odredjena za drž mora sisati; o peradi, pčelarstvu i svilarstvu; koliko sjemena treba za 1 ral, i koliko prihoda daje jedan ral uz srednju rodinu. (Ovi su članci uzeti iz koledara bilježnika i savjetnika gospodarskoga). Zatim sliede izvorni članci: kuća; zemlja, koju obradjujemo; obradjivanje zemlje; pravi ratar; sadi voćke; gojenje vinograda; govedje bolesti; kupovanje konjah; dobar konj; konjske bolestl; hrani stoku brižno; što valja činiti kod priekih nesgodah. Napokon sliedc sajmovi.

— Izišao je nacrt školskoga kotara djakovačkoga, te se može dobiti kod g. Ivana Jergovića, učitelja u Djakovu za 15 novčićah.

Naimenovanja.

G. Ante Basariček imenovan je dekretom preč. nadbiskupskoga duhovstola učiteljem na Bregih.

— Dekretom od 20. Svibnja 1867 imenovan je Stjepan Basariček učiteljem na gl. učioni u Virovitici.

— G. Blaž Bombek, postao je privremenim učiteljem u Novih Gradcih.

— Gospodična Ljubica Popovićka postala je dekretom duhovnoga stola učiteljicom u Virovitici.

Natječaji.

Na glavnoj učioni u Djakovu ima se popuniti učiteljsko mjesto s platom: 315 st., stanarinom u 100 st. te užitkom u 6 hvatih drvah.

Molbenice, glaseće na kralj. hrv.-slavonsko namjestničko vieće imaju se poslati kotarskomu nadziratelju i župniku djakovačkomu dru. Franji Šagovcu do zadnjega Listopada t. g.

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto kod sv. Marije u Medjumurju. Plata: 315 st., stan, drva i 25 st. za orguljanje.

Molbenice šalju se: prečastnomu gosp. Stjepanu Fokiju, Podjašpristu u Prelogu do 5. Studenoga t. g.

— U novo ustrojenoj djevojačkoj učioni u Draganićih ima se popuniti mjesto učiteljice. Plata: 300 st., stan, do pol rali vrta i osam hvatih drvah.

Molbenice šalju se: veleč. g. Jakovu Jambrečaku, podjašpristu u Slavetiću do 10. Studena t. g. (Pošta: Jastrebarsko.)

Digitized by Google

— Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Sotinu, županiji sriemskoj. Plata: 315 st.. od zaklade Litzerove 25 st. 20 nov., 5 hvatih drvah, stan i vrt.

Izpražnjeno učiteljsko mjesto u Gibarcu, županiji sriemskoj. Plata: 126 st., 35 mierovah žita, 35 mierovah kuruze, 8 funtih sviećah, 4 hvata drvah, stan iêvrt.

Za oba mjesta šalju se molbenice: Veleč. g. Antunu Matiću, kot. škol. nadziratelju, podjašpristu i župniku u Tovarniku do zadnjega Studenoga t. g.

— Izpražnjeno učiteljsko i orguljaško mjesto u Brod-Moravicah, županiji riečkoj. Plata: 315 st., stan, 8 hvatih drvah, zatim od svake pjevane zadušnice 33 novčića.

Natjecatelji neka pošalju molbenice, namienjene občini Brod-moravičkoj, prečastnomu gospodinu Josipu Mrzljaku, zač. kanoniku i podjašpristu u Lokvah najdulje do 30. Studenoga t. g.

Od biskupskoga duhovnoga stola senjskoga i modruškoga ili krbavskoga. U Senju 30. Listopada 1867.

Na preustrojenoj gl. župnoj učioni u Krapini ima se popuniti učiteljsko mjesto. Plata: 450 st. Molbenice šalju se: velečastnomu g. Ulriku Kirchlechneru, podjašpristu u Priegradi do 15. Studena t. g.

Listovnica.

G. Ar. K. na R. Izvoljite samo poslati svoju radnju, da ju razgledamo.

G. I. R. u l. Razumjesmo sasvim. Misliti ćemo na Vas te Vam zadovoljavati. Bog s Vami!

Zagonetke

od

Dane Rendulića

1.

Jedan je u tri
A ova tri su jedan,
Bog ni.
Novac ni.
A u trima
Ime ima. Što je to?

2.

Neću prije ujesti,
Dok me ti neujedeš;
Dobar sam za pojesti
Kad mi glavu obriješ?

3.

Imam gradić po kraj kuće,
Sav na jednom stupu stoji.
U njem družtvo sad jauče,
Sad si svoju djecu goji.
Danom družtvo raztrešeno,
A u večer sakupljeno.
Taj grad nigde vratah nema
A prozorah dosta ima;
Kroz nje družtvo viek izlazi,
Kroz nje vazda unilazi.

Što mi je to?

4.

Što je to, Pod vodom ide a mokro nije?

5.

Kakove dlake ima bieli konj najviše?

6.

Kada zeca najjače od zuba zaboli?

Odgonetke priobćit ćemo u budućem broju.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 20. U Zagrebu, 15. Listopada 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Dósada.

(Napisa I. Rieger.)

Gospojice liepolika, što pogledaš bez prestanja na okance svoje? Il izgledaš milostnika mlada, ili ti bolja glavu trga te neimaš mira na stolici mehkoj?

Avaj biede! govori si gospojica snažna, valjajuć se na slonjaču svilnom; avaj si ga biede, gdje mi srdcu sreće nije! Oko mene sve u zlatu sjaje, a meni se na čelu crni oblak mrči. Da je meni srdce seljanske, nebi sreće nad mojom već bilo. Jadnik znojem zemlju kropi, želudac mu od gladi svira, a grlce za kapljicom vapi; pa si ipak uz svu tugu liepu pjesmu tiho zuji, pa si ipak tamni večer željno žudi, da se baci na postelju trudan, na postelju — na zemljicu tvrdu; a ja se biedna noći bojim, jer mi mira na ležištu nije. Svega blaga u obilju imam, ali mi vrieme dogrdjuje pusto. Kada vrieme u zabavi trajem, srdce mi još nekako mirno. Ali mi evo ni za igru već nije. Bože mili! kako će me izmučiti vrieme!

Evo ti, rodoljubko, prijatelja, koj se želi s tobom razgovoriti, da ti koj časak prikrati, a ujedno te poučí, kako ćeš dosadi i u buduće izbjegnuti.

Kada je čovjeku vrieme dugo, veli, da mu je nujno i dosadno.

Digitized by Google

Lice mu je zastrto maglom neveselja, oči mu gledaju tamno i mutno, srdce mu snuje osnove lude, na sve mrzi, što kraj sebe vidi, jer mu ništa neće, da pokrati vrieme. Dodji k njemu zadovoljna lica, on te neće niti poglednuti, jer ga ljuti, što si veseo, dočim se on ludo kunji. Nagovori ga prijateljskom riečju, on će te sigurno neliepom odbiti, ako ne možda i izgrditi.

Dósada je dakle zlo veliko, što onaj najbolje znade, komu je već dosadno bilo; zato nedajmo, da nam bude kada vrieme predugo a na vlastitu nam štetu. Ali nam je prije svega znati, što je dosada; valja nam proučiti njezinu narav, jer ćemo ju onda istom moći uspješno bježati, ako ju spoznamo u pravoj slici.

Već sama rieč d u g č a s pokazuje, da je onomu, koj tom bolju boluje, vrieme dužje, nego ga on treba, da mu ga preostaje. A odakle postaje, da je dugočasniku vrieme tako dugo, dočim se sviet inače tuži, da prebrzo teče? Evo odakle:

Prije svega morali bi pitati: š t o j e v r i e m e? Jer je upravo predugo vrieme uzrokom dosade. Ali to je pitanje premučno, da ga hoćemo točno riešiti. I mudraci ga tumačiše u razno vrieme raznimi načini. A mi ćemo ga protumačiti čitatelju na svoj način.

Vrieme t. j. čas je počelo bivati sa stvarmi t. j. sa bići stvorenimi; jer ni s t v a r drugo neznači. Prije svieta nije bilo vremena, jer je bog učinio vjekove *), a neće ga niti poslje svrhe svieta biti. Mi dielimo vrieme u razne česti: godine, mjesece, dane. Godinu dielimo u četiri diela: u proljeće, ljeto, jesen i zimu. A koj je razlog toj diobi? Svatko bez dvojbe znade, da nije drugi, nego promjena u naravi. Kada okopni snieg; kada mjesto crnih. debelih oblakah opažamo na vedru nebu liepo lice grijućega sunca; kada livade sbace sa sebe bielu halju a zaodjenu se zelenom; kada drveće procvjeta cvietom svakobojnim; kada opet po šumah zapjevaju pjevice, a selice, se vrate s daleka putovanja svoga: tad velimo, da je prošla zima, a nadošlo proljeće. Kada sunce rano se diže s tajnoga ležišta svoga; kada baca ognjene trake na zievajuću zemlju; kada slavuljica izvodi pjesme ranim jutrom i kasnim večerom; kada seljak blagoslivlje prvi plod voćakah svojih; kada bježimo sunce a tražimo hlad: tada velimo, da je ljeto. A što zovemo jesen? Ono liepo vrieme, kada do-

*) Na Evreje I.

Digitized by Google

zrieva i žito na njivi i voće na stablu; kada lozica dosladjuje i u pivnicu se spravlja, kada jutrom gusta magla zemlju pokriva; kada selice ostavljaju kuće naše, da si u toplijem kraju potraže udoban stan; kada se sunce i kiša izmienjavaju bez reda. A kada zima dodje, zašute u šumi ptice, tek vrebac cvrči oko kućah, ciča zima zaježuje kožu, mrzle krpe padaju s neba i pokriju bjelinom sve.

Kano što dielimo cielu godinu u četiri česti na temelju promjenah, što bivaju u naravi, tako dielimo manje česti vremena, po promjenah, što se dogode s nami; po naših ili tudjih činih.

Seljak neima časnika, ali ga niti netreba. Kada se jutrom prene, proturi glavu kroz okno, promjeri nebo, pogleda oko kuće, pa već znade, smije li se jošte časak baciti u krilo okriepna sna, ili mu je svu kuću na noge podignuti, da ide na rád.

U naravi je liep sklad promjenah, pa je taj sklad uzrok njezinoj krasoti.

I čovjek, buduć dio naravi, mora taj sklad u sebi čuvati, mora gledati, da bude razmjer medju vremenom i njegovim djelovanjem, hoće li, da i on bude liep, duševno liep — sretan i zadovoljan sobom. Kada toga sklada u njem nestane, nestane i ljepote njegove: on postane nezadovoljan — dosadno mu je. Što je dakle dosada ili kako vele na njemačku: dug čas? Jest neugodno čuvstvo, koje se radja s krivoga razmjera medju vremenom i poslom. Jer što drugo znači rieč: vrieme mu je dugo, ako ne, da neimam toliko posla, kojim bi izpunio naznačeno vrieme.

Zla ti nauka! reći će tkogod, koga posao mrzi: volim dugočasiti, nego se posla mašiti.

Na to velim, da nije nuždno, da čovjek sám rádi, ako hoće, da mu vrieme ugodno teče; može bo i drugoga, komu je posao razmjeren s vremenom, motriti, gdje radi, pa mu takodjer neće biti dosadno. Komu je dosadno, kada gleda vješta slikara, kako vuče poteze, sad tanje, sad jače, dok stvori preliepu sliku, ili ma koga umjetnika, gdje stvara umjeću svoju? A može li nam vrieme teći ugodnije, nego kada sjednemo na obalu šumećega potočića te gledamo, kako jedan talas potiskuje drugi, ruljajuć u svom teku čisto kamenje?

Netreba, nadalje, da bude posao tjelesni, da nam učini vrieme brzoletim, dovoljan je posao duševni, pače, posao duševni pokraćuje

*

Digitized by Google

vrieme mnogo bolje, nego tjelesni. Pa to nije muka pojmiti. Djelujuć tjelesno, djelujemo tek donekle; jer nam se tielo brzo umori, a umorno neće, da radi; motreć drugoga, gdje radi, takodjer se skoro zasitimo; jer mu je râd više manje jednoličan, a jednoličnost čovjeku negodi. Ali je u duševnom poslu upravo protivno. Kada čovjek ode u dušu svoju, kano da je vrtlar unišao u vrtalj svoj: tu pregledava cviećo koje je tekar razcvjetalo; motri plod, koji je netom dozrio. S jednoga kraja duševne bašće svoje prelazi na drugi, s jednoga cvieta leti na drugi, i neznajuć kako. Tu uživa pravu nasladu, koje izvan sebe naći nemože. U tom uživanju zaboravi posve na sviet, na sve tuge i nevolje svoje, sretan budući na bogatoj njivi srdca svoga. Kako će sada vrieme mjeriti, kada se je, tako reći, riešio tiela, a duša za vrieme neznade? Čovjek, kada se tek s dušom bavi, živi život tako sladak, te bi želio, da mu do konca traje. Tko je već živio život duševni, on to najbolje s izkustva znade. Evo, to je razlog, zašto učenjakom dubokim vrieme najbržje teče. Takov čovjek niti znade, kada je ustao s postelje, niti se može sjetiti, je li primio zajutrak, a nepita odmah, čim dvanaest satih kucne, niti za objed. Njemu je sve blago i sva sreća zabava duševna. Kad se u nju vrati, sretan je, kad ga trgneš, tuguje. To nas takodjer uči, da učenik, koj, čim ustane, za kruh pita, koj za predavanja svakim časom na sat pogleda, da takov učenik znanosti jošte neljubi, ili ako ju može biti ljubi, da je razuma slaba, jer se neumije s njom zabavljati. Neshvaća li dakle prave ciene nauke, znak jest, da ju predava učitelj suhoparno, mledno; s toga upravo nastoj svaki učitelj svaku struku znanosti što bolje i što zanimivije začiniti začinom zdravim i milodušnim. Ova se tiče osobito pučkoga učitelja, komu je povjerena nejačka mladež.

S oznake točno postavljene, s pravila, čvrsto dokazana, dade se mnogo toga izvesti. I mi smo već nešto izveli iz našega pravila, da vrieme po činih mjerimo. A možemo jošte više toga protumačiti si uslied rečenoga pravila, što svakoga sigurno zanima. Koji je na primjer razlog, da nam se čini, da sadašnost muogo laganije teče, nego je protekla prošlost? Zapitaj učenika kroz godinu, kako mu je? Ja kriv, ako neće odgovoriti: Sve je dobro, samo vrieme malo prepolahko ide, kad li će opet doći blaženi praznici! Ali ga zapitaj buduće godine, kako mu je minula prošla, vjeruj, odgovoriti će ti: brate! prošla mi je kano tjedan danah! — Evo, kako to tumačim

Digitized by Google

po onom pravilu. Čovjek, kada o prošlosti misli, ima na umu tek ono, što je u to vrieme važnijega učinio ili doživio, pa buduć, da to nezahtieva mnogo vremena, zato drži i on prošlo vrieme kratkim. Dočim sada opaža i ono vrieme, što leži izmedju jednoga čina i drugoga, pa mu s toga sada duže traje, nego mu je trajalo prošlo U životu takodjer opažamo, da čovjeku, čim bolje starne, vrieme sve to hitrije bježi. Starac se uviek, kada god za dobu pita, krsti, kako može već tako kasno biti. To biva zato, što je starcu glava puna uspomenah davnih, tê ga uspomene zanimlju, nemože jih se lahko oprostiti tako, da na druge poslove jedva i dospije.

Može biti će se naći koja prevrtljiva glavica, koja će zapitati, a je li životinji kada dugo vrieme? Evo mnogi gospodski konj stoji po više danah bez svakoga posla u staji, sav mu je posao, da dobro jede, a možda koj put nogom o pod dupne. Kod njega je sigurno velik nerazmjer medju vremenom i poslom: dakle mu je dosadno.

Velim, da životinji nikada dosadno nije, mi barem nemožemo reći, da joj je dosadno, i to s razloga, koje izvodimo iz navedenoga gore pravila. Buduć da je dosada čuvstvo, koje postaje s nerazmjerja medju vremenom i poslom, koj bi se u to vrieme imao obaviti, zahtieva se, da bude komu dosadno: a) da ima njekakov, ma kako taman pojam o vremenu, čega nijedna životinja neima; traži se b) da imade pojam o poslu, kojim bi se to vrieme moralo izpuniti. Životinja niti toga neima: nije joj dakle niti dosadno. S istoga razloga nije niti djetetu, premda neradi ništa, dugo vrieme, a nije niti — ja barem mislim — divljaku, živućemu u šumi.

Čitatelj je mogao tečajem razprave doći do uvjerenja, da je dósada posve proti naravi, što je prvi razlog, zašto ju moramo bježati. Životinja neradi proti naravi, neimajuć razuma, zašto da radi čovjek, buduć razuman. Ali je dósada štetna i preštetna u posljedicah svojih, kako ćemo odmah vidjeti, što je drugi razlog, da se je čuvamo.

Najbolje ćeš se o težkih posljedicah dosade osvjedočiti, ako uzmeš na oko čovjeka siromaka, koj žive na svietu, gdje sve radi, a on si posla nezna naći, komu dosadjuje vrieme. Već na prvi pogled moći ćeš zaključiti sa svakoga njegova poteza, sa svakoga miga, da mu u srdcu sreće nije. U njem nevlada blagom rukom sladki mir, koj čini život sladkim i sretnim, već ga mori ljuti nemir, koj pre-

Digitized by Google

tvara život u pakao. On dobro znade, da mu nevalja način življenja, ali je preslab, da ga ostavi a bolji si odabere. Tielo bi moralo po naravnom redu služiti duši; jer je zato podano čovjeku, da mu bude sredstvom, kojim će si usàvršiti duh; ali kod njega biva baš naopako: duh robuje, a lieno tielo gospoduje — i to ga čini nezadovoljnim; jer je proti naravi. Njegov želudac slabo kuha. A zašto, da i kuha? Tielo netroši silah, krv neradi; zato neće ni želudac, da radi; a gdje neradi želudac, tamo veselja nije; dakle ga u dugočasnika nije. Nadalje njegov razum nežive; kano da mu je zamro. Ništa ga nezanima, a što ga i zanima, to samo časkom traje. A nemože drugčije ni biti. Duhu se je boriti, da nadjača tielo, da se iz njegovih verigah oslobodi i u svoje krajeve poleti; a kako će se duh takova siromaka riešiti tiela, koj ne samo, da nevojuje s dušom proti tielu, već si usuprot pìta tielo, ko što pìtamo mnoge životinje. Žalibože, takovih gojencah i pitanacah podosta krmi mila nam domovina. Dao bog, te jim jednom zagospodio duh — ugojenom pùti!

Ali jošte bi mu čovjek nekako oprostio, kada bi si barem tielu svojom dangubom koristio. Ali ni to ne. Tielo, koje neradi, slabi, kano što se kvari ura, koja neide. Lienčina će sigurno prije predati svoje bezkoristno truplo zemlji, nego čovjek radin. Pa se i to može dogoditi, a da se često dogadja, svjedoče novine, da se badavadjije — kako naš jezik ove ruke ljude krsti — i sami s ovoga svieta maknu, kano da i sami znaju, da jih na njem netreba, jer mu u ničem nekoriste. Mogao bih navesti i drugih posljedicah dangube: kako rodi griešne misli i želje, kako u veliko zlo uvaljaju pojedine osobe i ciele obitelji, često i ciele okolice, ali je već i meni domrzilo o njih govoriti.

Kako dakle, da odtjeramo dug čas? Čudna li pitanja! reći će dosjetan čitatelj: maši se posla, pa si se razkumio s dosadom. To je dakako kratak odgovor, ali je opet drugo pitanje: kako ćeš se primiti uredna posla, kada mu obviknuo nisi? Onaj, koj je već dužje vremena dugočasio, upio je taj pogubni običaj u krv, običaj mu je postao drugom naravlju, a narav promieniti nije bogme lahka stvar. — „Navika je jedna muka a odvika sto je mukah“ — stara je naša rieč.

Tko će da izčupa drvo, mora mu podsieći korien; jer mu je

Digitized by Google

inače uzaludan trud. Hoćemo li mi uništiti dosadu, moramo segnuti u njezin početak, došavši bo do vrela, lahko ćemo ga začepiti.

Prvo, što običaje biti povodom dugomu času, jest nemudro odabiranje posla. Tko uzimlje na se posao, komu dorasao nije, ili tko se daje na râd, koj mu u volju nije, taj neće dugo u svom poslu uztrajati; jer za njega nije. Drugi razlog, koj za sobom vodi dosada, jest pretjerivanje u poslu. Prelieno raditi nevalja, jer je to sramotno za muža, ali opet htjeti, u čas sve učiniti, nije mudro, jer naglost nevalja. Kada konja prenàprtiš, brzo će sustati; tako neće ni čovjek u poslu uztrajati, ako ga neprilagodi silam svojim. Napokon bih mogao k ovim glavnim izvorom dosade pribrojiti njeki strah pred poslom, koj neda čovjeku na djelo ni misliti.

To su vrela dugoga časa. Izabiraj si uviek posao, koj ti ljubi i koj dolikuje zvanju tvomu; neradi nikada prenaglo, nego razložno, kako ti razum veli; neprimaj se posla njekim strahom, nego ga počimaj veselo, znajuć, da ti pomaže k savršenosti, pa mi vjeruj, ako to učiniš, da ćeš sprovoditi dane radostne, nekaljane grdnom i pogubnom dosadom.

* * *

Tako dopredosmo, što smo izpresti naumili. Hrvati smo, narod njekoč postojan i marljiv: nedajmo si sramote, dok je na ramenu glava. Upotrebljujmo svaki časak i u danu i u noći, da koristimo sami sebi, da nečinimo sramote djedom svojim. Vi majke plemenite, neučite si djecu za mlada na svakojake ludorije i priče, jer jim to i kašnje škodi. Kada dodju na nauke, nesladi jim ništa, što po pričah nezaudara. A kada odrastu, kada se na višje nauke dadu, tada troše mlade sile svoje, da čitaju i danom i noćju nekoristne kojekakve knjige pričalice. Koje li odgovornosti njekoč i za vas majke, što si nemarnu djecu odgojiste, a za vas mladići, što zaboraviste na domovinu svoju, što joj nehtjeste čuti vapaja težkoga; vapaja, što i sama uzbunjuje nebesa!

U Inšbruku, u listopadu.

Digitized by Google

Prirodopisna promatranja.

Imadu li životinje kakov nagon za druževnost?

Svršetak.

Može se dokazati, dapače zna se stalno, da se lav ni tigar neplaše čovječje jakosti; nu providnost božja je u ote životinje usadila njeko osobito čuvstvo, koje čini, da se isti i nehotice zaziru od čovjeka, i da ga čim više bježe, da i istim se njegovim stanovom uklanju. — Sada već neima lavovah u Evropi, i to zato, jer je Evropa na svakom mjestu napučena. — Za vrieme Aristotelovo bilo jih je u Maćedoniji, Thesaliji i Traciji još podosta, po čem se zna, da ote pokrajine u isto doba valjda niti napučene nisu bile, ili opet, da su bile posve slabo. Kada bi čovjek u družtvu kakova živinčeta sastao lava, to bi lav uviek prije napao živinče, nego li čovjeka. Büffon opažuje, da medvjed, premda nije strašljiv, ipak najradje u divljači i pustarah stanuje. — Velihi peruanski Condar, ogromna, smiona i proždrljiva zvier, nalazi se samo po pustarah i velikih visočinah. Na obalah Guinea nalazi se u svakoj rieci množina krokodilah, koji se na obalah riekah sunčaju, nu čim spaze ili oćute čovjeka, spuštaju se u vodu, premda inače pred nijednom životinjom nebježe. — Naprotiv lisica, divlji mačak, jastreb i o. premda se čovjeka, kao svoga progonitelja boje, dolaze ipak često k čovječim stanovom na plien. — Ove živinice čine nam malu štetu, pa ipak iziskuju brižljivosti i opreznosti. Nu, kada bi ljudi bili, kao što su ovce, naravna hrana lavovah i ostalih jakih i okrutnih grabežljivacah, to jim nebi dospievale niti njihove varke ni lukavštine a uzaludna bi bila i najveća smotrenost ljudska. — Neprestan rat trpio bi medju životinjami i nami, tako da nebi ni časa na drugo upotrebiti mogli, a tim načinom nebi bili nikada pokoračili u znanostih, već bi sveudilj čamili u neznanstvu i tmini.

Premda smo se mogli osvjedočiti, da posjeduju skoro sve životinje manje više nagon druževnosti, to ipak nije moći opaziti, i neima primjera od životinje, pa bila bog zna kako nježna i druževna, koja bi posjedovala nagon u toj mjeri, da se s cielom dotičnom vršću sjedini. — Svaka vrst životinjah razdieljena je u više plemenah, i nije od tih nijedno sklono, s drugim se sjediniti. — Primjer nam podaju mirne ovčice, koje iz svoje čorde zabludjelu ovčicu s mjesta progone

Digitized by Google

i iztjeraju. A siromašna pčelica, koja slučajno u drugu košnicu zaliti, mora često svoju neopreznost smrću platiti.

Mnoge životinje mogu se pohvaliti s opreznosti proti pogibelji s jedne strane, a s druge i s reda, koji tom prilikom uzdržati umiju — a i po tom se uvidja, da imadu nagnuće i sposobnosti k druževnosti, i da jim je mnogim upravo nuždno potriebno. — Za čudo je, kako i nerazložna životinja red uzdržati znade, i kako se slabiji i mladji pokoravaju najjačemu i najstarijemu, što nam zasvjedočavaju razni primjeri; — a osobit red i opreznost je više nego čudo. — Kada se čorda ovacah na počinak sprema, to većinom ponajprije straže izpostave, i čim koja od njih neprijatelja opazi, stane umah taptati nogom i cikati, čim se i druge uzbune, te na obranu spreme; neima li neprijatelja, to straže stražarice svoje opredieljeno doba, pak se vrate zatim natrag k svojoj družbi, te šalju u mjesto sebe druge. — I u čordah, koje u bregovitih predjelih stanuju, opažaju njeki isti red, pak i onda, kad se pripitome. — Premda munovi po drveću spavaju, to si ipak straže pomeću, koje pod prietnjom smrti spavati nesmiju. — Tako isto rade i onda, kada idu na kradnju u kakav voćnjak. Stražar sjedne na najviše drvo, odkuda mora svaku prieteću pogibelj družini svojim načinom doglasiti. S mjesta pobacaju svoj plien, pak se puste sve tronožke (na tri ruke) u bieg. — Kad su svizci u polju na poslu, to mora jedan od njih stražiti na najvišem mjestu; pa kad opazi čovjeka, psa ili koga drugoga svoga neprijatelja, zazviždne, na što se ciela družba bezobzirce odalji. — Isto tako postupaju i dabri, kada se približuje neprijatelj, dotični stražar obaviešćuje ostale, dočim repom o vodu pljuska, a to se čuje u svaku pojedinu koljebicu. — Morski prasići (mroževi) spavaju uviek na obalah, a za veću sigurnost pomeću i oni u stanovitoj daljini straže. — Divlji slonovi, koji uviek u družtvu putuju, nisu toliko oprezni u pustih i nenaseljenih okolicah; nu, kada napadnu na posijana i obradjena zemljišta, tada se porede; najstariji stanu napried, a mladji zaključe povorku. Slabi stanu u sredinu, a matere nose svoje sloniće na rilu. Oni napadnu u cieloj hrpi, i ako jih neprijatelj suzbije, to se povuku u hrpi natrag. Pitomi slonovi takodjer tako rade, dapače kada koji ranjen zaostane, to ga ostali nikada u nevolji ostaviti neće. — Gdje je takav red i uzajemnost, tu je moći vladati i zapoviedati! — Bez dvojbe je, da druževnost i medjusobno nagnuće medju nje-

Digitized by Google

kimi životinjami toli savršeno može biti, da one svaku neslogu izbjegavati nastoje.

Eto dabra, on nam zato primjer podaje. — Takovo družtvo je savršeno, premda niti treba vlade, niti pisanih zakonah. Kako se liepo znade čorda ovacah razrediti u malenom stanu, i za čudo svaka od njih ostane po cielu noć mirno i nepomično na svom ležaju; dapače njeki kažu, da svaki dan isto mjesto zauzimlju. — To isto opaža se kod govedah, kada stoje u čordah, i buduć da se nemože opaziti, da bi ikada jedna drugu uznemirivati nastojala, to je jamačno, da su na takav red od naravi prisiljene. — Nu nije uviek tako savršena druževnost kod nerazboritih životinjah; ima i medju njimi, kao što i medju ljudmi rovarah i spletkašah, koji mrze na ljubav i medjusobnu uzajemnost. Ali je čudo, kako i iste nieme životinje mrze takove izrode svoga družtva, pak jih složno i izkorieniti umiju. Nadje se višeputah medju vranami i takovih, koje kradu drvca iz gnjezdah, pak jih upotrebljuju kod gradjenja vlastitih, nu često se takovim kradljivcem vraća šilo za ognjilo, dočim mu ostale vrane gnjezdo, krivo stečeno, raztepu. — Opaki čini i opaka nagnuća hoće vladu, a vladanje zakone. Buduć se u pomenutom slučaju cielo družtvo složi, da kazni krivca, to vlâda kod vranah sav njihov narod. — Naprotiv munovi imaju ili podpadaju monarkičkoj vladi. Mnogo nam slučajevah pripoviedaju izkusni prirodoslovci o munovih, i o načinih, kojimi umiju kazniti svoje neposlušnike i smutljivce, a osobito onakove, koji stražu pronevjere. Nu ipak niti s daleka se njihov način vladanja nepribližuje ljudskomu načinu vladanja. I kod govedah moći je opaziti njeku vrst vladanja, koja ipak na drugo nesmiera, nego samo na to, da se uzdrži mir i red. — Njihovo vladanje je monarkično, a vladara izabiru polag jakosti, ko jednu od najpotrebitijih vlastitostih za uzdržanje reda kod takovih družtvah. Koji od bikovah hoće gospodovati, mora si istom tu čast izvojevati, i kad sve svoje takmaće nadjača, tad mu se istom stado dragovoljno podlaže. Nu ni sada nije siguran za svoje prestolje za cieloga svoga života; jerbo se mora sa svakim novim bikom, koji ga opet na junački mejdan izazove, boriti. Kod ovacah je to posve drugčije; kod njih se nemoraju ovnovi boriti za svoje vladarsko pravo; već ako jih ima više, to si onda stado medju se podiele, i oni nemoraju nikoga kazniti, jer od ostalih sebi podloženih, drugo neizkuju, već da jim izkaže prednost, — što svaka

Digitized by Google

ovčica bez protivljenja čini. — Medjutim svaki je pozoran čovjek opaziti morao, da je vladanje kod životinjah, premda samo u sebi toli jednostavno, ipak u svojoj struci savršeno, i njihovoj naravi primjereno. U njihovoj državi neima nikakovih partajah, ali zato neima niti nikakova neprijateljstva medju pojedinimi članovi; neima izdajstva ni prievare, niti koja od drugih opačinah, koje prečesto u čovječem družtvu najviše zalah prouzrokuju. — U kratko: životinje su posve sposobne za onu vrst družtva, kojoj su po svoj naravi nagnute, i mogu, kao što mi se čini, što se toga tiče, posve mirne i zadovoljne biti. — Čovječe, obazri se više putah na životinje, pak nemisli, da se nebi mogao i s njihova živovanja bud čemu dobru i koristnu naučiti! *)

Sastavio u Virovitici Stjepan Basariček.

Zemlja i voda.

(Kao dopunjak za štiva 56. 57. II. sl. čitanke.)

Da ti reknem, mili Vladko: donesi mi šaku oli pregršticu zemlje, šta bi učinio i gdje ju našao?

Izišao bi na dvorište ili u vrt, pak bi zagrabio šaku zemlje te vam je donio. — U istinu, mili sine, ti bi tim posvema učinio ono, šta sam ti rekao i od tebe želio. Nu, Ružice, bi li ti i gdje drugdje našla zemlje osim ondje, gdje je zagrabio malo prije Vladko? — Ja bi je našla svagdje i svuda, kudagod bih nogom poskočila; našla bi je na ulici, na izpustu, na polju, na livadi, u šumi, lugu, vinogradu, na gori i svagdje, svagdje, pak bih vam je doniela ne samo šaku ili pregršticu, već, volja li vas i puno puncato koritce. — Živila naša Ružica! Vidji ju samo, gdje li bi sve našla zemlje.

Nu, reci mi ti, dobri Dragane: je li pak istina, što-no reče Ružica, da bi ona mogla najti svagdje zemlje, kudagod bi nožicom poskočila? Nebi li se možda i prevarila kadikada?

---

*) Radostno pozdravljamo upravo ovom sgodom mladoga našega sudruga na poljani našoj tim većma, što se vidi, da nije samo mekanično bilježio ovaj članak, već da je u istinu promatrao predmet, te ga umio i prilagoditi životu ljudskomu. Samo napried, dok je hora, dok je volje i krepke snage. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

Ako nismo u sobi, u crkvi oli gdje drugdje; ako smo vani pod nebom, to gazimo vazda zemlju, bilo to suhu ili mokru, a moj dragi otac rekao mi je, da zemlju rijemo, kopamo, oremo i dubemo, da je sve zemlja, kudagod jašimo ili se vozimo pak da idemo sto i sto lietah, da nebismo nikada obišli ote zemlje, toliko da je ima na svietu.

Gospodine učitelju! ja znadem nješta na ovo, podviknuo veselim glasom Ive. Nije svagdje zemlja, kuda hodamo, jašimo ili vas, kuda se vozimo, kakono rekoše sada Dragan a pred njim Ružica.

Nuto, nuto! Hoće bormeš naš Ive, da nadmudri i Ružicu i Dragana. Potuci dakle, volja ti obodvojicu, da vidimo, jesi li sokol.

Lasno je vama ovdje zemljariti u podolju uz Kupu i Savu, gdje sam vidjeo, kada sam putovao s otcem si, koj bijaše financ, te je kotlove pečatio, samu samcatu kao u prah samljevenu zemlju; dá, tu ćeš je naći i donieti, hoćeš li ne samo koritce, što vam je Ružica obećala, već i na tisuće naših primorskih kolah. Nu, dodjite k nam u Primorje, odakle smo mi, ja najme, moja mati i ćaća, pak mi nagrabite koritce čiste zemlje! U nas je sam kamik, samo kamanje, kako je u nas besjeda; tamo nejma zemlje na široko i visoko, šta bi si mogli njom samo peć omazati. *)

Čuste li ga, našega Primorca, kako se razmahnuo? — Pravo ga reče, doduše, da je u Primorju malo zemlje, već samo kamenje; dakle, da negazimo svagdje zemlju. Ali, kad bih vam ja rekao: stucite si u prah kusić i najljućega kamena, hoćete li kakova mu drago, to ćete opaziti, da je onaj prah, osobito ako ga pokvasite vodom, posve naličan zemlji, drugimi riečmi, i kamen jest zemlja, samo zemlja osušena i posve prepečena, kano što su i opuke, kano što su vam lonci, peći i sve zemljeno sudje.

Zato možemo shodno reći: kudagod idemo, kuda se ma kako krećemo po suhu ili kopnu, sve je to prava i živa zemlja.

Slušajte-der! I Vladko i Ružica i Dragan a bormeš i naš Ive liepo mi odgovoriše; posve sam s njima zadovoljan; nu česa od njih niste čuli, evo, čuti ćete sada od mene, samo budite osobito pozorni. Pripoviedati ću vam opet, nu malo više o zemlji.

---

*) Pričinja se učitelju gradjanskomu, kao da nemože ovako odgovoriti sedmo- osmogodišnje diete. Vjerujmo, da može i ljepše i bolje; nu samo seosko, slobodno odhranjeno i prepečeno u svom jeziku. (Ured.)

Digitized by Google

U istinu, mila moja dječice, što je ljudih u svietu, svi vam se miču po toj zemlji; što je životinjah svakojakih, osim onih, koje su u vodi, — sve se to giblje, sve hoda, sve skače i bjega po zemlji; što je bilja mala i velika, sve vam se to drži zemlje i nejma ničesa, osim sunca i zviezdah, što nebi bilo na toj našoj zemlji.

Zemlja naša, na kojoj ima strašno mnogo svakojakih živinah, svakojakih travah, grmlja, dubovah, jest veoma velika, jest strašno široka i dugačka i duboka, a da vam samo malo reknem kako je široka,, reći ću vam ovo.

Mislite si, kako je daleko n. pr. od Zagreba do Jastrebarskoga, ili od Karlovca do Severina! To velimo, da ima od jednoga ovoga mjesta do drugoga pet miljah, milja pako 4000 hvatih. Ja sam već rekao, da je naša zemlja okrugla a kazao sam vam i ovu kruglju, što u malu predstavlja ovu ogromnu našu zemlju. Kada bi se komu pohtjelo obići bud pješke, bud jezdeć okolo na okolo čitavu zemlju kopnom, gdje nejma vode, pak onda brodeć, gdje je voda, (kaže se pozorno kruglja) pak bi si razredio putovanje tako, da na dan prodje samo 5 miljah, šta mislite: koliko bi trebao danah, da obidje okolo čitavu zemlju? (Djeca gadjaju svakojako.)

Ne stotinu, ne pet stotinah danah, već bi morao neprestance putovati punih 1080 danah, što čini pravo reći pune tri godine. Drugimi riečmi: taj čovjek obišao bi istom zemlju onda, — ako je začeo putovati o Miholjn, kada vi stupiste u 2. razred, — kada svršite četvrti razred gl. učionah, pak i onda jošte ne, već istom za dva mjeseca kašnje, t. j. u Rujnu, a vi ćete svršiti 4. razred mjeseca srpnja,

Onaj putnik putovao je vazda zemljom i nikada nemogaše se nje odtrgnuti a niti onda, kada brodjaše vodom; jerbo je pod vodom opet zemlja.

Svagdje vam je dakle zemlja; i onaj tvrdi kamen jest zemlja; dà, i bilje i sve živine, pravo reći, jesu zemlja; jerbo, kada bilje struhne, pretvori se u prah i pepeo; kada životinja sagnije, kada se spali, pretvori se u prah i pepeo a to je opet zemlja te zemlja, poput one, što-no bi ju nam doneo u šaki Vladko oli Ružica u koritcu.

(Shodnimi pitanji opetuje se sve, nastojeć da djeca što slobodnije odgovaraju.)

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Presv. grof Janković, kao utem. 106 st.; Črnko Mato 15 st.; Mužina Andro 10 st.; Baloković Lovro 4 st.; Župčić Mato 5 stot.; Tomac Lavoslav 6 st.; Brandecker Josip, Szabo Jakov, Gunderlah Gjuro, Skrljac Stjepan, Dončević Al., Miller Dragutin, Tombor, Lucarić Milko, Ulses, Filjak Pavao, Rataić Janko, Gres Slavoljub, Setinski Makso, Pravica Niko, Basariček Stjepan, Hehtl Ferdo, Bezuk Mijat, svaki po 3 st.; Theilsbauer Niko 10 st.; Hedji Josip, Lisinski Gašo, Kemenović Vlajko, svaki 1 st. 50 nov.; polugodišnje kamate 256 st. 96 nov.

U Zagrebu dne 28. Studena 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Književnost.

Evo što piše g. St. Novaković u Biogradu o znamenitom po nas najovijem djelu mladoga našega Akademika Jagića, mislimo o njegovoj „historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga.“

„Jagićev posao izradjen je s punom naučničkom pažnjom i marljivošću. Izrad je puno samostalan; ako se gdje podpuno slaže i sreta s rezultatima od prije poznatima, nemože se uzeti, da je to gosp. V. Jagić gotovo samo primio, nego je on svud samostalno izučavao izvore, i tako stare poznate rezultate na novo svjetlo potvrdio. Koliki je dobitak učinjen nauci samo tijem, naročito kako je g. V. J. puno savjestan i neumorno marljiv naučnik? — Osim toga cio je sklop ovoga djela puno originalan i nov, gosp. pisac je bio u tome sa sviem bez predhodnika, i što u tome ima temeljitoga, ono služi njemu na čast. Gledeći izrad po sitnim djelovima njegovim nailazimo na tolika nova pitanja, kojima je uvjek obilato samo pravo poznavanje stvari; nailazimo dalje na tolike zadatke, koji se zadaju književnoj radnji ove struke za unapried, da bi se još silna mračna pitanja osvietlila. Knjiga je dakle puno zaslužna velike časti, što je prva knjiga, što nam je šalje u sviet južnoslovenska akademija.“ Mi ovaj povoljni, al i posve zasluženi sud o tom djelu navodimo samo zato, da što više pozornost rodoljuba naših, a osobito naše književne omladine, na njeg obratimo, te da se što prije svaki svjestni Srbin i Hrvat s njim upozna i sprijatelji. S toga još jednoč s istim štov. kritičarom velimo: „Evo vam djela, koje i izradom svojim i naučnom cienom svojom osim same stvari i patriotičke potrebe zaslužuje, da mu se radi toga odzovemo, i da ga izučimo u prilog ljepšoj slozi i ljepšoj budućnosti svojoj! Jakim odzivom, odzivom ne provincijalnim nego narodnim, valjalo bi da se od sad pokazuje poštovanje prema djelom, koja su u tako živoj svezi s pokretnom narodnom mišlju našega vremena, iz ljubavi prema stvari narodnoj.“ Koji rodoljub da si nenabavi djelo, o kom se tako liepo piše?! — Op. „Bosiljka.“

— Nakladom i tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu izadje: „Uputa u krasopis cirilskimi pismeni za hrvatske pučke škole i samouke sastavio Ivan Filipović.“ Ciena 20 nv. Ova uputa sastavljena je tako, da se mladež iz njih pismu ćirilskomu sama priučiti može. U tu svrhu poredana su na 1. listu najprije

Digitized by Google

ona pismena, koja su oblikom i glasom jednaka kao i u latinici, i ona, koja su oblikom jednaka, ali drugčije glase; a na 2. i 3. listu opet pismena, koja se oblikom posve razlikuju od latinskih pismena. Da se pako učenik ili samouk i značenje sam naučiti može, to je uz svako pisme glasom ili oblikom različno stavljeno tankimi potezi dotično latinsko pisme. Istog reda držalo se je i kod velikih pismena, samo što su kod njih upute radi pometana tad već poznata mala ćirilska a ne latinska pismena. Bit će dakle ovi krasopisi posve sgodni za praktičnu porabu u naših pučkih školah.

Namještenja.

G. Ante Arnold, bivši učitelj na Trgovič u vojničkoj Hrvatskoj, postao je učiteljem na Pokupskom.

— G. Josip Kalinić, usposobljeni učitelj na kr. učiteljištu u Arbanasih, tik Zadra, posta učiteljem u Biogradu dalmatinskom. (Zara Vecchia.)

— G. Josip Raček postao je podučiteljem u Našicah.

— G. Dragutin Maršić, bivši učitelj u Draškovcu, imenovan je dekretom preč. nadbiskupskoga duhovnoga stola od 29. Kolovoza t. g. za učitelja i orguljaša u Dubravi medjumurskoj.

Mili glasovi.

Upravo razumjesmo, da si poglav. slob. kr. trgov. virovitičkoga u pravom smislu osvjetlalo lice, odlučivši, da će učitelji na gl. njihovoj učioni imati bez razlike 540 for., učiteljice pako 370 for. Ako imaju dotični učitelji uz ove plate ujedno i stan sa drvarinom; onda je posve sdušan zaključak slavnoga poglavarstva; ako li je pako u tom čitava plata; to ga molimo, neka bi izvoljelo pridodati i one naravnine, koje občina lasno pregori a učitelju oduzmu u podpunu smislu polovinu plate.

Natječaji.

Za novo ustrojenu djevojačku učionu u Rakovcu, školskom kotaru križevačkom razpisuje se natječaj. Plata: 210 for., stan i drva. Molbenice šalju se: preč. g. Ivanu Šijanskomu, zač. kanoniku, podjašprištu i župniku u Križevcih.

— Na pučkoj učioni u Komoru, kotarn krapinskom, županiji varaždinskoj popunjuje se definitivno mjesto orguljaško i učiteljsko. Plata: 315 fr., 31 fr. 50 novč. za drva, 25 fr. za opetovničare. Molbenice šalju se: Velečastnomu gosp. Ulriku Kirchlechneru, podjašprištu i župniku u Priegradi do 15. Prosinca.

— Na župnoj učioni u Krapini popunjuje se mjesto podučiteljice uz platu 210 for. bez ičega više. Molbenice šalju se: Veleč. g. Kirchlechneru, podjašprištu i župniku u Priegradi do 10 Prosinca t. g.

— Prvim Travnjem 1868. kćerka jedna obitelji Krtica — Grünanger ima u nutarnji zavod odgojenja djevojčicah samostana Benediktinkah riečkih stupiti, i ondje blagodat bezplatnoga trogodišnjega uzgoja užiti po blagopočivajućemu djakovačkomu biskupu Mati Franji Krtici ustanovljenu.

Gojenica neima imati ni manje od 12, ni više od 15 godinah.

Pozivaju se ovime sve, koje pravo na to mjesto imaju, da svoje molbenice sa krstnim listom i dokazom, da iz gore pomenute loze proizlaze, obrazložene ovomu senjskomu i modruškomu ordinarijaiu do 31. siečnja 1868 podnesu, inače mjesto to uslied odluke utemeljitelja popuniti će se kćerkom jedne poštene i siromašne obitelji riečke.

Od bisk. duh. stola senjskoga i modruškoga.

U Senju, 7. Studenoga 1876.

Digitized by Google

Zagonetke

od

Dane Rendulića

(Dalje.)

7.

Četiri kralja vladaju,
Lienčine viek se valjaju;
Al' kad se riešiše driema i sna,
Ljut bojak začeše: evo ga nà!
(Pogodi, kî ju možeš!)

8.

Dani prodju i nedjelje i mjeseci i godine:
Livade si nekosiš, dok ju sniezi neposuše.
(Šta mi je to?)

9.

Šta je pako ovo?: Dugo isto ime nosim, dok si platom drugo neizprosim.

Odgonetke priobćit ćemo u budućem broju.

Odgonetke za 19. br.

1. = pisme *m.* trima potezima. — 2. = *lùk.* — 3. = *Golubnjak.* — 4. = *Onaj, koj na glavi vodu nosi.* — 5 = *konjske.* — 6. = *Kada ga ujede pàs.*

P. n. gg. čitateljem.

Što sve i dosada izlazi list naš, kojega mjesto broja 23. istom evo danas razašiljemo broj 20., hvala gg. točnim predplatiteljem i vriednomu, u pravom smislu podupiratelju knjige naše, gospodinu Dragutinu Albrechtu, koj ga već podugo tiska, što-no je rieč: „n a d u š u i v j e r u.“ Sl. občine duguju nam do danas 501 fr.; p. n. privatne osobe preko 400 fr. Koliko nam se odužilo, lasno se pogadja. Budi nam ova zadnja opomena, kojom kličemo što najučtivije: „z a d o v o l j i t e s v o j o j d u ž n o s t i!“

Ako nam se do nove godine ne samo prijavi, već ujedno i predplati toliko p. n. občinah i gospode, što-no jih imasmo ove godine, to odlučismo svakoga mjeseca izdavati badava po arak poučnoga dodatka. Veće žrtve nemože si niti od uredničtva niti pomisliti a kamo li zahtievati; s toga: u kolo, gospodo sudruzi i ostali podupiratelji ovoga lista!

Uredničtvo „Napredka.“

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 21. U Zagrebu, 1. Studena 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Zemlja i voda.

(Kao dopunjak za štiva 56. 57. II. sl. čitanke.)

(Dalje.)

Zadnji put, uvjeren sam, da ste svi dobro shvatili, čemu sve velimo zemlja a sjećam se dobro i toga, gdje-no nam prije njekoliko danah vrlo liepo pripoviedala dobra naša Dragušica Miljkovićka, da je površina zemlje naše skoro svagdje, gdje nije vode, obrašćena malimi i ogromnimi stvarmi, što se zovu jednom besjedom b i l j e; da se ono bilje može prispodobiti dlakam i vlasim životinjskim; da zemlja hrani ono bilje, koštо živinska tielesa svoju dlaku; da je bilje kao upiljeno i usisano u zemlju kao i vlasi u živine. – Rekosmo si već i to, da je na zemlji sila božja malih i velikih živ[illegible]ah, koje se amo, tamo giblju, miču, plaze, penju, veru, skakutaju, idu, kašu bježe, poprhavaju, lete itd., — a sve to i bilje i životinje da je stvorio dragi bog za to, da se njimi razložno služimo, da njimi preokrećemo u svoju korist. Naskoro pripoviedat ću vam o zemlji i više toga, naročito pako, da imade u njoj i drugih tvarih neživućih, takodjer stvorenih za bilje, za nerazložne živine a najpače za nas ljude. — Za danas govoriti ćemo si nješta samo o vodi, jerbo naša štiva' koja smo već njekoliko putah i pročitali, osobito govore o njoj.

Kadno nas posjetio prije mjesec danah g. školski nadziratelj,

Digitized by Google

mnogi su vas vrlo liepo tumačili šta je to izvor, vrelo, vrutak; šta potočić, potok, rieka, veletok; uz koja sve naša mjesta teku Korana, Mrežnica, Kupa; pak Sutla, Sava, Drava itd. Liepo mu izbrajaste, da ima vodah stojačicah i tekučicah; vodah toplih i studenih; vodah bez ukusa, pak i slanih i grkih; da je raznimi ovimi vodami mila naša domovina upravo obilata; da vode hrane mnogo raznih životinjah, naročito ribah, koje su nam liepom hranom; da vodom plovimo, brodimo i jadrimo; da nam tjera razne mline vodenice, najme: mutvice t. j. žličare, pak druge velike, koje zovemo: šajkašice, klàdare, nadljevnjake, podljevnjake, sámce i družnjake; da voda sve čisti i òpira samo ne pogana jezika i napokon, da voda sve, što je živo, hrani i uzdržava a s toga da se ujedno zove liepim imenom i živalj. — Šta takova dakle o vodi nećemo danas opet govoriti, jer će doći sgoda kašnje, gdje ćemo to iznovice pripoviedati.

Danas ću vam pripoviedati o vodi posve drugu a da vas dugo nemorim, reći ću vam mahom: da nejma na zemlji stvari, koja bi se umjela tako pretvarati, tako izobražati, tako nam se svakim časkom u drugoj slici i prilici pokazivati kao što upravo naša voda. Iskreno vam reći: ona je prava maškara, koja si navuče sada ovu, sada onu odjeću a vazda je jedna te ista.

Evo nas sada u školi; šta mislite, imali u toj sobi sada igdje vode? — Eno je, gospodine učitelju, u zdjeli, rekao bi na to mali Smiljan. Dobro ga reče naš Smiljan. Nu, iznesi zdjelu, bude li je onda u sobi? Eno je jošte u spužvi, reče opet Sokolović. Iznesi dakle i spužvu, da vidimo, bude li je i onda jošte u sobi. (U to će sva djeca, da joj sada već pod živu glavu nejma niti traga.)

Niti vaše a niti moje oči, mila dječice, u istinu nevide sada u cieloj ovoj našoj sobi ni kapljice vode; nu pamtite vrlo dobro ovu, što ću vam ju u kratko izreći. — Pripoviedao sam vam jurve, da imamo pet čutilah oli osjetilah. Znajte, da nam neprestance koješta tako tanahno u zraku zuji, da toga zuja ili zvučka naša uha nerazabiru, nečuju; pamtite si, da i sada imade u našoj sobi a i svagdje skoro ma kakova duška, nu mi ga vazda nosom neosjećamo; budite uvjereni, da nijesmo tako tanahna ukusa, te bismo mogli uviek razabrati kus na vlas svake stvari; vjerujte mi, da imate i vi a i ja s vami tisuću presitnih prašakah na prstih, pak jih ipak neosjećate

Digitized by Google

pîpom svojim. Kada je tako, to se nedivite, reknem li vam sada, da imade i u ovoj sobi ovim časkom i vazda podosta vode, koju ali niti vi, niti ja s vami vidjeti nemožemo. Slušajte me samo nadalje.

Gdje je dakle voda u toj sobi, molimo vas, gospodine učitelju, pokažite nam ju? — (Zapita nestrpljiva Ljudmilica, Gojko i njih više.)

Mahom je nećete vidjeti; nu, kada ste tako zvjedljivi, reći ću vam, gdje je sve ima.

Eno vaša čitanka, što-no leži pred vami na klupi, puna je vode; u vaših držalah, olovkah, ravnalih; u klupah, u ovom stolu, u tabli, u podu, u zidu, u vaših haljinah, u obućah, slovom svagdje u svakoj ovoj stvari, nahodećoj se u sobi, ima vode dobrahno. Rekoh vam d o b r a h n o, — a sada ću vam reći, gdje je ima i mnogo, ne funt. dva li, već jih i više. — Čujte samo! U ovoj sobi ima više centih vode! — Vi se tomu divite, zar ne? Koliko nas je ovdje, svaki nas ima u sebi, u svojem tielu više funtih, ili vam, više okah vode. — Čitavo naše tielo, sve meso, sva utroba naša puna je čisto čiste vode. Dobro si pamtite!

Sadahna ćete sve to i ljepše shvatiti.

Da si vagnete na tezuljici čitanku i pronadjete, da ima na vlas dva lota, pak da istu knjigu metnete na toplu peć oli na žarko sunce i tamo ju odulje ostavite: to biste uvidjeli, vagnuvši ju na vlas iznovice, da nejma na vlas dva lota, već manje. To isto da činite sa stolcem, stolom, svojom surkom itd., opet biste opazili, osušivši jih valjano, da su suhe mnogo laganije, nego li bijahu prije, prem da niti neprimetismo, da su bile prije bud vlažne bud mokre.

Pak odakle sva ova voda, možete me zapitati?

Eto vam odgovora.

Svaka životinja puna je vode a ovu vodu primaju u se živinska tiela pićem same vode i jedjenjem raznovrstnih voćakah, u obće bilja, u kojem se takodjer nahodi voda, košto sam vam to jurve pripoviedao, kada sam vam tumačio, kako sve sisaju biline iz zemlje onaj sok, koji sastoji ponajviše s vode. — Hoćemo li se pako na brzu ruku osvjedočiti, da je u uašem tielu dosta vode, to možemo mahom sada svikolici izkusiti. Huknite si svaki njekoliko putah u kamenite pločice a koji vas je slučajno nejma, učini to na nožnu britvicu; ja ću medjutim to isto učiniti evo na prozornoj ovoj ploči.

*

Digitized by Google

— (Djeca huču upravo željno.) Šta opažate na pločicah oli na britvicah si? — Njekako nam se sve kao orosilo. — Šta mislite, je li to mokro oli suho, gdje je ta rosica? — Upravo je mokro, viču djeca. — U istinu jest mokro, a evo ovdje na prozorovu staklu, u koje sam ja hukao, upravo po malo curka voda, — o čem se mogu osvjedočiti evo nà Pero i Ružica. —

Vidite dakle, u nas jest vazda dovolje vode a ova voda izlazi iz nas svakim izdahom, ali tako je sićušna, tako kao u najsitniji prašuljak pretvorena, da je u toplu niti nevidimo. Velim vam naročito, u toplu je nevidimo; ali vidimo u studeni pred sobom, kada dišemo budi mi, budi druga jačja životinja, n. pr. vol, krava, konj itd. Ona sapa, onaj sopot i hlap košto tomu velimo, ništa vam nije drugo, nego presićušni prašak vode.

Mila dječice! Da si umočite u vodi prst, pak ga mokra časkom držite u zraku, to ćete uvidjeti, da vam postaje prst sve to sušji, dok nebude i posve suh. Mokrinu stvorila je voda a ove je opet za časak nestalo.

Majčica izpere bielo ruho, dobrahno ga izždima te takovo, naravski jošte mokro porazvesi konopom i plotom. Sunašce liepo grije, bratac sa sestricom veselo se dvorištem ganjaju, al najednom čuju majčicu, gdje podvikuje: Ančice! Veljko! poberite ono rublje, pak mi ga donesite u sobu. Je li bilo rublje mokro, kada ga pobiraste? Nije zaista posve mokro, već skoro posve suho. — A kuda se podjenula voda, bivša u ruhu, kadno ga majčica porazmetala? Nestalo je, je li da?

Petrica je kašljucao; dobra majčica položila ga u postelj, skuhala mu lipova čaja a da mu bude bolji, osladila ga žućahnim medom. Petrica ga istom dvâš zasrknuo bio, kad al eto prečiknuo ga znojak a majčica hoće da ga uspava. Petrica, dobro diete, sluša; ali mu je u misli sladjahni čaj, pak bi rekao majci: molim te, metni mi čaj na pećno tjeme, kada se probudim, da se njim opet okriepim. — Diete usnulo i sladko hrkalo sve do biele zorje. Čim se razabralo, saželi mu u istinu srdce čaja, s toga popne se na peć, ščepa čašu te nagne da pije. — Nu, — nejma čaja, nejma nikakove tekućine do guste njeke i sladke liepi t. j. meda.

A kuda li nam sada onaj čaj; kuda čaša vode u kojoj se kuhao čaj? Nejma je, dječice; nestalo je vode iz čaše liepo i milo isto tako, košto je nestalo iz onih rubinah, košto je nestalo s onih vaših

Digitized by Google

prstašcah, vodom pokvašenih. (Sve se to u svezi liepimi pitanji ponavlja tako dugo, dok se neosvjedoči učitelj, da mu djeca sve valjano shvaćaju.)

Sada vidim, mila dječice, da vam nijesam badava sva ova pripoviedao, jer evo, svi ste mi dobro odgovarali na moja pitanja. Slušajte me jošte časkom, pak ćete saznati, kuda se podjenula ona voda, kuda li se sakrila.

Nejma vam niti jedne stvari, što ju nebi mogli u presićušne čestice u premaljušan prašuljak pretvoriti. Tako mrvite ili strugajte krušac, tucite bud kamenom ili kladivom ovaj žes, pak volja vas i sol, šećer, biber, papar oli i sam tvrd kamen, oli napokon i željezo o brus, to uvidite, da se ona jedna oveća kruta stvar pretvorila u presićušan prašak, što ga pojedince jedva okom vidimo.

I voda vam se vazda raztvara u takov prašak. Svako vas je jurve vidjelo na ogništu vrijuću u loncu vodu; svako vas ne jednom opazilo, da iz onoga lonca izlazi kao njeki dim, je li da? — Svako vas i to znade, da vam majka po dva i više putah nadolieva juhu vodom. Vidite sada! Kada je voda vruća, kada vrije, onda vam ona vrućina, što ulazi u vodu s ognja, raztvara vodu u presitne praške, koji se, jer su posve lagašni, odtrgavaju od skupne vode, te podižu u vis, kako velimo u zrak. S toga, što sveudilj izlazi iz lonca sila onih prašakah, onih premalenih bubuljicah, naravno je, da mora ili majka oli sestrica vam juhu, koja je u sebi opet voda, nadolievati a da toga neučine, sva bi voda u slici onih bubuljicah izletela iz lonca, te bi ostalo samo meso, koje bi se opet, jer nebi bilo vode, moralo posve izpeći i usušiti.

Onaj, što vam rekoh, prašak i bubuljice, izlazeće iz vrele vode zovemo pravo hrvatski p a r a ili s a p a a od danas nebudemo je inače krstili. Dobro si to zapamtite!

Velimo dakle: ako je nestalo iz kotla, lonca ili druge posude vrele vode, d a s e j e v o d a i z p a r i l a.

Ali vode biva sve to manje i onda, ako se hladna nalazi u otvorenoj posudi; vode nestaje u samoj bàri, lokvici, ako odkuda nepritiče. Kiša vam pokvasila kabanice, šubaru, vlače i škornje; haljine poobjesiste u triemu a škornje ostaviste ma gdje na suhu: sutradan, eno i haljinah i obuće suhih! Voda izčeznu domala sva a nije bila vrela.

Digitized by Google

A šta se ono iznad Save sivjelo, kad-no bijasmo svikolici tamo okolo Martinja? Eno krasne, debele magle! — podciknuste svikolici, opazivši ju upravo onda. U istinu, mila dječice, ono bijaše magla, a znadem, da ste ju ne jednom već vidjeli iznad i uz svaku vodu a to ponajviše onda, kada su i dani i noći studeniji; znadem, da ste ju vidjali i u polju, u livadi i lugu a možda si uza to i pripievaste onu prastaru našu hrvatsku pjesmicu: „Siva maglo, ti nepadaj na me!“ Zar nepogadjam, Ivane?!

Pogodiste na vlas, g. učitelju; nu molim vas, meni se sve nješta u mozgu vije, te mi se evo nà upravo sada pričinja, kano da bih vam znao i reći, odakle je ona magla. Dopustite, da pokušam to.

Zdrav mi bio i živ, mili sinko! S očiuh ti čitam, da ju shvaćaš; nu evo g. katekete. Razmišljajte ò tom kod kuće svi a sutra će nam prvi prosboriti Ivan, jer se zato i priglasio.

(Dalje sliedi.)

Božićna gudba.

Neima na svietu stvari, što se nebi mogla svakojako pojmiti, razlagati i uporabiti; neima dakle niti tako svete, pravedne i dobre stvari, što se nebi mogla upravo krivo shvatiti, razlagati i uporabiti a to bud s neznanja, bud navlaš hotimice. Ova se tiče i crkvene muzike.

Ovaj predmet nije baš nov štovanomu čitateljstvu „Napredka,“ jer se o njem liepo već povukla rieč, nu uza sve to scienim, da nebude suvišno, potaknem li o njem rieč upravo sada predbožićnje doba, kada se najvećma ima paziti, da se zlo neupotrebi radost i veselje s poroda spašiteljeva te da se nebi prekoračile granice nabožnosti.

Istina, božić je, reć bi, najznamenitija svetkovina katoličkoga svieta, a i tko se nebi u duhu radovao narodjenju Spasa, za kojim su toliki stari pravednici uzdisali; nu prećerano veselje nije više veselje, već je objest i majmunstvo, česa bi se u bogoštovlja čuvati trebalo.

Sada su tomu njekako četiri duge godine, odkako sam se primio mučna djela a žuka hljeba, da pomognem krčiti staru, u našega

Digitized by Google

roda još puno obrašćenu dračem, najme učiteljevanja s kojim obavljam ujedno i orguljašku službu u crkvi.

Prvo mjesto službovanja bijaše mi u onom kraju domovine, gdje su na glâsu orguljaši, te su hvala im, bacili iz mode svirati nabožju protivne igre — u Valjovštini, a sada me evo dublje u domovini, gdje mi je pokojni predšastnik, bog mu dao duši lako, bio, kako su mi pripoviedali, valjan i vriedan učitelj.

A čudno mi je, da on, nesamo da nije nastojao po malo triebiti u narodu smješne crkvene običaje obzirom na pjesme i igre, nego je dapače i sam oživotvorio njeke, na koje se bilo već i zaboravilo. — Tako mi već prije mjesec danah predložiše njeki »inteligentniji« običnari program, kojega se „po običaju“ imam držati o Božiću. Tu vam je mjesto predigarah: marš-poljka, kolo, i Bog zna što sve ne! Pa ako nećeš tako — nisi valjan učitelj, — neznaš ništa! —

O pónoćki se tamo na žrtveniku čine obredi, na koru se svira, a pod i okolo kora pleše u petnajst! . . A i tko će zabraniti seljaku ugrijane glave, da nezaigra, kad mu s kora zaori kolo? Čuo sam dapače, gdje jedan liepo uz orgulje pjeva: »Neće Ćiro da miruje« itd. Drugi opet njèki pobožnjak, da se svečanost što ljepše proslavi, dao načiniti kod lončara zemljanih ptičicah pištaljkami, pa kad se na koru zapjeva: »Dakle ptičice nebeske itd.« zapište već prije ponamještena djeca, sa propovjedaonice, kora i drugih miestah, da čovjeka uši bole A to jamačno nebûdi nabožnosti niti radosti nad rodjenjem Božića.

Da progovorim koju i o pjesmah.

Po cieloj Slavoniji služi se narod u crkvi pjesmaricom pok. redovnika M. Jaića nazvanom »Vinac«, gdje se nalazi na izbor osobito božičnih pjesamah. Ali svidjelo se kojekakvim nadripjesnikom, te skrpali tud još pjesamah bez glave i repa, bez smisla i značenja, na koje se čovjek smijati i ljutiti mora.

A to vele, da je »narodno« od »starine. —

Nije sve što zastari, bar što se preživi, pa ma bilo kako narodno, ni dobro ni liepo.

Za primjer navesti ću ovdje jednu pjesmu, pa nek braća sude, je li potekla iz pera ovjenčana pjesnika. Evo je:

Digitized by Google

„Hajde Gjuro da idemo
I taranu da skuhamo.
A ti Gjuro vatru loži,
Drva nosi a — nelaži! —
Stari Mato idi tamo,
Neka dodju svi ovamo;
Tomo nek ponese gajde
Drugo nejma ništa fajde!
Ivo svoju tamburicu
Mijo svoju sviralicu,
I dva i tri plećeta,
I čuturu bermeta. — itd.

Naš si pjesnik ovdje predstavlja valjda, da je Betlehem bio, gdje je sada Požega, a pastiri da su bili naši, pa pri tom zaboravlja, da je u Mojsievu zakonu zabranjeno svinjetinu jesti Židovom, ili su plećeta bila, valjda, od gusakah. A dà li su pastiri tamošnji u gajde i tamburicu svirali, težko bi se moglo dokazati. Pa čemu onda prazne fraze navadjati? A ovakovih pjesamah ima puno.

Nevelim, da nisu liepi naši njeki običaji, nu koji su se preživili, niti odgovaraju duhu vremena, mora učitelj nastojati odstranjivati jih i narod boljemu priučavati.

Neću reći, da se o Božiću ima svirati i pjevati u crkvi isto onako kao u korizmi, a baš su polag crkvene godine i udešene naše pjesme i napjevi, prve u „Vincu“ a druge u „Napivih“, što jih je izdao isti izdatelj; a nalazi se tamo i predigarah za Božić. A ako i nije svaki učitelj tako vješt orguljaš, da si sám može sastaviti prikladnih veselijih pre- i interludijah, može si bar izabrati medju raznimi, kojih je na stotine, pa ipak nesvirati nabožju protivne te smieh i porugu probudjujuće.

Najviše k tomu mogli bi doprinieti veleč. gg. župnici, kad bi stali uz učitelja i razložili prostomu narodu nespretnost i nedostojnost pjesamah i sviranja takova, pa bi ovi uvidjeli napokon i sami i okanili se tada navaljivati na učitelja, da jim opere svira i pjeva u crkvi.

U Cerniku. L. Vrbanić.

Digitized by Google

Koristno i štetno djelovanje kisika.

S razloga, što se već i u pučkoj školi ne jednom pruža sgoda, gdje moramo koju i o kisiku = oxygeniu, vječnomu to drugu svim, do mala, počelom govoriti, pak sa slutnje, da divni otaj i stvaratelj i rušitelj tvarih nije baš svakomu milih naših čitateljah obširnije poznat, donosimo ga pod ovim naslovom prema razpravi, pisanoj u obće poznatom časopisu „Škola a život“, u podpunu uvjerenju, da će svakomu, valjano ga proučivšemu doći u dobri čas.

Promotrimo li što brižnije tjelesa, oko nas nahodeća se, to u brzo dodjemo do one, da imade dvojakih tvarih. Jedne su najme jednovite, čiste, nesložene te se nemogu pod živu glavu do sada nikojim načinom u jednovitije sučesti razložiti: — to su tako zvana počela.

Druge tvari jesu složene, slučene, sastavljene su s tvarih prostih, najme s počelah a mogu se opet raznimi sredstvi (košto su: munjina, toplina, svjetlo itd.) razlučiti u jednovite svoje sučestice = sastavine.

Znade se u obće, da se u starijoj davnini uzimahu: zemlja, voda, uzduh i oganj za počela t. j. za življe; onda se zaisto držalo, da je s ovih stvarih sve složeno, što je u prirodi. Nu, neprestano iztraživajući ljudski duh napokon uvidje, da nije tako, a sada znademo jurve podpunom sigurnošću, da nije niti jedan od ona četiri počela ono, što treba da bude u pravom smislu počelo. Sveudiljan napredak u prirodnih naukah vodi marljive iztražitelje k poznavanju pravih počelah, kojih sada već — mjesto ono stara četiri „počela“ — znademo 65, kojim brojem jošte nijesu sva donizana; buduć lučbari skoro svake godine izobretu po koje novo počelo. Te tako od godine do godine uzrašćuje i znanost raznovrstnih novih slučeninah, kojimi se u obrtu osobito okorišćujemo.

Medju mnogobrojnimi onimi počeli zaisto treba da bude u pročelju kisik a to s toga, što je, pravo reći posvudan, pak i za to, što je osobito znamenite porabe.

Kisik jest uzdušnina, malo gušća t. j. težja od uzduha; pripomaže dihanju i gorenju, dà — za obadvoje jest posve nuždan, jer bez kisika nejma niti dihanja niti gorenja. Što kisik prepoznaše nije baš

Digitized by Google

tomu dugo; jer ga istom god. 1774. izobreo inglezki lučbar Priestley. Nu s toga, što ga ne samo mi zovemo kisik, već i drugi jezici u istom znamenu, najme: Oxygenium, oxygène, sauerstoff itd., nemislimo podnipošto, da je sam u sebi kisel. Kisik čist i samac nejma baš nikakova ukusa, nikakove boje i nikakove duhe.

Ovako (t. j. kisik = Oxygène) krstio ga prvi slavni francezki lučbar „Lavoisier“ *), (čitaj: Lavoazié) a to s toga, što se s početka mislilo, gdjegod šta kisne (n. pr. mlieko, pivo, vino, juha itd.) da je upravo samo on tomu kriv, dakle, da je kisik jedina jedincata tvar, što stvari okiseljuje, — što je, pravo reći u rečenih primjerih a i u mnogih drugih prava istina; — nu kašnje se pronašlo i to, da se može pet tvarih okisati i bez kisika a to uplivom drugoga počela, što je glavnom sučesti t. j. sastavinom vode, te se zove: vodik = hydrogenium.

Slučuje li se kisik s njekojom tvarju, velimo, da ona kisne, da se okisuje a tvar, slučenu jurve s kisikom, zovemo: kis. (N. pr. živin kis = Hg O; željezov kis = Fe_2+O_3; mjedin kis = Cu O itd. Naravski, formule su ovdje latinske. Ured.) Ako se ovim kisom oduzimlje kisik, to se u obće zove odkisanje; preostane li po tom poslu koji kov, to se ovo odkisanje osobito zove redukcijom. Nu i samo okisivanje ima jošte svoje osebito ime, — to jest, ako to biva tako žurno, da se pri tom ujedno radja svjetlo i stanovit višji stupanj topline, — zove se onda najme: gorenje.

Rekosmo, da se kisik medju ostalimi počeli odlikuje svojom skoro sveobćom razširenošću. I u istinu, on je njeko pravo svudjebilo u prirodi, jer eno ga ne samo u vodi, u zraku, u zemlji, već ujedno pomaže stvarati sve tvari tiela čovječjega, živinskoga i biljevnoga a samo neznatan broj našao bi se tako složenih tjelesah, u kojih nebi bilo kisika. A koliko ga u obće ima, može se reći, da nejma niti jednoga počela — u obće, niti ikoje tvari u prirodi toliko, što je kisika. Tako n. pr. ima uzduh, koji zemlju našu okolovno na deset miljah obkružuje, 23 postotka kisika, da nereknemo vodu, koja

*) Rodio se 16. Srpnja 1843 u Parizu. Za okrutne sječe u Parizu odsudilo ga na smrt uz primjetbu: „država naša netreba nikakovih učenjakah a najmanje lučbarah. Dne 8. Svibnja 1794. grozovita guillotina odrubila mu glavu. Njeki učenjak odužio mu se ovom: „Migom nestalo je duha, kakova neće možda niti viekovi poroditi.“ (Ured.)

Digitized by Google

ga drži u sebi 89 postotakah. Koliko ga dakle milijardah centih samo u vodi, naročito u nepreseženomu morju! – A naša zemlja krije u svojih prerazličnih mineralnih tvarih toliku množinu kisika, da se sa slučeninah, što se nahode na zemaljskoj površini pak poznatih do sada zemaljskih dubljinah, kao u tvrdo moralo izreći: trećina težine zemlje naše pripada kisiku.

Nadalje, čim se kisik medju svimi drugimi počeli, u obće medju svimi dosada poznatimi tvarmi odlikuje, jest njegovo znamenito i strašno razširenо djelovanje. A u tom valja nam razabrati dvoje: više putah djeluje na nas koristno, nu često i pogubno. Evo nekoliko primjerah, da se stvar dokaže.

Čovjek i životinja dišu, čim se u njihovu tielu razvija stanovit i primjeran stupanj topline. Krv najme od srdca k plućima navaljivajuća ima u sebi s tvarih hranivih množinu ugljika, koji se s kisikom uzduha, što dihanjem neprestance u plućne škuljičice ulazi, lučbeno slučuje u: „kiselinu ugljičnu“. (Ova kiselina jest najvišji ugljičan kis, a tvori se svagdje, gori li stvar imajuća ugljika u sebi, bud plamom oli bez-anj u zraku uz dovoljnu množinu kisika. Ima je u vodah slatinah; mi ju izdišemo, iz mošta, kada vrije, u veliku izlazi itd. Bilježi se: CO_2, gdjeno ugljičan kis = CO. Ured.)

Plin, što ga izdišemo, ima u sebi osim rečene ugljične kiseline i vodne pare ujedno i drugu sućnu sastavinu uzduha, najme: dušik. — Nu, jer se pri svakom okisivanju, naročito pako pri ugljikovu, vodikovu, nemanje pri okisivanju slučeninah ugljikovih i vodikovih, prema okolnostim više, manje topline poradja, — to isto biva u plućima s krvlju, ugljikom obilatom, koja kolajuć dalje čitavim tielom, predaje mu svoju toplinu tako, da tielo tako lasno ohladnjeti nemože, pak bio zrak okolo njega ma u koliko studeniji. Toplina krvi, ovim načinom stvorena, uzimlje se u čovjeka čila i zdrava na 36 do 37 stupanjah Celsiovih (29—30 R.); u ostalih sisavacah na 40° C, u pticah na 42—43° C; nu u ribah i dvoživacah, koje tako savršeno nedišu, krv je topla 5—6° C. Znatne li razlike; s toga i velimo, da imaju ove životinje hladnu ili studenu krv.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Dopis.

Od Virovitice. Minu već poviše vremena, što smo držali kot. sastanak u Terezovcu. Još vam nije nitko napisao i opisao što i o čem smo sborili i viečali, s toga se ja primam pera, da Vas s njekoliko riečih obaviestim o tom, kako smo obavili taj svećani čin. Mogu po duši reći, da držim taj dan za najradostniji dan u godini, te mu se veselim kao nedužno diete; jerbo se na taj dan sastajem s najiskrenijimi prijatelji svoga okružja, i jer se sastajemo s najplemenitijom namjerom, da radimo o boljku i napredku miloga nam naroda. — A i vrieme je, braćo mila, da se svojski latimo posla, ter da se pobrinemo za blagostanje našega miloga naroda, jer ako se samo svrnemo na ostale evropejske narode, opazit ćemo, da orijaškim korakom napried hrle; pak ako želimo, da nas drugi narodi štovali budu, to i mi pokoračimo za njimi. Želimo li da nam prosine zlatno sunašce narodne sreće, tada se neplašimo posla niti trudna napora. Nesdvajajmo u oskudnom našem položaju, neplašimo se ogromne zadaće, već se latimo čvrsto posla iz ljubavi prema domovini, njekada toli slavnoj mačem, a i knjigom, neka nas u poslovanju bodri; jedina ona može nam razblažiti tuge i nevolje, te nam posvetiti neugodan i žalostan položaj. Ali prije svega treba da si bratske ruke pružimo, te da bratski odlučimo vojevati za najvažnije interese mile domovine, jer jedino slogom možemo ovršiti preogromnu našu zadaću. Prodjemo li pazljivim okom žalostnu našu, ali ipak slavnu prošlost, pak potražimo li uzroke naše nesreće u smislu duševnom, političnom i materijalnom, pak ćemo se osvjedoćiti, da je tomu najveći razlog nesloga. A kada jednom i nam s očijuh pade koprena, pa se okanimo nesloge i medjusobne mržnje, koja k zlu vodi, tada će i u našoj domovini procvasti sve, što je rodu milo, drago i sveto. To sve imajuć na umu sabrasmo se svikolici oduševljeni za napredak i boljak našega školarstva, da se složno, mirno i razborito dogovaramo o potrebah i ranah, koje nas tište, i da odgovaramo u koliko je bolje moći savršenije na zadana nam po visokih oblastih pitanja.

Ponajprije sazvasmo svečano »Duha svetoga« pa se zatim zaputismo u školsko zdanje, gdje veleč. g. predsjednik, Ivan Grgesina, pročitav odpise i naredbe preč. duh. stola, kratkim ali svrsi shodnim govorom sjednicu otvori. Tu se je bilo, što se može s radošću spomenuti, skupilo skoro sve svećenstvo našega kotara. A od učiteljah manjkala su samo dvojica, koja su bila bolešću prepriečena. Svega skupa bilo nas je do 30 članovah.

Domaći g. učitelj I. Pleše zače prvi praktično predavanje, 14 vježbom zornoga gradiva. Svrši ga na obće zadovoljstvo. Svim bo se je dopala njegova u istinu hvalev riedna okretnost i živahnost. U

Digitized by Google

ostalom, da se je kod toga bolje držao same stvari, te samo ob onom govorio, što baš na taj stupanj zorne obuke spada, bio bi i bolje skupštinu zatekao. Zatim hotio je isti gospodin, kako mi se čini predavati nješto iz slovnice, našto izrazi virovitički učitelj Basarićek, da bi bilo umjestno, kada bi se III pitanje, koje nam je za teorotično riešenje zadano i praktično izvelo, te pokazalo u koliko je moguće pripoviedkom abstraktan pojam protumačiti. Na što mu veleč. g. predsjednik ponudi, da sam to učini. On poče djeci II. razreda pripovjedati 26. štivo I. slov. čitanke sasvim u kratko i shvatljivo, izpita jih radi toga da sazna, da li ga razumiju, i da li su štogod shvatila, a najposlje izvadi zajedno s djecom moralni nauk, i zaključi tako, da su sva darovitija djeca mogla pogoditi čin, što ga je Ružica počinila, t. j. pokajanje. Njemu prigovori slatinski učitelj Kovač, misleć da bi mu bilo ponajprije označiti pojam, o kom želi govoriti, pak onda istom pripoviedkom, kano primjerom zasvjedočiti svoje tvrdnje. Poradi toga porodi se žestoka debata, gdje se je imao boriti autoritet staroga izkusnoga učitelja, s dokazi mladoga još nepoznatoga učitelja. Na kojoj je bilo strani pravo, neću suditi, volim biti neutralan, da nijednom od njih krivo neučinim. Poslje toga dodje red na bušetinskoga učitelja I. Šlumpfa, da nam predaje nješto iz računstva. On je, istinabog, djecu drugoga razreda nješto iz računstva pitao, da li je štogod predavao, nemogu Vam kazati. Zašto mu nije nitko na predavanje ništa primjetio, neću Vam kazati! — Jedino, što želim od naših učiteljah u takovih prigodah jest, da svakomu, koji predaje iskreno, bezpristrano i obrazloženo temeljitimi dokazi svoje mnienje kažu, a da neševrljaju bojeć se zamjeriti ovomu ili onomu prijatelju, jerbo tim se promašuje svrha naših sastanakah. Drugo, neka bi veleč. gosp. predsjednici svojkolikoj gosp. učiteljem bar po prilici prije konferencije označili one predmete, koji se imadu u skupštini praktično izvesti. Tim bi se mnogo postiglo, prvo jer bi tim načinom svi bili prisiljeni pripravljati se za sastanak, pak bi moguće bilo, da bi i oni morali predavati, koji toga inače nikada nečiue, a drugo uviek bi dotičnik, kad bi bio pripravan za predavanje, svoju methodu i praktičnu vještinu ljepše razvio, nego li onako, kad je nepripravan zatečen; a treće tim bi se izbjeglo, da se nebi uviek na svakoj konferenciji jedna ista stvar gudala. Kako se ima sud u zapisnik staviti o tom kako je tko predavao, nebi smio zavisiti od bilježnikove samovolje, već bi to imala većina glasovah odlučiti.

Poslje praktičnih predavanjah pošli smo na čitanje odgovorah, što smo jih izradili na pitanja po visokih oblastih zadana. —

Prvo pitanje čitala su gg. Setinski cabunski, Kovač slatinski i Černko gradinski učitelji. Mnoge su tu rane odkrite, mnoge potrebe spomenute. Istinabog, sašlo se je malo s puta, dočim su gg. spome-

Digitized by Google

nuv najprije njeke nedostatke nutrnje sisteme školah, prešla na vanjske rane, što nam školarstvo tište. Ali bogme i pravo su učinila, jerbo smatram, da će sistem školah, a u obće i ciela obuka školska tako dugo hramati, dok se vanjske rane školah neizliječe. — To je uzalud, kao što duh u bolestnu tielu trpi, tako i obuka uz vanjske nedostatke školah boluje i bolovati će, dok se tomu nedoskoči! — Šteta što nije nijedan od izkusnih starih učiteljah svoju izradbu na prvo pitanje u našem glasilu priobćio. Bilo bi od potrebe, da se tako važno pitanje svestrano pretrese. — Drugo pitanje čitala su gg. Kolar sladojevački učitelj i St. Basariček učitelj virovitički. Ciela skupština smatrala je, da je i ovo pitanje bilo točno i dobro riešeno. A zadnje pitanje pročitala su gg. Mužina i Tretinjak gradački i bazjaski učitelji.

Sad stane učitelj gradinski M. Černko, ter stavi njekoliko predlogah skupštini za razpravljanje. Svi u skupštini prisutni pronadju jih za važne, ali se je riešenje istih ipak moralo odgoditi do boljih vremenah.

Poslje smrti virovitičkoga učitelja J. Kovača ostalo je mjesto knjižničara kot. knjižnice izpražnjeno. Kao što je to već prije jednom bilo, tako i sada odluči skupština za dobro, da se uprava knjižnice preda u ruke zato izabranomu odboru, a članovi toga odbora jesu učitelji terezovački I. Pleše, bukovečki A. Praus i virovitički St. Basariček kao knjižničar. Da kontrolira račune i knjižnicu umoljen bi veleč. ot. Jerolim Horvat gvardijan virovitički, a da knjižničaru na ruku bude kod uredjenja knjižnice mnogoč. ot. Sevastijan Šafar, kat. gl. učione virovitičke, što oni, premda jim nije dužnost bila, dragovoljno preuzeše. Hvala jim! Medjutim, kako sam opazio, nikako se ota knjižnica neda urediti, jer se urediti neima šta. Ima, istinabog njekoliko poklonjenih knjigah, koje vriede malo ili ništa. Sve, što je kakove vriednosti, kao n. pr. pedagogička enciklopedija i druge njekoje, imovina je glavne škole, koja je njegda imala zajedničku knjižnicu s kotarskom, a sada ima vriedniju i bogatiju posebnu sbirku knjigah, nego li je kotarska. Što je pako tomu krivo? Nehajstvo, nesloga i nemar! Niti tko pita za kakovu knjigu iz knjižnice, niti hoće sva gospoda marljivo prineske plaćati, što je najglavnija pogrieška! — Hoćemo li tim načinom napred, sudite sami? Da li se tim načinom teži onomu cilju, koji ste jim Vi, g. uredniče, naznačili, kao njegdašnji vriedni član našega kotara, u svom prvom pozivu, da utemelje knjižnicu? — Što mislite?

(Ja i vriedni moji bivši sudruzi u Virovitici mislismo osnivajuć knjižnicu: 1. Da se knjižnicom — viribus unitis — duševno usredotoči čitavo učiteljstvo kot. virovitičkoga u samoj Virovitici, gdje je svakako srdce cieloj onoj okolini. 2. Htjedosmo ostaloj subraći u kotaru osobitu ljubav tim učiniti u uvjerenju i već znanju, da se bude liepa svota od prilike u 100 for. iz zaklade Divjakove obraćati na

Digitized by Google

knjižnicu i druga učevna sredstva gl. učione virovitičke; odakle mogao bi si svaki vanjski član uz neznatan godišnji prinesak po volji birati knjigah. 3. Razlučivasmo kao vlastitost knjižnicu strogo gl. učione virovitičke od one kotarske, koja se imaše umnožavati jedino s obćih godišnjih prinesakah ili darovanih knjigah. — Ako je nastavljanje i razširivanje našega za onda već liepoga temelja zapelo, od srdca žalimo. U kolo vas, braćo, uz štovanje i uzajmičnu ljubav!)

S. V.

Sjednica se svrši poslje 1. sata, a veleč. gosp. domačin župnik Stjepan Tompak, poznat s riedke gostoljubivosti i umiljatosti podvori nas objedom. Živio i hvala mu!

Ovuda Vam hoda njeki gospodin, moram mu iskreno kazati, da je neučitelj, a ne naučitelj. Taj Vam gospodin kopa i ruje, da jednoga inače čestita i vriedna mladića podkopa, a k tomu se nestidi najpodlija i najprostija sredstva upotrebljavati. *) Da li je čestito, plemenito i za učitelja pristojno takovo postupanje, neka sudi cieli učiteljski sviet, a ja mu podvikujem: Neda se glavom o zid!“ Takovim načinom otudjit ćete si i ono malo najboljih zaštitnikah i prijateljah! Valjano li ste Vi jednom primetili: »liepim se najdalje dodje, pak se negrizimo, jer jih imamo dovolje svakojakih i najmljenih i nenajmljenih, koji se bave jedino bockanjem, zagrizkivanjem, i koječim drugim — usahla jim ruka!“

Na koncu opraštam se s Vami i s milim čitateljstvom, želeć, da nam se sve što je po domovinu dobro i koristno, milo i drago do skora izpuni. S bogom.

S. B—k.

Viestnik.

Natječaji.

Na pučkoj učioni u Selcih županije riečke ima se popuniti mjesto učitelja, s kojim je skopčana godišnja plata od 315 for.; za drva 50 for. 40 novč., a uza to slobodan stan.

Natjecatelji za ovo mjesto imadu svoje na obćinu selačku u Vinodolu glaseće, i s propisanimi prilozi o osposobljenju školskomu i ćudorednosti providjene molbenice najdulje do 31. Prosinca t. g. okružnomu učionah nadzorniku g. Petru Matejčiću, podarcidjakonu okružja vinodolskoga i župniku u Grižanih podnieti.

Od bisk. duh. stola senjskoga i modruškog ili krbavskoga.

*) Neznamo, koji bi taj bio; nu svakako naliči mnogim onim, koji se već odavna prerado povlače Podravinom, rujuć proti namještenomu već učitelju i pogadjajuć se s pukom i „na minuendo licitaciju.“ Virovitičani poznati su kao plemeniti i razboriti gradjani; oni zaista vrlo dobro poznaju sadašnjega privremenoga si učitelja tim većma, što je njihove, domaće loze listić. A nadalje, mladjahnu lozicu možemo ovinut i boljim pravcem — a stara trtenina neda se. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

Listovnica.

G. g. R—u, ш—ф, i A. K. na R. S razloga, što smo naprečac proti sućnoj ideji Vašoj, kojom odihavaju Vaši konferencijalni izradci, sboreći „o glavnih manah sadašnjega sustava pučkih učionah itd.“, ideji najme, da bi nam pučke učione samo onda mogle procvasti, kada bi se riešile otćinstva svojih dotičnih općinah, te postale tako zvanimi, košto sva trojica želite „zemaljskimi zavodi“. = landes-inštituti, nemožemo Vam obielodaniti razpravah.

Mi smo tvrdo uvjereni, da je upravo u samoupravi — za kojom dugo već uzdišući malo ne izkapasmo — i manjih i većih općinah temelj i pravo jamstvo pravoj slobodi a uz ovu i čisto narodnoj prosvjeti, blagostanju i sreći zemaljskoj položen. Oduzmi općinam pravo samouprave, oduzmi pravo razpolaganja svojim imetkom: koliko je pedaljah do toga, da ti bude i tvoja skrovna večerica i svaki zalogajac pod zemaljskom upravom?

Što učiteljstvo u istinu toliko strada, što volji i očitu krivdu podnašati, nego li se pritužiti, tomu je uzrok neuredjenost ciele nam zemlje, naročito pako općinah, kojim učitelj neposredno služi; a uredimo li se jednom, čemu je sva prilika, da bude što najskorje: preporodismo se i okriepismo, vjerujte, i mi učitelji.

U ostalom, predloženo višjom vlasti pitanje žudi saznati posve drugih manah, nahodećih se u sustavu pučkih učionah, nego što su poznate jurve svemu svietu jadikovke: dajte nam decenalija; utemeljite nam zakladu za mirovinu, povisite nam platu! Svemu tomu mora da bude lieka, uhvajmo se; ali do toga dokazujmo svakom sgodom, da smo vriedni i bolje pristrege, nastojmo uvjeriti plodom ráda svojega to općinare same, to višje vlasti: da bi nam se za mučan naš trud i posao imalo već jednom ne samo šačicom već i pregrštićom nagradjivati. (Uredničtvo.)

Zagonetke

od

Dane Rendulića

(Dalje.)

10.

Imam sestricu: Kada je sita, cvili i plače, kada je gladna i posve tašta, muči. (Šta je to?)

Odgonetke priobćit ćemo u budućem broju.

Odgonetke za 20. br.

7. = Četiri kralja u kartah. — 8. = brada, kada si ju briješ osapunjenu. — 9. = dûg.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 22. U Zagrebu, 15. Studena 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Zemlja i voda.

(Kao dopunjak za štiva 56. 57. II. sl. čitanke.)

(Svršetak.)

Evo na, mila dječice, sada biste mogla već i kući iti, jer je već deseta minula; nu vidim vas, kako svi motrite našega Ivana, zahtievajuć od njega, da nam se oduži. Šta ti na to, Ivane? Znaš li dakle, odakle dolazi magla? Pazi, da se neosramotiš!

Na to će Ivan: imam li u zdjelički vode, pak ju pustim koji dan u miru, vode mi nestane; napunio sam si bio crnilnicu crnilom, u kojem, znadem, da ima ponajviše same vode, nisam kod kuće cieloga Rujna niti pera umočio u nju, pak je ipak nestalo vode; iz mokra ruha nestalo je; iz čaše mi čaj odletio: odakle bi inače mogla ona magla dojti, ako ne iz vode, pak iz zemlje, u kojoj je ima veoma mnogo. Ja mislim, voda hlapi uviek, pak se onaj hlap uzdigne i kada ga je više ujedno, onda ga vidimo. —

Tako i jest, mila djeco; nu ja ću vam sada u kratko izpripoviedati sve o vodi, šta trebate znati, pak vam ujedno i dokazati, da se svakako pretvara i prema svojoj prilici, da ima i više raznih imenah.

Bila voda tekućica ili mrtvica; bila studena ili topla; sladka, slana ili grka, dok se može zagrabiti, u posudi držati: zove se

Digitized by Google

vazda imenom voda. I zato i sama kiša oli godina, što nam pada sa zraka, ništa nije drugo, van čista i čista voda. Kada istu vodu bud u kakovojgod posudi kuhamo tako, da i vrije, onda zovemo onaj vrući prašak, što-no naglo izlazi iz posude, parom. Paru možete vidjeti svaki dan, gdje izlazi iz lonacah i drugoga sudja, u kojem se bud šta kuha.

Ova para jest strašno vruća, da vrućja od same vrijuće vode; ista ova para ćera vam željeznjače, paromline, paroplove itd. Ona sprava, ona mašina, iz koje se u veliko proizvadja para, da giblje i zaokreće drugimi stvarmi, zove se hrvatski: parulja. Pamtite si to! — A sada ćete lasno pogoditi i sami, zašto velimo: parenica, pariti rublje, opario sam se itd.

I čovjek i druge životinje, osobito pak o sisavci, imajući toplu krv, izdišu vodu, pretvorenu u presićušne čestice, koje liepo i vidimo zimi, kada dišemo. I ovo je, pravo reći, para; nu nevelimo joj tako, već: sapa ili sapot. — Kada odulje bježimo, ili šta težka naglo radimo, onda brzo dišemo, mnogo sopota izdišemo, pak velimo da smo se usoptili. Soptiti znači dakle i dihati i puhati; s toga se zovu svi strojevi za sviranje, u koje pušemo, ujedno i sopila, sopiljice. Pišćalica samica, dvojnica ili dvojkača, strančica = flauta, trublja itd. jesu sopila. Naši ljudi misle, da je u vola, krave, konja itd. dušom njihovom ona sapa ili para; zato i vele, kada koje blažče pogine: parnulo je; hoće, da reknu: duša je iz njega izišla u slici i spodobi pare.

Voda se razstavlja i onda, kada baš nije vruće, kada je i hladno, kada velimo da je i zima. Ako to biva za ljetnih danah i noćih, kada je zrak topal, onda onih presitnih bubuljicah nevidimo, košto nevidimo zimi u toploj sobi niti svoje vlastite sape, premju neprestance izdišemo. Kada je dakle vani zrak hladniji, onda su one bubuljice malo veće i gušće, nemogu se tako brzo uzdignuti u vis, već se viju mahom iznad vode, iznad poljah i livadah simo tamo, oli često i posve mirno kao leže. Ovakov sivi hlap zovemo sada maglu. Magla dakle nije ništa drugo, van izhlapnjela voda, ili hoćemo li reći, hladnija para. Magla nemilo zaudara, niti si želimo, da nam dugo u blizini našoj leži. Magla jest siva, tanka, gusta, debela; magla je nezdrava a morskim brodarom, ako je debela i gusta, jest upravo pogibeljna s toga, što nevide u daljinu

Digitized by Google

pred njom, te može iznenadce brod o brod lupiti i tako se oštetiti. Velimo, da se i čovjeku zamagli pred očima; velimo i vinu, da je maglovito, ako nije posve čisto.

Nezaboravite na to, da se voda, zemlja, životinje, bilje neprestano izparuju, izhlapljivaju.

Ustaste u očih svih svetih; izadjoste na dvorište, ali čuda: sva drva, svi krovovi, sve dûblje pobieljelo je, kano da ga tko brašnom posipao. A šta je opet to? Velimo: mraz je pao; sriež se oborila; inje visi. Odakle nam pak ova i šta je to?

Noćju se razstvarala voda, nahodeća se u zemlji, u drvlju, u svakoj stvari vani, u hlap. Da nebude bila udarila zima, onaj hlap mogaše lebdjeti u zraku, i rekli bismo: eno magle; nu zima pretvara vodu u led. Svaki onaj najmanji vodni prašak, odtrgnuvši se od matice svoje, od vode najme, istim migom, čim bijaše stupio na površinu onoga tiela, u kom je voda, mahomice se sa studeni sgrušio, slédio. Jer se voda u milijun presitnih bubuljicah pretvorila, s toga i vidime na milijune presićušnih sgrušenih, sledjelih prašakah, kojim je ime košto rekosmo: mraz, sriež, inje, sjeverina, ćić. Ovako velimo smržnjenoj magli t. j. hlapu zimi; nu za hladnih proljetnih i jesenskih noćih, kada se rosica sledi, smrzne, velimo toj sgruševini: slâna, srôs — (2. pad. srôsi).

(Komu velimo: „pao mu *mraz* po glavi?“ Osiedjelu. Koji bi vas rado, da mu reknem: „prešiknuo ga mraz obrazom?“ Nitko zaista; jer bi to značilo, zastidjeo se sa njekakova zla svoga čina. — Nastojmo, da nas nikada mraz neomrazi; nu zarumeniti se možemo s nenadna veselja, odlikovanja. --)

Vidite, sada već možete si svi i to protumačiti: kako to biva, te imamo zimi na prozorih inja; kako to, te je nutarnja površina stakla vazda rosna i sledjela a vanjska ne. Razjasni nam to Jakove!

Ali, šta je to led? pitate me, ljubazna dječice.

Kada je ciča zima, kada sjever brije, onda voda tekućice i mrtvice, s prevelike one studeni sve to većma gustnu, sgrušavaju se, postaju posve tvrde i krute, a takovu vodu posve otvrdjelu, zovemo ledom.

Vode mrtvice prije se olede, nego tekučice; vode na otvo-

Digitized by Google

renih ravninah prije, nego one medju gorami. S toga naša Drava smrzne ponajprije, onda Sava a najposlje Kupa. — Krčmari, mesari, slastičari, medičari a i svaki, koj samo može, nabavi si zimi što većma leda, te ga spravlja u podzemne ledenice. Razlog je tomu taj, šta se u studeni mnoge stvari uzdrže zdrave i svježe, košto: pivo, meso itd., a studen zrak postaje nam u najvrućem ljetu, ako je u pivnicah, ledenicah dovoljno leda. Nemanje leda trebamo i u mnogih boljestih. U nas je led debel na stopu a ima ga i na 3, 4, da i na mnogo sežanjah debela. Gdje je takov, tamo je prestudeno, tamo nejma ljubičicah, tamo nejma soćna voćja, tamo nejma sladjahna groždja.

Velimo: taj ima ledeno srdce; krv mu se u žilah sledila; vidji ga, plače za drugom si tako, da mu mjesto suzah leden grašak pada. Kada i komu biste ovako izrekli? Mislite malo! Ledenici velimo takodjer i ledènik; male puške, srebrom okovane zovu se takodjer ledènice; veliku talieru ili škudi vele ledènjača. To sve valjda za to, što je srebro kano ledena sjâja.)

Do sada smo motrili vodu i svakojake njezine prilike samo u toliko, u koliko se drži zemlje naše; nu voda se uzdiže i u zrak, voda se i tamo svakojako pretvara i čini prava čudesa. Čujte koju i na dalje!

Motrimo li ravne poljane s brdašca, pak samo na pola opažamo u daljini sela i gradove, to velimo: da se navukao čâj a s toga jest čajno. To je riedka, tanka magla. Nevidimo li niti selah, niti gradovah, niti gorah itd., velimo jest maglovito, debela i gusta je magla. Niti onaj čaj, niti magla nijesu vazda blizu zemlje, već se ponajviše uzdignu u zrak. A šta jih podigne? — Toplina, pak vjetar. Kada se uzljula zrak, što ga dišemo, onda velimo, da puše ili duva vjetar. Taj vjetar podigne onda onaj hlap te ga ponese u daleke visine. Kada se u visini sakupi množina onoga hlapa, te ga vidimo, onda velimo, da je to oblak, da su oblaci.

Oblaci su takodjer sivkasti, nu kada jih je mnogo sakupljeno, onda su mrci, tamni, crni. Kada se iza jasna, vedra neba ukazuju bud s koje strane oblaci, velimo: eno, oblâči se. Dolaze li s južnih ili zapadnih stranah oblaci, u nas će jamačno daž-

Digitized by Google

diti; u zimsko doba oblaci sjevernjaci ili iztočnjaci donose nam sniega; a isti ovi u ljetno doba nose sobom pogubnu nam tuču. Veličinom svojom zove se: obláčak, oblačić, oblak, oblàčina.

Oblaci u zraku *lebde, vise; oblaci putuju, idu, povlače se, viju se;* oblaci se *dižu, padaju, vrtološe, biju se;* oblak *pukne; oblaci se redjaju, gomilaju, privlače, odaljuju; priete nam, groze nam se:* oblak jest *žar, krvav, bistar, mrk* itd.

Čim se više iznad zemlje penjemo, sve to studeniji jest zrak. S toga na visokih gorah, košto vam rekoh jednom, vazda sniega; s toga su naše gore: Velebić, Plešivica, Bjelolasica, Klek ponajprije sniegom pokrivene.

Ona vodna para, onaj hlap diže se toplinom ljeti daleko u vis. U visini je studeno a gdje je studeno, tu se, košto već znate, vodne pare pretvaraju u kapljice. Tako postaje i na zemlji rosa, tako na prozoru pretvori se para, nahodeća se u sobi, u kapljice, ako je vanjski zrak studen.

Hlap u visini zove se, košto rekosmo, oblak. Dodje li taj oblak u onu visinu, gdje je studeno, svaka se ona hlapna bubuljica sgruša u kapljičicu a ova, jerbo je sada težja od zraka, mora da pada nice, dok nepadne na zemljicu, odkuda se bijaše podignula. One veće oli manje kapljice sa zraka padajuće, zovemo kišom. — S proljeća, ljeti i pod jesen pada ponajviše kiša; zimi redje.

Kiša je prava blagodat svemu tvorstvu zemaljskomu; kada nepada dulje ljeti, sve se bilje osuši, sve gine, povehne; kada nas postigne takovo ljeto, velimo: suša je. — Kada je suša, tuj izumru premnoga vrela i studenci; tuj ti nejma dovoljno vode, da nam ćeraju vodenice; tuj oplahnu rieke, te nemogu broditi ladje šajkašice, tu nam izumre sva božja narav, te nastane plač i jauk, jer; se vidi, da nebude šta kositi, šta žeti. Onda je loša berba a s nje glad.

Kada kiša liepo i u sitno pada, velimo, da sipi ili miži, inače velimo: kiša pada ili samo: daždi, jer se kiša zove i dažd. Ona mila, ugodna, ugodna sipeća kiša, zove se i godinicom. Inače, pada li kiša naglo, velimo da lije i zove se: lijavica

Digitized by Google

lijak; kada se ponajviše samo u jedan predjel izlije iznenadce, kao iz kabla da se izlila, velimo: pala je ploha.

Kiši velimo i: kišica, dažd, daždak, daždić, godina, godinica; kiša nas pomoči, pokvasi; snje i pokisnemo.

Rekli smo: čim zrak topliji, tim višje nosi sobom vodna hlapa. Kada se ljeti u velikoj visini onaj hlap, t. j. one vodne bubuljice u oblaku pretvore u kapljice, a onaj čas zajuri studen sjeverović, to se onda one kaplje pretvore u visini u ledena zrnca, koja opet moraju pasti na zemlju.

Čim više se kapaljah spojilo i uledilo, tim su deblje one bobice ledne. Kao takove, kada padnu na zemlju, velimo, da je pao lèd, tuča, gràd, krupa. Padnu li u sitno, to je pala: solika, krupica, grašac. Padne li solika, još i kako; naprotiv, padne li tuča: zlo i naopako, jer pomlati, povali, polomi, potrga i uništi sav zemaljski rod. — Tuča nepada nikada zimi, već ljeti a solika pada i ljeti i zimi. Što s višjega pada tuča, to bude krupnija; zato se solika stvara bliže zemlje.

(Kada se djeca uvjere o tom, kako se stvara tuča, to je dužnost učiteljeva, da ovom sgodom izćera mladeži iz glave kojekakove vrteže, s kojih je pûk uvjeren, da tuču grade djaci trinajstoškolci t. j. grabancijaši, pak popovi, copernice i bog si sam znao, tko li ne jošte. Tim postignemo i to, da će nam se puk uvjeriti i o tom, da je nesamo suvišno, već često i opasno u križ ili u oblake zvoniti.)

Evo nas sada i na kraju.

Ciča je zima, vedro nebo a sunce sjaje. U zraku nam nješta titra, nješta se blišti pred samima očima našima: šta je to?

U zraku je pare i u sried zime; zrak je studen da nemože biti većma; s toga se onaj presićušan vodni prašak, dok je lebdio u zraku, morao sgrušiti, slediti. Milijun takovih prašakah titra nam pred očima, a s toga, što su presitni, dugo kao lebde u zraku i sve polagacko padaju nice. Žare se i titraju nam sa sunčane svjetlosti a zovemo jih iskrice. Takovom sgodom velimo: zrak se iskri. Iste iskrice zovu se i iglicami.

Kada su sitne bubuljice ovisoko u zraku u zimsko doba, hoće jim se, sa studeni da se pretvore u kapljice; nu oštra studen

Digitized by Google

neda jim toliko časa, da se to sbude, već jih migom onako sićušne košto su, sledi u liepe zviezdice, koje bud pojedince, bud jih više nagomilane padaju na zemlju pod imenom: snieg. Ovećje ove zviezdice zovu se i pahuljice.

Snieg pada u nas samo zimi; riedko kada s rana proljeća ili jeseni. U ravnicah naših znade ga biti i preko stope; u gorah, osobito većih, imade ga i u nas i preko sežnja.

Sniegom se sanjkamo; na sanjicama laglje se vozi nego na kolima. Drva i druga gradjevina, košto i gnoj izvažaju se najudobnije sniegom. Snieg jest liepo pokrivalo usjevom, koje štiti od oštra vjetra sjevernjaka; s toga u nas i nejma dobre zime bez dobrahna i oduljega sniega. — Sniegom prtimo; s toga i nogom ljudskom ili živinskom pogažen, postapan snieg, zove se: prtina.

Tako mjeseca Studena ili Prosinca, kada se u gomilah naganjaju amo, tamo gusti oblaci, praćeni vjetrom sjevernjakom, kada bi se mogli i okladiti, da će za koj dan banuti snieg, velimo: snieg cvate, snieg zori, udara sniegom.

Velimo nadalje: snieg pada, snieži, snieg méte i snieg bridi, ako ga suha donosi sjevernjak.

Smržnjen snieg pod nogama i točkovi cvrči, ciči, škripi, čiri, ciuče. Dok je posve studen, smržnjen, jest sipak, rahal; kada se začne taliti, kopnjeti, onda se gruda ili voljka; s toga si dječica s takova grade grude, grudice te se grudaju, voljkaju. Velika gruda sniega, što se smota valjanjem manje grude, zove se vàljâš; s ovakovih vàljášah grade si djeca razne balvane, pak ako si stvore čovjeka, kršte ga: sniegovićem, bjelušem, čikom.

Evo vam, mila dječice, liepa razgovora o vodi. Sada vidite, da je svagdje voda: u dubljini zemaljskoj, na površini njezinoj, dá i u najvišjih visinah. Sada vidite i znate, da je ista voda čudnovata stvar, koja ima svakojaki lik i prerazna imena; s toga i mislim, da se nedivite tomu, reknem li vam i sada, da je prava maškarica.

Štujte i ljubite dragoga boga osebitim načinom već i za to, što vidite, da nam je toli potrebitu vodu stvorio na svakom mjestu.

Digitized by Google

Ovo je naravno mali samo dielak za potanko tumačenje o vodi. Ovim se samo htjeo pokazati način, kojim se ima koji pojam tumačiti a nipošto kano narinuti, da se to ima činiti upravo ovoliko i na vlas ovako. Učitelj treba da znade, koju pripravu imaju mu djeca za shvaćanje kojega novoga pojma a zato upravo mnoga će ovdje njekoji u II. razredu izpustiti, mnoga dopresti, mnoga i na drugu godinu prenieti.

Ako bog dade, povratiti ću se vam na skoro na vodu, ali ću se onda samo držati njezina upliva na razne stvari, nahodeće se okolo nas. M. G.

Koristno i štetno djelovanje kisika.

Svršetak.

Nu, da nam u krvi neponestane topline, nuždno jest, da se dihanjem potrošen uglik iznovice krvi nadoknadi. A za to se hoće osobito takovo hranivo, što ima u sebi obilje uglika, naročito treba se hraniti tvarmi, imajućimi u sebi škroba, šećera i dovoljno masti. Netreba nam na široku dokazivati, da se hoće za svaki veći potrošak, — da nebude s njega znatne štete, a možda i same propasti, — takodjer i znatne nadoknade; pak naprotiv, da svaka obilna nadoknada dopušta i veći potrošak, a čim je ovaj manji, tim nam u bolji čas dodje onaj preostatak za slučajnu buduću potreboću. Upravo ova valja i za dihanje, a oslanjajuć se na rečeno, posve si lasno možemo razjasniti sliedeće pojave te s njih izvesti prilagodna pravila.

Zreo čovjek udiše u 24 sata do $1\frac{1}{2}$ funte kisika, izdišuć pako kiselinu ugljičnu, izluči u isto doba do pol funte uglika iz krvi. Prema tomu potroši se dihanjem čitave godine do 180 funtih uglika, a sva toplina, postala okisanjem ovoga znatnoga množtva uglika, ravna je onoj množini topline, što bi postala, da spalimo 400 funtih dobro suha drvlja.

Krv naginje neprestance od srdca k plućima, nu osim toga kola i čitavim tielom, što nam potvrdjuje kucanje srdca i njekojih žilah, tako zvanih kucavicah. Ali krv nehrli vazda jednakom brzinom; to visi o raznoj starosti, o ćudi i ćudnosti, o gibanju

Digitized by Google

tiela; dà, i strasti i razne nemoći tjelesne, zaokreću manje, više krvljom.

Počam od poroda za čitava života čovječjega, sve sporije kucka srdce, kucne pako u minuti od prve do četvrte godine 140—100 putih; od 4. do 16. godine 100—80 putih; od 16. do 32. godine 80—70 putih; od 32. do 64. godine 70—65 putih itd., dok konačno u liepoj starosti u minuti samo po 50 putih nekucne. Za svakoga udarca u srdcu metne se u kolanje u zrela čovjeka tako do $1^1/_2$ unće t. j. nješto preko $2^1/_2$ lota krvi; uzmemo li naprečac množinu krvi naše na 20 funtih, to sva krv odsjekom prodje kroz srdce, dakle i čitavim tielom za dvie minute i 51 sekundu. — S toga se vidi, zašto mladiću nije nikada tako zima, košto je starcu, koj je sve to zimogrožniji, što bude stariji. A s toga upravo suvišno je, a često i štetno mladež odviše toplo zaodievati, gdje-no znademo, da se ona svojom nestašnošću i vječnim gibanjem i na samu ledu umie ugrijati. Nadalje uvjeravamo se, s česa se ljudi, težko radeći, košto i oni naglo idući veoma znoje, pak bio zrak ma kako oštar i studen, gdje-no naprotiv čovjek, malo se kretajući, piše li n. pr. ili šije, u istom mjestu, u istoj toplini nariče, da mu je zima.

Što veće kretanje tiela u savezu je ne samo s bržjim kolanjem krvi, već i s bržjim dihanjem; s česa se opet tumači, zašto se uza to i više topline radja, naravno jest pako, da se veći potrošak uglika mora njekako nadomjestiti A u istinu jest tako.

Sravnajmo samo brzu probavu i onaj junački glad kosca, orača, mlatca, kovača i svakoga pravoga težaka s probavom i nesladkim tekom švaljah, krojačah, pisarah, zlatarah itd.! — U obće pako, nije probava, kano ni volja na jelo uviek i svagdje jednaka. Ta zimi jedemo u istinu više, nego ljeti, a žitelji sjeverovići jesu osobiti jelci; jer, težka li čuda, pojede li uz jedan obrok njekoliko funtih mesa a ovo zalije li dobrom mjericom riblje masti, — gdje-no, naprotiv, jugovići u vrućih pojasih stanujući, nahrane se gladni do sita, recimo i šačicom datuljah. Dakako, pri tom niti oni prvi griješe, niti su ovi tim zaslužniji: upravo se hrane tako, kako jim to prirodjena potreboća nalaže. Tako isto i diete i mladić bržje probavljaju te prema tomu i više jedu, nego odrasao muž, oli ti starac.

Digitized by Google

Zimi nam osobito prija tusto meso a kisela zelja ili repe nijesmo kadri premastiti; ljeti pako ista ova jela neslade nam u istoj mjeri. Guske i svinje pitamo ponajviše zimi, jer se u ovo doba ponajviše potroši masti i svake pretiline. Nu, hoćemo li, da nam se ove živine što bržje i što bolje utove, nepuštamo jih iz stajah, već nastojimo, da se što manje giblju, kretanje jim omedjašujemo često i nesdušno, a to samo za to, da što manje s dobivene hrane potroše, izbace, pa da što više iz zališna preostatka hraniva — pretvore u salo i slaninu, čovjeku toli nuždne.

Ovo izkustvo i ove zakone prirodne imaj u oku svaki uman ratar i pčelar, nećeš li, da te nepostigne šteta iznenadce i bez tvoje krivnje. S toga nastoj, da ti budu staje za domaće blago, isto tako i pčelinjaci obezbiedjeni proti zimi; jer što studeniji jest u njih zrak, tim više moraju u takovih mjestih stanujuće živine dobivati hrane, da jim uzmogne tielo uzdržati stanovit i primjeren si stupanj topline.

Zavirimo sada u kratko u životinje pozimuše, koje najme zimu prospavaju, košto su: mjedvedi, jazavci, ježi, puhovi itd. Ove živine zimi hrani, dok spavaju, jedino njihov tuk, što si ga prije s dobre hrane nabaviše; s toga upravo goje se ljeti i podjesen što najtučnijom hranom. Nu, da se prije rana proljeća, same neizjedu, da jim neponestane sala prije, nego bi si mogle najti potriebne hrane: treba, da pomnjivo gospodare sa svojom zalihom, u čem se predobri stvoritelj sam za nje pobrinuo, darovav jim naravnu pûd = nagon, kojim si suhom mahovinom svoje jazbine ustelju, te sve otvore, škuljice i pokotine pomnjivo pozabrtve. A prirediviši si svoju postelj, kako jih sama narav naučila, legnu u miru, smotaju se što najvećma mogu, da samo neohladnu preko mjere. Dihanje, košto i trošenje sala, bolje reći uglika njegova biva posve polagacko, čim dakako postaje jim tielo ponješta hladnije; s toga se i znatno ukoče nu ne u toliko, da bi jim bilo na uštrb životnoj snagi. — S proljeća pako probudjivaju se sve ove živine ogladnjele i suhe poput trte.

Ali, nedišu samo čovjek i ostale živine, već to isto čini i bilje i to svojimi zelenimi česticami, osobito lišćem. Ove bilinske česti u svjetlu izdišu kisik, a u tami (nezelene česti čine to i u

Digitized by Google

svjetlu) kisik pridržuju u sebi, ili barem neizdišu čistoga kisika, već s uglikom kao kiselinu ugljikovu.

Bilje treba za svoj uzgoj neobhodno kisika i to ne samo s početka, kada sjeme klica, već i za dalnji uzrast; jerbo jedino pomoćju kisika mogu se tvoriti najrazličnije tvari bilinske, koje davaju hranu stranom samoj biljki, stranom pako sabiru se u bilinskom tielu, da uzmognu kašnje i čovjeku i životinjam služiti za hranu oli za druge potrebоće. S toga upravo izvadjaju se za valjano gojenje bilja dva pravila; prvo, da se sjeme nesije duboko; drugo, da se što češće zemljište rahlâ okapanjem, što osobito valja za ono bilje, koje nam dava korist svojim korenjem. Prvomu pravilu evo i dokaza.

Kada se gdje izpraši oli prekopa zemljište, biva, da za koji čas na mjestu začne rasti bilje, nikim nesijano i nesadjeno bilje, kojemu u ostalom u cieloj onoj okolovini nejma ni traga niti druga.

Pojav ovaj posve se lasno protumači: bilinsko sjeme ima često u sebi dugoljetnu klijavost, te dok se nahodi duboko u zemlji, nemože da proklija tako dugo, dok ma bud kojim načinom nedodje na površinu zemlje, gdje zrak svojim kisikom liepo nanj djelovati može. Za razjasnjenje drugoga, budi dovoljno, ako se sjetimo, koli koristno jest češće okapanje i ogrinjanje njekojih gospodarskih bilinah, kano svakovrstnih repah, koruna itd. Mimogredce recimo si i to, da češće rahlanje zemlje okolo biljke ima i to dobro, što se dolnji slojak tla uzdrži mnogo dulje vlažan, a to je osobito važno, kada je vrùća i žarina ljetna. Bilje se u vodi tekućici mnogo dulje uzdrži zdravo i svježe, nego u vodi stojaći, mrtvici; u ovoj pako, ako se kriepi i oživljuje češće vodom živom, opet dulje, nego onda, kada se to zanemaruje. Voda najme ima u svojih šupljicah zraka, a u njem naravski jest kisika, bez kojega nemože bilje uspevati.

Medju običnimi, upravo tako, koštо i dihanje važnimi pojavi, za koje se hoće osobito kisika, jest gorenje. Rekosmo već prije, da gorenje nije ništa drugo, van okisivanje spojeno sa stanovitimi pojavi. Ovo okisivanje, sravnamo li ga s onim u dihanja, ukazuje nam se lakotno, brzo i nagło. Različne gorive tvari palimo što za to, da se izvede toplo, što opet s toga, da bude svjetlo; prema tomu one tvari zovemo palivo, gorivo, ove pako svje-

Digitized by Google

tilo. Pri tom valja ovaj zakon, da se i topla i svjetla tim više radja, čim bržje biva okisivanje i čim više kisika za gorenje tjeleso prima.

S toga dobro činimo, palimo li drvo suho, drobno (samo da nebude pretanko, presitno, košto su pilovina ili ugljevni prah, jer nebi mogao u nje ulaziti kisik) a to na pržáljut, j. poznatih nam na ognjištih i u pećih rešetkah ili lesicah. Da što jačje zrak struji, za to su dimnjaci, koji moraju biti tim višji, čim više ima se izmamiti topla gorenjem paliva, što biva u tvornicah i drugdje; za to upravo raznićuju si oganj kuharice raznim načinom, kao n. pr. zastorom, pahalicom; za to često moraju i puhati; za to služe se kovači, bravari itd. mehom, zlatar duhaljkom t. j. puhaljkom, a za visoke peći, u kojih se tale različne, često i težko raztaljive kovine, n. pr. željezo, nije dovoljan niti meh, već se rabe raznovrstna, više putah umno stvorena puhala; za to napokon imaju nam svjetiljke dimnjačiće a s toga ujedno rabimo svieće i svjetiljke šuplja stiena, svieće tako zvane argandske, hoćemo li imati što jačju svjetlost. U istinu, toplina i svjetlost radjaju se tako suvisno, tako složno, da čim veća biva toplina gorenjem, tim jasnije jest i samo svjetlo; oli, čim veći jest sjaj plamena, tim ujedno i višji stupanj gorivosti pojedinih presitnih krutih česticah, u plamenu titrajućih, — a u ovih jest upravo sva sila svjetla plamenova.

U ovakova i spodobna mu gorenja, naravski, tim više potroši se paliva i svjetila, čim bržje jest gorenje; s toga, ako nam je kadikada stalo do slaba svjetla, rabimo veoma dobro i cjenije svieće i svjetiljke tanka i cjelovita stiena; rabimo svieće tanje a svjetiljke bez dimnjačića, osebito pako dobro nam služe svjetiljke noćne, što jih zovemo: žižak.

Treći, dosta običan i znamenit pojav, gdje nam se ukazuje djelovanje kisika, vidimo u raztvaranju i kvarenju se različnih tvarih, n. pr. u hranivih, piću i mnogih drugih stvarih. Prema okolnostim zovemo ovaj pojav svakojako, n. pr. kisanje, gnijenje, truhnuće, prhnuće, rdjanje itd. Tako velimo, da mlieko, juha, pivo, vino itd. u stanovitih okolnostih kisnu. To su najme tvari, imajuće u sebi bud šećera, bud žesti, koje, okisivajuć se tvore kiseline.

U mlieka osim toga opažamo i to, da se prije kisnuća s gruši.

Digitized by Google

Iz grušećega se mlieka odlučuje se sirovina, koje može u mlieku razpuštena tako dugo ostati, dok mlieko slobodnu sodinu lužinu u sebi ima. Ako li pako svojim časom djeluje kisik zraka na mlječni šećer, što je u mlieku, promieni se taj šećer u mlječnu kiselinu, koja opet luživost mlieka prešikne, sruši, a tim mora da se sirovina sgruši. Mlieko, kada se začinje grušati, jošte nije kiselo; kiselo postaje istom većom množinom stvorene mlječne kiseline. Hoćemo li, da nam se nesgruša mlieko, oli da se odlučujuća se sirovina opet razpusti, treba nastojati, da se sačuva luživost mlieka, a to bude, umetnemo li malo kiseline dvouglične (poznate nam imenom: šumarice), nu ne odviše, jer bi onda mlieko udaralo lužinom. Poznato nam jest, da se mlieko najradje sgruši za olujah. Onda pretvara munjina kisik zraka u tako zvani ozon. (Ozon jest omunjen kisik a znatno je druge naravi, nego što je kisik. Uz munjilo stojeći, vrtimo li ga, osjetimo osobitu njeku duhu; to je taj ozon. Ured.) Ozon odlikuje se tim, što ima veliku i brzo djelujuću okisivajuću moć.

Hoćemo li tvari, što se rado kvare djelovanjem kisika, sahraniti, treba, da se izćera zrak, nahodeći se u šupljicah njihovih, nadalje zapriečiti, da se iznovice neuvuče u nje zrak. S toga upravo prekuhamo si mlieko; s toga mećemo jaja u sječku, brašno ili vapnenu kašu itd. Inglezi, držeći se u hrani i piću domaćih običajah, šalju za svojom vojskom i na stotine miljah mesnatih jelah, jurve priredjenih, osobito pako raznovrstna pečenja. Čvrsto najme nalože jela u željezno-limeno, valjano kaljeno sudje, limenim ga zaklopcem posve zabrtve, ostaviv jedinu škuljicu; nu, da se i zadnja trošica zraka iz preuzkih već onih prostorićah izćera, urone cielu posudu u vrijuću vodu, u kojoj je tako dugo, dok i zadnja bubuljica zraka onom škuljicom neizleti, sada pako što žurnije zaliju priredjenim već kalom onu škuljičicu. Ovakovo meso, vele, kada se izvadi iz posude, tako je svježe, kao da se onim migom iz kubinje doneslo. S toga ima se i vino i pivo čuvati u valjano začepljenih i punih posudah; zato se i proste kovine, da nezardjaju, zláte, srebre; zato se ove kovine, košto i drvo i mnoge druge tvari mažu i liepe pokostom, smolom, tuhom, katranom i ostalim.

Osim toga sačuvamo si stvari, koje može kisik pokvariti,

Digitized by Google

ako jih valjano osušimo, držimo u studeni (n. pr. u pivnici, ledenici), ukuhamo u šećer, naložimo u ocat ili drugi jak razsol; nemanje, ako jih údimo (tada djeluje tako zvani kreozot (znači: čuvatelj, branitelj, sahranitelj mesa, nahodeći se u dimu), držimo u žganici, prežegu itd., jer sve ove tvari prieče raztvaranje.

Nu nemislimo, da je kisik raztvarajuć tvari, vazda štetan; naprotiv, često je njegovo djelovanje u sličnih promjenah veoma koristno tako u obrtu, gospodarstvu, košto u obće u prirodi samoj. Dokazom nam budi n. pr. kada se na brzu ruku tvori žestok ocat s prežega; gdje-no kisne tiesto, tvore se razne galice s kisah, dokazom nam budi i sama prst t. j. zemlja crnica, postala trošenjem se, smrvljivanjem, razpadavanjem različnih ustrojnih i neustrojnih bićah.

Dopis.

Valpovačka kot. knjižnica.) Ima tomu već više godinah, kako se ustrajaju učiteljske knjižnice, a u mnogo kotarah naše domovine već se takove nalaze.

I učitelji valpovačkoga kotara, uvidiše korist i potrebocu učiteljskih knjižnicah, zato počeše već prije tri godine ob ustrojenju kotarske knjižnice misliti. — Misao ovu uživotvorio je presv. g. Prandau („Napredak“ cr. 22. VI. t.) pokrovitelj školah istoga kotara, položiv u istu svrhu 40 fr. — Preč. g. Franjo Taglieber, opat i župnik valpovački 10 fr.; — a gg. učitelji se obvezaše, da će svake godine kao redoviti članovi, svaki po 2 fr. plaćati. — Tako se i ovoj knjižnici stavi temelj, na kojem bi mogla lagano napredovati.

Napomenuti mi valja, da je veleč. gosp. Sl. Maršo, za onda duh. pomoćnik valp. bio knjižničar, (koj je takodjer i pravila za istu knjižnicu priugotovio); ali ne za dugo, jer zadobi župu u R.—; te morade nedovršeno djelo ostaviti. Dadoše i ormar načiniti s nadpisom: „Kotarska školska knjižnica.“ Taj ormar namjestiše u učevnoj sobi prvoga razreda, gdje i dan danas pun praznine stoji.

Od kada izgubiše svoga vriednoga knjižničara g. Sl. M., nitko se za istu nebrini, i tako ono, što se započelo, nenapreduje.

Neka nitko nemisli, da ovo sa zle nakane pišem; pišem jedino s toga uzroka, nebi li se itko sjetio i započeto jurve nastaviti izvoljeo? I.—k.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, platívših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Hehtl Vatroslav, Kolarić Franjo, Kutnjak Ladislav, Pisačić Tomo, svaki po 3 st., Brozović Ivan i Koričić Herm. svaki po 3 st. 50 novč.; Baruškin Andrija, Crnolatac Stjepan i Jemeršić Josip, svaki po 1 st. 50 novč.; Dobrovoj Stjepan 6 st.; polugodišnje kamate 15 st.

U Zagrebu dne 28. Prosinca 1867.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Viestnik.

Natječaji.

Da se definitivno popuni učiteljska i orguljaška služba u Šišincu, škol. kotaru pokupskom, otvara se ovim natječaj do 10. Siečnja 1868.

Dohodci s ovom službom skopčani pokraj slobodna stana, uživanje vrta, zatim 12 hv. drvah za porabu učitelja, a 6 hv. za učionu, iznose u gotovini 283 st. 50 novč., i to: 131 st. 25 novč. godišnje učiteljske plaće, 78 st. 75 novč. za orguljanje iz blagajne I. banske pukovnije i 73 st. 50 novč. kao pripomoć iz zaklade pučkih učionah.

Natjecatelji se napućuju, da svoje molbenice s potrebitimi izkazi starosti, ćudorednosti, izučene dvogodišnje preparandije, dosadanjega službovanja i staleža do navedenoga roka podnesu Franji Budickomu, podarcidjakonu i župniku u Kupčini (pošta Pisarovina).

Od nadbisk. duhov. stola u Zagrebu.

— Na pučkoj učioni u Mihovljanih, šk. kolaru belečkom, županiji varaždinskoj, ima se definitivno popuniti učiteljska i orguljaška služba, za što se ovim do 10. Siečnja 1868. razpisuje natječaj.

Dohodci s ovom službom skopčani pokraj slobodna stana, uživanje četvrt rali vrta i nekih štolarnih pristojbah iznose u gotovini godišnjih 315 st.

Natjecatelji se napućuju, da svoje molbenice s propisanimi izkazi starosti, ćudorednosti, izučene dvogodišnje preparandije, dosadanjega službovanja i staleža do navedenoga roka podnesu podarcidjakonu i župniku u Orehovici (pošta Mihovljan) Tomi Capeku.

Nadbisk. duhovni stol u Zagrebu.

— Na glavnvj učioni djevojačkoj u Karlovcu ima se popuniti mjesto podučiteljice s plaćom godišnjih 300 stot.

U tu svrhu razpisuje se ovime natječuj do konca Siečnja 1868.

Natjecateljice za to mjesto imadu svoje, na kr. ovo namjestničko vieće upravljene molbenice obložiti krstnim listom, školskimi svjedočbami, kao i svjedočbom o svojem osposobljenju za samostalnu učiteljsku službu, svjedočbom o podpunom zdravlju i o dojakošnjem svojem službovanju, ako je koja gdje već učiteljevala.

Tako obložene molbenice imadu se najdulje do gore slavljenoga roka bilo neposredno ili pako preko predpostavljena poglavarstva predati kotarskomu učionah nadzorniku u Dubovcu kod Karlovca.

Od. kr. dalm.-hrv.-slav. namj. vieća.

U Zagrebu, 17. Prosinca 1867.

Digitized by Google

Za izpražnjenu učiteljsku i orguljašku službu na filialnoj učioni u Bušetini, župe virovitičke, s kojom je spojena godišnja plata u 315 st., od svake kuće voz drvah, stan i uživanje vrta, razpisuje se natječaj do 20. Siečnja 1868.

Natjecatelji neka pošalju molbenice, potvrdjene propisanimi dokaznicami, velečastnomu gosp. Ivanu Grgesini, podjašpristu i župniku u Turnašici. (Pošta: Pitomača.)

Naimenovanja.

Gospodin Savin Božić, bivši učitelj u Selcih. postao je privremenim učiteljem na gl. hrvatskoj učioni na Rieci.

Zagonetke

od

Dane Rendulića

(Dalje.)

11.

Čitav danak u planini sieče a u dvoru mu iverje odlieće. (Pogodi pak ovu!)

Odgonetku priobćit ćemo u budućem broju.

Odgonetka za 21. br.

10. = *Tavica* = *ponjva.*

Za ravnanje.

Opomenusmo sl. obćine, opomenusmo i skoro sve osebne dužnike, da se sjete svoje dužnosti, o kojoj visi i sam naš list. Do sada odazvala se pozivu našem samo osmorica. Više se o tom nemože govoriti, ako ne, da je ta nemar ne samo tužna, već upravo i ružna.

Mi želimo, košto izrekosmo u 20. br. „Napredka“ da nam se list poveća; želimo dakle za istu cienu i više davati štovanomu čitateljstvu, nego se obvezasmo; nu jer se to nemože u istinu izvesti, dok nam se neoduže svi dužnici a tim dok se neoduži uredničtvo vriednomu g. Albrechtu: to ovim izjavljujemo, da nova godina „Napredka“ začinje istom 1.im Veljače 1868. a završit će se zadnjim Siečnja 1869.

Dodatkom biti će — dakako uz uvjete, u broju 20. naznačene — oglašeno jurve „**Rukovodstvo**“; s toga molimo gg. poslavšu za isto djelo predplatu po 60 novč. neka nam izvolje javiti: imamo li jim na svoj trošak povratiti novce, ili takove ubilježiti za IX. tečaj „Napredka“.

Uredničtvo „Napredka.“

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 23. U Zagrebu, 1. Prosinca 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Što je liepo?

Radnja I. Riegera.

Uz ljepotu sve se hvata,
Uz ljepotu sve prianja,
Svatko živ ju rad svojata,
Svatko joj se božji klanja.
Trnski.

Netečna u istinu pitanja — misli si gdje koji štilac — na koje će slieditи valja da netečniji jošte odgovor. Ta svatko ima u sebi naravan ukus, kojim poznaje, liepo li je što, ili ne. — Ali prodji se takovih mislih; jer će se tečajem razprave uvjeriti, da si može biti mnogo toga slavio liepim, na čem nejma baš ni sjene ljepote prave, a da si i više toga zavrgnuo, što bi te moglo pravom slašću nasititi.

U svako se je doba svaki narod zanimao liepim. A nije se tomu ni čuditi, jer je istina, da svatko želi biti liep. Ta je težnja za liepim toli duboko zavriežena u srdcu čovječjem, te on nastoji i ono, za što znade, da nije liepo, pred drugim zaodjenuti zavojem ljepote; jer se srami ići za neliepim. Ali je danas to pitanje osobitim načinom na svojem mjestu. Danas, velju, gdje čovjek tužan opaža u svietu mnogo i premnogo ružna; gdje se neda sastaviti liepa slika iz raznih pojavah, pa makar kako razvlačio

Digitized by Google

svjetlu stranu. Motrio ti plod visokih umovah u znanju, motrio djela vještaka u mnienju, moraš se natepsti na puno toga, što vriedja ljepotu? Gledao muže ili ženske, kamo li se je zastranilo sa staze, koju zovem liepom! To je jedan razlog, zašto je vriedno, zanimati se pitanjem, što je liepo? A drugi je, ugodna zabava, koju nam donosi razmatranje ljepote; jer je uviek istina, da se za ljepotom sve hvata.

Prije nego započnemo razvijati, što smo naumili, zabaciti nam je mnienje mnogih današnjih ukusnikah, koji tvrde, da ono, što je liepo jednomu, može biti neliepo drugomu. To je mnienje posve krivo. Ili da reknemo jasnije, istina je, da se može ovomu činiti neliepo, što onaj pravom drži za liepo; ali ne kano, da se mienja ono, što čini koju stvar liepom, već što je ovaj ili onaj zatupio krivnjom svojom ukus, kojim se razaznaje ljepota. Kano što neće nitko pametan reći, da stvar sladka gubi sladkoću, kada dodje na jezik nemoćniku, komu zamreše dotični živci osjetnici. Zato je posve krivo prenieti poznatu: de gustibus ne disputes" na polje ljepote, ako nećeš dopustiti, da se za tim zaklonom brani i magarac Aristotelov *), što je volio izabrati kup siena nego hrpu zlata.

Ako se pitamo, što je liepo, koji je posljednji razlog ljepote, odgovor nije lasan. A lahak nije zato, jer je ljepota nješto nadsjetilna, čega nehvata oko, ni neprima uho. Što, ljepote nehvata oko? Nipošto, o tom danas više nejma dvojbe. Evo dokaza, ne umna, ali očevidna. I vol ima oko, a orao i bistrije nego čovjek, pa ipak nitko neveli, da vol ili orao znade ljepotu, premda gledi najljepše stvari. Tu nevalja pomiešati pojamah. Posve je drugo liepu stvar vidjeti, a drugo je vidjeti njezinu ljepotu okom duševnim. Ili da navedem drugi primjer. Predstavi si sliku, gdje je glava tri puta veća, nego bi smjela biti, da bude razmjerna s tielom. Takova slika nije liepa, pa i kako ju u ostalom naresio umjetnik. Vidi li oko tu neljepotu? Ni malo. U suprot oko vidi tek liepo: vidi liepo sadjelanu glavu, liepo nakićene ruke, trup i ostale česti tiela. Sjetila dakle neprimaju ljepote, a mi ju ipak razaznajemo. Neostaje, nego zaključiti, da ljepotu prima druga sastavna čest čovjeka: duša.

*) Ethic. Nic. X. c. 5.

Digitized by Google

Nastaje pitanje zanimivije: što je sve duši liepo? Mi ćemo to pitanje u četiri točke napose na oko uzeti. Ali prije nam je ipak reći na kratko u obće, što je liepo. Naš odgovor zvoni: liepo je ono, što je duši predmetom pravoga užitka. Mi ćemo to razjasniti primjerom.

Kada poslje hladne ljetne noći svaneš jutrom na široku moru, te se, punih grudijuh, razgledneš po zeneloj površini tiho se potiskujućih valovah, gdje časimice popljuskuju veselo igrajuće se ribe, pa podigneš pogled na modro, zorom se smješeće nebo, odkuda te pozdravljaju gubećim se sjajem posljednje zviezde; tvoj je razum odprhnuo, tvoje se je srdce podignulo: ti uživaš. A je li taj prizor liep? — Toga neće nijekati nitko. Ali postupimo dalje, da se bliže prikučimo odgovoru. Što znači: uživati? Koja sila leži u toj rieči? Neima ga, koji nebi uživao, a mnogo jih ipak ima, koji nebi mogli na postavljeno pitanje odgovoriti. Uživati dakle znamenuje imati ono, za čim se teži. Čim nam je što potrebnije, čim jače za čim ginemo: tim više u njem uživamo. Tomu dokaza netreba, valja se samo sjetiti, kako uživamo hranu, kad pošteno ogladnjeli do nje dodjemo. Podjimo jošte dalje. Toj težnji za vanjskom stvarju mora biti u nas razlog; jer bez razloga narav nečini ničesa. A koji je taj razlog? Ne odista drugi, nego što nam je stvar, za kojom idemo, ili nuždna za naš obstanak, ili mila, jer nas usavršuje. Mi uživamo hranu — da se poslužim navedenim primjerom — ili točnije rekši, naš želudac uživa jelo; jer je za jelo stvoren, a bez jela nemože obstajati. Želudcu ni malo neleži i na najljepšoj svirci, jer se njom neusavršuje ni najmanje. Istina je dakle, da postoji njeki razmjer medju onim, koji uživa i stvarju, koju ili u kojoj uživa. Po tom je dosljedno takodjer istina, da je i izmedju duše i liepoga predmeta njeki privlačni razmjer, koji ćemo točnije označiti.

Običan čovjek riedko bi znao reći, zašto veli da je ovo ili ono liepo. Svjestan je, da je stvar u istinu liepa, al što ju liepom čini, nemože pogoditi. Predjel čarovni, liep je; svirka tankozujna, takodjer je liepa; pjesma lahkoteka, i ona je liepa. Tko će pogoditi u tako različitih stvarih pravi razlog ljepote?

Medju tim, sjetivši se, što smo pred nješto redakah rekli, domisliti ćemo se, zašto se tako riedko poznaje pravi razlog lje-

*

Digitized by Google

pote. Mi rekosmo, da medju njom i razumom nuždno obstoji razmjer njeki privlačni. To nas evo uči, da nemože poznati ljepote onaj, koji nepoznaje duše svoje, uči nas da tim dalje prodiremo o znanje ljepote, čim dublje uničemo u vlastiti duh, čim ga bolje učimo.

Ovdje možemo jošte nješto zabilježiti, što iz rečenoga samo teče. Mi uživamo u ljepoti naravnoj, al je uživanje istine mnogo savršenije. U istini, koja je ljepote nadsjetilne, uživa duh jače i sladje; jer je razmjer medj njim i istinom najtjesniji. U istini gledi duh ljepotu neposredno, bez svekoga zastora, ne tako u stvarih sjetilnih. Svjetlost sunca, koje je izvor svake svjetlosti, puno bolje hrani oko, nego bliedi sjaj mjeseca; tako i istina ljepšom hranom kriepi duh, nego stvari, koje na zemlji vidimo. Reci mi, pomni učeniče, istine, u čem uživaš više, u istini li, koju si, zakopan u knjige, obreo u tihoj sobici, ili ma u najljepšem prizoru naravi? Nisi li za mnogo sretniji i zadovoljniji, kada ti iznenadce pred očima pukne istina, za kojom si dugo neumoran hodao, nego kada se pred tobom otvori i najljepši predjel?

Ima, toga neniječem, ljudih, koji nevide, kako bi mogla biti istina liepa. Ali nas to nipošto netjera, da ružimo tvrdnju; da je ljepota nadsjetiljne bîti veća i duhu ugodnija, nego svaka druga. Uzrok pako, zašto gdje tko te ljepote nevidi nije očevidno drugi, već što je osliepio na duši, neotvarajuć nikada ili vrlo redko njezinih očijuh; što je duševno gluh, neslušajuć glasa, koji u duši uviek govori, ali tiho te mora biti posve miran i sabran, koji ga hoće čuti. Turetu, kojemu se je bolje dopanuo zvuk razdešenih žicah, nego zujak udešene svirke, nevjeruje nitko, da su nepravilni zvuci ljepši, od umjetne svirke, nevjerujmo dakle ni onim, koji neznaju ljepote nadsjetilne. Što je iskvareno zlom porabom naravi i njezinih darovah, nemože joj biti nadležnim sudcem. To valja dobro pamtiti.

Opetujmo u njekoliko riečih, što smo dosada rekli, da možemo zaključiti, da je najljepše biće sam bog.

Ljepotu nalazimo u stvarih sjetilnih, to jest takovih, koje padaju u koje sjetilo, al ju nalazimo u većoj mjeri, savršeniju u bîtih nadsjetilnih, duševnih; jer su duhu srodnije pa zato i milije. Nije dakle sve, što je liepo, u istoj mjeri liepo; njekoje bo stvari

Digitized by Google

posjeduju više ljepote druge manje, kano što i njeke hrane želudcu bolje slade od drugih.

Prva je ljepota, najuzvišenija i najsavršenija bog, i kano biće blaženo u sebi; i kano početnik svake ljepote duševne: istine i krieposti; i kano razlog i izvor ljepote naravne.

I.

Srdce je čovječje mnogo širje nego razum. Puno toga dolazi u srdce ili izlazi iz srdca, zašto ruzum niti nezna; drugo opet sjedi u srdcu, što um tek s daleka nazrieva. Tako nam je takodjer, kada promatramo ljepotu božju. Mi ćutimo, da je bog liep i preliep; al je razumu težko tomu razlog dati.

Da je božja ljepota predmetom najčišćega uživanja, tomu netreba mnogo dokazah. Sjetimo se samo onoga zlatoga vremena, gdje je istina vodila sviet, a vrlina ga resila, gdje nije himbeuost razvijala u sjajni plašt crnu grdobu srdca. Što je gonilo toliko muževah te su ostavili milo i drago i potražili daleke puste? Što jih je ganulo, te su se rastali i s otcem i s majkom, i s bratom i sa sestrom, da borave dane na kraju nedoglednoga proloma, na rubu šumećega potoka ili u sjeni neprozirnoga gustika? Tko će biti tako drzan te uztvrditi, da su to bili pojedini slabi dusi, koji su se odvrgli od družtva čovječjega; ti dusi; koji su se za ciela života bavili znanošću, koje gledati nemože obično oko; kojih se djelom jošte danas dive učenjaci. Mora se priznati, da jih je želja za uživanjem božje ljepote, koju su u buki svjetskoj zakusili, odkinula od svega, što jim je bilo najdraže i odvelo u samotnu narav. Ili nije li bog predmetom uživanja, koje nadilazi svako drugo? Dovuci se do muža, komu je rieč božja jedinom zabavom, pa motri rajsku radost, koja u svih njegovih potezih govori. To je jasan znak, da mu ugodnije nebi moglo biti na svietu ništa.

Drugo je pitanje, u čem se ta božja ljepota sastoji? Na to pitanje nemožemo odgovoriti na prosto, moramo ponješto obilaziti, al tako da ocilazeć, nepromašimo cilja.

Do boga dolazimo preko njegovih djelah, koja su njeki slabi odsjev njegove veličine, kano što svako djelo sjeća na onoga, od koga je stvoreno. I do poznanja njegove ljepote vode nas djela svemožne mudrosti njegove. Uzmimo u ruku, što nam se u naravi čini najljepše, ili uzmimo, ako nas je volja proizvod najvještijega

Digitized by Google

duha, koji ljepotom svojom nadsiže sve, što si ikada liepa vidio. Zašto je taj stvor naravi, taj proizvod umjetnosti liep? Misli, koliko hoćeš, konačno morati će dopustiti, da je razlog svakoj stvarnoj ljepoti raznoličnost, koja se liepo slieva u jedinost. S toga možemo posve točno označiti ljepotu bîtih sastavljenih: jedinost u raznosti. Razciepaj djelo umjetnikovo, pomiešaj boje cvietove, odpuhnuo si jim i svu ljepotu. Ako tu istinu uporavimo na naše pitanje, dokazati ćemo, da je bog najljepši. On je jednostavan. To je istina poznata. Ali u njegovoj najsavršenijoj jednostavnosti, nalazi duh raznost najveću. Kada ja o bogu misliti stanem, predstavim si ga kano malenu u daljini blistajuću iskru, a kada o njem duže razmišljam, razgori se iskra, njezin sjaj prodire sve, što se samo dade pomisliti. Bog je jedostavan; al je i svemožan, te stvara vjekove i uništuje narode; svemudar je, te mu nije tajno ništa; vječan je, te mu neima kraja, kano što je bez početka; svudan je, te mu nestavlja granicah nitko. Gdje ima veće raznosti, nego u bogu; a tko je jednostavniji od duha najčišćega? Koja se dakle ljepota može usporediti s izvorom svake ljepote bogom?

Izadji iz sobe i unidji u vrt. Tamo u grmiću istom se je razpupala ruža rumena. Pristupi k njoj, da joj se nagledîš ljepote. U istinu je liepa. Njezini nježni listići zamamljuju oko, njezino crveno lice kano da ljubavlju gori, njezin mirisni dah, kano, da je bolni uzdisaj. Ali odvrati časak oko od liepoga cvieta pa pogledni majušno djevojče, majčino sladko mezimče. Prispodobi bezživotnu ružu sa cvatućom djevojčicom, kojoj su istom počele rieči dolaziti. Što je ljepše? Cviet, koji je prije nešto danah iz zemlje se pomolio, da se za koji čas opet u nju svali, ili diete, za koje se nezna, koju su mu budućnost dosudile sudice? Hoćeš li se složiti s menom, da je liepše diete od svakoga i najljepšega cvieta? Pa što je razlog, tè ljepota djeteta, koje se jedva na nožicah drži, toliko nadtiče krasotu cvieta, ponosno iz zemlje se dižućega? tielo li, pùt li, ili nješto drugoga? Pùt sama nemože biti razlogom tolike ljepote; jer bi onda i majmun ili ma koja životinja, da joj bog dade sliku čovječju bio iste ljepote s nami, pred čim se zgraža svako čovječje srdce; mora dakle duh biti, što čini čovjeka za toliko ljepšim od svega, što je najljepše u naravi. Ja nevelim, da i tielo donosi mnogo k ljepoti čovjeku, kano što ćemo vidjeti niže,

Digitized by Google

samo tvrdim, da ustroj tielo nije ono, što bitno luči krasotu čovjeka od druge. Neostanimo ovdje, podjimo jošte dalje. Djevojče poraste, desetak i više godinah preleti preko njezine glave, narav ju uzgoji brižno, posta ljepota vila. Gledni joj malo u mlado lice. Taj je pogled ugodan; jer ti se mora dopasti ona divota, što joj obliće žive obraze; ona iskrenost, što joj iz oka tako jasno gledi. Ali ta milina lica, taj žar očijuh nedolazi od puti, to su znaci duha. Pa zato, što je vanjska, slaba slika duha tako krasna, tako mila, zaključujemo, na liepu, uzvišenu dušu. Nije dakle pùt, koja privlači oko, barem čisto, već ju duh, koji drâga. Uzmimo sada, da duh nestanuje u tako biednom, putenom stanu; već da prebiva u tielu njekom zračnijem, prozirnijom, na kojem bi se duša mogla pokazivati bolje i očitije, gdje bi djelovanje njezino i upliv jasnije se vidio, za koliko bi takov stvor ljepši i miliji bio?

Ali bog prebiva u visinah nebeskih, prost svake zapreke tjelesne; njegov razum, najčišća je istina, volja njegova djelovanje je svemožno. Bog obstoji od vieka u svojoj nedosežnoj jednostavnosti i živjeti će do vieka, a neće se promieniti. On je, kako vele bogoslovci, čin najčišći i najmoćniji, koji stvara zakone od viekah, po kojih padaju narodi slavni, dižu se neznani; po kojih se sramote oholice, a nagradjuju sirote. Moramo dakle opet zaključiti, da je bog liep.

Ovdje nemožemo pustiti nješto, što teče iz rečenoga, kano posljedak iz uzroka. Ako je čista duševnost božja razlogom njegove najveće ljepote, ako se mi nadamo, odloživši pùt, poletjeti k bogu, najobilnijemu vrelu ljepote i uživanja; neda se tajiti, da je nauka kršćanska o budućem životu koli odavle utješna, toli odanle razumna. Ob onih, koji, neznajuć duha svoga i teženja njegova, tlape o njekakvu raju tjelesnom, nije vriedno rieči trošiti.

Sv. Bazilij, jasna zviezda grčke crkve veli: *) ima ljepote razne, al prava je ljepota tek ona, koja oblieva preblaženoga, Koja su se čuvstva rodila svetomu učenjaku, kada su mu ove rieči pod pero došle, to zna tek on, uživajuć sada, za čim je uzdisao na zemlji. Jesu li se onakove misli rojile u njegovoj glavi, kada je bilježio taj moćni dokaz za tvrdnju našu, kakove su se dizale u

*) Tumač ps. 29.

Digitized by Google

duhu našega bezsmrtnoga ovjenčanika, kada je pleo vienac slave veličju božjemu? *) Tko bi to znao?

Ali bilo, kako hoće, uviek ostaje istina, da si čovjek ono, čega nevidi, rado zaodieva u sliku, najprikladniju, da izrazi narav same stvari. O bogu, kakovu da si satvorimo sliku? Ako si ga mislimo kano kralja najvećega, koji stanuje u sjaju bezkrajnih prostorijah nebeskih, sjedeća na sunčanu priestolu, ljuljana igrajućimi se traci vatrena sunca. Ako si ga pomislimo okružena bezbrojem službenikah čarokrasnih, odjevenih u sunčani sjaj, koji neprestance pred njega padajn, pojeći mu: svet. Saberimo duh, otisnimo se što se dalje možemo, podjimo što više možemo i sakupimo što god liepa nadjemo u jednu sliku. Što je to prema bogu? Niti sjena.

Dozovimo si slobodno na pamet i onu sliku, koju nam ostavi ljubimac božji, apostol Ivan u svojoj knjizi proročnici, **) naš će se um sto puti prije izgubiti, nego će, nevelim izcrpiti ljepotu božju, već samo s daleka zakusiti. Sluga božji, prognan od krvnika rimskoga, Domicijana na otok Palmo, zanio se ovdje — kako većina tumačah tvrdi — u duhu i čuo glas za sobom: Ivane, bilježi, što vidiš. I okrenu se Ivan, i vidi podobnika sinu čovječjemu, odjeveua u haljinu dugu i pripasana zlatnim pasom na poprsju. I bijaše glava njegova i kosa biela, kano što je biela vuna i ko što je biel snieg; a oči njegove kano vatra plamèna; a noge njegove kano srebrenjača, usijana u ognju; a glas njegov, kano šum šumećih vodah mnogih. I imaše u desnici sedam zviezdah sjajnih, a iz ustijuh mu je izašao mač obojutni — lice njegovo, kano sunce, kada sija u najvećoj žestini. To je slika, naslikana apostolom, komu bješe dano glednuti u tajne božje. Ljepše nenaslika boga lje nitko. Ili neima li svaka rieč prorokova duboko značenje, koga neće do kraja vieka ni najveći umovi razumjeti? Njegova biela glava i kosa, neznače li vječnost, koja nestari nikad? Vatrene, plamen sipajuće oči, sveznanje, koje prodire i u najtajnije misli srdca? Noge iz srebrenjače nenaznačuju li pravednost, koja stoji na tvrdu temelju nepodmitne strogosti? A onaj glas, naličan šumotu ruljajućih se u brzu teku talasa, nije li najbolji

*) Gundulić: pjesan o veličanstvih božjih.

**) Knjiga očitnica gl. 20.

Digitized by Google

znak njegove moćne svemu svietu zapoviedajuće rieči; i mač obajutni, nije li slika najzgodnija one svemožne sile, kojoj se oprieti nemože nitko, a da sigurno nepropadne?

Ljepota je božja najvelebnija. *) Velebnim zovemo višji stupanj ljepote, koji ulieva počitanje a često i njeki vanredni tajni strah. I u naravi ima za čovječje grudi ljepote velebne. Očito je, da ta naravna velebnost gubi svu vriednost, ako se sporedi s božjom. A koja je naravna ljepota velebna? Mi ćemo pokušati, da naslikamo ponješto jedan ili drugi prizor velebni u naravi, jer će tako štioc dobiti najbolji pojam velebnosti. Liepo je ljetno podne za vedra neba. Ali vedrina se počima gubiti, oblaci se staštavaju, sve to crniji dižu se iza gore, svoga boravilišta. Za čas je sav obzor zaodjenut u crni; nepogledni zavoj. Iz oblaka se čuje mukli gromot — dolazi sve bliže — tutnjava nastaje strašna. Mračna se je tmina nad zemljom slegla. Križanju munjah neima kraja. Nebo propuče, kiša se obori lievkom. Iza kiše sve se umirilo. I gle! oblaci se već razgone i tmina odpršuje. Opet se pomaljaju traci ugodnoga sunca. Na protivnoj strani izmienjuje vjestnica mira, dúga, u divnom sjaju svojih sedam bojah. To opažaš, oči ti stižu na sva četiri kraja obzora. Prijašnji strah, koji ti je bio za strašnoga prizora naravi stisnuo grudi, gubi se, ti opet osjećaš u sebi njeku silu, ali pomiešanu s priznanjem vlastite nemoći, s počitanjem prema početniku naravi. Ti uživaš, taj je prizor liep, ali ujedno veleban.

Imade ljepote velebne i u svietu razumnu: u čovjeku, e! da je ima više u nas. Uzmi muža, nikla u plemenitoj obitelji, okružena svakim sjajem svjetske sreće. On vodi sretne danə u sriedi svoje obitelji. Nemanjka mu ničesa, što mu želi srdce, svega ima u obilju. Oko njega raste tek cviećе, trnju neima ni traga. Ali na jednoč zatrubi bojna trublja, da zovne sinove na noge, da pomognu plodovitoj majci svojoj: domovini. I kano da si mu presjekao nít života dosadanjega. On se dieli od žene i djece, zapominje svu sreću svoju te hiti, da se pridruži četi ratobornoj. S toga na čelu braće si i gledi hrabra srdca u oči okrutnoj smrti. Na prsi si je napisan: pobjedu ili smrt, i to mu je sada jedina misao. Nije li

*) Nevalja reći uzvišen, što je njemački (erhaben); već veleban, što je slavski.

Digitized by Google

divno, poglednuti na takova junaka? Komu nije srdce puno štovanja prema takovu sinu domovine?

Ljepota božja, kako je velebna! On se netreba boriti, kano svjetski junačina, da svetoj istini za volju ostavi sve milo, on je sám sušta istina i nemože nego po njoj djelovati. Njemu se netreba nadticati s protivnimi življi, kano što se s oblaci nadtiče sunce; njegovćj se svemoći mora pokoravati sve, što je izvan njega.

Mi ćemo zaključiti jednim pogledom na položaj naš onu stran groba. Ako smo sretni, kada, stojeć u sriedini naravi, pasemo oko po zelenih livadah, kada uhu godi spiev pticah, a nosu duh cvieća, ako nam je takov položaj na toliko mio te bi htjeli uvieke u njem ostati: za kolike ćemo biti sretniji u nebu, gdje ćemo se spojiti s onim, koji je svu narav jednom riečju stvorio, koji bi mnogo ljepših svietah mogao stvoriti, nego naš razum samo pomisliti može? A tomu sjedinjenju neće biti kraja nikad, pomutiti neće se nikad sreća naša. „Dodji, prijateljice moja," veli gospodin, *) „da te okrunim. Nekrunim te krunom, kojom se kralji krune, već krunom dovječne sreće. Dodji, golubice, da te cjelujem do vieka cjelovom radosti rajske."

(Dalje sliedi.)

Računstvo.

Nijedan učevni predmet u pučkoj školi nezadaje učitelju toliko brige i truda, kao računstvo, koli napametno toli brojčano. S toga nije čudo, ako se učitelji u svojih redovitih skupštinah i u privatnih sastancih o tom predmetu često razgovaraju i svoje nazore jedan drugomu priobćivaju.

A i jest ovaj predmet kako vazda tako i sada osobita uvaženja vriedan. Koji se pozorni motritelj nije već u više školah osvjedočio. kako u ovom, medju najvažnije učevne struke spadajućem predmetu po svih razrednih samo njekolicina darovitije djetce udioničtvuje, dočim ostala većina u njem vrlo malo ili nimalo neučestvuje? Tko nije doživio i takovih slučajevih, da u istih srednjih i višjih učionah mnogi učenik osjetljivo nazaduje,

*) Velepjesan.

Digitized by Google

dapače i ljepšu si budućnost pokvari radi toga, što nemože u aritmetici, mjerstvu, matematici i drugih na računstvu osnivajućih se predmetih napredovati, a ovomu je nazadku opet uzrok, što u pučkoj učioni nebijaše u napametnom i brojčanom računstvu dovoljno i temeljito podučen.

Što se u tom predmetu žudjena svrha u dovoljnoj mjeri vazda nepostiže, navadjaju se razni uzroci: Jedni vele, da je u osnovi za pučke učione računstveno gradivo preobsežno, i da uporavne računske zadaće na mnogih miestih zasižu daleko i visoko u druge struke, koje su djetci nedokučljive; drugi opet kažu, da u pučkoj učioni ima puno djetce, koja za računstvo nikakova dara neimaju, i da bi upravo za dragocjeno vrieme bila velika šteta, kad bi učitelj obraćao veliku pozornost i na ovu djetcu, jer bi tim ona naprednija mnogo kvarivala.

Što se tiče obsježnosti gradiva, tomu nije kriva naukovna osnova niti školske knjige. Koliko se putah vidi, da se učitelji pri ovom nauku služe nepropisanimi knjigami: dapače iste propisane računice promjenjuju te n. pr. na selskih učionah kao iz prećerane revnosti rabe računičnu vježbenicu za 3. razred gradskih i glavnih učionah mjesto računske vježbenice za seoske učione. Mi imamo posebne učbene knjige za napametno i brojčano računstvo, posebne računice za seoske, gradske i opetovne učione, netreba se dakle učitelju pri školskoj obuci drugih učilah lačati, osim onih, koja se njegove škole dotiču.

Ali nijedna učevna knjiga, dakle ni računica, nemože zastupati učitelja nego učitelj mora biti činbenikom, koji cielo gradivo oživljuje i njim zazpolaže. Uslied toga valja učitelju mnogu računsku zadaću preinačiti, u druge rieči zaodjenuti, sad pokratiti sad produžiti, imena i brojeve promieniti te u obće okolnostim mjesta i vremena prilagodjivati.

Mora se, dakako, nastojati, da se, koliko je ikada moguće izcrpi sve učevno gradivo u dotičnoj računici, ali se tim nebi žudjena svrha postigla, kad bi se to gradivo izcrpilo površno i samo sa njekolicinom učenikah; mnogo će bolje učiniti onaj učitelj, koji svoju obuku protegne na sve učenike, koga nastava bude jedra i temeljita, i koga se učenici na svih računskih stepenih tako kruto uvježbaju, da nesamo naučeno i uvježbano nikad više nezaborave

Digitized by Google

nego kadra budu naučeno i uvježbano vlastitimi silami produživati i nastavljati.

Istina je, obstoji prokušano didaktično pravilo, da je veoma probitačno jednu i to istu zadaću, gdje napametno i brojčano na više načinah riešavati, i da se kod danih prigodah bez prećeranosti obzir uzima na tako zvane računske dosjete. Ovo pako valja samo za vješte, okretne i okusne učitelje, koji imaju vrhu svega učevnoga gradiva nesamo siguran pregled, nego kojim cielo gradivo tako rekuć prošlo u sok i smok.

Ali mladjim učiteljem nemože se dosta preporučiti, da se za svaku uru marljivo i savjestno pripravljaju, da se pri svojoj obuci drže jednoga stanovitoga, naravnoga i propisanoga pravca, i da se nesluže ni pri istom pripravljanju za nauk drugimi knjigami, neproučivši točno i temeljito strogo propisanih.

Budemo li računski predmet ovako shvatili i nastavljali, tada će doista do skora nestati tužbah, da je računsko gradivo obsežno i da uporavne računske zadoće dohvat djetinji nadmašuju.

Sad mi je progovoriti o tom, kako bi se imalo nastavljati računstvo, da se njim svi učenici okoriste.

U tom pogledu valja osobito nastojati, da u prvom razredu nijedno diete nezaostane. Predpolažem da nam je poznato, da se cielo računsko gradivo dieli na čisto i uporavno, da se s napametnim i brojčano a kasnije obratno sveudilj spajati ima, i napokon, da na svakom računskom stepenu ima zadaćah lakših, težjih, pak onda više manje sastavljenih.

Učitelju ima dakle biti velika briga, da sve lakše računske zadaće, budi napametne, budi brojčane, budi čiste, budi uporavne, rešavaju vazda ona djetca. koja su manje darovita. Usuprot pako one, koje su težje i sastavljenije, neka opet darovitija djetca riešavaju, samo i tu neka se brini učitelj, da i ona prva djetca pri riešavanju pazljivo i pozorno udioničtvuju.

Dakako, to s početka biva težje s onom djetcom, koja za računstvo neimaju dara, nu učitelja neima to ustrašiti. Neka samo uztrajno nastoji, da svako ovakovo diete rieši po koju lakšu zadaću; te kad mu to podje za rukom, ono će se tomu veoma radovati, i postajati će samosviestno Sada neka ga učitelj samo s

Digitized by Google

oka neizpusti, ono će pod shodnim rukovodstvom malo po malo usudjivati i ove riešavati.

Da svemu ovomu čim izvjestnije mjerilo dadem, pokušat ću konkretno navesti, što i najslabiji učenici u svakom od četiri razreda pučke učione iz računstva naučiti mogu.

U prvom razredu mogu jedinice u obsegu brojevah od 1 do 100 napred i natrag brojiti, tako isto i ravne i neravne brojeve. Mogu nadalje naučiti svaki broj razumno pročitati i napisivati, jedinice i desetice medjusobno razaznavati, sa novci, mjerami i vagami u ovom se obsegu brojevah upoznati i napokon bar u obsegu brojevah od 1 do 10 u čistih i uporavnih zadaćah sbrajati, odbijati. množiti i dieliti.

U drugom razredu mogu se napametno i brojčano upoznati sa brojčanim sustavom do 1000. Tako isto sa novci i svimi mjerami u ovom obsegu brojevah. Moraju dobro znati tako zvani: jedan i jedan, jedan od dva, jedan krat jedan u jedan, i napokon mogu se usposobiti, da bar sve lakše i jednostavnije zadaće iz Metodike napametnoga računstva i ovimi slične riešavaju.

Učenici trećega razreda neka u dotičnih računicah rešavaju veći dio napametnih zadaćah, koje se nalaze na raznih računskih stepenih kao priprava za brojčano računstvo, nadalje se zadaće čistoga i one lakše uporavnoga računstva. U ovom razredu valja osobito oko toga nastojati, da učenici sve brojeve, imena itd. koja se u dotičnih računicah zapamtiti imaju, zbilja i zapamte, a to neće ni težko biti, ako učitelj samo malo uznastoji, jer izkustvo uči, da oni učenici, koji inače težko računaju, dosta vjernu pamet imadu.

Ako se je u prva tri razreda na slabe učenike ovako obzir uzimao, tada se oni neće doisto ni u četvrtom razredu dugočasiti, nego će u računstvu koristno udioničtvovati i napredovati, ako jim učitelj nikada svoju pozornost neuzkrati. S onoga, što je glede računstva za prva tri razreda rečeno, sliedi, kako i na koji će način slabe učenike n računstvu podučavati. Napose pako reći je ovdje, da učitelj mora imati siguran pregled svega računskoga gradiva, da mora svoje učenike dobro poznavati, da se mora za svaku učevnu uru valjano pripraviti i već unapred prosuditi, koju će računsku zadaću kojemu si učeniku povjeriti. Glede domaćih

Digitized by Google

zadaćah valja znati, da se samo lakše i jednostavnije za domaće izradjivanje zadavati mogu, i da se nesmiju nikada za samostalno školsko ni domaće izradjivanje zadavati zadaće onakve vrsti, kakove nisu jur sa učiteljem u školi izradjivane. Medjutim morati će od naravi slabo obdareni učenici u najviše slučajevah četvrti razred opetovati.

Jošte mi je pri koncu koju spomenuti o računstvu u opetovnih učionah. Računska vježbanka, što ju sada imamo za opetovne učionice, može se s uspjehom rabiti u najvišjih odjelih opetovnicah t. j. kod onih učenikah, koji su četiri razreda glavne učione dobrim uspjehom svršili, kako takodjer i onih, koji su svršili koji razred doljnje gimnazije. U onih pako opetovnicah, gdje gradivo dotične računice u svagdanjoj učioni nije do kraja izcrpljena, učiniti će učitelj najbolje, ako prije svega dokonča ono gradivo, što je preostalo u svakdanjoj učioni. U opetovnicah na selu neka učitelj koli za napametno toli za brojčano računanje sam zadaje zadaće iz praktičnoga života seljanah, t. j. iz gospodarstva. Neće takodjer pogriešiti, ako bi mu opetničari u računstvu dobro upućeni i okretni bili, kada bi osim svega toga u pomoć uzeo računičnu vježbenicu za treći razred gradskih i glavnih učionah, te s njimi riešavao one zadaće, koje u računskoj vježbenici za seoske učione nisu. Napokon nemože se dosta preporučiti, da se u opetovnicah na selu ima vazda veliki obzir uzimati na napametno računstvo, bez da se kraj toga brojčano s oka izpusti. A. Šunić.

Nješto o pjesamstvu.

(Dalje.)

Može li se u pučkoj školi tumačiti pjesma?

1. „Pjesničtvo jest slovo, koje živi kroz viekove. I kao što predava danak danku glase neprestanoga žića i radinosti a tamna nojca nojci poznavanje čamila, mrtvila i bezumlja: isto tako po pjesmah govori koljeno koljenu si, pleme plemenu svomu, duša dušam od jednoga kraja do drugoga razgranjena bud kojega naroda.“ Pjesnici su dika svakomu narodu i broje se medju najprve glave njegove. Njihove umotvore čita bujna mladost, da se duhom uzdigne nebu pod oblake, da se primakne i samim nebeskim dvorom, srebrom i zlatom prešikanim; čita jih ujedno i zreo um, da

Digitized by Google

u slasti i milju uči tanku žicu, štono kao sakrivena spaja čitavu pjesničku bitnu pomisao.

Niti čišće, niti nevinije radosti na sionom otom svietu nemožemo si lje pomisliti, što je ova!

Ali upravo s toga i sliedi, da nije tako lasno, valjano i podpunoma shvatiti pjesmu; jer poradi pjesničkih idejah, — poput svega, što se duhom iznad zemaljskoga okruga maštom uzdiže, — mnoga niti odrasli više putah shvatiti nemogu te se stopram umno i obširno raztumačena mogu valjano razumjeti.

Pak pjesme tumačiti djeci? Komu bi to palo na um? pomisliti će mnogi. Ta težkoće ove vrsti nemože školska mladež savladati. Stanimo, te razmišljajmo, nećemo li naći, da je pjesničtvo u obće pristupnije mladjahnu srdašcu, nego prosa, prem nam se isto u prvi mah nemoguće čini.

2. Kako nam je već poznato, razlikuje se poezija od prose najviše tim, što prva izvire iz obilate ćuti, kojom si razmniva voljno igra. *) A zar nijesu mala dječica ćutljivija od odrastlih ljudih? Za probuditi njihovu ćut, je li nam svakojakih sredstvah treba, što jih rabimo kod odrastla čovjeka? Sad se smiju a sad plaču. Jednom riečju potaknemo jih, da budu zahvalna.

A što je razmniva? reći će mnogi. I ona je kod djece življa, nego kod odrastlih ljudih; sve naokolo je kod njih živo, misle — život ovakav, kakov god čovjek. Mniju, da će drvo plakati, odlupimo li mu koru; da se veseli, ako ga zalievamo. Razgovaraju se s ptičicami, s mjesecom, zviezdami i odgovore njihove očekivaju. A zar sve to nije poezija? Zavirimo li u razvitak literature, naći ćemo, da kod svakoga naroda, koji se je samostalno razvijao, bez ikakva upliva tudjega gospodara, uviek se pokaza prvo pjesničtvo a poslje prosa. Sjetimo se najstarijih spomenikah hrvatske literature, narodnih pjesamah itd. Najslavniji pjesnik Homer pjevao je Rimljanom devet sto godinah prvo Krsta, a prosa se pokaza četiri sto godinah kašnje, t. j. u petom stoljeću pr. K. To isto nalazimo, kod literature češke, njemačke, britske, skandinavske itd.

Čujmo šta nam pripovieda Ostrožinski: U narodu našem vlada očevidno njeki ćudnovati duh pjesnički, kojega nije u svih narodah, toliko mi se je putah dogodilo u Krajini, da sam čuo pjevati djevojku ili mladića ćudnovate pjesmice, kojih prije nitko nije čuo, a kad ga upitaš: „Tko ti je kazao tu pjesmicu? — on odgovori: „Ta tko bi mi ju kazao: ja pjevam, a ona se sama spjeva. — Nije li dakle u početku svoga razvitka duh naš pristupniji pjesanstvu nego li prosi. Mi dobro znamo kako tumačimo u školi abstraktne pojmove u prosi, kako pripoviedamo sbivše se

*) Jedličkovo: Básnictví.

Digitized by Google

dogodjaje, razjasnjujemo različite pojave u naravi; ili kako vješti vjeroučitelji umjetno a ipak toli razumljivo raztumače najtežje pojmove maloj dječici? Imenujemo li svaki predmet imenom, kojoj mu znanost ili običaj dao? Zar netražimo slike i druga sredstva da diete u drugom obliku stvar shvatiti može?

Iz ovoga jasno sliedi, da u duhu djetinjem ćut i razmniva življa su, nego razum, da će dakle duh njihov lahku pjesmicu lahko pojmiti i bez tumačenja, dočim ga na štivo, prosom pisano pripraviti moramo.*)

Dogodilo se je meni, da naučiv malu dječicu prve temelje čitanja, dodjem u školu, da jednu pjesmicu tumačim i tako želju za čitanje u djeci probudim, ali nemalo se začudih nemogavši naći u početnici nijedne pjesmice, koju nebi željni dječki skoro svu na izust znali. Prosom pisana štiva nisu ni čitali.

Tim je dokazano, da djeca lake pjesmice i bez tumačenja razume a tko bi joj pjesničke umotvore čitati dao? Kakovu korist lahkimi pjesmicami učitelj postigne, biti će razgovor u budućem kojem broju. F. Šćepanek.

*) Sve je to istina; nu i pjesme i prosa treba da budu pisane za mladež i za puk: pučkim duhom, pučkim slogom. Prosa u školskih naših knjigah i prodje; nu ima pjesamah, koje su sastavljene preprozaički, t. j. i bez žice pjesničke, i bez poznavanja pravilah pjesničkih i skoro bismo rekli: bez prave jezgre. (Uredničtvo.)

Viestnik.

Književnost.

Nedavno izišlo je muzikalno djelo „Fantazia po slavjanskih napjevih“, za glasovir. Može se dobiti uz cienu 1 forinte: u Zagrebu kod L. Hartmana, u Varaždinu kod udove Cuberove, u Osieku kod C. Harša, u Čakovcu pako kod g. Ante Cindla, koji je i sastavio isti komad.

Listovnica.

Gdnu. Š. u N. Nejmamo više podpunih brojevah ove godine. Držite obećanu poštenu si rieč.

Naimenovanja.

Ivan Košir postao je definitivnim učiteljem u Voloderu, dekretom preč. nadbiskupskoga duhovnoga stola od 6. Prosinca 1867.

— Čistislav Matković, bivši učitelj u Noskovcih, postao je učiteljem u Martincih, šk. kotaru valpovačkom, dekretom prečastnoga duhovnoga stola pečuhskoga od 1. Listopada 1867.

Odgonetka za 22. br.

Koza, iz koje iduć kući i kod kuće brabonjci padaju.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 24. U Zagrebu, 15. Prosinca 1867. Tečaj VIII.

NAPREDAK.

GLASILO „UČITELJSKE ZADRUGE.“

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Pozdrav zori!

Oj ti zoro, zlatna zoro!
Svak se tebi raduje:
Samo dodji, mila, skoro,
S tobom sve napreduje.

Ti naviešćaš dolaz sunca,
Koje sve oživljuje;
S tebe svako srdce kuca,
Življe se pojavljuje.

Dodji, dodji, mila skoro!
Te razsvietli tamnu noć;
Oj, ukaži mila zoro,
Žarkog sunca silnu moć!

Zora bila od postanka
Sve sionog svemira;
A tâ zora od uranka
Ubî lažnog kumira:

„Sa zore se svjetlo stvori,
Sa svjetla se žâr prolomi;
Sa žarine sviet prosbori,
Napredkom se sve udomi!“ S. P.

Što je liepo?

Radnja I. Riegera.

(Svršetak.)

II.

Ljepota duše veća je od ljepote tiela, veli mudrac rimski. *) Dakle se je i muž, komu nije svietilo svjetlo vjere kršćanske,

*) Ciceron, de finib. III., c. 22.

Digitized by Google

dovio istini, koju želimo sada dokazati. Nije to čudo nikakvo, tà razum je ljudski dovoljan, da se o tom uvjeri podpuno.

Kako je mrsko tielo umrlika! Naš se pogled od njega odvraća i nehotice, oko naše nemože podnositi one smrtne boje, onih upalih očijuh, onih zapalih obrazah. Od takova pogleda ništa nam nije neugodnije. Ali pazi, živci se po malo miču, trepavke počimaju tresti se, slaba rumen podbija kožu, oči se otvaraju — mrtac se diže. Sva strahota pominu, odvraćene od njega oči, opet rado na njem počivaju, opet s njim rado boravimo. Došla je u njega duša, s dušom i ljepota. Kako je liepo tielo mladića, rumen je kano zora rumena, živ kano narav živa. Iznenadna smrt preruši mu život, svali ga na zemlju mrtva. Uze mu dušu, a s dušom i svu ljepotu.

Što žive, ljepše je od onoga, što nežive. Grana na stablu zelena ljepša je nego odkinuta, sagnjila. Što žive životom višjim, ljepše je nego što žive nesavršenijim životom. Zato je bilje ljepše od kamenja, živinčad ljepša je od bilja, a od živinčadi čovjek. Ali život duše najsavršeniji je od svega, što je stvoreno, dosljedno je i najljepši. Da je život duše najsavršeniji uvjeriti ćemo se, kad se sjetimo, što se sve u toj jednostavnoj biti dogadja. Ima u njoj gospodar, koji hoće po pravu, da vodi svako djelovanje, al ga zapriečuje neprijatelj: volja s cielom četom svojih saveznikah; strasti. Boj traje, dok nepobiedi il gospodar il buntovnik. Ma niti poslje pobjede nevlada podpun mir. Pobjednik mora jednako bditi s oružjem u ruci, neće li, da podlegne sramotno; jer njegov protivnik preža, da ga s priestola baci.

Koli čudan udes vlada povješću narodah. Dižu se, rastu, postigavaju vršak moći i slave: i opet slàbe, padaju, umiru, ruše se u grob. U liepo uredjenoj državi vlada mir, na jednoć se pojavi iskra, sve se jače podgara, dok neudari krvavim plamenom — narodi se počimaju klati i ubijati. Iskra utrne, nasta mir, — blago onomu, koji nije pošao strujom. Isti pojav opaža pozorni motritelj u duši čovječjoj. Što biva u poviesti svieta u veliko, biva u poviesti duše na malo. Dok ljudi tek za dobrim idu i pravicu sliede, vlada u zemlji mir: dok upravlja dušom razum, a ostale sile slušaju, u duši je najljepši mir. U državi izčezava mir, njeki zloduh pojavlja se u njoj: u duši nastaje kolebanje, počima bučiti. Po-

Digitized by Google

dignu se neprijatelj duše: strast: pomolio se je neprijatelj države: zloća. Protivnik duše počima svoj pogubni boj, dižuć tminu, kojom hoće, da ovije razum: neprijatelj države pojavlja se u knjigah i časnicih zlom naukom, kojom nastoji pokrenuti misli ljudih. Kada je strast prvom navalom po nješto uspjela, zavodi volju, rišuć joj sreću, koja ju čeka, ako za njom podje: pošto su prevratnici prevrnuli način mišljenja nerazbornu svietu, slikaju mu zavodljivimi bojami radosti, koje ga čekaju u obećanoj zemlji, kamo znaju tek oni put. Ako se nedigne razum svom postojanošću i neodbije kušnju strasti, podlegne čovjek, propadne: ako nesuzbiju muževi razumni laž, država posrne, padne. — Nije li divna sličnost medju životom duše i životom svieta? Nije li živa istina, da smo si velik dio poviesti svjetske iztumačili, proučivši vlastitu dušu? Pravo rekoše mudarci grčki, da je duša mali sviet; jer se život svieta u životu duše najbolje zrcali. A kolika je to ljepota duše! Jednostavna bít, duša, zatvorena u tiesne granice čovječega tiela, najboljom je tumačnicom tako mnogih, tako čudnih pojavah u životu državah!

U čem leži ljepota duše? To je daljne pitanje, koje nam se ovdje namiće. U tom ćemo se moći svi složiti, da je naravska ljepota duše u sposobnosti, koju čovjek sa sobom na sviet donosi, da poznaje istinu i grli kriepost. A ta ljepota tim više raste, čim se jače širi poznanje istinah, i čim se više nabavlja kriepostih.

Što god biva prema opredieljenju svomu, liepo je, jer biva po redu naravnom. Red pako naravi, buduć od boga, liep je. Čovjek je dobio razum, da traži i nadje istinu; volju, da ljubi i prigrljuje kriepost. Čini li to dvoje duša, radi polag naravi: dakle liepo. I u tom je smislu djelovanje svih naravskih stvarih liepo. Ali ljepota duše veća je od svake druge. Jer djelo nedobiva ljepotu tek polag načina, kojim ide za ciljem, nego je njegov cilj glavna pogodba ljepote. Savršenija bo svrha, prosi savršenija sredstva; a sredstva savršenija traže i savršeniji izvor. A ima li koja plemenitija i viša svrha na svietu nego je istina i kriepost? Nejma u istinu. Sve, što je na svietu, ide svojim putem, a nezna ga, dospieva cilju svomu, a neodabire ga. Čovjeku je jedinomu dano, da si sam opredieljuje dobru ili zlu sreću. Njemu je jedinomu dano, i to u koliko je razuman, da motri sviet i sebe, da upoznaje

*

Digitized by Google

istinu, i po toj se istini podigne k onomu, od koga dolazi istina svaka. Jedinomu je njemu dano i to, jer je razuman, da usviestiv istinu, upozna, što mu dolikuje, tim da se usavrši, i što ga ruži, to da bježi. Samu je čovjeku dano, da ovim putem, putem istine i krieposti, primakne se k izvoru svake ljepote: bogu.

A je li liepa istina? Bog je od vieka u pomisli svojoj stvoritelj svieta, i prema toj pomisli počeo je sviet u vremenu obstajati. Pa upravo zato, što je sviet po vječnoj božjoj pomisli stvoren, istinit je, kano što je istinit onaj, od koga je postao. Sviet, narav sva neumije lagati, ona govori otvoreno istinu, samo valja otvoriti uši, a glas joj se neće prečuti. A njezin glas jest: sve, što obstoji, zato je stvoreno, da naviešta boga onomu, koji ga jedini može samosviestno slaviti. Što može biti čovjeku milije od toga glasa, koji mu tako jasno kliče dobrotu božju? Istina dakle dolazi od boga, ona i vodi k bogu. Istina nas uči, što smo i zašto smo. Ona nas jedina u svih nepogodah krepko drži, da budemo kano klisura čvrsti. Istina zadovoljava umu, daje pokoj srdcu. Što od boga nepotiče, a neteži k njemu, nije istina, a što je na takovoj neistini sagradjeno, nije znanje, već je najsramnije neznanje. Uzaludna je sva klika majmunčarah, koji se izvode iz majmuna; uvehli su svi vienci, koje kladaju na glave ubojicam dušah, koji žele, da jim puste duše propadnu ko blato. Nauka njihova nije znanje, nego je pogubna bludnja.

Poznanje istine dakle čini dušu liepu. Ali ono drugo, što ju resi, bolje njekako godi našemu oku, a to je kriepost. Kriepost zauzme srdce na prvi pogled. Ona je njeki rajski dah, koji, kada usišeš u se, mirisom svojom zadiše sve; jest sjeme plodovito, iz koga niče cvieće u svakoj rieči i u svakom tvoru. Ljepotu krieposti vidjeti ćemo najbolje na kriepostnoj osobi.

Mi se već, žali bog, izopačismo uz druge dosti: propismo se i zabludismu, ali ipak medju nami krieposti jošte nestalo nije. Ima jošte u nas srdcah čistih, grudijuh poštenih. Kako je mio pogled na mladića, komu na usta čednost govori, komu bratska jubav u srdcu gori; koji umjerno hrani tielo svoje, da si tim obilnije napaja duh. Kako je krasno vidjeti djevojku, kojoj golubinja nevinost na liepe oči gledi, kojoj se pobožno srdce na čelu čita. A nije li ugodno vidjeti starca, komu se mirna duša iz sva-

Digitized by Google

koga poteza smije, komu vjedro čelo svjedoči, da mu sviest ništa iz prošloga života nespotiče ; ili staricu baku, kojoj česta molitva govori, da nije prošle dane u brbljavosti protepla, kojoj mudra rieč svjedoči, da je i ona za mladjih danah nješto razmišljala.

Bolje jošte vidjeti ćemo ljepotu krieposti, ako samo časak upremo oko na ono, što joj je protivno: opačinu, jer se vriednost svjetla najjasnije vidi, kad se s tminom sporedi. Nije li gnjusno vidjeti čovjeka mlada, istom porasla, mrtva lica, zamagljenih očijuh, gdje posrtava, premožen vinom, koga nebi ni poznati smio; komu je knjiga guja otrovnica, a ne udiljna mila pratilica; ili djevojku, kojoj strast cielim tielom kreće, koja je neoprana jezika u govoru s mladićem, nečedna sa staricom majkom, kojoj je crkva muka, a liepa narav deveta briga? A što ćutimo, videći starca, komu je kosa pobieljela, a pocrnjela duša; komu mrtvi jezik živo kune i grdi; komu se zamrli živci, jošte kad i kad — o sramote! — bûde na grdnu strast? Ili gledajuć babu, kojoj je ispala duga kosa, a neporasla kratka pamet, koja se brbljajuć nadtječe s klopotnikom?

Evo orisasmo kriepost zamo njekimi, al jasnimi potezi. Orisasmo kriepost, taj nebeski dar, koji bi morao biti pravim ponosom svakoga čovjeka. I u istinu, tko se drugim čim ponosi, a ne kriepošću — sirota je tužna.

Ovdje je bilo mjesto, da potvrdimo, što smo izveli, riečmi muževah slavljenih, kojim se svatko klanja, ali nije nuždno ono, što samo sobom sjaje, jošte bolje razsjajivati. Navodim samo mudraca iz davne prošlosti, Origena, koji je vanredno darove, kojimi ga je nadarila obilno narav, svojski upotrebio. Taj muž, ta sjajna zviezda istočna, tvrdi jasno, što smo mi dovle dokazivali, veleć: „duša je čovječja preliepa, krasota je njezina divna“. *) A koji je razlog toj ljepoti? Evo odgovora u daljnem redku: „Jer je njezin stvoritelj, stvarajuć ju rekao: učinimo čovjeka na lik i sliku našu.“ Sv. Anselm, mudrac visokoumni, kano da si je preduzeo tumačiti, u čem leži ta slika božja u čovjeku, piše: „Od svega tvorstva, što učini ruka božja, može tako čovječji razum glednuti u se, poznati se i ljubiti. Nije li dakle u istinu slika božja, koji

*) Homilia o Ezech. VII.

Digitized by Google

znajuć se i ljubeć žive život najsavršeniji u svetom trojstvu.“ *) Evo podpuno izražena našega nauka u riečih spomenutih muževah. Origen veli, da je duša liepa; a liepa, jer je slika božja. Anselm pako tvrdi, da je zato slika božja, što može poznavati istinu. Mi dakle možemo zaključiti, da se ljepota duše sastoji u moći: znati istinu i grliti kriepost; jer se posljednje temelji na prvom.

Mi smo dosada govorili o naravnoj ljepoti duše. U kršćanstvu je ljepota njezina veća; jer nosi znak ljepote nadnaravne; al o toj ovdje negovorimo.

III.

Dosada smo se zabavljali ljepotom bitih duševnih, sada prelazimo na drugu granu ljepote, koju nalazimo u tjelesnih stvarih. Tu se nenadajmo onolikoj ljepoti, kakovu smo stigli u prvom dielu: tielo bo zaostaje daleko za duhom.

Naumili smo o ljepoti tiela čovječjega povesti posebnu rieč; ne kano da tielo nespada u isti red s ostalimi stvarmi naravnimi; već što je osobitim načinom nadareno od boga, buduć stanom neumrla duha.

Već smo gore nješto spomenuli, na što moramo ovdje sjetiti. Rekosmo, da je razlog ljepoti, koja postoji u stvarih tjelesnih, njihova savršenost. Ovamo brojimo prije svega liep razmjer medju pojedinimi čestmi; a onda razmjer medju samom stvarju i njezinim opredieljenjem. Razmjer nemože, da negodi razumu, koji je slika onoga, koji — kako veli pismo — sve po razmjeru i redu udesuje.

Što se razmjera u prvom smislu tiče, najme razmjera medju ćestmi i cielim, da je on uvjet ljepote, o tom nejma dvojbe. Jer nam se bolje dopadaju t. j. ljepši su prozori po stanovitom redu namješteni, makar i jednostavni, nego i najkićenije, ali nepravilno udešeni. A da je u toj točki liepo tielo čovječje, to svatko vidi, nećemo o tom dakle više riečih trošiti.

Ali i razmjer, kako ga na drugom mjestu označismo, uvjet je ljepote. Zato nije meni čizma liepa, pa i najbolje uradjena, ako

*) Monol. 167.

Digitized by Google

nepristaje na moju nogu. O tom ćemo razmjeru reći koju više, budući da mnogo povećaje ljepotu tiela.

Tielo je stan duše, sredstvo djelovanja njezina. Zato je bilo potrebno, da bude stvoreno onako, kako će moći najbolje služiti duši. No duh je, kako dokazasmo, na zemlji stvor najljepši, treba dakle, da bude i tielo, koje njim žive, od stvarih tjelesnih najljepše. Nevidimo mi te ljepote? Vidimo zaisto, al je možda nerazabiremo. Naš duh naravnom se silom kida od zemlje i leti k nebu; i tielo se nesklanja k zemlji naput drugih tjelesah, već ponosno gleda u nebo. Zato duša nije sretna, ako miruje u zemskih stvarih; niti tielo se nemože zadovoljiti nikada uživanjem radostih pùtenih. Duh ljubi naravnim nagonom bića, koja imaju dušu njemu sličnu: oko je vrutak ljubavnih iskazah, usne su sielo dražestnih posmjehah. U tuzi se stišće duša, zaboravlja sreću prijašnju: oko postaje izvor suzah tužnicah. Duh mrzi kršitelja prava i pravice, biesni proti njemu: a oko mu otvara pût, da udara vatrom užasnom, čelo, da gomila oblačine crne. Duh bježi sadanjost, leti u prošlost: tielo ga sprovadja tek kojim usdisajem teškim. On traži istinu, roni u duboko more tražnje: tielo miruje, nemiče se, da ga neprieči u poslu. Napokon duh želi mirno spojiti se s drugim: i rieč mu pomaže, teče tihim žubor-potočićem. Ili želi napasti ga silno, da ga drmne i strese: rieč udara kano grom s neba. Riečju: duh zapovieda, a tielo sluša. Je li dakle liepo tielo, to jasno zrcalo ljepše duše? O tom sudi, štioče, sám.

Iz rečenoga vidimo, kako gubi ljepotu svoju tielo, pošto ju je izgubila duša. Nije tielo raspuštenika vjerno i preliepo ogledalo duše, već je grdno sredstvo opakih strastih. Što bi ga po naravi imalo dizati visoko, potlačuje ga nizko. Što bi moralo drugoga pùtati, odbija ga. Njegovo oko grozu baca, njegov smieh ogavje rodi, njegva rieč srdce vriedja. Tielo takova biednika ostaje, istina, jošte ljepše od tiela životinskoga, jer neprestaje biti sielo duše razumne; ali postaje odurnije; jer hotice tlači i gazi najveće blago svoje.

Podjimo dalje. Tielo je čovječje liepo; jer je naravlju nadareno mnogimi prednostmi liepimi, da bude vriedan stan duše. Mi opetujemo, da tek naravske vrline čine tielo liepim. Na to se često zaboravlja, kada se za većom ljepotom ide. Ljudi obično

Digitized by Google

znaju, u čem leži ljepota tiela; ali se čini, kano da nez naju, da si toga sami dati nemogu. Pa odatle dolaze one nespretnosti u prevelikoj želji za ljepotom. Prevraćanje očijuh, nedaje jim naravskoga žara; navlačenje usanah neizmamljuje posmjeha iz srdca; silovito dizanje glasa nečini ga srdcu dojemnijega. Tim nevelimo, da se u i u tom neda usavršiti, dapače u svačem valja nam napredovati; ali putem naravnim, ne nasilnim.

Što je grdo po naravi,
Za ludu se resi i maže;
Jer grdoća u napravi
Tisućkrat se grdja kaže. *)

Narav je razdielila darove svoje neravnom rukom. Mladić rumena lica, mliečna čela krije često u sebi slab duh; a visoki darovi stanuju neriedko u grdom tielu. Što je dakle ljepše: tielo liepo, a neliep duh; ili obratno?

Na prvi pogled militi će nam se više ljepota vanjska nego nutrnja; jer smo ljudi, koji uz duh nosimo i tielo. Ali nemiešajmo puke dopadnosti s ljepotom pravom. Mnoga nam se može biti slika, kada ju vidimo prvi put, dopada; ali nam se prestaje dopadati, dodje li vještak, te nas uvjeri, da se boje nenaravno izmienjuju i da ima drugih povećih manah. Dok stvar zahvaćena sjetili, tek iz mašte svjetluca razumu, dotle nemožemo, ni nesmijemo izricati suda o vriednosti njezinoj, dakle niti o ljepoti. Zato će nam se težko ljubiti mladić liepe vanjštine ali neliepe duše, bolje, nego drugi, koji krasnu dušu u manje liepu tielu nosi, ako dozovemo rezum, da medju obojicom sudi.

Mi tim, kako svatko vidi, nerekosmo, da ljepota tiela neutiče u ljepotu čovjeka, pače mi dokazujemo protivno. Zato neima ljepšega pogleda, nego na mladića il u obće čovjeka, koji u krasnu tielu goji i krasnu dušu. Zašto bo je stvorac premudri dao ugodniju vanjštinu ženskam, nego upravo zato, da se mužem bolje dopadaju; jer su zato na svietu?

Medjutim ja ću uviek više cieniti i ljubiti ljepotu nutrnju nego vanjsku. Jao si ga mužu, koji ima ženu liepa lica, ali opaka srdca!

*) Osman pj. 12. v. 33.

Digitized by Google

Ako sporedimo naše tielo s tielom životinjskim, pričiniti će nam se može biti, da u mnogom zaostajemo za životinjom, pa bi nas to i pomesti moglo. Gdje je čovjek orlova oka; pasjega njuha; sluha zečjega? Nisu li navedene životinje u nječem savršenije od nas? Ali na što nas ima to voditi? Eda li, da zavidimo u darovih naravnih životinji? Ne, nipošto. To nam ima biti jasnim znakom, da se čovjek nemora toliko trsiti, da vidi mnogo okom tjelesnim, već da mu mora biti veća briga, da što više vidi duševno, da si bistri razum, koji je oko najsavršenije. To nas mora učiti, da neslušamo toliko šumota vanjskoga, koliko da imamo gledati, da neprečujemo nijednoga glasa nutrnjega.

Recimo na pose, što čini liepu žensku, a što se dopada na mužu. Jednostavnost i bogoljubnost, prva su svojstva, koja ištemo nu svakoj ženskoj. A zašto ovo dvoje? Jer je vanjština ženske nevina, ljubka i blaga; što govori, da i u njoj vlada nevinost i blagost. A nevinost pokazuje se u jednostavnosti; blagost rado se prelieva u vrelo blagosti boga: bogoljubna je. Neumrli Inglez *) vještački riše u krasnoj pripoviedci uzor ljepote ženske. — U Hispaniji rodi se vrlim roditeljem krasota djevojka. Ona uzraste u krieposti, al joj se odmetnuo otac — postao zločinom. Jednoga dana zaodjenu se djevojka u ruho bielo — ruho nevinosti, i podje na brežuljak, gdje su dobre ruke sazdale stan svetoj dievi. Pošla, da se pomoli uzornici svojoj. Otac ju je sliedio. Dodju u crkvicu, a djevojka pane na koljena pred slikom gospojinom i upre crne oči u liepo joj lice. Do mala se iz tiela iztrže duh te se ljuljaše u krilu dievinu na nebu. Otajstveni sjaj okruži sliku gospojinu te se odrazivaše o biele obraze dobre djevojke. Groza stane lomiti kosti otcu, koji se je za njom namjestio. Po prstih se izvuče iz crkvice. Al niti vani ga neostavi strah. On bježi, dok neizgubi s očijuh crkvice. Djevojka moljaše još dobar čas. Zatim se oprosti s majkom božjom i ode. Na putu stiže otca. Djevojka se više nepovrati u crkvicu. Šteta bi bila — vječna šteta, da taj cvietak, istom se razpupao, uvehne, okužen jednim dahom iskvarena svieta. Ona ide, a nepazi. Misao joj je kod liepe slike na briežuljku. Dodje na rub strašnoga proloma — tu uzdahne za gospom, noga

*) Vieseman: Vječna svjetiljka. Českí preložena u Blahovjestu; naški u »Kat. l.« — koje godine, neznam.

Digitized by Google

joj posrnu . . . nestanu je. Pade golubče, pogodjeno smrtnim zrnom. Ovu krunu postavi slavni pisac na glavu liepe djevojke. I liepo joj pripada.

I mi bismo mogli saplesti vienac našim djevojkam, koje čisto odjevene, liepo učešljane do bjeloruna stada pjesmu maštaju; ali za paunice, koje se same uresuju cviećem, vienca neimamo.

Muž je gospodar svietu, žena mu je pomoćnica. On mora istinom dati svemu pravi pravac, a odvažnošću odbijati sve, što mu u tom prieči, ma i život dao. To zahtieva njegovo opredieljenje. I to znamo obično svi. Samo neznamo često, kako tu dužnost vršiti moramo, pa zato postajemo smiešni i mi. Tko je tek griznuo u jabuku znanja, osjeća, kako je sladka; al u tom zaboravlja, da su drugi daleko dublje zagrizli. I zato hoće biti svagdje vodja; zato svakim udom hoće, da pokaže sveznanje svoje. Toga netreba opisivati i jer se prečesto vidi. Isto tako i odvažnost ili hrabrost zlo se rabi, hoćemo, da pokažemo više s vana, nego je unutra i odavle: usiljeno, čvrsto stupanje; nenaravno kočenje tiela; odbojnost glasa. A to je grdo Ima u nas još jedna hrabrost, koju me mrzi spominjati; ona u sastancih, gdje se pokazuje u prekomiernom pilu. Želeć pokazati jakost tiela, pokazujemo veliku slabost duha.

Što ti je dala narav, drži i usavršuj; što ti je uskratila, onoga si neutvaraj.

IV.

Narav je naša mati. Tako ju zovemo svi. I pravom ju zovemo tako; jer što čini mati rodjenica djetetu svomu, to čini narav čovječanstvu svemu. Goji ga i uzgaja, ljubi i njeguje. Diete, kada mu tiesno srdce zadrhtne, trči u krilo majčino, da ovdje smjelije dahne: čovjek kad mu tuga ovine dušu, hiti u narav, gdje nalazi bolj svojoj lieka. Kada se djetetu san na oči namiče, pritiska ga mati na mekane grudi, gdje se slastno u san uljulkuje: narav, kada joj se djeca izmučiše, kad im se vedje iznevierjuju, razvija nad nju svoj crni plašt, da se odmore trudni. Dok diete sklonute glave spava, razmišlja mati, čim da ga razveseli, kad se sa sna prene: narav pripravlja ljepote svoje, da njimi ugodi prespalim se ljudem. Narav nas hrani i poji, veseli i tješi, ali nam se ta-

Digitized by Google

kodjer prieti, ona i kazni. Kolike sličnosti medju rodjenkom majkom i naravlju!

Majčino je lice djetetu milo; pogled na narav milinu rodi. Milo je pogledati nebo, protkano zlatom; milo je razgledati se s brda po tamnih dolovih, cvjetnatih njivah, bogatih vinogradih.

Njeko tajno milje kano da oblieva svu narav, ovim miljem kano da zadiše svaka joj stvar. Od toga se milju topi srdce, a iz razvrućena srdca uzdižu se lakim letom sladka čuvstva: pjesme tihoromne. Tko otvara srdce naravi, pjeva, obasiplje cviećem majku si, narav. Na nas se Hrvate nemože potužiti, da smo tvrda srdca, mi ju proslavismo mnogom već pjesmom i slavimo ju jednako. Na poljani pustoj slavi ju pastir, djevojka u cvjetnatom vrtu, junak, srtajuć u boj; mladić o vilinu vratu. Sliepac uz gusle javorove dalje zadiruje u srdce, nego umjetno izvedena svirka; pjesma narodna ima jaču silu od umjetne. Oj Vuče, Omire naš slavni spavaj mirno u zemlji hladnoj, kojoj si bio prevriedni sin. Tvoje pjesme uspomena su vječna vrline tvoje!

Narav je liepa i u grozotah svojih. Kakva se čuvstva rode u srdcu čovječjem, kada se zarate nad glavom mu crne čete gromonosnih oblakah? Kada gleda na ognjeviti Vesuv, gdje se lomi i iz utrobe svoje izbacuje zemlju, ko što bog izbacuje griešnika neokajana? Liepa su to čuvstva, velebne su to misli, koje se u nas dižu kod takovih pojavah. Al ih nećuti svako srdce, nemisli svaki duh.

Morao bih ti opisati ljepotu naravi, ali tu zapinje pero moje, tu se gubi duh moj. Pogledim li gore, na svod nebeski te motrim toliko zviezdah, ogromnih tjelesah rukom božjom tamo prilielpljenih sa svimi njihovimi tajnostmi i uz to se sjetim, da će im jednoć potamniti sjajno lice: — tu zastaje misao moja i nemogu dalje. Pogledim li dolje, u duboko more i odletim mišlju k vrutku, gdje počimlje u malenu prudu i preletim cio sviet, oko koga se kruži, a uz to se smislim, da će jednoć sipati iz njega vatra: i tu stajem i nemogu dalje.

Ima nješto, što ljepotu naravi zagorčuje čovjeku. Kano što sin, koji se je ovio dugo nevidjenoj majci oko vrata, za čas se zasmućuje, sjetiv se, da će joj skoro morati i zadnji cjelov tisnuti na usne, tako biva i nam, kad uživamo ljepotu naravi. Koli mila

Digitized by Google

nam je prva ljubica, koju smo našli u zelenoj šumi. Ali uboga ljubica u brzo izgubiti će svu ljepotu svoju. Žalimo ju ubrati, da joj nedokinemo liepa života, al će neboga i onako morati umrieti da skora. Ili nije li liepo rano opustiti postelj i poći u narav naužit se svježine? Kako željno izgledamo prve trake iza gore se dižućega sunca. Ali aj! za čas poskoči sunce i nestane nam radosti. To kratko trajanje u svakoj nas naravnoj ljepoti tuži. Čim joj se više veselimo, tim nas njezina kratkoća više žalosti.

Ima u naravi stvarih, na pose životinjah, koje nam se osobito mile. Golub nam se bolje dopada od druge životinje, a i ovcu rado gledamo. Golubovo bielo, čisto perje; njegovo bistro, čisto oko osvaja naše srdce. Ustrpnost i krotnost ovčina, koja podnosi tiho nepravdu svaku, dopada se čovjeku. Ta dopadnost, koju nalazimo na navedenih i drugih životinjah, postaje veća, ako se sjetimo, da su te vlastitosti u stvora razumna znaci nutrnje vrline duševne. Blag je pogled zrcalo mile duše, krotkost vanjska znak je dobra srdca.

Na njekih životinjah neopažamo ljepote nikakve. Žaba il što slična čini nam se, da neima na sebi baš ništa liepa. Ako to i dopustimo, to se odavle neda ipak izvesti, da narav nije liepa; jer se ta mala neljepota u moru prave ljepote upravo gubi. Medju tim nemoramo dopustiti, da i na najgadnijoj životinji neima ništa liepa Ogavlje, koje sjećamo kod pogleda rečenih šivotinjah netemelji se na sudu razuma i zato neisključuje svake ljepote. Jer razmišljaj njihov ustroj, razmišljaj, kako pojedine česti liepu pristaju k cielomu, pa ja kriv, ako nećeš reći, da i na njih ima nješto liepa. Ili ako ti ni to dosta nije, a ti nemotri stvari posebice nego u skupu, kako jedna služi drugoj te ju usavršuje, pa ćeš ljepotu u svem naći.

Ako hoćemo, da nam bude sviet i sva narav jošte milija, a mi ju smatrajmo darom višnje ruke. Dar nezaslužen miliji je, nego ono, što nas ide pravom. Spomenica od otca dražja nam je nad sve, nebismo je dali niti za stvar najvredniju. A od koga je spomenica cieli sviet? Od boga. „Izvor ljepote,“ veli episkop hiponski, *)

*) Augustin, confess.

Digitized by Google

„koju vidimo u stvarih zemaljskih, ona je ljepota, za kojom dan i noć gine duša moja.“

* * *

Dovršismo. Liepo li rekosmo, što smo o ljepoti pisali, sudi sám, štioče vriedni. Ima li mnogo što bi moglo biti ljepše, a ti prosti mladu jošte neoštru peru.

Štilac će biti vidio, da smo nastojali pokazati, što je liepo, a da se nismo upustili u podpuno riešenje pitanja u čem leži bît ljepote. Dovodili smo pred oči tek predmete liepe, a ostavili smo narav ljepote. Za to će biti drugo vrieme.

U Inšbruku, o novoj godini 1868.

Trstina (Bambus).

Trstina spada medju najkoristnije rastline u Indiji, te stoji kao dio medju cievkastim biljem, osobito med travami, u koje se takodjer i broji. Stablo naraste u četiri godine do 60 stopah visoko, a 2 i više stopah debelo. Kada naraste do 20 stopah počne se razgranjivati (brčiti). Korien u trstini je gomolj, koj se u zemji razgranjuje puzičasto. Stablo je u mladosti napunjeno mezgom kao barag, a kasnije se ta mezga sve više i više suši a šupljine se uviek šire tako, da unutra izgledju kao šupalj valjak.

Čitavo stablo sastavljeno je iz samih članćićah kao barag, a svi su članćići kao izdubljeni. Izmedj dvaju članćića imade kao kakova kožica s pergamena. Stablo je providjeno bodljikami, koje mu služe za štit proti napadajućim zareznikom, koji nanj osobito napadaju kada se razgranjivati počne. To je upravo, kod trske čudnovato, što se istom onda počne razgranjivati kada već podpuno naraste. Kada je stablo podpuno naraslo, iztjera do sto grančicah na kojih se tad i lišće pojavlja, nu lišće je veoma maleno spram veličini grančicah i spram veličini stabla. Najveće i najširje lišće nalazi se na krošnji (na vrhuncu stabla). Najveće grane debele su 1 palac a 15 stopah duge, stablo pako kao što i grane pokrivene su zelenom korom. Na najuzvišenijih miestih grančicah stoje cvietne krune sa cvjetnimi grozdi. Cvjetna čaška imade šest prašnikah. — Trstina cvate u svojoj šestdesetoj godini, lišće joj

Digitized by Google

odpadne a tada umire kao oslabjeli starac. — Domovina trstine jest prednja i zadnja Indija (u Aziji); najbolje uzpieva u močvarnu zemljištu i to na obalah kraj jezerah i riekah. U Evropi uzpieva samo u njegušicah (glashaus) i ako joj je prilagodjeno zemljište, naraste u kratko doba do dvadeset stopah.

Što se tiče njezine koristi, služi za lagve i čabrice a lišćem zamataju čaj. Zatim ista trstina brani od sunca kao suncobran ili od kiše kao kišobran; s nje takodjer pletu čestoputah rogožve. Stablo se takodjer upotrebljava kod gradjenja kućah, a i čini se s trstine kadšto takodjer kadice, stolci, stolovi, kreveti. Rabi se nadalje kao motka (srg) na ladjah za jadro, tačke se takodjer s nje prave a i kotači. Indijanac si takodjer pomoćju trske načini vatru. Uzme najme dva komada suve trske, pa tako dugo tare komad o komad dok se jedan ili drugi komad neužge.

S lakancah trstinih prave se stienjevi za svieće, a s povećega vlakanca pletu užeta. Ako li se pako to vlakance namoči, to se načini ljepiva tvar, s koje se pravi artija. Mlade i sočne mladice u koriena priugotavljaju se s kokosom i raznimi mirodijami za jačilo želudca a i za zaladu pod imenom, „Arhiar Arhia,“ koju Hollandezi dopremljuju u Evropu.

Sa čvorovah koljeničkih rosi sladka, poput šećera se kristilizirajuća tekućina, koja u sebi obiljno vapnenjače sadržava i koja se tekućina za sečer upotrebljavaše prije nego prava šećerna trstina poznatom bijaše. Stablo trstine je neobično jako i čvrsto, premda vrlo lagano i neda se pregibati.

U Ambuini čine s trstine njeku vrst eolovih harfah. Billardier čuo je tamo glasovah, za koje mišljaše da s daleka dolaze te bijahu slični glasovom harmonike, iztražujuć pako potanje, saznade, da su ti glasovi od trske namješteni na obali rieke; bijaše ota trstina trideset stopah visoka, a čvorovi probušeni na palac dužine i pôl palca širine. Spomenute pako rupe urezane su na raznih stranah, te odkuda god vjetar dodje udarati u tu veliku harfu iznami iz nje ugodne glasove.

Trstina riesi vrtove boljarske, a pokriva i kolibe ubožke. Poglavarstvo služi se njom da cielu državu u strahu uzdrži.

Trstina, što ju u Evropi kano štapove upotriebljavaju, jesu mladice, koje odsječeno deblo (stablo) na novo iztjera. J. Š.

Digitized by Google

Zaključimo!

Zaključujemo osmu godinu „Napredka“, žalibože, ne 15.im Prosinca g. 1867, već evo nà 15.im Siečnja g. 1868. Da nije bilo krivnje u uredničtvu lista ovoga, poznato je danas već ne samo štovanomu našemu čitateljstvu, već, rekao bih i čitavoj našoj domovini. S nehajstva u podupiranju duševnih plodovah nemilo se i kruto već davno osudjivahu ljudi u obće, naročito pako oni, koji se hvastaju svakom sgodom, svakom prilikom tim: „d a s u p r o b u d i t e l j i, o s v j e s t i t e l j i, u č i t e l j i p u k a.“ Dao bog, te se već jednom trznemo iza duboka sna; dao bog, da bi barem prekrasno i umno sastavljeni d u š o s l o v n i č l a n c i, hraneći neumorno „Napredak“, mnogoga probudili te s blata i kála, s duševnoga driemeže izvukli pak naveli na stazu, kojom mirno, tihano i u najljepšoj slozi putuju: i s t i n a, k r a s a i d o b r o, koja čeda božja jedino čine čovjeka čovjekom.

Ljubaznim prijateljem mojim i osobitim revnim podupiračem lista mojega, gg. I. Riegeru, prekrasnomu to našemu čisto hrvatskomu, istom procvalu liljanu; neutrudivomu i obsežne djelatnosti mužu Mijatu Stojanoviću; revnomu Šćepanku; praktičnomu Solertu, čitave godine bdjevšim nad „Napredkom“, nemanje i ostalim dopisnikom vanjskim, osobito milomu mi drugu Anti Truheljki i Šuniću, pak mladim začetnikom: Basaričku, Rančiću i Šestaku od srdca hvala na njihovu trudu.

Prvim Veljače izadje 1vi broj IXga tečaja uz dodatak „Rukovodstvo za jezično sastavoslovnu obuku“, sastavljeno Antom Truheljkom. Tu je opet sa strane uredničtva nova žrtva; s toga moramo i sada jošte podviknuti: „gospodo, namirite svoj dug!“ Nečekajte, da budem prisiljen i pojedince i obćine, naravno, opet uz novi svoj trošak, osebice pismeno opominjati oli u listu obielodanjivati.

U nadi, da ove godine uzbude što više revnih dopisateljah; u osvjedočenju, da će nam naše učiteljstvo svakom sgodom sve svoje duševne sile obraćati na korist miloga nam roda hrvatskoga, stupivšega, hvala bogu na pouzdanu stazu, vodeću ljepšoj njegovoj budućnosti, pozdravljam od srdca sve mile podupiratelje „Napredka“.

U Zagrebu 15. Siečnja 1868.

S k e n d e r F a b k o v i ć,
urednik „Napredka“.

Digitized by Google

Izkaz

članovah, plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učiteljske sirotčadi.

Živković Grgur, kao ut. 10 st.; Šneider Ivan, Braduš Grga, Hržić Franjo, Vukelić Josip, svaki po 4 st.; Albert Josip 3 st. 50 nč.; Ilakovac Ivan, Kolarić Franjo svaki po 5 st. 50 nč.; Jergović Ivan, Balog Gjuro, Gregorović Mato, svaki po 1 st. 50 nvč.; Holjevac Gjuro 6 st.; Ježek Lovrinac 3 st.; povl. trgovište Samobor godišnje kamate 5 st.; Jovanović Luka u Zomboru 1 stot.

U Zagrebu, dne 13. Siečnja 1868.

Ant. Irgolić,
blagajnik.

Gg. Filjak Pavao i Cernogaj umoljavaju se, da naznače poslednju poštu, kamo se jim zadružne diplome pošalju.

Viestnik.

Natječaji.

Ostavši bez uspjeha razpisani pod 11. Svibnja 1867. natječaj za popunjenje izpražnjenoga na glavnoj djevojačkoj učioni u Požegi učiteljskoga mjesta, s kojim je skopčana plaća od četiri stotine i četerdeset (440) stot. na godinu, ponavlja se ovim isti natječaj s rokom do 15. Veljače t. g.

Natjecatelji imaju svoje na ovo kr. namjestničko vieće upravljene molbenice, krstnim listom, svjedočbom ob učiteljskom osposobljenju, ćudorednom ponašanju i odnosno dojakošnjem službovanju podkriepiti, ter jih najkašnje do gorespomenutoga roka predati putem svojih neposrednih poglavarstvah školskomu nadzorniku kotara požežkoga. podarcidjakonu i župniku sesvetačkomu, Augustinu Markoviću.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namj. vieća.

U Zagrebu 8. Siečnja 1868.

Književnost.

G. Gjuro Daničić priredjuje golem hrvatski rječnjak; izdati će ga, košto se čuje, naša akademija. Uvjereni smo, ugleda li ovo djelo na visinah otac Vuk, da će s radosti podviknuti: Sine, Gjuro, diko moja, ostani mi što dulje na zemljici na korist roda našega!

— G. Bogoslav Šulek dogotovio je terminologički rječnjak.

— Tiska se nadalje IX. knjiga Arkiva, priredjenoga I. Kukuljevićem, nadalje 2. knjiga pod imenom, Rad jugoslavenske akademije.

— G. Gjuro Deželić napisao je „Kuhača“ t. j. Kochbuch, a tiskao ga već A. Jakić.

— „Dragoljuba“ izašla su već prva 2 broja.

Koj nekani držati IX. tečaj, izvolji 1.vi broj, kada ga primi, mahom povratiti uz opazku: „Neću ga držati.“

Uredničtvo.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google